

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE YAŞAYAN
TÜRKLER ÜZERİNE HALKBİLİMSEL BİR İNCELEME:
NEW JERSEY EYALETİNE BAĞLI PATERSON ÖRNEĞİ

Harika ZÖHRE

Danışman
Prof. Dr. Nilgün Çıblak COŞKUN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2015



T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürlüğü



YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi Olarak Sunduğum “Amerika Birleşik Devletleri’nde Yaşayan Türkler Üzerine Halkbilimsel Bir İnceleme: New Jersey Eyaletine Bağlı Paterson Örneği” Başlıklı Bu Çalışmanın, Bilimsel Etik Kurallara ve Geleneklere Uygun Şekilde tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini onurumla doğrularım.

03./03./2016...

Harika ZÖHRE

Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Harika Zöhre tarafından hazırlanan “Amerika Birleşik Devletleri’nde Yaşayan Türkler Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme: New Jersey Eyaletine Bağlı Paterson Örneği” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başarılı



Başarısız



Üye



Prof. Dr. Nilgün Çıblak Coşkun
(Danışman)

Üye



Doç. Dr. Cemal Sakallı

Üye



Yrd. Doç. Dr. Bülent Arı

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylıyorum.

Prof. Dr. Süleyman DEĞİRMEN
Enstitü Müdürü



ÖNSÖZ

Kültür bir toplumu hem bir arada tutan özelliklerin tümünü içinde barındıran hem de bireylerin tek başlarına kendilerini ve ait oldukları özellikleri yansıtan sosyal bir süreç, ortak düşünce ve ölçütlerdir. Amerika Birleşik Devletleri içerisinde yaşayan Türkleri ele aldığımız çalışmamızda da görüldüğü üzere yurtdışında yaşayan Türkler, kültürün bağlayıcı unsurları sebebiyle kendi ülkelerinde yaşayan insanlara oranla sahip oldukları kültürü korumak ve devam ettirmek için daha fazla çaba harcamaktadır. Her ne kadar birliktelik, Türk topluluğu içerisinde kültür devamlılığını sağlayan en önemli etmen olsa da kültürün değişimi heterojen bir yapı sergileyen topluluklarda kaçınılmaz bir gerçektir. Durum böyle iken ülkemizde, Türkiye dışında yaşayan Türklerin halk kültürü ürünlerini, geleneksel değerlerde geçirdiği değişimleri ele alan çalışmaların oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. İletişimin son derece hızla yaşandığı günümüzde ülkemiz içerisinde bile kültürel kayıplara maruz kaldığımız bilinen bir gerçekken, yurtdışında yaşayan Türklerin kendi yaşam biçimlerinden oldukça farklı bir kültürde ne derece kültürel kayba uğradığı bir tartışma konusudur. Bu bağlamda yapılan çalışmaların birkaç ülke ile sınırlı kaldığı tespit edilmiş, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Türkler üzerine halk bilimsel bir çalışmanın yapılmadığı ortaya konmuştur.

Bu düşünceden yola çıkılarak “Amerika Birleşik Devletleri'nde Yaşayan Türkler Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme: New Jersey Eyaletine Bağlı Paterson Örneği” başlığını taşıyan bu tezde Paterson şehrinde yaşayan Türklerin geçmişten günümüze uygulaya geldikleri halkbilimi ürünleri ele alınıp incelenerek, bir bakıma yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın kültürel anlamda geçirdikleri değişim ve dönüşüm süreci ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tüm bu halk bilimsel değişim ve devamlılığın gözlemlenebilmesi için Paterson'un seçilme nedeni; Amerika Birleşik Devletleri içerisinde yoğun bir Türk

nüfusunun burada yaşıyor olması ve tüm Amerika'da Paterson'ın 'Little İstanbul' (Küçük İstanbul) olarak anılıyor olmasıdır. Çalışmamızda öncelikle Paterson'u Türkler için cazip hale getiren etmenlerin belirlenebilmesi için şehrin genel özellikleri ve şehre göç nedenleri üzerinde durulmuş; ardından Paterson'da yaşayan Türklerin aile yapısı, dini yapı ve örgütlenmeleri hakkında bilgi verilmiş; buradaki Türklerin Türkiye ile ilgili düşünceleri ve iletişim şekilleri ortaya çıkartılmaya çalışılmış; sonrasında da Paterson'daki Türklerin geleneksel törenleri, bayramları ve kutlamaları ayrıntılı olarak ele alınmış ve bu bilgilerden yola çıkılarak şehirdeki Türklerin kültürel değerlerindeki devamlılıklar, kopmalar ya da değişimler irdelenmiştir.

Paterson şehrinde yaşayan Türklerin yaşayışlarını incelemek ve kültürel değişimlerini tespit etmek için yola çıktığımız bu çalışmada, öncelikle tezin hazırlanması sürecinde bana her daim yol gösteren, seçtiğimiz bu konuda beni yüreklendiren ve değerli kaynak kitaplara ulaşmamı sağlayan danışmanım Prof. Dr. Nilgün Çıblak Coşkun'a içtenlikle teşekkür ederim. Ayrıca yurt dışında yaşayan Türkleri halk bilimsel açıdan incelemeye karar verdiğimiz aşamada Paterson'un önemine dikkat çekerek bize yol gösteren Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu'ya; saha çalışmam sırasında her zaman bilgi ve birikimiyle yanımda olan çalışmanın ortak yürütüldüğü Penn State Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Simon Bronner'a katkılarından dolayı gönülden teşekkür ederim.

Tezin yurtdışındaki saha çalışması Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının yüksek lisans araştırma desteği ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın en önemli kısmının oluşturulmasındaki maddi desteğinden dolayı Yüksek Öğretim Kurulu'na teşekkür ederim.

Saha çalışması esnasında beni evlerinde ağırlayan, sorularıma samimiyetle cevap veren tüm Paterson halkına, özellikle kaynak kişilere ulaşmam konusunda yardımlarını çokça gördüğüm Ali Yüce'ye ve Vediha Deniz'e; bununla birlikte yardımlarını hiçbir

zaman esirgemeyen değerli arkadaşım Zeynep İrem Deger'e çok teşekkür ederim. Son olarak, hayatımın her anında maddi ve manevi destekleriyle, tüm zorlukların üstesinden gelmemde sabırları ve güçleriyle yanımda olan annem Esin Arife Zöhre'ye ve abim Hakan Zöhre'ye gönülden teşekkür ederim.

Harika Zöhre
Ocak 2015/Mersin

ÖZET**AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE YAŞAYAN TÜRKLER ÜZERİNE****HALKBİLİMSEL BİR İNCELEME: NEW JERSEY EYALETİNE BAĞLI****PATERSON ÖRNEĞİ****Harika ZÖHRE****Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı****Danışman: Prof. Dr. Nilgün ÇIBLAK COŞKUN****Ocak, 2015, XIV + 196 sayfa**

“Amerika Birleşik Devletleri’nde Yaşayan Türkler Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme: New Jersey Eyaletine Bağlı Paterson Örneği” başlıklı bu tezde, Paterson şehrinde yaşayan Türklerin halkbilimi ürünleri ele alınıp incelenmiştir. Çalışma, inceleme konusunun tanıtıldığı giriş bölümünün dışında toplam yedi bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerde sırasıyla yurtdışında yaşayan Türkler üzerine yapılmış halkbilimi çalışmaları; Paterson şehrinin genel özellikleri; Paterson’da aile yapısı; Müslüman Türkler ve diğer dini gruplar; Paterson’da yaşayan Türkler ile Türkiye arasındaki ilişki; Paterson’da yaşayan Türklerde törenler, bayramlar ve kutlamalar, Paterson’da yaşayan Türklerde kültürel devamlılık ve değişiklik konuları üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmada Paterson’a gerek zorunlu gerekse serbest göçler sonucu yerleşmiş birinci kuşak Türkler ve onların çocukları ile yaşayışları ve ardından kültürlerini, gelenek ve göreneklerini bir sonraki nesillere nasıl ve ne derece aktarabildikleri, bu aktarımın sağlanmasında rol oynayan dinî ve sosyal mekânlar, serbest ve mecburi kültür değişimleri, kültürel kayıp, Türklerin çeşitliliği ve “Türk kimliği” tanımlaması yapılmış ve sahada yapılan gözlem ve görüşme sonucu elde edilen bulgular bilimsel düzlemde açıklanarak, neden-sonuç ilişkisi içerisinde değerlendirilerek çoğunluğun kimliklerini nasıl

korudukları ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışma, sonuç kısmı, kaynakça ve Paterson şehrinin haritası ve fotoğraflar bölümüyle son bulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Amerika'da Yaşayan Türkler, Paterson Türklerinde gelenek ve görenekler, Halkbilimi, Kültürel Değişim

ABSTRACT**FOLKLORIC EXAMINATION OF TURKISH PEOPLE WHO LIVE IN THE
UNITED STATES: IN INSTANCE OF PATERSON, NJ****Harika ZÖHRE****MA. Thesis, Department of Turkish Language and Literature
Advisor: Proffesor Nilgün ÇIBLAK COŞKUN
January, 2015, XIV + 186 pages**

This study which is named “Folkloric Examination of Turkish People who live in the United States: In instance of Paterson, NJ” has been formed seven main sections on the point of being Folkloric Examination which is made on Turkish People who live in abroad; General Description of Paterson; Family Structure in Paterson; Muslim-Turks and Other Religion Groups in Paterson; Relationship between Turkish People who live in the US and Turkey; Rites, Ceremonies and Fests of Turkish People who live in Paterson; Cultural Alteration and Continuity on Turkish People who live in Paterson.

In this study which is obtained seven main sections has been defined first generation and their children who resident in consequences of both forced migration and free migration. And then it has been presented how Turkish People who live in the US can hand down their tradition, culture and customs to next generations; religious and social places which plays a significant roles in this transmission; obligatory and free cultural alteration; assimilation; diversity of Turks and what meaning of Turkishness is. Findings which is obtained from result of observation and interviews has been clafied in context of folklore with scientificid background and evaluated in cause effect relationship. Consequently it has been tried to present how Turkish people product their own culture and how important folklore product to protect being Turkish and Turkish culture. The study has been ended with result, source, map of Paterson and photographs.

Key Words: Turkish people who live in the US, Custom and Tradition in Turkish people who live in Paterson, Folklore, Cultural Alteration

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xv
GİRİŞ	
ÇALIŞMA KONUSUYLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER	
Konu.....	1
Amaç.....	4
Kapsam ve Sınırlar.....	5
Yöntem.....	5
Bölümler.....	6
I. BÖLÜM	
YURTDIŞINDA YAŞAYAN TÜRKLER ÜZERİNE YAPILAN HALKBİLİMİ	
ÇALIŞMALARI.....	9
I.1. ABD’de Yaşayan Türkler Üzerine Yapılan Halkbilimi Çalışmaları.....	9
I.1.1.Kitaplar.....	9
I.1.2.Tezler.....	12
I.2. ABD Dışında Yaşayan Türkler Üzerine Yapılan Halkbilimi Çalışmaları.....	13
I.2.1.Tezler.....	13
II.BÖLÜM	
PATERSON’IN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	18
II.1. Coğrafi Yapı.....	18

II.2. Tarihi Yapı.....	18
II.3. Endüstriyel Gelişim.....	19
II.4. Etnik Çeşitlilik.....	20
II.5. Göç Durumu ve Hareketlilik.....	22
II.5.1. İtici Etmenler.....	27
II.5.1.1. Siyasi Durum.....	27
II.5.1.2. Ekonomik Durum.....	32
II.5.2. Çekici Etmenler.....	32
II.5.2.1. İş.....	32
II.5.2.2. Eğitim.....	34
II.5.2.3. Tedavi.....	35
II.5.2.4. Evlilik.....	35
II.6. Nüfus, Ekonomi, Mesleki Dağılım.....	36
II.6.1. Nüfus.....	36
II.6.2. İş Alanları- İş Yerleri.....	38
II.6.2.1. Restoranlar.....	39
II.6.2.2. Bakkal-Marketler.....	40
II.6.2.3. Kahvehaneler.....	41
II.6.2.4. Fabrikalar.....	43
II.6.2.5. Kasetçilik.....	44
II.7. İletişim Ortamları.....	45
II.7.1. Paterson’da Türklerin Sosyal Mekânları.....	45
II.7.1.1. Camiler, Dergâhlar.....	46
II.7.1.2. Dernekler, Vakıf ve Kuruluşlar.....	48

II.7.1.3. Kahvehaneler.....	51
II.7.1.4. Düğün Salonları.....	54
II.7.1.5. Mezarlıklar.....	55
II.7.2. Paterson’da Yaşayan Türklerin Amerikalılarla Ortak Sosyal Mekânları.....	55
II.7.2.1. Eğitim Kurumları.....	56
II.7.2.2. Vakıf ve Kuruluşlar.....	57
II.7.2.3. Spor Kulüpleri.....	59

III. BÖLÜM

PATERSON’DA YAŞAYAN TÜRKLERDE AİLE YAPISI.....	61
III.1. Kuşaklar.....	62
III.1.1. Birinci Kuşak.....	62
III.1.1. İkinci Kuşak.....	64
III.1.1. Üçüncü Kuşak.....	66
III.2. Aile Düzeni ve İlişkileri.....	67
III.2.1. Büyükanne – Büyükbaba.....	68
III.2.2. Anne – Baba.....	69
III.2.3. Çocuklar.....	70

IV. BÖLÜM

PATERSON’DA MÜSLÜMAN TÜRKLER VE DİĞER DİNİ GRUPLAR.....	73
IV.1. Müslümanlar.....	76
IV.1.1. Nur Cemaati.....	78
IV.1.2. Süleyman Cemaati.....	80
IV.1.3. Menzil Cemaati.....	82

IV.1.4. Cerrahi Tarikatı.....	82
IV.1.5. Kıbrısî Tarikatı.....	84
IV.2. Hristiyanlar.....	84
IV.3. Yahudiler.....	85
V. BÖLÜM	
PATERSON'DA YAŞAYAN TÜRKLERİN TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİ.....	86
V.1. Paterson'da Yaşayan Türklerin Türkiye ile Bağları.....	86
V.1.1. Tatil.....	88
V.1.2. Haberleşme/İletişim.....	88
V.1.2.1. Sözlü Kültür Ortamında İletişim.....	89
V.1.2.2. Yazılı Kültür Ortamında İletişim.....	90
V.1.2.3. Elektronik Kültür Ortamında İletişim.....	91
V.2. Paterson'dan Türkiye'ye Yapılan Kesin Dönüşler.....	93
VI. BÖLÜM	
PATERSON'DA YAŞAYAN TÜRKLERDE TÖRENLER, BAYRAMLAR VE KUTLAMALAR.....	97
VI.1. Geçiş Dönemleri ve Törenler.....	97
VI.1.1. Doğum.....	99
VI.1.1.1. Doğum Öncesi.....	100
VI.1.1.1.1. Baby Shower.....	101
VI.1.1.2. Doğum Sonrası.....	103
VI.1.1.2.1. Albasması.....	103
VI.1.1.2.2. Lohusa Şerbeti.....	104
VI.1.1.2.3. Akika.....	104

VI.1.1.2.4. Göbek Bağı.....	104
VI.1.1.2.5. Ad Koyma.....	105
VI.1.1.2.6. Kırklama/ Beşik Böleme.....	107
VI.1.1.2.7. Diş Buğdayı.....	108
VI.1.1.2.8. Sünnet.....	109
VI.1.2. Evlenme.....	111
VI.1.2.1. Evlenme Biçimleri.....	113
VI.1.2.1.1. Toplantı.....	114
VI.1.2.1.2. Tavsiye Usulü.....	115
VI.1.2.1.3. Kız Kaçırma/ Kaçtı-Yollu.....	116
VI.1.2.2. Evlilik Öncesi.....	117
VI.1.2.3. Düğün.....	119
VI.1.2.3.1. Kına Gecesi.....	119
VI.1.2.3.2. Gelin İndirme.....	120
VI.1.2.4. Düğün Sonrası.....	120
VI.1.2.4.1. Dil Tutma.....	121
VI.1.3. Ölüm.....	122
VI.2. Bereket Törenleri.....	125
VI.2.1. Adak, Kurban, Saçı.....	126
VI.2.2. Nevruz.....	127
VI.2.3. Hıdırellez.....	128
VI.3. Bayramlar.....	131
VI.3.1. Dini Bayramlar, Kutsal Aylar, Kandiller.....	132
VI.3.2. Milli Bayramlar.....	134

VI.4. Özel Kutlamalar.....	136
VI.4.1. Doğum Günü Kutlamaları.....	135
VI.4.2. Anneler Günü.....	137
VI.4.3. Babalar Günü.....	138
VI.4.4. Sevgililer Günü.....	139
VII. BÖLÜM	
PATERSON'DA YAŞAYAN TÜRKLERDE KÜLTÜREL DEVAMLILIK VE	
DEĞİŞİKLİKLER.....	139
VII.1. Kültürel Aktarım.....	139
VII.1.1. Dil-Kültür İlişkisi.....	146
VII.1.2. Din-Kültür İlişkisi.....	149
VII.2. Kültürel Değişim.....	152
VII.2.1. Kültürlenme.....	154
VII.2.2. Kültürleşme.....	155
VII.2.3. Kültürel Kayıp (Asimilasyon)	157
VII.3. Amerikan Türklerinin Kimliği.....	159
VII.4 Paterson'da Yaşayan Türklerin Genel Sorunları.....	161
SONUÇ.....	165
KAYNAKÇA.....	170
EKLER	

KISALTMALAR DİZİNİ

b.	Basım
Bk.	Bakınız
c.	Cilt
Çev.	Çeviren
Haz.	Hazırlayan
ML.	Meydan Larousse
S.	Sayı
sy.	Sayfa
TDV	Türk Diyanet Vakfı
YKY	Yapı Kredi Yayınları

GİRİŞ

ÇALIŞMA KONUSUYLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER

Konu

Halk bilim, bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alandaki kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine özgü yöntemleriyle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada da bir birleşime vardırılmayı amaçlayan bir bilimdir (Örnek, 2000). Toplumun maddi ve manevi değerlerinin tümü o toplumun kültürünü oluşturmaktadır ve her toplumun ya da o topluma ait grupların kendine özgü birtakım davranış kalıpları vardır. Bu değişik davranış kalıplarıyla birlikte bireylerin yaratılış farklılıkları ile toplumun gelenek görenek ve beklentileri değişik insan tiplerini ortaya çıkarır. Bu insan tiplerinin davranışları da kültürü ve kültürü oluşturan öğeleri besleyerek, onların değişimini ve gelişimini sağlar. Bu bağlamda halk kültürü ürünleri de, Türk toplum hayatının ifadesi, duygu ve düşünce beraberliğinin göstergesidir.

Türkiye’de halk bilim çalışmaları Fuat Köprülü ile başlamış ve sonrasında derleme ve incelemelerle bilimsel çalışmaların sayısı arttırılmıştır. Son dönem folklor çalışmaları, dünyada olduğu gibi Türkiye’de de UNESCO tarafından desteklenen “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması” çerçevesinde yeni bir ivme kazanmış, halk bilim öğeleri ile disiplinler arası çalışmalar hızlandırılmış ve teknolojinin insan hayatında daha fazla yer alması, kültürler arası etkileşim gibi konuları da bünyesine dahil ederek yapılan halk bilimi çalışmaları bilimsel olarak ciddi bir yol kat etmiştir.

Türkiye’nin çeşitli bölgelerindeki gelenek görenekler, yaşam tarzları, anlatılar gibi halk biliminin hemen hemen her konusuyla ilgili birçok yüksek lisans, doktora ve doçentlik tezleri hazırlanmış, bu çalışmalarla alana büyük katkıda bulunulmuştur.

Türkiye’de halk bilim çalışmaları bir hayli yol kat etmesine rağmen yurtdışında yaşayan Türklerin yaşamları, gelenek, görenekleri, kültürel değişimleri ve kimliklerine bağlılıkları ile ilgili yeterli sayıda çalışma maddi ve manevi zorluklar neticesinde yapılamamıştır.

Göç, yaşam şartlarının kısıtlı olması sebebiyle daha iyi kaynakların olduğu ve yaşam şartlarının daha yüksek olduğu yerleri bulmak amacıyla insanların bir yerden başka yere geçici veya tamamen kalıcı olmak suretiyle coğrafi yer değiştirme hareketidir. Göçün sebepleri hakkında çeşitli görüşler bulunmaktadır. İnsanlar, fiziki şartların olumsuzluğundan dolayı göç ettiği gibi, siyasî, iktisadî sebeplerden de göç etmektedir. Bir ülkede yaşayan insanlar daha iyi yaşam şartları ve ekonomik imkânlar için başka bir yere göç edebilirler (Akkayan, 1979; Akt. Şenesen, 2011). Göç eden topluluklar dünyanın birçok yerinde bir arada olmayı tercih ederler. Bu birliktelik, onların hem kendi kültürlerini yaşatmalarına imkân verir hem de birbirlerine ve kültürlerine bağlılıklarını sürdürür. Bu süreç içerisinde dıştan gelen değişimlere muhakkak ki açık olan topluluklar zaman içerisinde değişimlere maruz kalacaktır. Değişimlerin tespiti, hâlâ var olan kültürel öğelerin ortaya çıkarılması ve öğelerin korunabilmesi için yurtdışında yaşayan Türklerin halk bilimsel incelemeleri yapılmalıdır. Bu tür incelemeler yalnızca Türkiye’de yaşayan Türklerin değil, yurtdışında yaşayan Türklerin de kültür varlıkları ve birikimlerini değerlendirmeye, küreselleşmenin zaman içerisinde yapacağı etkiyi an itibariyle gözlemlemeye olanak sağlayacaktır. Ayrıca kültür asimilasyonunun net etkisi ortaya çıkarılmış olacak ve böylelikle yapılacak çalışmalarla var olan belirgin Türk yaşayışları, gelenek, görenek ve yaşam tarzları korumaya alınabilecektir.

Fakat bu anlamda yapılmış çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Bu düşünceden yola çıkılarak, Türklerin çoğunlukla nerelere göç ettiğine dair genel bir

incelemede bulunulmuş ve en fazla göç alan ülkelerden birisinin Amerika Birleşik Devletleri olduğu görülmüştür. Türklerin Amerika Birleşik Devletleri'nde coğrafi alan bakımından dağınık vaziyette yaşamlarını sürdürmekle birlikte belirli mahallelerde ya da şehirlerde bir arada yaşadıkları tarafımızca tespit edilmiştir. Bunlar arasında “Küçük İstanbul” olarak tanıtılan New Jersey eyaletine bağlı Paterson şehrinin ayrı bir yeri vardır.

Paterson şehri bir “Küçük İstanbul” olarak anılmasının yanı sıra ABD'ye gidecek Türkler için tam anlamıyla bir geçiş noktası özelliği de taşımaktadır. Bir başka deyişle yabancı bir ortam ya da kültüre alışma sürecinde Türkiye'den Amerika Birleşik Devletleri'ne göç edenler öncelikle Paterson'a yerleşmekte, kültürü tanıma, kendilerine iş olanakları araştırma sürecini bu şehirde geçirmekte, sonrasında içlerinden bir kısmı Amerika Birleşik Devletleri'nin başka yerleşim alanlarına yerleşmekte ya da burada kalmayı tercih etmektedir.

Paterson nüfusu yaklaşık olarak 150.000'dir. Bunun yaklaşık 6.000 kadarını Türkler oluşturmaktadır. Eyalet nüfusunun içinde İtalya (%17,9), İrlanda (%15,9), Afrika (%13,6), Almanya (%12,6), Polonya (%6,9) en büyük beş grubu oluşturmaktadır. İlk zamanlarından beri New Jersey etnik ve dini çeşitliliği ile dikkat çeken bir bölge olmuştur. Eyalette Amerika Birleşik Devletleri dışında doğmuş 1.6 milyon kişi yaşamaktadır. Bu da toplam nüfusun %19.2'sidir ([http://tr.wikipedia.org/wiki; http://quickfacts.census.gov/qfd/states/34/3457000.html](http://tr.wikipedia.org/wiki;http://quickfacts.census.gov/qfd/states/34/3457000.html))

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Türkler ile ilgili yapılan çalışmalarda, Türklerin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki dağılımının yansıtılması ya da yalnızca ekonomideki yerleri ile sınırlı kalmış; Türklerin yaşam tarzı hakkında yeterince bilgi verilmemiştir.

Yabancı bir ülkede Türk gelenek ve göreneklerinin, halk kültürü öğelerinin ve yaşam tarzının hâlâ bir bilinmezlik içerisinde olduğu bu süreçte, biz de Amerika Birleşik Devletleri'nde New Jersey eyaletine bağlı olup "Türk Şehri" olarak anılan Paterson şehrini ve bu şehirde yaşayan Türklerin geçiş dönemlerini, halk inanışlarını, kutlamalarını; sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamındaki iletişimlerini kısacası bütün halk bilimi ürünlerini, ayrıca kuşaklar arasındaki iletişim şekillerini ve sosyo-kültürel hayatlarında meydana gelen değişimleri ele alıp inceleyerek bu alanda yapılacak çalışmalara katkıda bulunulmuştur.

"Amerika Birleşik Devletleri'nde Yaşayan Türkler Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme: New Jersey Eyaletine Bağlı Paterson Örneği" başlıklı tez çalışmasında bu şehirde yaşayan Türklerin halk kültürü ürünleri incelenirken, kente göç etmelerinin ardından sosyo-kültürel yaşamlarında ne gibi değişimlerin meydana geldiği, bu değişimleri özellikle hangi kuşağın yaşadığı ya da kendi geleneklerine bağlılık açısından ne düşündükleri ve buna bağlı olarak kültürel anlamda bir kültürel kayıp (asimilasyon) yaşayıp yaşamadıkları sorularının da yanıtları aranmaya çalışılacaktır.

Amaç

Türkiye'de küreselleşme bağlamında halk kültürü ürünlerinde bir değişimin olduğu hissedilmekte; gelenek göreneklerde, yaşam tarzında ve eğlence anlayışında birtakım değişiklikler yaşanmakta, öz değerlerden uzaklaşmalar gözlemlenmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'ne giden Türkler arasında kendi kültürel değerlerini koruyup yaşatma ile yeni bir kültürün etkilerinden uzak kalma ya da bu kültüre uyum sağlama noktasında bazı problemlerin yaşanacağı beklenen bir gerçektir. Bu açıdan bakıldığında "Amerika Birleşik Devletleri'nde Yaşayan Türkler Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme: New Jersey Eyaletine Bağlı Paterson Örneği" başlıklı bu tez ile Paterson'da

yaşayan Türklerin halk bilimi ürünlerini ele alıp incelemek, Türk kültürel değerlerinin yabancı kültürdeki mevcut durumunu yansıtması bakımından büyük bir öneme sahiptir.

Çalışmamızda mümkün olduğunca şehre ilk göç eden Türkler ve yeni göç edenlerin gelenek ve göreneklerini “koruma, yaşatma ve aktarma” konusundaki yaklaşımlarına da değinilerek kültürel değerlerimizin yabancı bir kültürdeki mevcut durumu ile gelecekteki görünümü, değişimi gibi konular da ele alınıp incelenecektir.

Kapsam ve Sınırlar

Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşayan Türklerin gelenek ve görenekleri, yaşam tarzları, dünya görüşleri ile kültürel anlamda geçirdikleri değişim sürecinin konu edileceği bu tez çalışması, coğrafi alan bakımından Paterson ile sınırlandırılmıştır. İnceleme alanı Paterson’da yaklaşık 150.000 Amerikan nüfusu ve 6.000 Türk nüfusu bulunmaktadır.

Çalışmamızda, bu şehirde yaşayan Türklerin halk kültürü ürünleri incelenirken, Türkiye’den bu kente göç etmelerinin ardından sosyo-kültürel yaşamlarında ne gibi değişimlerin meydana geldiği, bu değişimleri özellikle hangi kuşağın yaşadığı ya da kendi geleneklerine bağlılık açısından ne düşündükleri ve buna bağlı olarak kültürel anlamda bir asimilasyon süreci yaşayıp yaşamadıkları konularına yer verilecektir.

Yöntem

Bu çalışmada, halk kültürü ile ilgili çalışmalarda kullanılan örnek olay yöntemi ve yazılı kaynaklardan yararlanma yönteminin yanı sıra gözlem, görüşme, kılavuz ve kaynak kişilerden bilgi toplama yöntemleri de kullanılacaktır.

Gözlem yöntemini kullanmadaki temel amaç, halk bilgisi ürünlerinin bizzat yaratım ortamlarının içine girmek, halkbilgisi ürünlerinin yaratıldığı ortam ve bağlamının bizzat içinde yer alıp, yaşayarak kaydetmektir. Kenneth S. Goldstein bu yöntemi;

“1.Hadiseye Aktif Olarak Katılan Gözlemci, 2.Hadiseye Pasif Olarak Katılan Gözlemci” şeklinde ikiye ayırmaktadır (Goldstein, 1977, Ekici, 2010). Buna göre, inceleme alanında derleme çalışmaları yapılırken hem topluluğun bir üyesi gibi olaylara, geleneklere, kutlamalara, törenlere vb. bizzat katılınacak hem de dışarıdan tüm olaylar gözlemlenecektir.

Çalışmamız sırasında kullanılacak bir başka yöntem görüşme yöntemidir. Bunun için önceden hazırlanan sorular bilgili kişilere yöneltilerek veri toplanmaya çalışılacaktır. Ayrıca bize malzeme sağlayabilecek asıl kaynak kişiye ulaştırmada yardımcı olacak kılavuz kişilerden de yararlanılacaktır.

Çalışmamızda var olan durumun tespiti ve değerlendirilmesi amacıyla katılımlı gözlem ile birlikte; görüşme ve kılavuz/kaynak kişilerden bilgi toplama yöntemi kullanılacaktır.

Bölümler

Yurtdışında yaşayan insanların genel hatlarıyla kültürlerinin ne oranda değiştiği ve kültürün devamlılığının sağlanıp sağlanmadığının ele alındığı çalışmamız, Giriş ve çalışma konusuyla ilgili genel bilgilerin yer aldığı bölümlerden başka yedi ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde yurtdışında yaşayan Türkler üzerine yapılan halkbilimi çalışmaları incelenmek maksatlı konuyla ilgili literatür taramaları, YÖK dokümantasyon merkezlerinden ve çeşitli üniversitelerin kütüphanelerinden yapılan araştırmalar yapılmış ve yurtdışında yaşayan Türklerin yaşayışını inceleyen kitap, yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir.

İkinci bölümde Paterson’un coğrafi ve tarihi yapısı ele alınarak, Kafkas, Bulgaristan ve Türkiye Türkleri şeklinde üç ana çeşitlilikte incelenen Türklerin göç yaşamasındaki itici ve çekici etmenler ile göçün yaşandığı tarihlerdeki siyasi ve ekonomik

durum açıklanmıştır. Gerek serbest gerekse zorunlu göç halleri sonucu Paterson'a yerleşen Türklerin nüfusu, ekonomisi ve mesleki dağılımları ortaya çıkarılarak bölgedeki iş alanları, iş yerleri, iletişim ortamları ve kültürün taşıyıcılığında ve değişiminde büyük etkisi olan Türklerin, Türklerle ya da Amerikalılarla bir araya geldikleri sosyal mekânlar incelenmiştir. Aynı zamanda Paterson'da düzenli bir hayata sahip olan Türklerin dernekleşme faaliyetleri ele alınarak bölgedeki dernek, kurum ve kuruluşlar tespit edilmiştir.

Üçüncü bölümde Paterson'da yaşayan Türklerin aile yapısı ele alınarak, kuşakların devamlılığı, aile içi ilişkiler ve ilişkilerde kültürel aktarımların varlığı tespit edilmiştir.

Dördüncü bölümde Paterson'da var olan dinî gruplar incelenerek Müslüman dinî gruplar ortaya çıkarılmıştır. Ele alınan Müslüman dinî grupların tarihi geçmişleri ve bu grupların onlara bağlı olan Türkler üzerindeki etkin rolü ile dinî grupların kültürün devamlılığında üstlendiği rol ortaya çıkarılmıştır.

Beşinci bölümde Paterson'da yaşayan Türkler ile Türkiye arasındaki ilişkinin irdelenerek, bu ilişkinin sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamındaki devamlılığı ele alınmıştır.

Paterson'da yaşayan Türklerde törenler, bayramlar ve kutlamaların açıklandığı altıncı bölümde geçiş dönemleri içerisinde doğum, evlenme ve ölüm uygulamalarına, bereket törenlerine, kutlanan bayramlara ve özel kutlamalara yer verilmiştir.

Son olarak yedinci bölümde Paterson'da yaşayan Türklerde kültürel devamlılık ve değişikliklerin tespiti yapılarak, kültürel aktarımın sağlanmasında sosyal normların ne derece önemli olduğu ve bu davranış kalıplarının neler olduğu açıklanmıştır.

Ayrıca dil-kültür ve din-kültür bağlamında kültürün korumacılığı ve devamlılığının nasıl bugüne kadar sağlanabildiği ve bundan sonra sağlanması bağlamında nelerin yapılabileceği ele alınmıştır. Kültürel değişimin alt başlıklarında kültürlenme, kültürleşme ve kültürel kayıp terimleri açıklanmış, Türklerin hangi uygulamalarının kültürel değişim içerisinde olduğu ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca Amerikan Türklerinin kimliği ele alınarak, Amerika’da yaşayan Türkler denildiğinde “Türk” kimdir sorusunun cevabı ile millî kültür kavramı açıklanmaya çalışılmıştır. Son olarak Paterson’da yaşayan Türklerin genel sorunları adlı başlıkta burada yaşayan Türklerin en temel sorunları ele alınarak incelenmiş ve burada yaşayan Türklerin çocukları ya da kendileri için buldukları çözümler dile getirilmiştir.

I. BÖLÜM

YURTDIŞINDA YAŞAYAN TÜRKLER ÜZERİNE YAPILAN HALK BİLİMİ ÇALIŞMALARI

Türkiye’de yapılan halk bilim çalışmaları son yıllarda büyük yol kat etmiş olmasına karşın yurtdışında yaşayan Türklerin halk kültürüne yönelik yapılan çalışmaların oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Tez konumuzun alanını oluşturan Amerika Birleşik Devletleri ve bu ülkede yaşayan Türklerle ilgili bugüne kadar tarihsel, sosyolojik ve ekonomik odaklı birçok makale yazıldığı, ancak bu ülkedeki Türklerin halk bilimi ürünleriyle ilgili yapılmış çalışmaların oldukça sınırlı kaldığı görülmüştür.

Bu genel görünüm sadece Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşayan Türklerle ilgili olmayıp diğer ülkelerde yaşayan Türkler için de söz konusudur. Konuyla ilgili olarak yapılan literatür taramaları, YÖK dokümantasyon merkezinden ve çeşitli üniversitelerin kütüphanelerinden yapılan araştırmalar sonucunda yurtdışında yaşayan Türklerin yaşayışını inceleyen dokuz çalışma tespit edilmiştir. Bu çalışmalarda ikisi kitap diğerleri ise yüksek lisans ve doktora tezidir.

I.1. Amerika Birleşik Devletleri’nde Yaşayan Türkler Üzerine Yapılmış Halk Bilimi Çalışmaları

I.1.1. Kitaplar

Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşayan Türklerin halk kültürü üzerine hazırlanmış iki kitaptan birincisi I. Dünya Savaşı sonrası Amerika’ya göç etmiş Elazığlı bir ailenin oğlu tarafından yazılan “Turks in America: The Ottoman Turk’s Immigrant Experience” başlıklı çalışmadır (Ahmed, 1993). Kitabın yazarı Frank Ahmed, 1986’da ilk kez yayınlanan kitabını, 1971’de, Amerikan Dış İşleri Bakanlığı görevlisi olarak Türkiye’de bulunduğu sırada kaleme almıştır. 2009 yılına kadar bu görevinde kalan

Ahmed'in kitabı için Prof. Dr. Günseli, Frank Ahmed kitabının önsözünde Amerika'ya göç eden ilk Türklere ilişkin belgeleri gün ışığına çıkarma girişiminde bulunduğu zaman Türk göçüne ilişkin ne denli az kaynak bulunduğunu gördüğünü ve bunun şaşırtıcı ve üzücü olduğunu söylemiştir:

Amerika'ya Türk göçünden aşağı yukarı yüz yıl sonra gelen bu kitap tam da burada söz ettiğim bağlamda değerli bir belgedir çünkü bir Türk-Amerikalının kültürel deneyimini ve bakış açısını yansıtmakta ve Amerika'daki ilk Türklerin yaşadıklarını belgelerle göstererek kültürel mirasına sahip çıkmaktadır. Ayrıca Frank Ahmed kitabında söz ettiği birçok isim ve olay aracılığı ile hikayesini başka hikayelere ulaştıracak bir köprü oluşturmaktadır.” demektedir (<http://www.turkavenue.com/yasam/lokal/1406-amerikadaki-turklerin-hikayesini-ilk-kaleme-alan-frank-ahmedten-sessiz-veda.html>).

Frank Ahmed, yine önsözünde kitabının politik ya da sosyolojik bir analiz olmadığını; Osmanlı Türklerinin, çocuklarının ve torunlarının yaşayışlarının yansımalarını kaleme aldığını ve bunun bir göç hikâyesi olduğunu belirtmiştir. Türkçeye çevrilmemiş olan bu eser, Amerika'ya yapılan göçün ilk ağızdan anlatılması ve bu anlamda yazılmış ilk kitap olması sebebiyle bu alanda çalışan birçok araştırmacı tarafından temel başvuru kaynakları arasında yer almıştır.

Kitap, henüz 10 yaşındayken Amerika Birleşik Devletleri'ne taşınan ve Amerikan vatandaşı olan Frank Ahmed'in Türkiye ve burada yaşayan insanlarla ilgili kendi atalarının anılarını, yaşamlarını yansıtır. On bölümden oluşan kitabın ilk bölümünde 1880-1920 yılları arasındaki göç dalgasından başlayarak göç edenlerin zaman aralıklarına ve göç nedenlerine değinilmiştir. Türkiye'deki Amerika göç dalgasını şekillendiren misyoner okulları ve Amerika rüyasının söylentilerinin de bu göç dalgasında etkili olduğunu bildiren Frank; kitabın ikinci bölümünde Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye

Cumhuriyeti'nin doğuşunu konu edinir. Üçüncü bölüm ilk göç zamanlarında yani Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında büyük kesimin yaşam tarzı olan köy hayatından bahseder. Evlilikler, köy yönetimi ve çiftçiliğin ele alındığı bu bölüm aslında o dönem Türkiye'sinin Amerikalılara bir çeşit tanıtımı şeklindedir. Dördüncü bölümde, Türklerin Amerika Birleşik Devletleri'ne gittikten sonra “Büyük Türk Birlikleri” şeklinde yaşamalarından ve Türk karakteristiği ve bakış açısından bahseder. Beşinci bölüm yerleşmek üzerine kuruludur. Türklerin Amerikan vatandaşlarıyla evlilikleri ve Amerikalı eşlerin Türklere karşı tutumlarını konu edinmiştir. Altıncı bölümde Anadolu'nun kültürel bir mekanı olan kahvehaneler, Türkiye'deki haliyle anlatılır. Bununla birlikte göç esnasında bu kültürün de Amerika Birleşik Devletleri'ne taşındığı belirtilir. Yedinci bölüm Amerika Birleşik Devletleri'nde çalışan Türk işçilerin gelişleri, yaşamları ve mevcut yaşam uyumlarından bahseder. Sekizinci bölüm, Hristiyan bir çevrede Müslüman olarak yaşamaktan ve ilk göç eden Türklerin Müslümanlık özelliklerinin bu çevredeki uyumlarından bahseder. Dokuzuncu bölümde Türk-Amerikan derneklerinin bugünün kültürel aktarıcıları olduğu işlenmiş ve onuncu bölümde sonuç yer almıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Türklerle ilgili ikinci kitap ise araştırmacı yazar Rifat N. Bali tarafından yazılan “Anadolu'dan Yeni Dünya'ya-Amerika'ya İlk Göç Eden Türklerin Yaşam Öyküleri” adlı kitaptır (Bali, 2011). İlk baskısı 2004 yılında yapılan kitap dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yazar, göçün nedenlerinden ve ilk göç macerasından bahseder. İkinci bölümde ise gayrimüslim Türklerin göçünü konu edinir ve burada Yahudi, Ermeni ve Rumların göç hikayeleri ve göç sayıları hakkında bilgiler verir. Üçüncü bölümde ise Müslüman Türk Göçleri üzerinde durur ve Türklerin yerleşim yerlerinden, meslek ve yaşam koşullarından, göçmen sayılarından bahseder.

Yayımlanan bu kitaplar halk bilimi alanında yapılmak maksadıyla kaleme alınmış çalışmalardan çok tarihsel içeriklidir.

I.1.2. Tezler

Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Türklerin hayatını konu alan yalnızca bir adet doktora tezi bulunmaktadır. Tez, İlhan Kaya tarafından The Florida State Üniversitesi, Coğrafya Bölümü'nde "Shifting Turkish American Identity Formations in the United States" adıyla yayınlanmıştır (Kaya, 2003). Dokuz bölümden oluşan tezin ilk bölümü tezin amacını, kapsamını ve içeriğini açıklamaya yönelik giriş bölümüdür. İkinci bölüm, literatür değerlendirmesi şeklinde planlanmış, kimliğin doğası, dünya sistemi ve kimlikler, etnik ve grup kimlik teorilerinin tanımları ve değişen zaman ve mekânda Türkler ve Türklük kavramları üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde çalışmada kullanılan yöntem ve teknikler, saha çalışması ve coğrafya alan bilgisinde kullanılarak oluşturulacak olan Türklerin yaşam sahası, haritalaştırmada kullanılan teknik konusuna değinilmiştir. Dördüncü bölümde Türk göç tarihi ile birlikte üç göç dalgası ve Türklerin Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşadıkları yerler ve sayıları hakkında bilgi verilmiştir. Beşinci bölümde, Türk siyasal tarihi üzerinde durulmuş ve altıncı bölümde Türklük tanımı yapılmıştır. Türklük tanımı içerisinde alt başlık olarak Batılı ve Orta Doğulu kavramlarına yer verilerek bu alt başlıklardan Türklerin hangisine daha yakın olduğu tespit edilmeye çalışılmış, Türk-Amerikan milliyetçiliği ve etnik kökenler üzerine bilgi verilmiştir. Yedinci bölümde Amerikan vatandaşı olarak Türk olmanın anlamı, kimlik oluşumu, aidiyet, nesil farkları ve iki farklı dünya olarak Türkiye ve Amerika ele alınmıştır. Sekizinci bölümde kimliği oluşturan merkezlere değinilmiş; sosyal mekân olarak okul ve camiler; kültürel mekânlar olarsa organizasyonlar ve onların siyasi politikaları ele alınmıştır.

Bu tez farklı bir kültürde kimlik arayışı içerisinde olan Türklerin yaşadıkları hakkında bilgi vermekle birlikte doğrudan halk bilimi içerikli bir tez olmaktan uzaktır. Ancak bu ülkede yaşayan Türklerin farklı etnik gruplar içerisinde görünümüne ışık tutması bakımından önemlidir. Bu tez, etnik ve grup kimlikleri teorileri doğrultusunda Türklerin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yaşamları boyunca nasıl ve ne kadar değişime uğradıklarını tespit etmeye yöneliktir. Bununla birlikte ABD'de her yıl düzenli olarak kutlanan "Türk Kültür Festivaline" yer verilmiş ve bu gün ayrıntılarıyla tanıtılmıştır. Son olarak bölüm bölüm yapılan çalışmalar anlatılmış ve bu çalışmanın Amerika'daki Türk kimliğinin coğrafi bir haritası çıkarılması amacıyla yapıldığı vurgulanmıştır (Kaya, 2003).

İlhan Kaya'nın doktora tezi, ABD'de yaşayan Müslümanların Amerika yaşamına alışamayacağı kanısı üzerine Türk-Amerikalıların Arap-Amerikalılardan farklı olduğunu da ayrıca ortaya koymaktadır. Tezin asıl amacı Amerika'daki Türk kimliğinin coğrafi bir haritasını ortaya koymakla beraber, içerisindeki veriler tezimize ışık tutması nedeniyle incelemeye alınmıştır.

I.2. ABD Dışında Yaşayan Türkler Üzerine Yapılmış Halk Bilimi Çalışmaları

I.2.1. Tezler

ABD dışında yurtdışında yaşayan Türklerin kültürel değerleriyle ilgili Türkiye'de toplam altı tez çalışması mevcuttur. Bunlardan ikisi doktora; dördü yüksek lisans tezidir.

Doktora tezlerinden ilki Kosova'nın Gilan şehri halk kültürü araştırmasıdır. Gilan Türk Halk Kültürü Geçiş Dönemleri (Doğum, Evlenme, Ölüm) adlı tez, Yavuz Köktan (2008) tarafından Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı'nda hazırlanmıştır. Alan araştırması, gözlem ve görüşme

teknikleri kullanılarak hazırlanan bu tez, araştırmanın yapıldığı sahanın tanıtılması ve Gilan geçiş dönemleri olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır.

Geçiş dönemleri olarak doğum, evlenme ve ölüm süreçlerinin ele alındığı çalışma alt başlıklar olarak; geçiş dönemi öncesi, sırası ve sonrasını da içine almakta ve uygulanan inanç ve pratiklere yer vermektedir. Söz konusu tez, doğum-evlenme-ölüm olan geçiş dönemlerini içermekle birlikte yurtdışında yaşayan Türklerin halk bilimi ürünlerine eğilen ilk çalışmalardan biri olması bakımından önemlidir.

Diğer doktora tezi aynı enstitü ve aynı yılda, yurtdışında yaşayan Türkler üzerine yapılmış bir çalışmadır. Erol Eroğlu tarafından, Prizren Türk Halk Kültürü Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm) (2008) isimli tez, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Halk Bilimi Anabilim dalında yapılmıştır.

İki bölümden oluşan tezde birinci bölümde alan araştırması hakkında bilgi verilmiş; ikinci bölümde gözlem ve görüşme teknikleri sonucu elde edilen bilgiler doğrultusunda Prizren’de yaşayan Türklerin geçiş dönemleri (doğum-ölüm-evlenme) ritüelleri ve uygulamalarına yer verilmiştir.

Yurtdışında yaşayan Türkler üzerine yapılmış diğer dört çalışma yüksek lisans tezidir. Bunlardan ilki; Gönül Gökdemir tarafından yazılmış “İngiltere’de Yaşayan Kıbrıslı Türkler” başlığını taşımaktadır (Gökdemir, 2001). Tez, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Halk Bilim anabilim dalında yapılmıştır. Yapılan literatür taraması sonucu çalışmanın yurtdışında yaşayan Türkler üzerine yapılmış ilk yüksek lisans tezi olduğu tespit edilmiştir.

Altı bölümden oluşan tezin ilk bölümünde Kıbrıs’ta yaşayan Türklerin göç tarihi, ekonomik yapısı ve göç sebepleri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde Kıbrıslı Türklerin İngiltere’ye gidişlerinden yaşayışlarına, yaşam ve iş alanlarına değinilmiştir.

Üçüncü bölümle birlikte yaşam alanları, dernekler, derneklerin aktiviteleri, siyasi ve sosyal konuları konu edilmiştir. Dördüncü bölüm içerisinde, Kıbrıslı Türklerin çevrelerindeki diğer Türklerle ve İngilizlerle olan iletişimleri ele alınmış, Türklerin bir araya geldikleri sosyal mekânlar incelenmiştir. Beşinci bölümde kuşaklar, sosyal roller, kültürel yaşam, gelenek, görenek, örf ve âdetlerle birlikte geçiş dönemleri ve halk edebiyatı ürünleri incelenmiş böylece var olan halk kültürü ortaya çıkarılmıştır. Altıncı bölüm olan son bölümde kutlamalar, Kıbrıslı Türklerle olan iletişim, İngiltere’de yaşayan Türklerin sorunları, Kıbrıslı Türklerin kültürel kimliği ve kültürel zayıflama ele alınmıştır.

Alanda yapılan bir diğer çalışma; Belçika’nın Gent Şehri’nde Yaşayan Türklerin Halk Kültürü adlı yüksek lisans tezidir (Nacar, 2002). Tez, 2002 yılında Kenan Nacar tarafından, Sakarya Üniversitesi Türk Halk Edebiyatı Bölümü, Halk Bilimi Anabilim dalında yapılmıştır. 50 kişi üzerinde uygulanan bir anket ve halk edebiyatı ürünlerinin sahadan derlenmesiyle oluşturulmuştur. Üç bölümden oluşan tezin ilk bölümünde araştırma alanı; coğrafi durum, yönetim, idari yapılanma, nüfus, yerleşim ve ulaşım durumu, doğal çevre sorunları, ekonomik ve dini durum, iletişim sektörünün durumu, Belçika’da Türk toplumuna bakış açısı ve Gent şehri ve burada yaşayan Türkler olarak ayrı başlıklar halinde incelenmiştir. İkinci bölümde, yaşayan halk kültürünün varlığını ortaya koymak için sözlü edebiyat ürünleri derlenmiş; orada yaşayan Türklerin hafızalarında kalan atasözleri, deyimler, ağıtlar, bilmeceler, hikâyeler, destan, efsane, mani, türkü, tekerleme, dua ve beddualar yazıya geçirilmiştir. Üçüncü bölümde ise ankete katılanların kimlik bilgilerinin değerlendirilmesi ve uygulanan anketin sonuçlarının değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bir başka çalışma Kuzey Kıbrıs Gazimağusa Harika Mahallesi Örneğinde Göç ve Sosyal Yapı adlı yüksek lisans tezidir (Özgürün, 2005). Anıl Özgürün tarafından

yazılan tez, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Halk Bilimi Anabilim Dalı'nda yapılmıştır.

Görüşme, gözlem ve anket yöntemleri kullanılarak yapılan tez, 50 kişilik anket katılımı ve yaklaşık 20 kişiden oluşan birebir gözlem sonucunda üç ayrı bölümden oluşturulmuştur.

İlk bölümde göç, göç öncesi, göç sonrası, kültür ve kültürel süreçler ve sosyal yapı başlıkları altında bu terimler incelenmiş ve farklı kaynaklardan görüşler alınmıştır. Yine bu bölümde göç etme sebepleri ve göç sonrası anılar bölüme dahil edilmiştir. İkinci bölümde araştırma alanı ile ilgili bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde; ekonomik yaşam, sosyal yaşam, Kıbrıs ve Kıbrıslı Türkler ile ilişkiler, mahallede yaşayan Kıbrıslı Türklerin aidiyet duyguları ve kimlikleri, dini tutum ve inançlarıyla birlikte; evlilik ve düğün ile ilgili düşünceler ve yapılan uygulamalar belirtilmiştir.

Alanda yapılan son çalışma bir “Halk bilimi” çalışması olmakla birlikte Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda yapılmış; “The Integration of Turks Into American Culture” (Dayı, 2011) isimli yüksek lisans tezidir. Üç ana bölümden oluşan bu tezin ilk bölümünde Amerika'ya göç eden Türklerin dalgalar halindeki ilk göçü; ikinci bölümde Türkleri göçe çeken ve iten faktörler ele alınmış ve son bölümde Elitoll Barkan tarafından ortaya koyulan asimilasyon modeli açıklanmış ve göç eden Türklerin Amerikan kültürü içerisinde o kültüre tutunmak için eski alışkanlıklarını geride bırakmaları gerektiğine inandıkları ortaya konulmuştur.

Yapılan literatür taraması sonucu alanda “kültür aşırı” (transcultural) çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. ABD'de yapılmış çalışmaların tarihsel ve sosyolojik çalışmalara yakınlığı ve incelemelerin “gelenek, görenek, Türk yaşayışı ve Türk kültürünün durumu” hakkında yeterli çalışma yapılmadığı görülmüştür. Bu nedenle

çalışmamızda Paterson'da yaşayan Türkler, Türklük tanımıyla birlikte ABD'de yaşayan Türk kesimi; yaşayışları, gelenek ve görenekleri, uyumları, kültürel bağları gibi halk biliminin temel başlıklarıyla ele alınmıştır.

II.BÖLÜM

PATERSON'IN GENEL ÖZELLİKLERİ

II.1. Coğrafi Yapı

Paterson, Amerika Birleşik Devletleri'nde New York sahasına yakın fakat New Jersey eyaletine bağlı bir şehirdir. Bu şehir, günümüzden yaklaşık 200 yıl öncesinde yatırımcılar ve politikacılar tarafından Passaic Nehri şelalesinin iş gücünde kullanılabilirliği nedeniyle bilinçli bir şekilde kurulmuştur (Murphy, 1987).

Passaic çevresinin tarihi, bugün hâlâ günümüzde etkileyici rol oynayan nehirden gelir (Murphy, 1987). Passaic nehri elektrik üretimindeki verimli su gücüyle, Paterson'ın, ülkenin ilk endüstriyel şehri olarak kuruluşunda önemli bir faktördür.

Paterson 19. yüzyılın ikinci yarısında ipek üretimindeki baskın rolünden dolayı "İpek Şehir" olarak bilinmektedir. O tarihten günümüze kadar İspanyol göçmenlerin olduğu kadar Arap ve Müslüman dünyasından insanların da en önemli varış noktası haline gelmiştir.

II.2. Tarihi Yapı

1971 yılında Alexander Hamilton Sanayi Ürünleri Topluluğunun kurulmasına katkıda bulunmuş ve böylece ekonomik bağımsızlığı İngiliz üreticilerden korumak amacıyla Passaic Nehri'nin Büyük Şelalelerinden elektrik üretiminin yolunu açmıştır. Bu topluluk tarafından kurulan Paterson Amerika'daki endüstriyel devrimin yatağı haline gelmiştir. Paterson, ismini nüfuzlu bir politikacı ve Paterson Kasabası'nın kuruluşunu 1792 sözleşmesiyle sağlayan William Paterson'dan almıştır. William Paterson aynı zamanda New Jersey Anayasası'nı imzalayan New Jersey valisidir.

Paterson, 11 Nisan 1931 yılında orijinal olarak Acquackanonk Kaza'sının kısımlarından oluşan bir bucak (kaza) olarak oluşturulmakla beraber hâlâ Essex vilayetinin bir parçasıdır.

II.3. Endüstriyel Gelişim

Paterson şehrinin kurulmasına yakın zamanlarda Amerika Birleşik Devletleri İngiltere'den siyasi egemenliğini almıştı fakat bölgede yaşayan göçmenler ekonomik özgürlüklerini alana kadar tamamen özgür olmadıklarına inanmaktaydılar (Murphy, 1987). 1791'de Amerika'daki endüstri eksikliği fark edildiğinde SUM adı verilen "Society for Establishing Useful" (Yararlı Üretim Kurma Topluluğu) adıyla bir topluluk oluşturuldu. SUM fabrika kurulacak yerleri tespit etmeye başladı ve büyük fabrikaların hali hazırda küçük çaplı iş sahalarının bulunduğu Passaic Bölgesine kurulması uygun bulundu. Bu bölgenin sanayi bölgesi yapılmak istenmesinin nedenleri;

- Değirmenlerin kurulumu için su gücünün olması
- Bölgeden odun ve kömür çıkarılabilmesi
- Kurulacak binalar için kumtaşının bu bölgede olması
- Passaic Nehri'nin New York'a taşımacılık sağlayabilmesidir (Murphy, 1987).

Paterson şehri kendi fabrikalarında çalışan göçmen işçiler için cazip bir yer haline gelmiştir. Fabrika işçileri uzun saatler bu fabrikalarda çalışmışlar ve değirmenlerin etrafındaki kalabalık kiralık evlerde yaşamışlardır. Bu fabrikalar, sonradan, işçi birliklerinin olmadığı güneye ve daha da sonra deniz aşırı ülkelere taşınmışlardır (Murphy, 1987).

Bölgeye göçün bu denli fazla olmasının nedeni, bundan yaklaşık 50 yıl öncesine kadar varlığını sürdüren fabrikaların çokluğu ve çeşitliliğidir.

II.4. Etnik Çeşitlilik

Kuruluşundan bu yana Paterson, endüstriyel bir şehir olması itibariyle çok uluslu bir şehirdir. İrlandalılar, Almanlar, Danimarkalılar ve Yahudiler 19. yüzyılda buraya gelmiş, ardından İtalyan ve Doğu Avrupalı göçmenler şehre yerleşmiştir. 1890 gibi erken bir tarihten itibaren de Suriye ve Lübnan göçmenleri Paterson'a yerleşmişlerdir.

Paterson, Amerika Birleşik Devletleri'nde en büyük Türk-Amerikan göçmen topluluğuna ev sahipliği yapmaktadır. Clifton ve Wayne şehirleri ile Haledon, Prospect Park, North Haledon, Totowa, Woodland Parkı ve Little Falls'u kapsayan Greater Paterson alanı Çerkez, Karaçay ve küçük bir Çeçen topluluğundan oluşan bölgenin en büyük Kuzey Çerkez nüfusuna sahiptir. Buna bağlı olarak da Paterson ve Prospect Parkı halk okullarında Müslüman tatilleri yapılmaktadır.

Yapılan araştırma sonucunda Paterson'da ağırlıklı olarak üç farklı Türk topluluğuna rastlanmıştır. Bunlar yoğun nüfuslu olmak üzere Karaçay Türkleri, Bulgaristan Türkleri ve Türkiye Türkleri¹'dir. Bununla birlikte köken olarak Azeri, Nogay, Abazin, Tatar, Dağıstan ve Çerkez Türklerine de rastlanmıştır (K.21, K.72, K.73, K.88).

Karaçay Türkleri, 15. yy'da Kabartay Çerkezlerinin baskısı sonucunda ikiye ayrılan Karaçay-Malkar Türklerinin koludur. Karaçay adı bu tarihten sonra Kafkasya'da görülmektedir (Tavkul, 1991; Akt. Karaca, 2006). Kafkasya'da Elbruz Dağı'nın doğu ve batısındaki yüksek dağlık vadilerde yaşayan, tarih boyunca bölgede hakimiyet kuran Kimmer, Saka (İskit), Hun-Bulgar ve Kıpçak Türklerinin binlerce yıl süren etnik bütünleşmesinden süzülerek ortaya çıkmış bir Türk boyudur (Appa, 2002; Akt. Karaca,

¹ Ele alınan üç büyük Türk topluluğu içerisinde yer alan son topluluk Türkiye Türkleridir. Bu grup Türkleri Türkiye Türkleri olarak nitelendirmemizin sebebi, Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmeye karar verdikleri anda bu Türklerin Türkiye'de halihazırda ekonomik ve yerleşik bir düzenlerinin olmasıdır. Türkiye Türkleri denildiğinde "araştırılan Türk kimdir?" sorusu akıllara gelmekle birlikte, Türk kimliği, Türklük tanımı ve Amerikan-Türklerinin kimlikleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. VII Bölüm Paterson'da Yaşayan Türklerde Kültürel Devamlılık ve Değişiklikler.

2006). 14.-15. yüzyılda Karaçaylıların toprakları yavaş yavaş bölünmeye başlamış, 15. yy. sonlarına doğru Karaçaylılar ve Malkarlar olmak üzere ikiye ayrılmışlardır (Mızıulu, 1994; Akt. Karaca, 2006).

Tarih boyunca Rusya ile mücadeleler sırasında birçok kez göçe zorlanan Karaçay Türkleri, yine aynı nedenden yurtsuz kalmış ve 1950li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nin onları kabul etmesi sebebiyle kendilerine burada yurt edinmişlerdir.

Paterson'da yaşayan bir başka topluluk, Bulgaristan Türkleridir. Bulgaristan Türkleri, Tuna nehri ile Balkan sıra dağları arasında kalan topraklarda yaşayan Türklere denir. 1877–1878 Osmanlı Rus Harbi sonucu imzalanan Berlin Antlaşmasıyla Tuna Vilayetinin Sofya, Vidin, Rusçuk, Tırnova ve Varna Sancakları üzerinde küçük bir Bulgar Prensiği kurulmuş ve bu bölgede yaşayan Türkler bu Bulgar Prensiği sınırları içinde kalarak “Bulgaristan Türkleri” ismini almışlardır (Vatansever, 2008).

Osmanlı Devleti ile Bulgaristan'da yaşamaya başlayan Bulgaristan Türkleri, Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan'da topraklarını kaybetmeye başlaması ile göçlere maruz kalmışlardır. Bu süreden sonra da göçler devam etmiş, Bulgaristan'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne yapılan ilk göçler 1975'li yıllara rastlamıştır (K.61, K.72). O dönemde Türkiye'ye gelmek isteyen Bulgaristan Türkleri “Kıbrıs Meselesi” nedeniyle vize alamamış ve Amerika Birleşik Devletleri'ne kolay vize almaları sebebiyle, buraya yerleşme kararı almışlardır (K.72).

Türkiye, Bulgaristan göçmenleri içerisinde sık sık Türkiye'ye gelen Türklere kalıcı vize vermemiş, onlar da Amerika Birleşik Devletleri'ne vizenin rahat alınması sebebiyle buraya gelmeyi uygun bulmuştur (K.26, K.27, K.30, K.31, K.61, K.72). Bulgaristan Türkleri de Rusya'nın baskılarına ve göç ettirme politikasına dayanamayarak öncelikle “mülteci” olmuşlar, ardından akrabalarına yardım ederek, onları Paterson şehrine

yerleştirmişlerdir.

II.5. Göç Durumu ve Hareketlilik

Göç, yaşam şartlarının kısıtlı olması sebebiyle daha iyi kaynakların olduğu ve yaşam şartlarının daha yüksek olduğu yerleri bulmak amacıyla insanların bir yerden başka yere geçici veya tamamen kalıcı olmak suretiyle coğrafi yer değiştirme hareketidir. Göçün sebepleri hakkında çeşitli görüşler bulunmaktadır. İnsanlar, fiziki şartların olumsuzluğundan dolayı göç ettiği gibi, siyasi, iktisadi sebeplerden de göç etmektedir. Bir ülkede yaşayan insanlar daha iyi yaşam şartları ve ekonomik imkânlar için başka bir yere göç edebilirler (Akkayan, 1979; Akt. Saydam, 1997).

Amerika Birleşik Devletleri'ne dünyanın her yerinden göç 19. yüzyılda yaygınlaşmıştır. Başta ekonomik nedenler olmak üzere göçün artmasının önemli bir başka nedeni teknolojiktir.

Göçün hızlanmasına yol açan diğer önemli bir neden 19. yüzyılda meydana gelen iki teknolojik yenilikti. Bunlardan ilki buharlı gemilerin yelkenli gemilerin yerini almasıydı. Böylece yelkenli gemilerle bir ayın üzerinde bir zamanda ulaşan Amerika, buharlı gemilerle bir veya en fazla iki haftada ulaşılabilir hale gelmişti. Dahası yelkenli gemiler ticari kargo buldukları zaman hareket ediyor, buharlı gemiler ise hareket günleri belli düzenli tarifelerle çalışıyorlardı. İkinci teknolojik yenilik ise telgraftı. 1866 yılından itibaren Avrupa haber ajansları transatlantik telgraf hizmeti sayesinde Amerikan ekonomisindeki en son gelişmeleri takip edebiliyor ve kamuoyuna anında aksettirebiliyorlardı. Bütün bu nedenlerden ötürü 1820 ve 1860 yılları arasında beş milyon, 1860 ile kitlesel göçe son veren kota sisteminin kabul edildiği 1924 yılları arasında da otuz bir milyon göçmen Amerika'ya gelecekti. (Grabowski, 1999, Akt. Bali, 2011).

Türk göçü dalgası ise ilk olarak Osmanlı Devleti zamanında iktisadi ve siyasi nedenlerle gerçekleşmiştir. İlk neden Amerika'da vasıfsız işçilere ödenen ücretlerin Türkiye'ye kıyasla beş ila on misli yüksek olmasıydı. Yüksek ücretlerle on, on beş, yirmi hatta yirmi beş yıl boyunca Amerika'da çalışan ve Türkiye'de yaşarken alıştığı mütevazı hayat tarzını aynen sürdüren Türk işçisinin birkaç bin dolar tasarruf yapması pekala mümkündü. Bir işçinin yıllar boyunca biriktirdiği tasarrufları Türkiye'ye geri döndüğü zaman rahat bir hayat kurmasına imkan verecek bir servet oluşturuyordu. Bu nedenle “*Amerika'ya göç etmek*” Türk göçmenlerine hiçbir şey kaybettirmeyeceği gibi tam aksine çok şey kazandırabilirdi (Bali, 2011).

Yapılan çalışma sonunda edinilen bilgilere göre, Amerika Birleşik Devlet'lerine yapılan göçlerin nedenleri yıllara ve bölgelere göre farklılıklar göstermektedir. Bu bağlamda Türklerin gelme nedenlerinin aile kurmuş göçmenler için çocuklarına iyi bir gelecek sağlamak, henüz bekâr olanlar için daha iyi bir yaşam umuduyla ve rahat para kazanma arzusuyla, Kafkasya ve Bulgaristan'dan yapılan göçlerin can güvenliği ve baskıdan uzaklaşma gibi nedenlerle yapıldığı gözlemlenmiştir (K.8, K.16, K.26, K.27, K.30, K.31, K.62, K.63, K.64, K.65, K.72).

Amerika Birleşik Devletleri'ne ilk göçlerin nedenleri; Osmanlı Devleti zamanında Balkan Savaşları nedeniyle ilan edilen seferberlik, vergilerin arttırılması ve geleceğin daha da kötü koşullara gebe olması gibi nedenlerdir (Gordon, 1932; Akt. Bali, 2011). Türkiye'den Amerika Birleşik Devletleri'ne yapılan göçler incelendiğinde, üç büyük dalganın varlığına dikkat çeken İlhan Kaya, ilk göçleri Osmanlı Türklerinin oluşturduğunu, ikincisinin profesyoneller grubu olduğunu ve üçüncü dalganın da 1980 ve sonrasında oluşan karma bir topluluğun oluşturduğunu açıklamıştır Kaya, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Türkler içerisinde Paterson'daki Türklerin yaşayışı ile

ABD'deki Türklerin genellenemeyeceğinin altını çizmiştir (Kaya, 2006). Bu bağlamda Paterson'da yaşayan Türklerin geliş tarihlerinin 1950-1960 arasına denk geldiğini belirtmek ve Türk topluluklarının ayrı ayrı incelenmesinin öneminden bahsetmek yerinde olacaktır.

Göçün sebeplerini incelerken daima iki faktörü göz önünde tutmak gerekir. Birincisi göçmenin ilk bulunduğu mekan, ikincisi de göçten sonra vardığı mekan ile ilgili sebeplerdir. Kişiyi göç etmeye zorlayan asıl yurdundaki sebeplere “itici sebepler”, yeni yerleştiği bölge ile ilgili sebeplere de “çekici sebepler” diyebiliriz. Bu konuda asıl dikkate alınması gereken husus göçün, göçmen gönderen memleketteki değişikliklerden mi, yoksa göçmen çeken yerdeki değişikliklerden mi kaynaklandığıdır (Saydam, 1997).

Üç ayrı bölgeden yapılan göçün ele alındığı çalışmamızda göçmenlerin buldukları yerdeki siyasi ve ekonomik zorluklardan uzaklaşma isteği dikkat çekmektedir. Bununla birlikte göçmen kavramından farklı olarak yer verdiğimiz mülteci kavramı, tamamen zorunlu göç kapsamında gerçekleşmektedir. Bu nedenle Paterson'a ilk göç edenlerle yani mültecilerle, sonradan gelenler arasındaki farkı, orada yaşayan halk ısrarla vurgulamıştır (K.8, K.16, K.17, K.40, K.58, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.68, K.72, K.73, K.88, K.91, K.99).

Mülteci ve göçmenlerin Paterson'u seçmelerinin en önemli nedeni fabrikaların çokluğu ve iş gücü ile fabrikalara yerleştirilme fırsatlarıdır.

Siyasi ve ekonomik nedenlerle ülkelerini terk eden ve kendilerine yeni bir hayat kurma çabasında olan Türk göçmen ve mültecilerinin bir kısmı öncelikli olarak Long Island'ı tercih etmiş, ardından iş imkânı nedeniyle Paterson'a yerleşmiştir. Belirli bir nüfusa ulaşıldıktan sonra Paterson, tüm Türkler arasında bilenen, pilot bir bölge haline gelmiş, zaman içerisinde camiler, dergâhlar, iş yerleri, restoranlar ve kafeler kurulmuştur.

Osmanlı Devleti'nden bu yana Türkiye'yi de içine alarak Amerika'ya yapılan göçleri ele alan İlhan Kaya, yukarıda da belirttiğimiz gibi üç farklı Türk göçü dalgasından bahsetmektedir. Bu Türk göçü dalgasının üçüncü ayağı olan “karma grup” 1980'lerden sonrasını ifade etmektedir (Kaya, 2006). Kaya ayrıca;

Üçüncü göç dalgası içinde gelen diğer bir grup ise, ilk göçmen dalgasında olduğu gibi niteliksiz ya da yarı nitelikli Türklerden (işçilerden) oluşmaktadır. Bunların bir kısmının lise eğitimi varken, diğer kısmının eğitim düzeyleri daha düşüktür. Birçoğu yasadışı yollardan ABD'ye giden bu Türkler, restoran, market ve benzin istasyonlarında çalışarak hayatlarını sürdürmektedirler. Zamanla yasal statüye geçenlerin yanında, hâlâ yasadışı statüde olanlar da az değildir.

Türklerin ABD'nin içerisindeki genel eğitim seviyesi ile Paterson'daki eğitim seviyesi aşağıda karşılaştırılmalı olarak verilmiştir.

Çizelge 1. ABD'deki Türklerin eğitim seviyesi

Lise ve yukarısı	%81.4
Üniversite ve yukarısı	%40.9

(Kaya, 2006: 9)

Çizelge 2. Paterson'da Eğitim Seviyesi

Lise ve yukarısı	%71.3
Üniversite ve yukarısı	%10.3

(United States Census, 2014)

Buna göre, Amerika Birleşik Devletleri içerisinde yaşayan Türklerin eğitim seviyeleri ile Paterson'da yaşayan Türklerin eğitim seviyeleri arasındaki oran açıkça görülmektedir. Bu, eğitim seviyeleri düşük olan kişilerin fabrikalarda, yalnızca kas gücüyle

çalışarak ya da bir meslek ile hayatlarını devam ettirebildiklerini gösterir.

Yasadışı olarak ABD'ye giden Türkler, diğer Türklerin çalıştıkları iş yerlerinde çalışmaya başlayıp, kira ücretlerinin nispeten düşük olduğu Paterson, New Jersey ve Brooklyn, New York gibi semtlere yerleşmektedirler. İngilizce seviyeleri genelde düşük olan bu Türklerin, Amerikan toplumundan kopuk bir şekilde yaşayarak gettolaştığı ifade edilmektedir (Kaya, 2006).

İlhan Kaya'nın da belirttiği gibi Amerika Birleşik Devletleri'ne göç eden Türklerin Paterson'a gelme nedenlerinden biri İngilizce bilmemelerinden kaynaklanmaktadır (Kaya, 2006). İşe ihtiyacı olup, lisan gerektirmeyen işlerde çalışma şansı, Türklerin bu bölgeye yerleşmelerinde etkilidir. Ayrıca Türkleri bir araya getirecek, onlara sürücü belgesi alacak, iş bulacak bir kurum olmadığı için tanıdıklarını ve yoğunluğun olduğu yeri yani Paterson'ı tercih etmektedirler (Kaya, 2009) (K.2, K.3, K.4, K.5, K.8, K.9, K.11, K.13, K.16, K.20, K.21, K.22, K.26, K.27, K.28, K.30, K.31, K.32, K.34, K.37, K.41, K.46, K.49, K.51, K.53, K.55, K.56, K.57, K.58, K.59, K.60, K.63, K.64, K.65, K.68, K.69, K.70, K.71, K.74, K.75, K.76, K.77, K.79, K.80, K.82, K.86, K.93). Fabrikaların çok fazla olması, insanların iki üç iş birden bulmalarını, istemedikleri işlerden rahatlıkla ayrılıp birkaç saat içinde başka bir işe sahip olmaları anlamına gelmektedir (K.32). Lisan bilen Türkler bile ilk beş yılın çok önemli olduğunu, burada yapılacak her türlü iş için mutlaka okula gitmek gerektiğini ve alışma dönemi yaşadıklarını ifade etmektedir (K.30, K.31, K.41). İlk göçlerin yapılmasından bu yana zaman içerisinde cami, dergâh, restoran, market ve dernekler kurulmuş, bu oluşumların varlığı giderek Türklerin bu bölgeyi seçmelerinde etkili olmuştur. 25 yıl Paterson'da yaşayıp Totowa'ya yerleşen Mine Öztürk'ün annesi yapılan görüşme sırasında Paterson'un her yere yakın

olduğunu, yürüyerek marketlere gidildiğini, cıvıl cıvıl olduğunu söylemektedir. Amerika Birleşik Devletleri'ne yerleşen göçmenlerin maddi durumlarını belirli bir seviyeye çıkarıp araba almaları belirli bir zaman almakta, bu süreçte de Paterson'da yaşamak diğer bölgelerde yaşamaktan daha cazip hâle gelmektedir (K.23).

Türklerin Paterson'da yaşama sebeplerinden biri olarak, birbirlerini yolda görüp selam vermenin huzuru gösterilmekte; Türkiye'deki gibi kaldırımlarda yürüme isteği bile Türkiye hasretini açığa vurmaktadır (K.23, K.72, K.73)

II.5.1. İtici Etmenler

Amerika Birleşik Devlet'lerinin New Jersey eyaletine bağlı Paterson şehrine yerleşen Türkler üzerine yapılan incelemede, göç nedenleri itici etmen olarak öncelikle siyasi ve ardından ekonomik olgulara dayanmaktadır. Göçün yapıldığı tarihlerde Karaçay, Bulgaristan ve Türkiye Türklerindeki siyasi ve ekonomik durum şöyledir:

II.5.1.1. Siyasi Durum

Karaçaylılar 1806-1812 yıllarında Osmanlı-Rus savaşı sırasında yapılan Bükreş Antlaşması ile Rusların idaresi altına girmiştir. Uzun yıllar Rus idaresiyle sorun yaşayan Karaçaylılar 1822, 1835-1837, 1845-1846 ve 1853-1855 yıllarında Ruslara karşı ayaklanmalar çıkarmışlardır (Türkoğlu, 2001). Ruslar diğer Karaçaylıların da Osmanlı topraklarına göç etmelerini istemiş, buna karşı koyan Karaçaylılar 1873'te yeniden isyan etmişlerdir. Bir taraftan Rus baskısı altında zor günler geçiren Karaçay Türkleri, diğer taraftan kendi sosyal yapısından kaynaklanan iç çatışmalar yaşamışlardır. Sosyal yapıdaki bu çatışmadan rahatsız olan bazı zengin aileler ve artık kaybedecek hiçbir şeyleri kalmayan topraksız köylüler 1885 yılında Osmanlı topraklarına göç etmişlerdir (Tavkul, 1993; Akt. Karaca, 2006). Karaçay köylülerinin ellerinden topraklarının alınmış olması iç huzursuzluklara ve sosyal çatışmalara neden olmuştur. Rus hükümeti 1905 yılında isteyen

Karaçaylıların Osmanlı topraklarına göç etmelerine izin vermiştir. Osmanlı hükümetinden gerekli izinler alındıktan sonra 1905 yılında gemilerle Anadolu'ya göç ederek Eskişehir, Konya, Afyon ve Ankara'da kendi istekleri doğrultusunda köyler kurularak yerleşmeleri sağlanmıştır (Tavkul, 1993; Akt. Karaca, 2006). Yerleşen halk, 1950'lerden sonra Amerika Birleşik Devleti'ne "mülteci" olarak göç eden akrabalarını bulacak, daha iyi bir yaşam için onlar da Paterson'a yerleşmeye başlayacaktır. Bu göç özellikle Eskişehir'den gelen Karaçay Türklerini kapsamakla beraber, uzun yıllar Türkiye'de yaşamış Karaçay Türklerinin Kıpçak Türkçesi'nin bir kolu olan Karaçayca dilini bilmelerinin yanı sıra, Türkçe öğrenmelerine ve oradaki halkla karışıp Türklerle evlenmelerine sebep olacaktır.

II. Dünya Savaşı sırasında Alman orduları Kafkasya'ya girmişlerdir. Almanlar geldikleri zaman yerli halkın sevgi ve saygısını kazanmak için, Karaçaylılara dini ve siyasi hürriyet verdiklerini açıklamışlardır. Ancak Almanlar bölgeden 1924 yılının sonunda geri çekilmek zorunda kalınca bölgeye gelen Kızıl Ordu Karaçay köylerini yerle bir etmiştir (Adiloğlu, 2002; Akt. Karaca, 2006).

Alman işgali sırasında Karaçaylıların Almanlarla işbirliği yaptığını ileri süren Sovyet Hükümeti, Karaçay Malkar halkını 1944 yılında çıkarılan bir kararname ile Kazakistan ve Orta Asya'ya sürgüne göndermiştir. Sürgün kararı gece yarısı uygulamaya konulmuştur

(http://www.kafkas.gen.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=52:karacay-malkar-turklerinin-surgun-ve-soykirimi&catid=28:kafkasyanın-sosyal-ve-siyasi-tarihi&Itemid=37). Bunun üzerine Amerika Birleşik Devletleri o dönemde mülteci alıyor olması itibariyle Rusya'nın bu zulmünden ve sürgünden kaçan halkı kabul etmiştir (K.16, K.58, K.91). O dönemde sürgünden kaçan Karaçaylılar yalnızca Amerika Birleşik Devletlerine değil, Avrupa'da da birçok ülkeye sığınmışlardır. Geliş sebeplerinden

kaynaklı ilk göç edenlere göçmen değil, mülteci adı verilmiştir (K.16).

Bulgaristan Türklerinin ise Amerika'ya yerleşmesi yine Osmanlı Devleti zamanına rastlar. Osmanlıların ilk olarak Gelibolu'ya geçmesiyle beraber Balkanlar'a giren Türkler yüzyıllar içerisinde tüm Balkanlar'da olduğu gibi Bulgaristan'da da köyler ve kasabalar kurmuşlardır. İlk olarak Osmanlı-Rus savaşı (1877-1878) yıllarında sorunlarla başa çıkmaya çabalayan Bulgaristan Türkleri, yıllar boyunca Türkiye'ye göçlerde bulunmuştur (Vatansever, 2008: 9). II. Dünya Savaşı'ndan bu yana Bulgaristan'dan ülke dışına bazı nüfus hareketleri olmuş, yahudi nüfusun büyük bölümü İsrail'e, Ermenilerin önemli bir bölümü Ermenistan'a, Türklerin de bir kısmı değişik zamanlarda Türkiye'ye göç etmişlerdir. Osmanlı Devleti zamanında 1879 yılında başlayan Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye göçü hareketi daha sonraki dönemlerde de devam etmiştir. Bulgar yönetiminin ülkedeki azınlıkları Bulgarlaştırma ve bir saf Slav-Bulgar milleti meydana getirme politikasını uygulamaya koyması ile 1972 yılında Pomaklar'ın ve 1980'de Çingenerler'in Müslüman isimlerinin devlet zoruyla Slav-Bulgar isimleriyle değiştirilmesinden sonra 1984 yılında sıra Türklerin isimlerine gelmiştir (K.30, K.31)². Bir yıl içerisinde Müslüman isimlerin Slav-Bulgar isimleriyle değiştirilmesi ülkede büyük huzursuzluklara ve karışıklıklara sebep olmuştur (Kuyucuklu, 1992). Uzun yıllar yaşanan baskılardan sonra 1990'da Turgut Özal'ın sınır kapısını açmasıyla Bulgaristan Türklerinin birçoğu Türkiye'ye giriş yapabilmiş, kendilerine orada bir hayat kurmuşlardır. Bununla birlikte daha önceleri kaçak yollarla ya da mülteci olarak Amerika Birleşik Devletleri'ne sığınan Bulgaristan Türklerinin bir kısmı akrabalarına yardım ederek, onları yanlarına aldırıştır.

Paterson'da yaşayan Bulgaristan Türklerinden ilk göç edenler arasında bulunan Suzan Demircan (K.72), 1970'lerde önce kaçak olarak Yunanistan'a, ardından gemiyle

² Mehmet Hacıali (K.30) iken İlian Hacıski olarak Gülten Hacıali (K.31) ise Yuliya Hacıski olarak değiştirilmiştir.

Long Island'a geldiğini söyler. Dinlerine, dillerine, hiçbir şeylerine izin verilmediğini belirten Suzan Demircan, başarılı olsalar bile aileleri komünizme yazılı olmadığı için haklarının yendiğinden söz etmektedir. O yıllarda Türkiye'ye gitmek isteyen Suzan Hanım, Kıbrıs Meselesi yüzünden Türkiye'ye vize alamamış ve Amerika'ya mülteci olarak yerleşmiştir.

Bulgaristan Türklerinden Hüseyin Deniz (K.27), Bulgaristan'da yaşanan baskılardan bunaldığı için tesadüf arkadaşıyla konuşurken, Ermeni arkadaşlarından biri sayesinde Amerika'yı keşfettiğini belirtmektedir. Ermeni arkadaşının Amerika'ya gidiş gelişinin kısa sürede yaşanması üzerine vize almaya başvuran Hüseyin Deniz kısa zamanda vizesini alıp 1986'da Long Island'a gelmiş fakat Paterson'un iş imkânları nedeniyle Paterson'a göç etmiştir.

Mehmet Hacıali (K.30), komünist rejim öncesi Türklerin Bulgaristan'da çok rahat yaşadığını belirtmektedir. Türklere liseye girişlerde ya da üniversiteye alımlarda öncelik tanındığını dile getiren Mehmet Hacıali, 1990'da isimlerinin değiştirilmelerinden sonra Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmeye karar verdiğini belirtmektedir. ABD'den, Bulgaristan'da yaşanan bu baskıcı tutum sayesinde rahatlıkla vize aldıklarını ifade eden Gülten Hacıali (K.31) önceleri köylerinde Türk okullarının, camilerinin varlığından bahsetmektedir. 1981-1982 yıllarında başlayan baskılarla Bulgaristan'da yalnızca camiye gitmenin değil, kiliseye gitmenin de yasak olduğunu söylemektedir.

Türkiye Türklerinde ise durum Bulgaristan Türkleri ve Karaçaylar kadar vahim olmamakla birlikte, siyasetin kötü gidişinden, gelecek korkusundan ve ekonomiye yaptığı dolaylı etkiden ABD'ye göç etmeyi uygun bulmuşlardır.

Tarihsel boyutta Türklerin ABD'ye göçü incelendiğinde, üç farklı "göç dalgasının" varlığı dikkati çeker. Birinci dalga, düşük gelirli ve eğitim düzeyi düşük

*Osmanlı köylüsünü temsil etmektedir. 20. yüzyılın başında Osmanlı İmparatorluğu'nun yaşadığı ekonomik çöküntü, ABD'ye yapılan ilk göç dalgasının en önemli itici faktörüdür. İkinci göç dalgası, 1950 ve 1960'lı yıllarda ABD'ye akın eden eğitim düzeyi yüksek "Cumhuriyet çocuklarını" temsil etmektedir. Son dalga ise, 1980'li yılların sonlarında ABD'ye gelen, farklı sosyal ve ekonomik grupları kapsayan kozmopolit bir grubu karakterize eder (Kaya, 2006). Çalışmamızda Türkiye Türkleri olarak nitelendirdiğimiz, Paterson'a göç ettiği tarihte Türkiye sınırları içerisinde yaşayan Türkler, Kaya'nın daha önce belirlediği "karma grup" içerisinde yer almaktadırlar. 1975'lerde başlayan sağ-sol meseleleri (K.32, K.99, K.87) öncelikli olmak üzere 1980 sonrası yaşanan siyasal, sosyal ve ekonomik değişimler, dönüşümler ve bunların etkisiyle oluşan yeni dünya görüşü, Türkiye'deki insanların daha geniş kitleler halinde dışarıya ilgisini arttırmıştır (Barkey, 2000; Akt. Kaya, 2006). Bunu takiben 1985 Maraş olayları (K.32), 1997'de yaşanan 28 Şubat (K.23, K.24, K.25) ve 2000'den sonra genel anlamdaki siyasi durum (K.50, K.51), göç etme fikrine yakın insanları tetiklemiş, kimisi *green kart* yoluyla kimisi kaçak yollarla ABD'ye gelip, Paterson'a yerleşmiştir.*

Paterson'a yerleşen birinci kuşak Türkiye Türklerinin göç etmesinin itici etmenlerinden yalnızca biri siyasaldır. Bulgaristan Türkleri ile Karaçay Türklerinin Türkiye Türklerinden farkı ise "göç ettirilme" olgusunda yatar. Türkiye'den yapılan göçlerin zorunlu olmadığına altını çizmek gerekmektedir.

Kişinin veya toplumun çok önemli sebepler olmadıkça yer değiştirmeye kalkışmayacağı dikkate alındığında, göçe karar verenin kimliği göz önünde tutularak ayrı bir tasnifleme daha yapılabilir. Bu tasnifte temel soru göçe kimin karar verdiğiidir. Eğer kişi veya grup tamamıyla kendi rızası ile, hiçbir zorlama olmaksızın, daha iyi yaşama,

daha verimli geçinme vasıtaları elde etme gibi sebeplerle göç etmeye karar vermişse , meydana gelen bu göçlere “serbest göçler” adı verilmektedir (Saydam, 1997).

Dolayısıyla Türkiye Türklerinin göçleri, siyasi ve ekonomik olsa bile “serbest göçler” tasnifi altında değerlendirilmelidir.

II.5.1.2. Ekonomik Durum

Karaçay Türklerinin ve Bulgaristan Türklerinin göç sebepleri tamamen siyasi ve zorunlu göçe dayanmakla beraber, Türkiye Türklerinin göç nedenleri çeşitlilik göstermektedir. Bununla birlikte, büyük oranda ekonomik sebeplerle göç edenlerin en çok yakındığı durum, ekonomik krizlerle işlerini kaybetmeleri ya da Türkiye'nin geleceğine dair bir ışık görmemeleridir.

II.5.2. Çekici Etmenler

Göze çarpan üç çeşit Türk topluluğunun göç nedenleri içerisinde Türkiye Türklerinin göçleri “serbest göç” olarak nitelendirilmesi gerektiğinden bahsedilmiştir. Bu bağlamda serbest göçleri çoğunlukla gidilecek yerdeki çekici etmenler oluşturmaktadır demek yerinde olacaktır. İş imkânı, eğitim kolaylığı, tedavi ve evlilik başlıkları altında incelenen çekici etmenler aşağıdaki gibidir.

II.5.2.1. İş

Kapitalist pazar ekonomisi, dünyadaki bütün milletleri ve kültür gruplarını birbirine bağımlı hale getirmiş, iletişim ve ulaşımındaki baş döndürücü ilerlemeler, uluslar ve kültürlerarası etkileşimi kolaylaştırarak coğrafi mesafenin uzaklığını sembolik bir dereceye indirmiştir (Giddens, 2000; Gregory, 2005; Akt. Kaya, 2006). Bu sembolik derece insanların yaşamlarını daha iyiye taşıma arzusu doğrultusunda aşılması daha da kolay bir hâl alır. Dolayısıyla, Türkiye’de ekonomik anlamda zarar gören göçmenler, bir

başka ülkeye gitmek konusunda tereddüt etmemişlerdir.

Paterson'da fabrikaların çokluğu ve ABD'nin 2001'den önceki ekonomik durumu birçok göçmenin ABD'den memnun kalması sonucunu doğurmuştur.

Konu ile ilgili ilk göçlerden bu yana Paterson'da yaşayan Türklerin verdiği bilgilerden bazıları şu şekildedir:

Benim Türkiye'de işlerim kötü gidiyordu. Arkadaşlarım vardı bir de burada. Baktım Türkiye'de para kazanılmıyor, gelip şansımı denemek istedim (K.4).

Bizim Türkiye'de bir atölyemiz vardı. Ne uzuyorduk, ne kısalıyorduk. Hafta sonu oluyordu, işçilerin parası, şu parası, bu parası derken elimize bir şey kalmıyordu. Kira, yiyecek, içecek paramız vardı (K.34).

Babamın işleri Türkiye'de çok iyiydi, fabrikaları vardı. 2000 yılında fabrikası battı. Burada arkadaşı vardı. Arkadaşları babama "Kendini toparlarsın buraya gel" deyince, geldik (K.81).

1995'te babamın işleri bozulmaya başladı. Her şeyimizi sattık, o sıralarda geldik (K.82).

Yapılan araştırmada Paterson'da yaşayan üç farklı Türk topluluğunun göç nedenleri genel hatları itibariyle daha iyi bir yaşam odaklıdır. İyi yaşam koşullarının ekonomik özgürlükle genişleyeceği kanısı gözlem ve görüşme yapılan kaynak kişilerde yerleşmiş durumdadır. Türkiye'de iş bulamamak, yapılan işin sonucunda yeterli para kazanılmadığını fark etmek ya da çocuklarına kazandıkları parayla iyi eğitim şansı sunamayacaklarına inanmak, insanları göçe itmiştir. Yalnızca birinci kuşak Türkiye Türklerinin ele alındığı (evlilik, tedavi, eğitim ve ikinci kuşak ve sonrasının dahil edilmediği) tasnifte, "iş" başlığı altında değerlendirilen kaynak kişilerin oranlarının diğer

tasniflere göre yüksek çıktığı görülmektedir (K.2, K.3, K.4, K.5, K.8, K.9, K.11, K.13, K.16, K.20, K.21, K.22, K.26, K.27, K.28, K.30, K.31, K.32, K.34, K.37, K.41, K.42, K.46, K.49, K.51, K.53, K.55, K.56, K.57, K.58, K.59, K.60, K.63, K.64, K.65, K.68, K.69, K.70, K.71, K.74, K.75, K.76, K.77, K.79, K.80, K.82, K.86, K.93).

II.5.2.2. Eğitim

1970’li yıllarda başlayan Amerika Birleşik Devletleri’ne yapılan Türkiye Türkleri göçü, ABD eğitim sisteminin yararlı olması ve pratikliği ön plana çıkarması kaynaklıdır (Kaya, 2006). Bu tarihten sonra New York ve çevresine Kaya’nın “profesyoneller” olarak nitelediği bir grup yerleşmeye başlar. Profesyoneller grubu Türkiye’de hali hazırda doktor, mühendis ve akademisyendir. Bu göçmenler ABD’de dil öğrenmekten öte, okudukları alanda daha da uzmanlaşmak, yüksek lisans ve doktora yapmak maksatlı gelmişlerdir. Paterson’a ise, Türkiye’den, henüz iş bulmakta zorlanan, Türkiye’ye geri dönse bile hazırda bir işi ve mesleği olmayan kimseler, ya tanıdıklarının yanına yerleşmek için (çünkü buraya yerleşen Türkler Türkiye’de de sosyo-ekonomik seviyeleri düşük ailelerden gelmekte; dolayısıyla kendi başlarına ev tutamayacak ya da yardım olmaksızın bir okula kayıt yaptıramayacaklardı) ya da “dil bilmemek” korkusuyla gelip, çevreyi öğrenip, belki biraz da lisan öğrenmek maksatlı yerleşen Türklerdir. Bu göçmenler, Türkler içinde kaldıkları için İngilizce öğrenemediklerinden yakınsalar da para kazanıp, kendilerini geçindirmeye ihtiyaçları olduğunu belirtirler. Geliş hikayelerini anlatan kaynak kişiler, Paterson’da yaşayan herkes gibi kendilerini “geçici” olarak nitelenmekle birlikte çocuklarının eğitimi için burada kaldıklarını, zaman içerisinde alıştıklarını bir taraftan dönmek istediklerini ancak diğer taraftan da Paterson’da yaşamının güzel olduğunu belirtmektedirler (K.10, K.12, K.35, K.36, K.46, K.52, K.54, K.56, K.79, K.80, K.83, K.84, K.86, K.96).

Serbest göç yapan ailelerin büyük bir kısmı Türkiye’de kalmış olsalardı, çocuklarına aynı eğitimi veremeyeceklerini düşünmektedirler. ABD’ye serbest göç eden Türkleri buraya yerleşmeye iten bir başka sebep ise ABD’de verilen eğitimi Türkiye’de çocuklarına aldırılmayacak olmalarıdır. İster çocukları Türkiye’ye geri dönmek istesin, ister Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşamaya devam etsin, göç edenlerin en büyük huzuru; çocuklarına verdikleri iyi bir eğitimidir (K.3, K.9, K.20, K.22, K.32, K.52, K.53, K.56, K.81, K.94).

Kendi eğitimleri için aileden ayrı gelen serbest göçmenlerin, Paterson’da yaşamaya fazla rağbet etmedikleri gözlemlenmiştir. Gençler, yaş ortalaması yüksek olan göçmenlere göre daha cesurca davranıp ya bir okul kazanarak gelmekte; ya da kendilerini doğrudan İngilizce konuşulan iş yerlerine atmaktadırlar. Dil öğrenmeye gelen kimselerin Paterson içerisinde dil öğrenme şansının az olduğunu vurgulamaları da ayrı bir tespittir (K.69, K.70).

II.5.2.3. Tedavi

Amerika Birleşik Devletleri özellikle teknolojinin ilerlemesiyle tıbbi anlamda atılımlar gerçekleştirmiştir. Her ne kadar Paterson’a özellikle tedavi maksatlı gelen göçmenler olmasa da, geldikten bir süre sonra Amerika’ya yerleşen göçmenlerden bir kısmı kendilerini Türkiye’de hissetmek için buraya taşındıklarını ifade etmektedirler (K.46).

II.5.2.4. Evlilik

Paterson’a evlilik sebebiyle gelen göçmenlerden başka, vatandaşlık almak için evlilik yapan kaçak göçmenler de vardır. Genel olarak ise Paterson’daki evlilikler Amerika Birleşik Devletleri’nde Türklerin yoğun yaşadığı bir yer olması itibariyle, kağıt evliliklerinden ziyade gerçek evliliklerdir. Halkbilimi geçiş dönemleri içerisinde düğün

başlığı altında ayrıntılı olarak incelenen evlilik, özellikle 2001 yılından önce, Türkiye’den gelecek gelinler için cazip bir yol olmuştur. Paterson’da yaşayan Türklerde aile, tavsiye usulüne göre oğullarını Türkiye’de yaşayan bir kızla tanıştırmakta, kızla oğlan evlenmeye karar verirse düğünün Türkiye’de yapılmasına karar verilmekte; ardından gelin, Paterson’a getirililmektedir. Gelecek olan gelinin dil bilmemesi kişiyi korkutmakla birlikte; gelinler, iş bulma kolaylığı ve “daha iyi bir yaşam arzusu” bu evliliğe sıcak bakmalarına neden olmaktadır (K.23, K.24, K.25, K.34, K.40, K.42, K.44, K.45, K.47, K.58, K.78, K.92, K.97, K.100). Ayrıca “kağıt evliliği” adını verdikleri sahte evlilik yolunu kullanarak Amerika Birleşik Devletleri’nde kalmak, Türkler arasında oldukça yaygın bir durumdur. Türkler kağıt evliliği için en fazla bir başka Türk’le anlaşma yapmakta; yabancılara güvenmemektedirler. Bu durumda en önemli şart, göçmen bürosundaki memurları evliliğin gerçek olduğuna inandırmaktır. Yapılan evlilikler farklı eyaletlerdeyse “çek” ya da “banka hesabı” kullanımına dikkat etmek, memurla görüşmeden 10 gün öncesine kadar aynı evde kalıp birlikte yiyip içmek zorunlulukları vardır (K.7). Aksi takdirde göçmen bürosu memurlarının çapraz sorularına yanıt verememekte ve vatandaşlık işlemleri, memur ikna olana kadar devam etmektedir. Bu uğurda dolandırılan birçok kişi olmakla beraber, ilk yıllarda kaçak gelen karı-koca çiftler bile bu yöntemle vatandaşlık almış, Paterson’da kalmayı başarmışlardır. 1980 yıllarında kağıt evlilikleri kişi başı üç bin dolar civarında iken, maliyet son yıllarda on beş, yirmi bin civarında olmaktadır (K.7, K.34).

II.6. Nüfus, Ekonomi, Mesleki Dağılım

II.6.1. Nüfus

ABD’de 2013 yılında yapılan nüfus sayımına göre New Jersey’nin üçüncü en kalabalık şehri olma unvanına erişen Paterson’un nüfusu 145.948’dir (<http://quickfacts.census.gov/qfd/states/34/3457000.html>).

Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Türklerin nüfusunu tespit etmek için yapılan çalışmalarda olduğu gibi bugün de Türk nüfusunu tespit etmek çalışmanın sınırlılıkları içerisindedir. Karpat ve Kaya 1923 yılı öncesi Osmanlı Devleti'nde doğanları ve 1923 yılı sonrası Türkiye Cumhuriyeti'nde doğanları “Türk” olarak nitelemiş ve göçün başlangıç sahasını ele alarak “Türk” tanımıyla birlikte, Türk nüfusuna ulaşmaya çalışmıştır. Çalışmada yapılan göç sonucu varılan saha olarak Paterson ele alındığından, Karpat ve İlhan'a göre “Türk” tanımında farklılıklar olması muhtemeldir. Yedinci bölümde yer alan “Amerikan Türklerinin Kimliği” başlığı altında ayrıntılı olarak incelenmiş olan bu tanımdan başka dikkat çeken bir başka husus, Amerikan Sayım Bürosunda “Türk” seçeneğinin olmamasıdır. Türk kökenli bir kişinin kendini Türk olarak kayda geçirmesi için “diğer” seçeneğini seçerek, kendini Türk Amerikan olarak tanımlaması gerekmektedir. Ancak birçok Türk bunu yapmayıp “beyaz” (white) seçeneğini işaretlemektedirler. Bu da sayımlarda Türklerin rakamının düşük olmasına sebep olmaktadır. Sayımlardaki Türk nüfusunun düşük olmasının bir başka sebebi ise, Türkler arasında sayımlara katılım oranının düşük olmasıdır. ABD'de resmi kayıtlara dahil olmadan bulunan Türkler ile orada geçici kalmayı düşünen Türkler sayımlara pek ilgi göstermemişlerdir (Kaya, 2006).

ABD'ye gelen Osmanlı göçmenleri sadece Türkleri değil, aynı zamanda Ermeni, Rum, Yahudi ve Arap Hristiyanlar gibi gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarını da kapsıyordu (Karpat, 1995; Akt. Kaya, 2006). Bunun yanı sıra Müslüman Araplar ve Kürtler de ABD kayıtlarına Türk olarak geçirilmişti. Bugün de aynı sorun söz konusu; çünkü göçmenlik bürosu, Türkiye Cumhuriyet'inden ABD'ye göç eden bütün Türk vatandaşlarını Türk olarak kayıtlara geçirmektedir. Bu durumda, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyet'inden ABD'ye göç edenlerin ne kadarının etnik Türklerden ne

kadarının Türk olmayan azınlıklardan oluştuğunu tespit etmek oldukça güçtür. Dolayısıyla verilen rakamlar tahminlere dayalıdır (Kaya, 2006).

Paterson ana saha olmakla birlikte, Clifton, Lyndhurst ve Clifside Park şehirleri de birçok Türk'ün yurdu olmuştur. ABD'de yerleşik hayata geçtiklerine inanan Türkler, lisan öğrenmenin de güveniyle bu çevrelere taşınmakta, kendilerini yerli olarak nitelemektedir. Dolayısıyla, bu çevrede yaşayan göçmenlerin sayısına daha rahat ulaşılabilirken, Paterson'da yaşayan Türk sayısı için kesin olmamakla beraber 6.000 civarı demek mümkündür.

II.6.2. İş Alanları- İş Yerleri

Türkler, ilk yıllarda New York, Boston ve Detroit gibi sanayi merkezlerinde yerleşerek buralardaki fabrikalarda kas gücü gerektiren işlerde ve tarım toplumu bir ülkeden geldikleri için şehir merkezlerine yakın çiftliklerde işçi olarak çalışmaktaydılar (Sertel, 1969; Akt. Emanet, 2013). Paterson, bünyesindeki fabrikalar sayesinde Türklerin yoğun olduğu şehirlerden biri olmuştur. Bu yoğunluk zaman içerisinde bir Türk kolonisinin oluşmasını sağlamakla birlikte Paterson'ı pilot bölge haline getirmiştir. Zamanla kurulan market, restoran, kahvehane ve kuaförler Paterson'a yakın çevreden Türklerin gelmesini sağlamış, böylece bölge orada yaşamayanlar için bile tam anlamıyla Türk mekânı niteliği kazanmıştır.

Birçok Türk, New York ve çevresinde kendi işini kurarak iş dünyasında pay sahibi olmaya çalışmaktadır. Türklerin ağırlıkta ilgi duyduğu işler arasında restoran, benzinliklerde pompacılık, süpermarket işletmeciliği ile inşaatçılık ve taksi şoförlüğü gibi küçük meslek kolları başta gelmektedir (Ferris, 1995; Akt. Kaya, 2006).

Restoran, kafe, market ve kahvehanelerin yanı sıra video kaset dükkanı, pastaneler ve terzi dükkanları da çalışılan başlıca işyerleridir. İş yerlerinin özellikle yemek üzerine kurulduğunu belirtmek gerekmektedir.

II.6.2.1. Restoranlar

Amerika Birleşik Devletleri göçmen toplumların oluşturduğu bir birleşik devlet olması sebebiyle, kendine ait yerleşik bir yemek kültürüne sahip değildir. Çalışmaya ve yoğun hayat temposunun bulunduğu ülkede yemek yemek ya da yemek yapmak kültürü Türk insanının öncesinde sahip olduğu kültürden farklıdır. Öncelikle ihtiyacı karşılamak maksatlı açılan restoranlar zamanla New York ve çevresinde büyük etki yaratmış, Türk mutfakını görmek isteyen kişilerin uğrak yerleri olmuştur.

Restoranlara Amerikalılardan çok Türklerin rağbet etmesinin en önemli sebebi, kullanılan etin “helal” olduğunun bilinmesidir. Türklerin yoğun iş hayatının getirdiği meşguliyet sebebiyle her gün yemek yapılamaması, damak tadını ve kültürünü hissetmek istemeleri gibi nedenlerden dolayı sık sık geldikleri restoranlar özel günlerde de bir araya gelen sosyal mekânların başında yer alır. Baby Shower, Bridal Shower, sünnet yemekleri (K.20), diş buğdayı (K.22), düğün mevlitleri gibi Türklerin bir araya geldiği kutlamalar evlerden çok restoranlarda yapılmaktadır. Bunun en önemli nedeni, Amerikan kültüründen alınmış olan “hızlı yaşam” ve yoğun tempo nedeniyle evde vakit geçirmekten uzaklaşma olgusudur.

Paterson’da bulunan restoran, pastane ve kafeler; Toros Restoran, Dayının Yeri, Kervan Restoran Kebab House, Kuday Pastanesi ve Kebab Salonu, Özkaradeniz Lahmacun ve Pide Salonu, Rakkas Restoran, Sahara Restoran, Star Pide, Saray Bakery, Sultan Bakery, Leyla Cafe, Yakamoz Cafe Restoran, İstanbul Cafe Restoran, Ak Cafe’dir.

II.6.2.2. Bakkal-Marketler

Amerika Birleşik Devletleri'ne yerleşen Türklerin en çok uğraştığı iş sahalarından biri marketçiliktir. Gerek “green kart” yoluyla gerek kaçak olarak yerleşmiş Türkler, lisan bilmemeleri ve ekonomik sıkıntılardan dolayı (ABD’de tüm üniversiteler ücretlidir) okuyamamaları sebebiyle öncelikle fabrikalara yerleşen halk, hem kendi ihtiyaçları nedeniyle hem de diğer insanların ihtiyaçlarına karşılık vermek için küçük çaplı marketler kurmuşlardır. Özellikle fabrikaların kapanmasından bu yana Paterson’da market sayısı artış göstermiş, yalnız Paterson’da yaşayan Türkler değil, çevre şehirlerden de Türklerin gelmesi, sayıca fazla olan marketlerin müşteri ihtiyacını karşılamıştır.

Marketler, Türklerin birbirleriyle iletişim kurabildiği ve sosyalleştiği bir mekân olarak da ele alınabilir. İçeride çalınan Türk müzikleri, kasiyerlerin Türk olması ve Türklerin hemen hemen hepsinin bu marketlerden alışveriş yapıyor olması, bu marketlere gelen Türklerin kendilerini memleketlerinde hissetmesini sağlamıştır.

Özellikle bu marketlerden alışveriş yapmayı tercih eden Türklerin tercih sebepleri başta “helal et” almanın verdiği güven olmakla birlikte, satılan her şeyin Türk markası olması nedeniyle Türklerin alışkanlıklarına hitap etmesinin yeri de büyüktür. Çocuklarının kendi nesillerinde yetiştiği ürünleri tanımalarını istemek de aileleri Türk bakkal ve marketlere yönlendirmektedir (K.16, K.17). Böylece ilk kuşak, farklı bir kültürde yaşayan ikinci kuşak ile aralarındaki bağı kopmasını engellemeye çalışmaktadır.

Marketlerin sosyal mekân olarak bir diğer işlevi de buraya gelen insanların tanıdıklarını görmeleri veya yeni gelen birileri ile tanışıp kaynaşmalarıdır. Müşteriler tanıdık, akraba ve dükkân sahipleriyle sohbet ederek zevkli bir alışveriş yapmakta, bunun yanında da uzun süredir görüşemediği eş, dost, akrabayla da bu vesileyle görüşmektedirler (Gökdemir, 2001).

Marketler ayrıca, Türk markalı yiyecek ve içecek satmasının yanında Türklere ait sembolik eşyalar da barındırmaktadır. Örneğin çay bardağı, çaydanlık, cezve ya da Türk usulü mangal Türk marketlerinde rahatlıkla bulunabilmektedir.

Marketlere gelen müşteriler, birbirleri hakkında haber alabilmekte; düğün, cenaze, doğum gibi kutlama ya da törenlerden haberdar olmaktadır. Ayrıca gazetelerin kendileri tarafından ücretsiz dağıtılan “Posta212”, “Zaman”, “Sultan”, “Forum”, “Hürriyet”, “Milliyet”, “Sabah”, “Turk of america” gibi gazete ve dergiler Amerika’da yaşayan Türkler hakkında ve Türkiye’deki gelişmelerden o bölgede yaşayan Türkleri haberdar etmektedir. Paterson’da bakkal ve marketler; Anadolu Market, İstanbul Food, İstanbul Market, Nizam Market, Ak Market ve Halal Market’tir (K.3, K.18, K.19, K.26, K.27, K.28, K.34, K.40, K.41, K.42, K.43, K.44, K.48, K.58, K.59, K.60, K.74, K.80, K.81, K.86, K.91).

II.6.2.3. Kahvehaneler

Kahvehaneler yüzyıllardan beri bir Osmanlı geleneği olarak var olmuş, insanların bir araya gelmesini sağlayan ve tüm sınıf ayrımlarını ortadan kaldıran en önemli sosyal mekanlardan biridir. Bununla birlikte Paterson’da Türklere özel iş sahası yaratması bakımından da ayrı bir öneme sahiptir.

Amerika Birleşik Devletleri’ne göç eden Türklerin özellikle Türk nüfusunun fazla olduğu yerlerde kahvehaneler açması, Türk erkeklerinin yoğun iş hayatından uzaklaşıp bir araya gelme isteği, zaman zaman gizlice kumar oynamak ve alışkın oldukları ortamı istemelerinden kaynaklanmaktadır. “Köy kahvesi” işlevine sahip olan bu kahvehaneler, öncelikle kendi çevrelerinde olup bitenin konuşulmasıyla birlikte, Türkiye’deki ve dünyadaki gelişmelerin de konuşulduğu bir mekandır.

Birçok Türk göçmenin oturduğu mahallelerde kahvehaneler açıldı. Buralarda boş zamanlarını çeşitli şekillerde değerlendiren Türkler çay ve kahve içerek, güreş tutarak vakit geçirirler ve aynı zamanda sosyal dayanışmanın gereği olarak birbirlerinden ve memleket hadiselerinden haberdar olurlardı. Onların büyük kısmı ABD topraklarında kaldıkları müddetçe hayatlarını Müslüman olarak sürdürmüşlerdir. Kendilerine mahsus Türk mutfaqlarını, halk oyunlarını ve eğlence tarzlarını muhafaza etmişlerdir (Emanet, 2013).

Celal Emanet'in de belirttiği gibi Türk kahvehanelerinin bir başka işlevi, memleketten haber almak, siyaset üzerine konuşup Türkiye'nin geleceğiyle ilgili yorumlar yapmaktır.

Osmanlı'nın kültürel aktarımın belkemiğini oluşturan “sohbet”, bir eğitim ve toplumsal iletişimin kurucu ögesi olarak Osmanlı'nın gündelik yaşam pratiğiyle iç içe geçer (Işın, 2001; Akt. Bingül, 2013). Belli bir konuya bağlı kalmadan, herkesin konuşma ve dinleme hakkının olması, konu hakkında anlaşma dayatması, tersine herkesin bir değerlendirme ya da yorumunun olması, fikir ayrılıklarına karşın katılımcıların ilişkilerinin devamı gibi özellikler sohbetin, eş deyişiyle karşılıklı iletişimin temel koşulları arasındadır. Kahvehanede istediğiniz insanlarla konuşabilir, konuşulanları tanısanız da tanımasanız da, çağrılısanız da çağrılmasanız da herhangi bir sohbeta katılabilirsiniz (Ortaylı, 1986; Akt. Bingül, 2013). Tıpkı Osmanlı zamanından kalan bu gelenek gibi bugün de meyhanelerde konuşmak en önemli işlevidir. Kahvehane; sınıf, köken, din gibi ayrımlar gözetilmeksizin herkesin bir araya gelip özgürce görüşebileceği, bilgi alışverişinde bulunup dedikodu yapabileceği katıksız bir konuşma mekanıdır Osmanlı'da (Bingül, 2013). Göç eden Türkler içinse daha da anlamlı olan bu mekan, konuşulup dertleşilecek ortamın daralıp “kahvehanelerle” sınırlanmasıyla açıklanabilir. Türkiye'deki

kahvehanelerden farkı da işte bu noktada ortaya çıkar. Türkiye’de konuşmak için her an herkesi bulabilirken insanlar; göç edilen yerlerde bu mekanlara özellikle ihtiyaç duymuşlardır.

İngiltere’de yaşayan Kıbrıslı Türkler çalışmasında yapılan gözlemde de belirtildiği gibi; ilk gelenlerin ağırlıklı bekâr gençler olması, az olan Türklerin buluşup konuşacak, birbirlerine iş konusunda yardım edecek, Türkiye’den haber almasını sağlayacak bir mekâna ihtiyaçları olması ve yaşadıkları yerin *cafe* ve *pub* kültürüne yabancı olmasından kaynaklanan ihtiyaç, kahvehaneleri dolayısıyla kahvehane işletmeciliğini cazip kılmıştır (Gökdemir, 2001).

Kahvehaneler, Paterson’a yerleşen Türkler için insanlarla kaynaşmak, iş ve ev bulmak açısından da ayrı bir öneme sahiptir (K.52). Paterson’a taşınan Türklerin -şayet bir tanıdıkları yoksa- ilk geldikleri mekan kahvehanelerdir. Çünkü kahvehaneler Türkler arasında herkesin birbirini tanıdığı, iş ya da ev bulmak konusunda hemen hemen herkesin fikir sahibi olduğu bir mekândır.

Paterson’da bulunan kahvehanelerin özel bir adı yoktur ve işletmecisinin adıyla anılır. Kahvehanenin tabelası üzerinde yazan ismi bile birçok kişi bilmez ve buralar “Hacıbey’in Kahvesi”, “Karaçay Kahvehanesi” ya da fırının karşısındaki kahve olarak adlandırmaktadırlar.

II.6.2.4. Fabrikalar

Amerika’ya göç eden Türklerin Paterson’ı tercih etme sebeplerinin başında fabrikaların çokluğu ve kolay iş bulma imkânı gelmektedir. Zaman içerisinde kapanan, önce şehir dışına ardından ülke dışına taşınan fabrikalardan işsiz kalanlar zamanla kendi işlerini kurmaya eğilmişlerdir. Bu nedenle hukuksal anlamda yardım alınabilecek iş yerlerinden marketçilik, kasetçilik ve restoran-kafe işletmeciliğine kadar çok fazla küçük

çaplı iş yeri açılmıştır.

İngiltere’de yaşayan Kıbrıslı Türkler adlı çalışmada (Gökdemir, 2001) Kıbrıslı Türklerin kendi adlarına kurdukları fabrikaların aksine Paterson’da Türk adına kurulmuş herhangi bir fabrika bulunmamaktadır. Bu da genel bağlamda Paterson’da yaşayan Türklerin sosyo-ekonomik seviyelerinin fabrika kuracak kadar yüksek olmadığını hatta bu oranın ortalama olarak düşük olduğunu gösterir.

II.6.2.5. Kasetçilik

1950’li ve 60’lı yıllarda Paterson’a yerleşmeye başlayan Türklerin öncelikli ihtiyaçlarından biri Türkiye’de yaşayan aileleriyle haberleşmektir. Önceleri postaneden bağlanan Türkler zaman içerisinde telefon kartı almaya başlamış, teknolojinin ilerlemesiyle ses kayıtları yapıp göndermeye başlamıştır. Aynı zamanda kendi dillerinde film izlemek arzusundan yola çıkılarak videoculuk bir dönem gelişmiştir. Zaman içerisinde teknolojinin ilerlemesiyle birlikte Türkçe kaset, video ve CD bulmak kolaylaşmış, bu nedenle de bu iş sahası eski işlevini kaybetmiştir. Yine de Paterson’da “Türkiyem Video” adında bir adet kasetçi bulunmaktadır.

Türklerin video ya da kaset alma ihtiyaçlarının ötesinde artık evlerine Türkçe kanal almak zorunluluğu bile hissetmemesinin en önemli sebebi herkesin cep telefonlarından dahi kolayca ulaşabildikleri internettir. Kaset ya da CD almamaları demek, Türklerin kendi dillerinde film izlemek ya da şarkı dinlemek istemedikleri anlamına gelmemektedir. Bu tür işletmeler ise, Türklerin diğer ihtiyaçlarına dönük hareket ederek, kendilerini ayakta tutmaya çalışmaktadır. Örneğin kına, düğün ve sünnet malzemelerinin yanı sıra nazar boncukları, Türk bayrakları gibi Türklere ait sembolik eşyalar satmak, bu dükkânları ayakta tutmaktadır.

II.7. İletişim Ortamları

II.7.1. Paterson Şehri'nde Türklerin Dinî ve Sosyal Mekânları

“Uygar yaşamın özü konuşmadır.” demektedir Emerson. Aslında konuşmayı ilham eden şey aramızdaki farklılıklardır. Sıkıntılarımızı, bizi dinleyecek birinin üzerine boca etmekten, günah çıkartmaktan, günümüzün kiralık kulaklarına para ödeyerek kendimizi dinletmekten çok ayrı bir şeydir. Eşitlik kurmanın en önemli yollarından biri olan konuşma, bir kürsüye ya da bir kürsüden yapılan edim değildir. İnsanların eşit olmaya başlamaları konuşmayı öğrenmeleriyle başlayacaktır (Akt. De Koninck, 2003). Bu nedenle insanlığın varoluşundan beri iletişim kurmak bir ihtiyaçtır. İnsanların bir araya geldiği toplumsal mekanlar ise Anadolu Uygarlığından bu güne, her medeniyette kendini göstermiştir (Bingül, 2013).

Paterson'da göçmen Türkleri biraya getiren mekanlar aynı zamanda onların azınlık duygusunu biraz olsun törpülemeye ve kendilerinden kimselerle iletişim kurduklarında kendilerini iyi hissetmelerine olanak sağlar. Bu bağlamda bir araya gelinen sosyal mekanlar insanların ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmiş, kimi topluluk cami ve dergâhlarda buluşmuş kimileri ise dernekler kurarak bu ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmışlardır. Nevzat Gözaydın'ın Almanya'da çalışan Türk işçileri arasında dil ve folklor olayları üzerine yaptığı tespit de bunu onaylamıştır. *Türk işçisi, kim ne derse desin, Almanya'ya geldiği günden itibaren, evinden ve yıllardır alıştığı çevreden kopup geldiği için sıkıntı, üzüntü ve çeşitli dertler içindedir. Her ne kadar maddî bakımdan çok üstün bir duruma geçmişse de, manevî bakımdan bir şeylerin eksikliğini devamlı olarak hissetmekte ve bunun ıstırabını hafifletebilmek için eski alışkanlığıyla hemen hemşerilerini aramaya koyulmaktadır. Ancak, kendi dilinde bir şeyler anlatan veya kendisini dinleyen vatandaşlarının yanında teselli bulmaktadır* (Gözaydın, 1975). Türkler, kendi dillerinin

konuşulduğu ortamlarda bir araya gelme arzusu içindedirler. Cami, dernek ve dergâhlardan başka Türklerin bir araya geldiği sosyal mekanlar ise kahvehaneler, mezarlıklar ve düğün salonlarıdır.

II.7.1.1. Camiler, Dergâhlar

Her duygu ve düşüncenin doğruluğuna inanan insanların kendileri gibi düşünen kimselerle birlikte bulunma ihtiyacı insanlığın varoluşundan bu güne devam etmektedir. İslamiyet'in doğuşundan sonra yaygınlaşan dergâh ve ibadet yeri olan camiler de aynı doğrultuda düşünen insanları bir araya getiren önemli sosyal mekanlardır. Bu bölümde cami ve dergâhların insanları neden ve nasıl bir araya getirdiği ele alınmakla birlikte, bu sosyal ortamların kültürün devamlılığındaki işlevi de tartışılacaktır.

Amerika Birleşik Devletleri'ne göç eden Türklerin bir araya gelme ihtiyaçları nedeniyle oluşturulmuş cami ve dernekler Amerika'nın birçok eyaletinde var olduğu gibi Paterson'da ve Paterson'a yakın bölgelerde bir hayli fazla sayıdadır. Amerika'nın en yoğun Türk nüfusunun bulunduğu Paterson'da Karaçay Camisi, Ulucami, Paterson Mevlana Camisi olmak üzere üç adet cami bulunmaktadır (K.2, K.8, K.16, K.17, K.18, K.23, K.24, K.25, K.32, K.35, K.55, K.57, K.58, K.59, K.72, K.73). Karaçay Camisinin ilk gelen mültecilerin yaptırdığı cami olmasıyla da önemli bir yeri vardır. Zaman içerisinde bu cami küçük kalınca Ulucami'nin yapılmasına karar verilmiştir. Ulucami'nin yetmediğini düşünen Türkler, Paterson Mevlana Camisini açmaya karar vermişlerdir. Henüz yapım aşamasında olan cami, kiliseden camiye çevrilmektedir. Bununla birlikte Paterson'dan birçok katılımcısı olan Süleyman Cemaati'ne bağlı "Yeni Dünya Camisi", Menzil Cemaati'nin "Semerkand Kültür Merkezi", Cerrahi Tarikatı'na bağlı "Cerrahi Dergâhi" ve Kıbrısî Tarikatı'nın buluşma yeri "Kıbrısî Dergâhi" da Paterson'a çok yakın bölgelerde bulunmaktadır. Camilerde Türkiye'den diyanete bağlı olan imamlar bulunurken; dergâh ve

tarikatlarda o dini grup tarafından belirlenmiş din adamları bulunmaktadır.

Cami ve dergâhlarda yalnızca bayram namazı, teravihler, kandil geceleri, yemekli mevlitler, nikâh ve cenaze işlemleri gibi dini toplantılarda bir araya gelmekten başka, özel gün ve kutlamalar, yeni doğan bebekle ilgili gelenek görenek ve uygulamaların yapılması, iftar yemekleri verilmesi gibi etkinlikler de düzenlenmektedir. Öyle ki bir Amerikan âdeti olan “babyshower”³ için bile toplanma yeri olarak kullanılan Karaçay Camisi, yalnızca Karaçay Türklerinin değil, tüm Türklerin bir araya geldiği dinî ve sosyal bir mekandır (K.8, K.16, K.17, K.21, K.22, K.33, K.58).

Süleyman Cemaati’nin bulunduğu ve “cami” olarak adlandırılan Yeni Dünya Camisi, Semerkand Kültür Merkezi ve Cerrahi Dergâhı da diyanete bağlı olan diğer camilerle aynı şekilde kullanılmaktadır. Bu mekânlarda “Türk Günü” toplantıları, kermesler ve bahçelerinde piknikler yapılmakla birlikte kimilerinde Türkçe dersler de verilmektedir (K.6, K.18, K.19, K.21).

Kültürün devamlılığının sağlandığı mekân olarak da görülen cami ve dergâhlara aileler tarafından yoğun ilginin olmasının bir sebebi de budur. Türk ailelerin çocukları diğer Türk çocuklarla görüşecek, kendilerine bir çevre edinecek ve hatta ileride bir Türk’le evlenmesi de bir ihtimal kolaylaşacaktır.

Tarikat dergâhları ve camilerin denetlenebilir olması için Amerikan Hükümeti bu mekânları “dernek, kurum, kuruluş, organizasyon”⁴ adı altında incelemektedir (K.23, K.24, K.25, K.66, K.67, K.96).

³ Babyshower, bebeği olacak anne adayının ve bebeğin ihtiyaçlarını önceden belirleyerek, arkadaşlarını davet ettiği bir partidir. Buluşmada herkes anne adayının belirlediği ihtiyaçlar doğrultusunda hediyelerini alır ve yemekler yenir. Ayrıntılı bilgi için bk. VI. Bölüm Paterson’da Yaşayan Türklerde Törenler, Bayramlar ve Kutlamalar.

⁴ Non-profit organization : Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar.

II.7.1.2. Dernekler, Vakıf ve Kuruluşlar

Amerika Birleşik Devletleri'ne göç eden Türkler, geçici bir süre ABD'de yaşayacaklarına inanmaları nedeniyle Türk şehri olarak bilinen Paterson'da yaşamak istemektedirler. Zaman içerisinde bu Türklerin ABD'ye alışmaları ve çocuklarının Türkiye'de bir yaşam sürdürmek yerine var olan düzende kalmayı tercih etmeleri sonucu Türkler, bir anlamda "yerleşik hayata" geçmişlerdir. Paterson'dan ayrılma ve aynı anda tanıdık oldukları çevreden kopmama isteği ile hareket eden göçmenler Paterson yakınlarında Clifside Park, Clifton, Lyndhurst ve Wayne gibi şehirlerde yaşamaya başlamış, artık Amerika Birleşik Devletleri'nden ayrılma fikrinden uzaklaşmışlardır.

Buldukları çevrede yaşamaya karar vermeleri ve düzenli bir hayata geçmeleri sonucu, Türkler birbirleriyle birlik ve beraberlik duygusuna ihtiyaç duymuş, zaman içerisinde birtakım kuruluşlar meydana gelmiştir. Kaya bu konuyla ilgili olarak şunu ifade eder:

ABD'de geçici yaşama düşüncesinin, ABD'deki Türk toplumu üzerinde olumsuz etkiler bıraktığını da unutmamak gerekir. Kalıcılığın önemli belirtilerinden olan kurumsallaşma, ilk Türkler arasında oldukça düşük düzeydedir. Okul açma ve dernek kurma gibi müesseseleşme faaliyetleri, daha çok II. Dünya Savaşı'ndan sonra giden Türkler tarafından gerçekleştirilmiştir (Kaya, 2006).

Yukarıda da belirtildiği gibi Paterson'da kalıcı olma fikrine alışan Türkler, zaman içerisinde okul açma, dernek ve organizasyon kurmaya başlamışlardır.

Derneklerde öncelikle Türk kültürü üzerine kurulu bir yaşamı dernek üyelerinin çocuklarına aşılama çalışmaları yapılmakla birlikte, yeni gelenlere yol gösterme; Türkiye'de olan biten ile ilgili bilgi alma, kadın ve çocuklar için değişik aktivitelerin düzenlenmesi söz konusudur. Bugün Türkler ABD'de her geçen gün

varlıklarını daha da hissettirme gayreti içindedirler. Kurulan Türk dernek ve birlikleri, Türk toplumunu bir araya getirerek, Amerikan toplumu içinde daha tesirli olmaya çalışmaktadır (Altschiller, 1995; Akt. Kaya, 2006).

Dernekler ABD’de yaşayan Türkler ile Türkiye ilişkilerini düzenleyen kurumlardır ve siyasi anlamda Türkiye’nin yurtdışındaki varlığını temsil etmektedir. Bu nedenle dernek, vakıf ve kuruluşların Türkiye’nin siyaseti ile yakından ilgili olduğunu da belirtmek gerekir.

Dernekler 1986 yılında Turgut Özal zamanında, dönemin siyasi bakış açısı gereği -yurtdışı ile ilişkiler bağlamında- desteklenmiş; o zamandan bu zamana Türkler arasında bir köprü vazifesi görmüştür.

Dernek aktiviteleri, hemen her kolda var olan etkinliklerle, millî ve dinî bayramların kutlanması şeklinde devam etmektedir. Bu etkinlikler arasında Türk yemekleri dersleri vermek, Türk sanat müziği korusu oluşturmak ve kadınlar için el sanatı geliştirme kursları açmak vardır.

Bu kuruluşlar Türkiye’den herhangi bir ödenek adı altında para alamamakla birlikte, maddi anlamda durumu iyi olan göçmen Türkler tarafından bağışlarla ayakta tutulmaktadır. Bununla birlikte yapılan kermeslerle de para toplanılıp gerekli ihtiyaçlar karşılanmaktadır.

Paterson’da ve yakın çevresinde bulunan cami, dergâh ve kültür merkezleri “non-profit organization” adı altında denetlenebilir kurumlar halini almıştır. Menzil Tarikatına bağlı “Semerkand Kültür Merkezi” ve Süleyman Cemaatine bağlı “Yeni Dünya Camisi” de bölge kanunları içerisinde kültür merkezi adı altında geçmektedir ve her birinin kendilerine ait tüzükleri vardır (K.2, K.46).

Paterson ve çevresinde bulunan dernekler ise şunlardır:

Azerbaijan Society of America

Karacay Turks Mosque and Cultural Association

Turkish-American Community Center

Türk Ocağı

Türk İslam Ocağı Kültür Cemiyeti

Turkish American Association of New Jersey

Turkish Cultural Center

American Karachay Benevolent Association - AKBA

Türk Kadınlar Birliği

Karaçay Kadınlar Kolu

Paterson'da yaşayan Türklerin birçoğu özellikle ve yalnızca AKBA'ya üye olurken, zaman içerisinde Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşamaya başlayan Türkler diğer organizasyonlara da üye olmaktan çekinmemişlerdir. Paterson ve çevresinde bulunan derneklerin hemen hemen hepsinde Türkçe ve Kur'an dersleri verilmektedir (K.16, K.17, K.35, K.53, K.54, K.58, K.59).

New Jersey'de etkin halde işlevleri olmayan birçok Türk-Amerikan derneği de bulunmaktadır. Amerikan Türk Dernekleri Birliği (TADF) Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Türk derneklerini bir araya getirerek bu dernekler üzerinde çatı görevini üstlenmektedirler (Altschiller, 1995; Akt. Kaya, 2006).

Dernekler, Türk kültürünü devam ettirmek için yaptıkları organizasyonlara ek olarak dinî ve millî bayram kutlamalarını da düzenlemektedirler. Ayrıca New York'ta "Turkish Day Prade" adı verilen Türk Günü Yürüyüşünün Paterson ayağı her yıl 19 Mayıs haftasının Cumartesi günleri kutlanmaktadır. New York'ta gerçekleştirilen bu yürüyüşe Türkiye Türkleri, Karaçay Türkleri, Azeriler, Türkmenler ve Kıbrıs Türklerinin yanı sıra

Ermeni ve Boşnak Türkleri de katılmaktadır. Bu yürüyüşün öncesinde yapılan Paterson&Clifton Türk Günü Yürüyüşüne de çevre şehirlerden gelen birçok Türk ile özellikle Paterson'da yaşayan Karaçay, Bulgaristan ve Türkiye Türkleri katılmaktadır. Türk yürüyüşü başlamadan hemen önce İstiklal Marşı eşliğinde Paterson Kütüphanesi önünde Türk bayrağı göndere çekilmekte, yürüyüşten birkaç hafta öncesinde de Türk bayrakları sokaklara yerleştirilmektedir⁵. Herhangi bir dernek, kurum ya da kuruluşa üye olmayan Türklerin ısrarla belirttikleri şey, hiçbir derneğe üye olmasalar da bu yürüyüşe mutlaka katıldıklarıdır (K.16, K.17, K.32, K.35, K.58, K.59, K.60, K.72, K.73, K.80, K.86, K.87, K.91, K.92, K.93, K.94, K.95, K.96, K.99).

Etnik yürüyüşler çeşitli sosyal, kültürel ve politik amaçlarla yapılır ve bu yürüyüşler büyük bir toplulukta nispeten küçük grupların kendilerini ve isteklerini sunma şeklinde bir imkân sağlar (Bickford-Smith, 2005; Akt. Kaya, 2003). Bu yürüyüşlerle Türkler, Amerika Birleşik Devletleri içerisinde varlıklarının hissedilebilir ölçüde olduğu hissini yaşamakta ve geçiş törenlerinde kendilerine ait kültürel tüm öğeleri sunabilmektedirler.

II.7.1.3. Kahvehaneler

Kahvehaneler Paterson'a taşınan Türkler için bir iş sahası olmakla birlikte, bu mekânların ziyaretçileri açısından bir de sosyal mekân özellikleri vardır. Amerika'daki kahvehaneler, Osmanlı'dan Amerika'ya yapılan ilk göç kuşağı ile oluşturulmaya başlanmıştır. Türk göçmenler Anadolu'da yaşarken edindikleri alışkanlıkları ABD'de de sürdürmüş, müdavimi olacakları kahvehaneler açmışlardır. İlk açıldıklarında kahvehaneler, nargile tütürülen, kahve içilen, tavla veya iskambil oynanan yerler olmasının yanı sıra

⁵ Konu ile ilgili görseller için 1 nolu fotoğrafa bk.

Türk, Yunan ve Ermeni göçmenlerin alışık oldukları yemek ve gıda çeşitlerini satan bakkalların da bulunduğu bir yerdir (Ahmed, 1993).

Kısa zamanda Türklerin ve Rumların açtıkları kahvehaneler, memleket hasreti ile yanan Türkler için önemli bir buluşma yeri olmuş, buralarda kağıt oynayıp sohbet ederek hem eski alışkanlıklarını devam ettirmişler hem de memleket hasretlerini gidermeye çalışmışlardır (Kaya, 2006).

Amerika'ya ilk göç dalgasıyla kurulmaya başlayan kahvehanelerin Amerika'daki ilk tespiti Bali tarafından şöyle aktarılmıştır:

Nüfusunun çoğunluğunu Aşkenaz olan New York'ta kendilerini kaybolmuş hisseden Türk Yahudi göçmenleri sosyal dayanışma ile eş anlam taşıyan hemşerilik duygusuna can simidi gibi sarılarak kendi memleketlilerini ve hemşerilerini aramaya, onlarla birlikte bir arada yaşamaya başlayacak, böylece Türkiye'de sürdürdükleri hayat tarzını Yeni Dünya'da da devam ettireceklerdi. Bu hayat tarzı, Türk ve Sefahad yemekleri yemeyi, Türkçe şarkılar söylemeyi, kahvehanelerin müdavimi olmayı içeriyordu. Osmanlı Yahudileri için hemşerilerinin işlettikleri kahvehane ve lokantalar, sefahadların bir araya geldikleri birer toplumsal mekan, âdeta birer cemaat merkezi oluyordu. Kahvehaneler sadece vakit geçirmek için gidilen yerler olmayıp aynı zamanda siyaset ve fikir tartışmalarının da yapıldığı yerlerdi. Hatipler konuşuyor, duvarlara afişler yapıştırılıyordu. Kahvehaneler aynı zamanda ümitsizlik içindeki işsizlerin uğrak edindikleri, öfkeli ve sabırsız insanların bir araya geldikleri, çoğu zaman kavgaların çıktığı mekanlardı. Bu mekânlarda baklava, kadayıf, börek, salep, muhallebi, sütlaç, lokum gibi geleneksel Türk tatlıları ve yemekleri yenilebiliyor, rakı ve Türk kahvesi içilebiliyordu (Benardete, 1982; Akt. Bali, 2011).

Rıfat Bali'nin de Amerika'ya ilk göç edenleri incelerken gözlemlediği Amerika'daki diğer kahvehanelerdeki gibi Paterson'da da Türk kahvesi, çay ve geleneksel tatlılar bulmak çok kolaydır. Bu sosyal mekânlar, diğer mekânlardan farklı olarak yalnızca erkeklere mahsustur. İki kadın buluşacaksa gidip bir kafede rahatlıkla buluşabilir ama kahvehanede buluşması uygun görülmez (K.8).

Türkiye'de köylerde ve kasabalarda da kahvelerin çok yaygın olması, akşamları işi olmayanların vakitlerini orada geçirme ve etraftan haber alma alışkanlığı bu mekânların işlevini ve devamlılığını sağlamıştır.

Bayramlaşmaların ilk durağı olan kahvehanelerde, dargınların barıştırılma geleneği hâlâ devam etmektedir (K.20).

Paterson'daki kahvehanelerde çay, kahve gibi alkolsüz tüm içecekler satılırken, yalnızca Hacı Bey'in kahvehanesinde içki satılmakta, o da tanıdık müşterilere kahve bardağı içinde sunulmaktadır.

Son zamanlarda Türk kanallarının her eve rahatlıkla girebilmesi nedeniyle Türk kanallarının çok fazla rağbet görmemesi çok doğalken, bundan beş sene öncesine kadar yalnızca kahvehaneler özel kablolu yayınlarla Türk kanallarını sağlamakta, böylelikle "Türk kahvehanesi" tam anlamıyla bir Türk ruhuna bürünmekteydi. Bugün yalnızca özel maçların yapıldığı günlerde -Türklerin evinde Türk kanalları olsa bile- erkekler kahvehanelerde buluşmakta ve özellikle Türkiye Milli Takım karşılaşmaları coşkuyla izlenmektedir (K.55).

Teknolojinin ilerlemesi ve iletişimin kolaylaşması nedeniyle kahvehaneler eskiden olduğu gibi yeni gelenlerle tanışmak, dili kullanmak, haber almak ve iş sormak için gidilen mekânlar olmaktan uzaklaşmaktadır. Paterson'da yaşayan Türklerin nüfusunun azımsanmayacak ölçüde olduğu göz önünde tutulduğunda, ilk taşınanların söylediğine

göre; eskiden yolda ya da markette bir Türk gördüğünde onunla konuşmak için can atarlarken, bugün zaten herkes Türk diyerek konuşmaya çok da meraklı olmadıkları gözlemlenmektedir (K.24).

II.7.1.4. Düğün Salonları

Düğünler, Türkler için özellikle bir geçiş dönemi taşıması açısından önemli bulunan organizasyonlardır. Paterson'a taşınan Türklerin bu âdeti kaçırmadan yerine getirdikleri hatta burada yaşayan akraba ve arkadaşlarına bir düğün, gerekirse Türkiye'de de ayrı bir düğün yapıldığı görülmektedir. Özellikle aileleri bir araya toplama, uzaktaki akrabaları görüştürme özelliğine sahip düğün ve sünnetler, özel, mutlu bir günü paylaşma, yeni evlenenlere maddi destek sağlama, erkeklige geçiş yapmış delikanlıyı takdir etme, yeni yetişmiş delikanlı ve genç kızlara eş bulma gibi ortak işlevle de kişileri manevi olarak bir araya toplama özelliğine sahiptir (Gökdemir, 2001). Türk âdet, gelenek ve göreneklerinde de düğünü olan kimse yalnız bırakılmaz ve düğüne mutlaka gidilir.

Paterson'da yaşayan Karaçay Türklerinin Orta Asya adetlerinden kalma; düğün sonunda "toplantı" âdeti yerine getirilmektedir. Geçiş dönemleri içerisinde ayrıntılı açıklanacak bu âdette gençler düğün bitimine kadar beklemekte ve kendileri gibi evlenmek isteyen bekârlarla düğün salonunda bir araya gelmektedirler (K.58, K.59, K.60). Böylece hem âdetleri devam etmiş olmakta; hem de Türk olmayan bir kızla ya da erkekle evlenme ihtimalinin de önüne geçilmektedir. Sadece "toplantı" âdeti olan Türkler için değil, diğer Türkler için de bir Türk'le tanışma ihtimali düğünlerde olmaktadır ve aileler burada bir araya gelmeye özen gösterirler.

Düğünler genellikle düğün salonlarında yapılırken; nişan, kına ya da sünnet kutlamaları için restoranlar ya da düğün sahibinin evi tercih edilmektedir.

Eskiden yalnızca düğün, nişan ve kına gibi büyük davetlerde bir araya

gelebilen Türkler, zamanla Amerikan âdetlerine ayak uydurmaya başlamışlardır. Bu nedenle bir araya gelip eğlendikleri etkinliklerin düğünle sınırlı kalmayıp, “babyshower”, “bridalshower”⁶ gibi etkinlikler olduğunu belirtmek gerekmektedir. Ayrıca, iletişimin hızlı ve rahat olduğu günümüzde Türk organizasyonlarının yaptığı etkinliklerle de Türkler sık sık buluşmakta, düğünlerin işlevlerini bu buluşmalar da taşımaktadır.

II.7.1.5. Mezarlıklar

Düğün gibi bir geçiş dönemi olan ölüm törenlerinde de aileler, öleni tanıyanlar, bilenler, ortak acı paylaşma ve gidene rahmet dileme amacıyla cenaze törenine ve bunu takiben mevlitlere katılmaktadırlar (Gökdemir, 2001). Bu buluşmalarda cenaze evine yardımlar yapılır ve cenaze töreni için yapılacak işler paylaşılır.

Cenaze için bir araya gelinen sosyal mekân, mezarlıklardan sonra cami ziyaretleri ile devam eder. Paterson’a çok kısa bir mesafede bulunan Totowa’da bir Müslüman mezarlığı bulunmaktadır⁷. Müslüman mezarlığı içerisinde Türklerin de kendilerine ait yerleri ayrılmış durumdadır. Paterson, Amerika Birleşik Devletleri içerisinde yaşayan Türklerin Türkiye’ye gitme arzusunun en çok bulunduğu şehirdir. Bu nedenle birçok Türk naaşının Türkiye’ye defnedilmesini istemekle birlikte, ABD’de artık yaşamaya karar vermiş Türkler -ki Paterson’da da olsa bu Türkler azımsanmayacak derecedir- bu mezarlıklara defnedilmektedir (K.10, K.11, K.12, K.13, K.14, K.15, K.16, K.17, K.20, K.32, K.49, K.52, K.82, K.93, K.94).

II.7.2. Paterson Şehri’nde Yaşayan Türklerin Amerikalılarla Ortak Sosyal Mekânları

Kültürlenme, değişik aile, eğitim, okul, meslek, bölge (alt kültür) çevrelerinden kalkıp belli yer ve zamanlarda bir araya gelen, birbirini etkileyen akran grupları arasındaki kültür etkileşimidir (Güvenç, 2013). Zaman içerisinde belirginleşecek kültür değişiminin

⁶Bridalshower: Gelin adayına annesi ve arkadaşları tarafından düzenlenen sürpriz bir partidir. Ayrıntılı bilgi için bk. VI. Bölüm Paterson’da Yaşayan Türklerde Törenler, Bayramlar ve Kutlamalar.

⁷Konu ile ilgili görseller için 7 nolu fotoğrafa bk.

başlangıç noktası Türkler ile Amerikalıların bir araya geldiği sosyal mekânlardır. Amerika Birleşik Devletleri'ne göç eden Türkler, Karaçay'dan, Bulgaristan'dan ya da Türkiye'den yola çıkarken başka bir dünyaya gittiklerinin bilincindeydiler. Her ne kadar Türk nüfusunun en yoğun bölgesi Paterson'u kendilerine yaşam sahası olarak seçmiş olsalar da Amerika'da yaşadıkları ve çevrelerinde Amerikalıların olduğu bir gerçektir. Bu sosyal mekânlar; eğitim kurumları, vakıf ve kuruluşlardır.

II.7.2.1. Eğitim Kurumları

1950 öncesi yıllık Türk göçmen sayısı 100'ün altında iken, 1970'li yıllar ile birlikte iki bine çıkmıştır. Mühendis, doktor ve mimar gibi profesyonel meslek gruplarının ABD'ye ilgi duymasının en önemli sebeplerinden birisi, ABD eğitim sisteminin yararlı olması ve pratikliği ön plana çıkarmasıdır (Kaya, 2006).

Türklerin ABD'ye göçünü elen İlhan Kaya'nın çalışmalarında da belirtildiği gibi Türkler, ilk göç dalgalarından bu yana Amerikan eğitim sistemini daha iyi bulmuş ve çekici etmenler arasında sıraladığımız şekilde, çocuklarının daha iyi bir eğitim almaları için başka bir dünyada yaşamayı göze almışlardır.

İlk kuşaktan bu yana zaman içerisinde Amerikalılarla yaşamaya alışan Türkler, çocuklarının eğitimleri için -özellikle Amerika'da dışlanmamaları hususunda onları Amerikan okullarına göndermeye başlamışlardır (K.29). Kendileri zorda kalmadıkça "yabancı" marketlerden bile alışveriş yapmazken, bu tutumlarını çocuklarına direktmemekte; onların Amerikan hayatına uyum içinde yaşamalarını sağlamaktadırlar (K.3, K.9, K.20, K.22, K.32, K.52, K.53, K.56, K.81, K.94). Uyum sağlanmış yaşamın ilk yolu eğitim kurumlarından geçmektedir. Türklerin birçoğu çocuklarının Amerika içerisinde yabancılik çekmemeleri, içe kapanık yaşamamaları ve kendilerini dışlanmış hissetmemeleri için çocuklarını bu okullara göndermektedirler. Türklerin yabancı okullara

devam etmesinin bir başka nedeni de Amerika Birleşik Devletleri eğitim sistemine göre sahip olunan her meslek grubunun bir okulu olması ve bu okullara devam edilip belirli oranda krediler alarak iş hayatına başlama zorunluluğudur. Bu gibi zorluklar yaşayan ilk kuşak, çocuklarının böyle durumlarla karşılaşmaması için ilk önlem olarak eğitim sistemine adapte olmayı uygun bulurlar. Paterson ve çevresinde yaklaşık altmış Amerikan okulu bulunmaktadır (http://www.paterson.k12.nj.us/11_schools/schools.php). Bununla birlikte bölgede adı “Türk okulları” olarak geçen birkaç okula da ilgi gösterilmektedir. Bu okullar, “Bergen Arts and Science Charter School”, “Paterson Charter School For Science And Technology” ve “Pioneer Academy of Science”dır. Okullarda, Amerikan eğitim sistemine göre dersler İngilizce yürütülmekle birlikte hafta sonları Türkçe ve Kuran dersleri verilmektedir (K.18, K.19). Okulların bir Fethullah Gülen kuruluşu olduğu Paterson’da yaşayan herkes tarafından bilinmektedir. Türkiye’den Amerika Birleşik Devletleri’ne, aileleri, kendileri lise çağlarında göç eden kimseler de yine bu okulları tercih etmekte, zorlandıkları her konuda Türkçe yardımlar alabilmektedirler. Birebir görüşme yapılan bu öğrenciler, İngilizceyi yeterli seviyede öğrendikten sonra “Türk okulu” olmayan diğer okullara gitmekte herhangi bir sorun görmemektedirler. Okullarda Türk öğretmenlerden cemaate üyelik konusunda baskının olması da zaman içerisinde bu okullardan kopma isteğini meydana getirmektedir (K.34, K.35).

II.7.2.2. Vakıf ve Kuruluşlar

Amerika Birleşik Devletleri’ne yapılan ve genel bağlamda Osmanlı Devleti ve daha sonra Türkiye sınırları içerisinde bir süre yaşayıp göç eden Türklerin incelendiği İlhan Kaya’nın tezinde, vakıf ve kuruluşların Türklerin ikinci göç dalgasından sonra oluştuğu tespit edilmiştir. Paterson’da yaşayan Türklerin bu göç dalgalarından sonuncusuna dahil olduğu ele alındığında, karma grup diye nitelendirilmesi bağlamında

her kesimden Türk'ün bu bölgede olduğu sonucuna varabilmektedir. Paterson'da yaşayan Türklerin, ABD'ye dağılmış genel Türk profilinden farklı olduğunu da yukarıda belirtilmişti ki bu Türklerin yerleşme maksatlı gelmeyip, zaman içerisinde yaşamaya alışmaları ve hayat şartları neticesinde kalıcı olmaya başladıkları anlamına gelmektedir. Vakıf ve kuruluşların, yerleşik hayata geçen insanların birbirlerine tutunma ve buldukları bölgede "azınlık" hissinden uzaklaşma maksatlı olduğu da yine "Dernekler, Vakıf ve Kuruluş" alt başlığında incelenmiştir. Yine aynı başlık altında, yerleşik hayata geçen Türklerin belirgin bir kısmının Paterson'a yalnızca birkaç sokak ilerde olan semtlere taşındığı göz önünde tutulursa, derneklerin; vakıf ve kuruluşların işlevlerinin sadece Paterson'da olanlarının değil, çevre bölgede olanlarının da ele alınması gerektiğini göstermektedir. Çünkü bu dernekler Amerika'da gerçekten yaşamaya karar vermiş kimselerin oluşturduğu derneklerdir (K.95, K.96, K.97). Elbette ki vakıf ve derneklerin kuruluş amaçları öncelikle Türkleri bir araya getirmek ve kültürün devamlılığını sağlamaktır. Bunun yanında, oluşturulan dernekler zaman içerisinde Türklere hizmet vermekten öte, Türklerle Amerikalılar arasında kurulan iletişim sonunda Türklerle Amerikalılar arasında bir köprü vazifesi görmek gibi bir işlevi de üstlenmişlerdir.

New York'ta bulunan Türk Amerikan Dernekleri Federasyonu (TADF), başta New York ve New Jersey sahaları olmak üzere Amerika Birleşik Devletleri'ndeki tüm dernekleri bir çatı altında toplamıştır. Derneklerin Amerikalılarla bir araya gelmesi, Türk kültürünün devamlılığı ve yaşatılması açısından önemlidir. Gerek Türk Günü Geçiş Törenlerinde gerekse yapılan küçük toplantılarda Türk kültürüne ait ayrıntılar verilmekte; böylece yurtdışında yaşayan Türkler kendilerini tanıtmakta zorluk çekmemektedirler. Vakıf ve derneklerin belediye seçimlerinde önemli rol oynaması sebebiyle de idari anlamda Amerikalı yöneticilerle sıcak ilişkiler kurulabilmekte, böylece eyalet ile ilişkiler

kontrollü ve ara yapıcı olarak ilerlemektedir. Gerektiğinde Türklerin ihtiyaçları bu derneklere bildirilmekte, sorunlar siyasi noktalara daha hızlı ulaşmakta ve çözüm arayışları ciddileşmektedir. Örneğin, Türklerin karşılaştıkları sorunlardan biri olan defin işlemleri bu kanal vasıtasıyla çözüme kavuşturulmuştur. İslam usullerine göre defnedilmek istenen cenazeler, istenildiği şekilde gömülemediğinden yüksek ücretler ödenerek uçakların kargo bölümlerinde Türkiye'ye gönderilmek zorunda kalırken, Türk mezarlıkları sayesinde yönleri kibleye dönecek şekilde defnedilebilir hâle getirilmiştir. Eyalet yasalarına göre cenazelerini kefen yerine tabutla gömmek zorunda olan Türkler, isteklerini dernekler aracılığıyla eyalet yöneticilerine bildirmişler; böylece New Jersey'e yakın bir bölge olan Upstate New York'ta tamamen İslam usullerine göre defin işlemi gerçekleştirebilecekleri bir mezarlığa sahip olabilmişlerdir (K.72, K.73).

TADF ayrıca diğer dernekleri bir araya getirip Türkiye'nin zor zamanlarında - Soma Faciası ya da yakın zamanda olan Van depremi gibi durumlarda- yardımların Türkiye'ye iletilmesinde de büyük rol oynamıştır.

II.7.2.3. Spor Kulüpleri

Futbol, Türkiye tarihinde ve diğer ülkelerde uzun yıllardır insanların bir araya gelmesini sağlayan, takım ruhu oluşturan ve birliktelik duygusu aşıl原因an bir spordur. Hemen hemen her toplulukta, ister geniş bir Türk kitlesi olsun ister aynı ülkede bulunan küçük çaplı organizasyonlar olsun, bir araya gelinip bir "takım" oluşturma çabası görülmüştür. Bu futbol takımları sayesinde gençler hem bir araya gelmekte hem de sporlarını yapmaktadırlar. Alışkanlıkların hemen terk edilemeyeceği düşünüldüğünde, futbol olgusunun çok yaşanmadığı ABD'de bile Türkler bir araya gelip "futbol takımları" oluşturmuşlardır (K.4, K.5, K.20, K.72, K.73, K.95, K.96).

Amerika Birleşik Devletleri'nde uzun kuşaklardır yaşayan Amerikalılar Amerikan Futbolu ile ilgilenirken, Avrupa'da daha gündemde olan ve İngilizcesi "soccer" olarak bilinen futbol, yeni kuşak Amerikalıların da ilgilendiği bir spor dalı haline gelmiştir. Bu nedenle Türkler yalnızca Türklerle bir takım oluşturmamış, aynı zamanda Amerikalılarla⁸ da takımlar oluşturmuşlardır.

Tüm dünyanın futbola ilgili olduğu bilenen bir gerçektir. Çalışmanın yapıldığı günlerde Türkiye-Amerika maçı New Jersey'de yapılmış; binlerce Türk, bayraklar ve formalarla maça gitmiştir. Kaynak kişiler içerisinde yer alan Oylum Şeker, "Türkiye kazansaydı sen gör bak Paterson nasıl olacaktı" diyerek futbolun milliyetçilik duygularını öne çıkarmada ne kadar etkili olduğunu ortaya koymaktadır (K.33).

Profesyonel ve amatör spor faaliyetleri milliyetçiliği etkileyen faktörler arasındadır. Futbol gibi sporlar milletçe düzenlenmiş, kurumlaşmış ve temsil edilmiştir (Hellerman, Markovitz, 2001; Akt. Kaya, 2009). Böylece Türkler kendi içlerinde, kendi şehirlerinin takımlarını tutup bir beraberlik bilinci yaşarken; yabancı takımlarla "Türkiye" karşılaşmaları yapıp bir Türk bilinci ve birlikteliği oluşturma çabası içindedirler.

Paterson'da bulunan Türk Futbol Takımları ise şunlardır:

Eses

İstanbul Spor

Turkish United

Türk Ocağı Futbol Takımı

"Bergenline" ve "Plus Makedonia" takımlarında da ayrıca Türkler ve Amerikalılar ortak maçlar yapmaktadır. Bu tür takımların varlığı Türklerin kendilerini Amerikalılardan soyutlamadığını göstermektedir.

⁸ Amerikalı kavramı, ABD'ye dünyanın herhangi bir yerinden göç eden ve Amerika vatandaşı olan her göçmen için kullanılmıştır. Bahsi geçen Amerikalı terimi, İtalyan-Amerikan ve Meksikan-Amerikan takımlarıdır.

III. BÖLÜM

PATERSON'DA YAŞAYAN TÜRKLERDE AİLE YAPISI

Gerek sosyal gerekse kültürel her sistemde, kadın erkek (cinsiyet) ilişkilerini düzenleyen, doğan çocuğun bakımından, beslenmesinden, sağlık ve eğitiminden sorumlu olan bir aile kurumu vardır. Kültürel değerlerin *yeni kuşaklara* aşılmasında ve iletilmesinde, aile büyük bir sorumluluk taşır. Aile, aynı zamanda, ekonomik, sosyal ve psikolojik bir birliktir. Bu birlik toplum yapısını oluşturmak için var olan temel yapı taşıdır ve toplum içerisinde birliğin devamlılığını sağlayıcı önemli bir etmendir. Aile bireyleri bir araya gelerek içinde bulunulan toplumu oluşturmakta ve toplum zamanla kendi kültür yapısını oluşturmaktadır (Güvenç, 1984).

Paterson'da yaşayan Türklerde aile yapısı, her göçmen toplumda olduğu gibi heterojen toplumlardaki yapılardan farklılık göstermektedir. Bunun en öncelikli nedeni kültürel aktarımın heterojen toplumlardaki kadar kolay geçiş sağlayamaması ve içinde yaşanan toplumsal olgu ile kültürel olgunun⁹ farklılığıdır. Bununla birlikte Batı ile -veya herhangi bir yabancı ülke ile- bu derece yakın ve kesif bir münasebete giriştikten sonra, oradan istenilen şeylerle birlikte istenmeyenlerin de gelmesi kadar tabii bir şey olamaz. Üstelik nelerin iyi, nelerin kötü olduğunu kararlaştırmaya kalkmak, ister istemez antidemokratik ve gayri ilmi yolların denenmesini gerektirir. Önemli olan, yerli kültürün bunlarla kolayca yer değiştirecek şekilde zayıf kalmasını önlemektir (Güngör, 2010). Bu gerek heterojen toplumlar içerisinde yaşayanlar için gerekse öz kültüründen farklı coğrafyada yaşayan kimseler için ailelerin üstleneceği bir durumdur. Toplumsal değişimin iletişim çağında olmamız sebebiyle kendi öz kültürün yaşadığı toplumlarda dahi

⁹ Toplumsal olgu; içinde bulunulan toplumun getirdiği sosyal normlar olmakla birlikte; kültürel olgu, farklı toplum yapısı içerisinde bulunulsa da “öz”den getirilen birtakım sosyal norm ve önceki kuşakların sonraki kuşaklardan beklentisidir. Ayrıntılı bilgi için bk. VII. Paterson'da Yaşayan Türklerde Kültürel Devamlılık ve Değişiklikler

görüldüğü bu günlerde, bu kültürden farklı coğrafyada ve taban tabana zıt kültürde yaşayanlar içerisinde görülmesi kaçınılmazdır. Bu hususta Paterson’da yaşayan Türkler için de kültürel çatışmayı olabildiğince aza indirerek yavaş bir geçiş sağlayacak en önemli öge yine “aile” olmaktadır.

III.1. Kuşaklar

Kuşak, yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, kaderleri paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğudur (TDK, 2011). Paterson’da yaşayan Türkler için “kuşak”, 1960’lı yıllardan bu yana yaşamlarını Paterson’da sürdüren aileler için, kademeli olarak ilk yerleşenlerden onların çocuklarına ve torunlarına doğru ilerleyişi belirtmektedir. Toplu yaşanan göçlerden farklı bir göç sistemi olan Paterson’da kuşaklar, kesikliklere uğramadan sürekli bir şekilde devam etmektedir. Bu bağlamda ilk göç edenler üçüncü kuşağa ulaşmışken, henüz birinci kuşağa ait aileler de mevcuttur. Bu, bir anlamda Paterson’un sürekli bir sirkülasyon içerisinde olduğunu ve kültürel kayıptan uzaklaşmamasının açıklamasıdır.

III.1.1. I. Kuşak

I. kuşak, Amerika’ya göçü 12 yaşından sonra yaşayıp, ilk yerleşim, iş bulma ve Paterson’da tutunabilme mücadelesini yaşayan kuşaktır. Bu Türklerden kimi aileleriyle birlikte göç etmiş, kimi bekâr gelip kendilerine Paterson’da bir aile kurmuşlardır. I. kuşağın diğer kuşaklardan farkı millî kültür içerisine doğup, millî kültüre sahip bir anne baba tarafından *-çocukluk yıllarında-* yetiştirilmeleridir. Bir insan bazı alışkanlıklarından vazgeçebilir, bazı inançlarını değiştirebilir, hatta hiçbir köklü alışkanlığa sahip olmayacak kadar genç ise önüne serilen her şeyi benimseyebilmektedir. Fakat 30 yaşında, kırk, elli yaşında artık şahsiyeti tam teşekkül etmiş bir kimseye, o güne kadar sahip olduklarının tamamını değiştirmesini teklif ederseniz bu onun için bir intihar demek olacaktır diyen

Güngör'ün (1997) görüşü bağlamında Paterson'a yerleşen ilk kuşak sahip olduğu kültürel değerleri bir anda değiştirmek istememekte hatta olabilecek değişiklikten çekinmekte ve kültürel değerlere daha çok sahip çıkmak arzusundadır. Bu ayrıca, çocuk eğitirken “Sen Türk kızsın, öyle giyinemezsin”, “Sen Türk kızsın, bu saatte eve gelemezsin” gibi söylemlerle çocuk eğitimlerine yansımış; bunun yanı sıra değerler, ev ziyaretleri, bayram kutlamaları, dinî pratiklerini yerine getirme durumları bir “kurallar” zeminine oturtulmuştur. Öyle ki, birinci kuşak anne-baba tarafından yetiştirildikten yıllar sonra Türkiye'ye giden ikinci kuşak bireyler ailelerine sık sık aynı tarzda söylemler yöneltmekte; “Siz bize giyinemezsiniz demiştiniz ama burada herkes rahat giyiniyor.” ya da “Türkiye’de de birçok kişi oruç tutmuyor.” gibi yakınmalarla birinci kuşağın kültür aktarımındaki sert tutumunu ortaya koymuşlardır (K.32, K.33).

Birinci kuşakta, ikinci kuşaktan farklı olarak dil kullanımı da etkin bir biçimde görünmektedir. Özellikle ilk yerleşen Türkler, dil bilmemeleri nedeniyle ve doğan çocuklarının Türkçe öğrenemeyecek olma ihtimaline karşı evde İngilizce konuşmayı yasaklamışlardır (K.4, K.9, K.20, K.22, K.23, K.24, K.25, K.32, K.34, K.44, K.45, K.46, K.47).

Tüm bu çerçevede Gökdemir'in (2001) I. kuşak sistematığı şöyledir:

[Birlikte getirilen öz kültür] + [İş hayatının dış etkilere kapalı hali (Türk işletmelerde çalışma hayatı)] + [Sosyal aktivitelerdeki birliktelikler (Kutlama, tören, dernek, yürüyüş topluluklar)] + [Öz kültürle olan bağlar (Aile üyeleri ile yaşama, Türkiye tatilleri, akrabalarla sözlü, yazılı, elektronik kültür ortamında iletişim)] - [Amerikan kültürünün etkisi (Dil, yaşam süresi, eğitim sistemi)]¹⁰.

Bu, göç eden bireyin millî kültürü, Amerikan kültüründen kopuk bir iş

¹⁰ I. kuşak, Türkiye’de doğup büyümüş ve 12 yaşından sonra göç edenler sistematığı şeklinde ele alınmıştır.

hayatının iş olması, dernek, kurum, kuruluş ve aile ortamında millî kültürden uzaklaşmaması gibi etmenlerle, Amerikan kültürünün yaşam tarzı ve eğitim sisteminden uzak durması gibi etmenlerin bileşimi şeklinde yorumlanabilir.

III.1.1. II. Kuşak

İkinci kuşak olarak belirtilen kesim, Amerika'ya ilk göçlerin yapıldığı sırada barınma, iş bulma ve alışma süreçlerinin doğrudan kendilerinin yaşamadığı, 12 yaşından önce Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmiş ve hayatını burada geçirmiş kuşaktır. Gökdemir'in (2001), aileden alınan millî kültürün olumlu etkilerinin alınması ve yurtdışında yaşamının getirdiği olumsuz etkilerden uzak durulması şeklinde II. kuşak sistematiği şöyledir:

[Aileden alınan öz kültür] + [İş hayatının dış etkilere kapalı hali] + [Sosyal aktivitelerdeki birliktelikler (Dernek, yürüyüş, topluluklar)] + [Öz kültürle olan bağlar (Aile ile yaşama, Türkiye Tatilleri, Akrabalarla Sözlü, Yazılı, Elektronik Kültür Ortamında İletişim)] + [Türk okulları] - [Amerikan kültürünün etkisi] - [Ana dil İngilizce / Türkçeyi az bilme, az kullanma] - [Amerika'ya küçük yaşta gelmiş olma veya orada doğup büyüme]¹¹.

İkinci kuşak, ilk kuşağa millî kültürü tanınması ve yaşaması bakımından en yakın kuşaktır. Gerek Türkiye'de doğmuş olanlar gerekse Türk kültürünü yalnızca aileden alan bu kuşak, Amerika Birleşik Devletleri içerisinde iki kültürlülük bağlamında en çok zorluk çeken kuşaktır. Birinci kuşak tarafından yoğun bir Türk kültürü içerisinde birçok yasağa maruz kalarak büyütülmekle birlikte küçük yaşlarda Amerikan kültürünü görüp tanıma fırsatı yakalamıştır. Özellikle Paterson'da yaşamaları bu kuşağı kendilerinden önceki nesilden koparmama konusunda önemli bir role sahiptir. İkinci kuşak, öz kültüre ait sosyal kültürel değerlerin bir kısmını zaten ev içi yaşamda ve diğer Türklerle sosyal

¹¹ II. kuşak, 12 yaşından önce Amerika Birleşik Devletleri'ne ailesiyle birlikte göç edip burada büyümüş ya da burada doğmuş kişiler sistematiği şeklinde ele alınmıştır.

ilişkiler sırasında görerek öğrenilebilmektedir. Eksik kalan kültürel değerlerin aktarımında ise zaman zaman zorluklar çıkmakta, yoğun iş hayatından çıkamayan anne-babalar çocuklarına birçok şeyi öğretirken onları yasaklarla yetiştirmektedirler.

Gerek Türk okullarında eğitim gören gerekse doğrudan Amerikan okullarına devam eden ikinci kuşak, çocukluklarından bu yana ailelerinin her türlü devlet işinde onlara yardım etmiş, hastane ve göçmenlik bürosu gibi Amerikalılarla iletişim içerisinde kalmak durumunda olan herkese tercümanlık yaparak, ister istemez birinci kuşak ile Amerikalılar arasında bir köprü vazifesi görmüşlerdir. Amerikalılarla kendilerinden önceki döneme nazaran çok daha fazla ilişki içerisinde bulunan ikinci kuşak, kendi çocuklarını “Türk kimliği” içerisinde yetiştirme arzusu içinde olsalar dahi yoğun Amerikan ilişkileri sayesinde kırılmalara uğramışlardır. Ayrıca bu dönem, bireylerde kültürleşmenin¹² ve kültürleşmenin¹³ en yoğun yaşandığı dönem olarak da değerlendirilebilir.

İlk yerleşme, yerleşilen bölgede çevre edinme ve iş bulma zorluğu yaşamayan II. kuşağın I. kuşağa oranla giderek eğitim seviyesi yükselmiş; bu kuşak içerisinde okumayı tercih etmeyenler ise aile işlerinde çalışmaya başlamışlardır. Dolayısıyla dil öğrenebilen ve kendilerini I. kuşağa göre daha iyi yetiştiren II. kuşakta, Paterson’dan yakın semtlere taşınma isteği başlamıştır. Daha iyi semtler demek, III. kuşak olacak çocukların daha iyi bir eğitim alabilmesi demektir. Ayrıca bu kuşak Amerika’da yaşama fikrine daha sıcak baktığı için çocuklarının Türk okullarına gitmesine gerek olmadığını savunmaktadırlar (K.8, K.33, K.48, K.62, K.63, K.64, K.65, K.68).

¹² Kültürleşme: İki ya da daha çok sayıdaki kültür grubunun aşağı yukarı sürekli ilişki ve etkileşimi sonucunda, gruplardan birisinin ötekine ait kültürel öğeleri kabul etmesi, benimsemesi ve ortaya yeni bir kültür bileşiminin çıkması sürecidir (Güvenç, 1984: 134). Ayrıntılı bilgi için bk. VII. Paterson’da Yaşayan Türklerde Kültürel Devamlılık ve Değişiklikler.

¹³ Kültürleşme: Değişik aile, eğitim, okul ve meslek çevrelerinden kalkıp belli yer ve zamanlarda bir araya gelen, birbirlerini etkileyen akran grupları arasındaki kültür etkileşimidir (Güvenç, 1986: 131).

III.1.1. III. Kuşak

Amerika Birleşik Devletleri'ne 12 yaşından küçük yaşlarda gelen ya da orada doğup büyüyenlerin çocukları olan III. kuşak, Paterson'da henüz 15 yaşları civarında ya da bu yaşlardan daha küçüklerdir (K.29, K.66, K.67). Yapılan gözlem ve görüşmeler sonucunda üçüncü kuşağın kendisini Türk kökenli Amerikalı olarak hissettiği, yalnızca zor durumda kaldığı zamanlarda Türkçe konuştuğu ve Türkiye ile bağlarının giderek koptuğu tespit edilmiştir. Bu kuşak, tatillerini Türkiye'de geçirmektense başka bir ülke görmek istemekte, Türk arkadaş edinmek için özel bir çaba harcamamaktadır. İkinci kuşak olan anne-babaları Türkiye'ye kesin dönüş yapmayı planlıyor olsalar dahi üçüncü kuşak Amerika Birleşik Devletleri içerisinde bir hayat kurmak istediğini belirtmektedir.

Kültürel kayıp ve dil özelliklerinin yoğun oranda yitirilme tehdidi içinde olan bu grup, birçok gelenekten ve geleneğin devamlılığı konusundaki yaptırımdan uzaklaşma eğilimi içerisindedir.

Örf ve adetin oluşması için iki koşulun birlikte gerçekleşmesi zorunludur. Bunlardan biri süreklilik, öteki de inanıştır. Çok uzun zamandan beri süregelen ve halkın inancı ile canlılığını koruyabilen örf ve adetin, uygulamada zorunlu bir nitelik kazanabilmesi, daha doğrusu hukuksal bir değer taşıyabilmesi için, ayrıca yaptırım ögesini de içermesi gerekmektedir (Güngör, 2010). İlk kırılmalara uğrayan ikinci kuşak Türk-Amerikan kültür ikiliğinin içerisinde kalmanın zorluğunu bilmeleri ve kendilerinin de Amerikan kültürüne yakın olmaları sebebiyle çocukları üzerinde yoğun bir yaptırım uygulamamaktadırlar. Bu, üçüncü kuşak gençlerde bayram kutlamalarında “el öpme” alışkanlığının kaybolması, misafir geldiğinde karşılamama isteği ve hatta anne-babaları gibi Türk'le evlenme zorunluluğu ya da niyeti içerisinde olmamaları sonuçlarını doğurmuştur.

Gökdemir'in (2001) kültürel kayba maruz kalan üçüncü kuşak sistematiği şu şekildedir:

[Aileden alınan öz kültür] + [Sosyal aktivitelerdeki birliktelikler (Dernek, yürüyüş, topluluklar)] + [Öz kültürle olan bağlar (Türkiye tatilleri, akrabalarla sözlü, yazılı elektronik iletişim)] + [Türk okulları] + [Amerikan kültürünün etkisi (dil, din, arkadaşlıklar, yaşamın her anı)] - [Okul (Okula ait tüm etkinlikler, Amerikalı arkadaşlar)] - [Ana dil Türkçeyi bilememe, az bilme, kullanmama] - [Amerika'da doğup büyüme] - [Anne ya da babanın yabancı olması].

Bu bağlamda üçüncü kuşak içerisinde aileden alınan millî kültürün, sosyal aktivelerdeki birlikteliklerin, sınırlı olsa da Türk kültürü ile olan bağların olumlu etkileri ile, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşamının getirdiği kültürel olumsuzluklardan uzak durmak, III. kuşağı açıklamaktadır.

Ayrıca III. kuşak içerisinde çocuklar, yabancı eş ile evlenmeye karşı olumsuz tutumlardan kendi fikirlerince uzaklaşmış olsalar da, ailelerinin baskısı hâlâ onların üzerinde etkisini göstermektedir.

Türk ya da Amerikalı biriyle evlenmek benim için kesinlikle sorun değil. Eğer kız iyiye, bana yeter (K.29).

Türk olmayan biriyle evlenemem gibi. Benim için de öyle. Ailem o kadar konuştu ki benimle, sanki olmazsa çok büyük bir sorun varmış gibi. Büyürken hep bunu konuştular. Düşünemiyorum bile. Yani yarısı bile Amerikalı olsa olmaz gibi (K.66, K.67).

III.2. Aile Düzeni ve İlişkileri

Her toplumda içinde bulunulan kültürel ortamın gerekliliği olarak kişilere belli sosyal roller verilmiştir. Bu sosyal rol veya kimlikler kişinin ailesi, işi, okulu, bulunduğu sosyal grup, bağlı bulunduğu dernek veya vakıflar gibi çeşitli kurum ve kuruluşlardaki

konumuyla ilgili olabilir. Bir tek bireyin sahip olduğu birden çok kimlik vardır. Bu kimliklerin bazıısı kişinin doğumuyla birlikte aldığı, çocuk, kardeş abi, kız kardeş veya evlilik kurumu vesilesiyle kazanılan baba, anne, hala, teyze gibi rollerdir (Gökdemir, 2001).

Toplumun yapıtaşı birimi olan aile, toplumdaki tüm değişme ve içinde bulunulan toplum yapısındaki kayıplara rağmen kendisini devam ettirme gücüne ve öncül olma özelliğine sahiptir. Bu özelliği sayesinde özellikle öz kültürün yaşandığı coğrafyadan farklı coğrafyalarda yaşayan aileler için temel aile kavramı heterojen toplumlardan daha çok ön plana çıkmakta ve daha büyük roller üstlenmektedir. Bu bağlamda Paterson'da yaşayan Türkler için kuşaklar arası geçişin ve kültür geçişlerinin sağlanması açısından aile önemli bir yer tutmaktadır.

III.2.1. Büyükanne - Büyükbaba

Paterson'da yaşayan Türkler içerisinde büyükanne ve büyükbaba önceden Amerika Birleşik Devletleri içerisinde yaşamışlığı varsa artık Türkiye'ye kesin dönüş yapmış; emekli maaşı ve birikimleriyle Türkiye'de sakin bir hayat yaşamayı tercih eden kimseler ya da ilk kuşağın anne ve babaları olan, Amerika Birleşik Devletleri'ne yalnızca onları ziyaret için gelen kimselerdir. Yılın belirli bir zamanını Türkiye'de geçirip belirli bir zamanını Paterson'da geçirmeyi tercih edenler ilk göç eden Karaçay Türklerinde çoğunlukla görülmekle birlikte, Türkiye Türklerinde göç eden kesim içerisinde büyükanne ve büyükbaba Türkiye'den gerek onların rahat bir hayat sürmeleri için, gerekse torunlarına bakmaları için çocukları tarafından Paterson'a getirtilir. Bu bağlamda büyükanne ve büyükbaba için, Türk kültürünün devamlılığını sağlayan en önemli figür demek yanlış olmaz. Büyük anne ve büyük baba, torunlarına saygı, adap, görgü gibi sosyal normları yaşatmaları ve İngilizce bilmemeleri sebebiyle torunlarını Türkçe kullanmaya zorlamaları

sayesinde de yeni neslin dili unutmamalarını sağlamaları açısından önemlidir.

Aslında milli benliğimizin korunmasında yapılacak ilk ve en önemli adım, öğrenme ve algılama düzeyinin doruk noktası olan çocukluk çağında, Türk kültürünün temel değerlerini çocuklarımıza tanıtmaktır diyen Eker (2010), millî kültürün çocuk yaşlardan itibaren aktarılması gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda Paterson'da yaşayan ya da çocukların bakımı için getirtilen büyükanne ve büyükbabalar, Türk kültürü içerisinde önemli yer tutan ninni söyleme, hikaye ve masal anlatma işlevleri hem üçüncü kuşak ile birinci kuşak arasında bir köprü vazifesi görmekte hem de Amerika Birleşik Devletleri içerisinde yaşayan III. kuşağı Türk kültürünün gerekliliklerinden haberdar etmektedir.

III.2.2. Anne - Baba

Annelik ve babalık, çekirdek ailenin oluşumunda temel birim olmakla birlikte, çocukların yaşayış ve alışkanlıklarında büyük işleve sahip sosyal rollerdir. Paterson'da yaşayan Türkler içerisinde evlilik kararı alan erkeklerin çoğu “Türk kültürüne sahip” bir kızla evlenmek istemektedirler. Bu nedenle, aileleri Türkiye'den kız bakmakta ya da Türk çevrelerinden kız sormaktadırlar.

Paterson'da özellikle ilk kuşak içerisinde yer alan Türkler, eşlerinin Türk olmasını tercih etmekte, çocuklarının Türk kültürü ile yetişmesine özel bir önem vermektedirler. Bu, genellikle Türkiye'den getirtilen Türk annelerinin çalışmayıp evde çocuk bakma yükümlülükleriyle sonuçlanmakta ya da büyükanneden yardım almak ile sonuçlanmaktadır. Özellikle “anne” Türkiye'den gelmişse, dil bilmemenin verdiği bir çekingenlikle de yalnızca Türk aileleriyle arkadaş olmakta; zaman zaman cemaat ile bir araya gelmekte ve çocuklarını bu çevre içerisinde büyütmek istemektedir.

Birinci kuşağa oranla ikinci kuşak içerisinde yer alan anne ve babalar,

çocuklarının Türk ve Amerikan geçiş süreci içerisinde olduklarını bilmekte, onlara daha anlayışlı, sabırlı ve esnek davranabilmektedirler. Özellikle ikinci kuşak olarak Paterson'da yetişmiş anne-babalar çocukların eğitimlerinde yalnızca “yasak” olgusunu kullanmamakta, nedenlerini açıklayarak, onların durumu anlamalarını sağlamaktadırlar. Bununla birlikte, erkek çocuklarına verilen ayrıcalık hâlâ görünmekte; aileler erkek çocuklarının farklı dinden bir kız arkadaşa sahip olmasını önemsemezken, kızlarının seçeceği eşlerinin mutlaka Müslüman ve Türk olmasını istemektedirler.

Paterson'da yaşayan Türkler içerisinde tıpkı Türk aile yapısında olduğu gibi “anne” evin bakımından ve çocuk yetiştirilmesinden sorumlu olarak ön plandadır ve Amerikalı ailelerin aksine çocuk bakımı yalnızca anne tarafından yapılmaktadır. Bu, Paterson'da yaşayan Türk erkek düşünce yapısının henüz Amerikanlaşmadığı gerçeğinin sonucudur. Erkekler, tıpkı Türkiye'de yaşayan aileler gibi eşlerinden onları evde karşılamalarını, ev işlerini düzenli yapmalarını ve çocukların eğitimlerinden sorumlu olmalarını beklemektedirler. Bu beklentinin neticesinde Türk kadınları genelde ev hanımı olmakta ya da işlerini, ev hayatlarını düzenli tutacak şekilde yürütmektedirler.

Anne ve özellikle baba, çalışma şartları sebebiyle çocuk eğitiminde büyük bir kültür taşıyıcılığı rolü üstlenememektedir. Büyük oranda kendi anne-babalarından yardım alanlar olduğu gibi, çareyi cemaat içerisinde çocuk yetiştirmekte arayanların sayısı az değildir.

III.2.3. Çocuklar

Paterson'da yaşayan Türkler içerisinde çocuklar olarak adlandırılan grup, ikinci kuşak ve onların çocuklarıdır. Bu kesim, Paterson'da doğmuş ya da küçük yaşta gelen kısa zamanda uyum sağlayabilmiş bir kesimdir.

Kültürel aktarımda çocuğun yetiştiği ortamın ve ona rol model sağlayan

kimselerin etkisi büyüktür. Bu bağlamda Türk kültürüne bağlı yetiştirilmek istenen çocuklar Türk okullarına gönderilmekle birlikte, çocukların dışlanmaması için ya da çocuğun Amerikan eğitim sisteminden uzak kalmaması için Amerikan okullarına gönderilmeleri de tercih edilmektedir. Lisan bilmeyen çocuğun arkadaş gruplarından dışlanması, ailelerin çocuklarını Amerikan okullarına göndermelerinde başka bir etkendir.

Çocuk arkadaşlarıyla oyun oynarken İngilizce bilmiyor diye aralarına almıyorlar, çok üzülüyor öyle olunca. Baktım üzülüyor, Amerikan okuluna gitmesini istedim (K.6).

Burada çocuklarının iyi bir eğitim almasını istiyorsan Katolik okullarına gitmek daha iyi. Her okulun bir kapasitesi var (K.32).

Ayrıca, yoğun bir iş hayatına sahip olan ailelerde çocukların bakımı ve eğitimi daha önce de bahsedildiği gibi Türkiye’den getirtilen büyükanneye ya da büyükbabaya bırakılmakta, böylece Türk kültürünün devamlılığı sağlanmaktadır. Ailelerin “Büyüklerle isimle hitap edemez.”, “Türk kızı onlar.”, “Bizde böyle olmaz.”, “Gece geç saate kadar dışarda kalmaz.” gibi söylemleri çocukların hâlâ Türk kültürüne göre yetiştirildiğinin bir göstergesidir. Bununla birlikte aileler, çocuklarının gelenek ve göreneklerdeki yaptırımlara karşı bir neden beklediklerini, şayet anlamsız bulurlarsa bu geleneği yerine getirmekten kaçındıklarını ifade etmektedirler (K.8, K.35, K.49).

Karaçaylarda büyüklere saygı çok fazla. Bazen düşündüğünüzde nerdeyse fazla geliyor. Bazı şeylerin artık gerekçesi bile yok. Biz çocuklarımıza tamamen yapamıyoruz bu saygı gibi ağır kuralları. Onlar nedenini bilmedikleri zaman yapmak istemiyorlar (K.8).

Gidiliyor, el öpmesi yapılıyor. Ben sevmiyorum gerçi el öpmesini, neden yapılıyor anlamıyorum, insanların elleri kirli olabilir (K.35).

Çocuklarım çok saygılı Türk kültürünü yansıtır, gerçi misafirleri ayakta karşılamıyor elbette ki (K.56).

Çocuklarımın saygısı tam ama Türk kültürünü yansıtmıyor kapıya kadar geçirme falan yok. Onlar kalmıyor artık. Büyüklere olmadığı için olabilir. Tam istediğim gibi değil. El öperler ama mesela misafir geldiğinde “Hoş geldin” demezler. Kopuklukları oluyor ister istemez (K.100).

Çocuk eğitimi Paterson’da ilk kuşak içerisinde tam anlamıyla bir önceki kuşak onları nasıl eğittiyse eğitim sistemine göre yapılmaktadır. Soru yöneltildiğinde alınan cevap “anne-babamız bizi nasıl yetiştirdiyse” şeklinde olmakla birlikte, ailelerin kastettikleri şey aslında çocuklarına kızıp bağırabildikleri ve time-out adı verilen ceza tipinin uygulanmadığının bir göstergesidir. Time-out, Amerikan eğitim sistemi içerisinde özellikle Amerikan aileleri ve okullarında kullanılan, bir çeşit ceza sistemidir. Bu sisteme göre çocuklar en fazla 8 yaşına kadar cezalandırılırlar. Ebeveynlerin çocukların yapmalarını istemedikleri bir durum karşısında onları uyarmaları, üçe kadar saymaları ve davranışın devam etmesi üzerine çocuğu “ceza sandalyesine” oturtması anlamına gelmektedir. Süresi çocuğun yaşıyla doğru orantılıdır. Pasif bir ceza aracı olan time-out, Türk ailelerine oldukça yeni bir kavram olmakla birlikte, kimi ailelerde çocukların okulda yabancılaşmaması için uygulanması gereken bir ceza tipi olduğu kabul görmüştür.

Çocukların yetiştirilmesine oldukça önem verilen Amerikan eğitim sistemi, ailelerin çocukları dövmelemesine izin vermemektedir. Bunu bilen aileler zaman zaman “çocuklarımızı istediğimiz gibi eğitemiyoruz” deseler de, özellikle ikinci kuşak ve sonrası bu düzene uyum sağlamıştır. Tüm bu farklara ve “anne-baba yordamıyla” çocuk eğitmeye rağmen aileler, Amerika Birleşik Devletleri’nde çocuklara daha özverili ve dikkatli yaklaşıldığını dile getirmektedirler (K.3, K.21, K.26, K.27, K.28, K.44, K.45, K.46, K.47).

IV. BÖLÜM

PATERSON'DA MÜSLÜMAN TÜRKLER VE DİĞER DİNİ GRUPLAR

Toplum, ortak yaşamlarını sürdürebilmek, mutluluğu daha iyiye ve ileriye götürebilmek için uğraşan, birbirine bağlı-bağımlı kişilerden oluşan bir grup insandır. Bu, insanların birbirleriyle yaşarken “bağlı-bağımlı” olma noktasında “din” önemli bir rol oynar. Çünkü hemen bütün sosyal ve kültürel sistemlerde, en ilkelinden en gelişmişine kadar, din veya devlet adını taşıyan kurum ve kavramlara rastlanır (Güvenç; 1984). Bu demektir ki, toplum ile din iç içe geçmiş ve birbirine sıkıca bağlı iki olgudur.

Kültürel sistemin öğrettikleri yalnız zaman boyutunda sürekli değil, aynı zamanda toplumsaldır. Yani, bu öğretiler, örgütlenmiş birliklerde, kümelerde ya da toplumlarda yaşayan insanlarca yaratılır ve ortaklaşa paylaşılır. Bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan alışkanlıklar, kabul edilen davranış, tutum ve değerler o grubun kültürüdür. Sosyal bir grubun ortaklaştığı veya paylaştığı alışkanlıklar, ister aile, ister bir köy veya sınıf, ister bir oymak veya ulus düzeyinde olsun, bir kültür ya da alt-kültürdür (Güvenç; 1984).

Din, bir sözlük terimi olarak Tanrı'ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet olarak açıklanırken (Türkçe Sözlük, 2011); toplumların değişik kültürel özelliklere sahip olması nedeniyle ve her toplumda “din” kavramının farklı bir biçimde karşımıza çıktığı gözlemlendiğinde tek bir din tanımlaması yapmanın güç olduğunu belirtmek gerekmektedir (Tatlıhoğlu, 1995).

Din, insanla birlikte tarih sahnesine çıkan ve insanın onu, onun da insanı hiç bırakmadığı bir ilişkiler örüntüsü olarak ifade edilebilir. Çünkü din insanın hem iç dünyasında hem de içinde yaşadığı kültürde, insanla birlikte varlığını sürdürmekte ve

anlam kazanmaktadır. Din, kelime olarak âdet, yol, kanun, itaat, teslimiyet, ibadet, hüküm ve hesap gibi anlamlara gelmekle birlikte, din nedir sorusuna cevap vermek, insandan insana, kültürden kültüre, toplumdan topluma, çevreden çevreye, çağdan çağa değişmektedir (Kayıklık, 2009). Tüm bu açıklamalardan sonra dinin tanımlaması yapılırsa şayet; din, inanan bireyin, inandığı kutsal varlık ile arasındaki ilişki bağlamında, yaşanan zaman, zemin ve kültüre göre farklılıklar gösteren bir yaşam biçimidir (Kayıklık, 2009).

Din algısı toplumdan topluma değişmekle birlikte, aynı dini inanca sahip toplumlarda bir köprü vazifesi görmektedir. Hatta aynı toplum içerisinde, farklı dini pratiklere sahip gruplar kendi içlerinde ayrı bir birliktelik oluşturma çabası içerisine girmekte; bu da İslamiyet'in kabulünden hemen sonrasında bu güne varlığını sürdüren dini grupları meydana getirmektedir.

İnsanlar tarih boyunca bir dini gruba, sıkıntı ve streslerini atmak ve bu kurumlara sığınma ihtiyacı duydukları için mensup olurlar. İnsanlardaki bir an bile olsa problemlerden kurtulmak düşüncesi, bu tip kurumların oluşmasında etkili olmuştur (Tatlıoğlu, 1995). Ayrıca insanları haksız davranışlara iten veya başkalarının haklarına riayetsizliğe sevk eden ortamı ortadan kaldırmanın ancak, insanların hayat varlığını koruyucu tedbirler almak suretiyle huzur ortamını gerçekleştirecek, refah içinde yaşamının imkânlarını sağlayacak, dengeli ve karşılıklı haklara riayet eden insanların teşkil ettiği bir topluma ihtiyaç olduğu algısı bu grupları oluşturmada etkilidir (Şeker, 1991: 53). Paterson'da dini grupların oluşmasının nedenleri Amerika Birleşik Devletleri'nde hissedilen yalnızlık, göç etmiş olmanın getirdiği zorluklar ve insanların "kendilerinden" birini görme ve yaşayışlarını paylaşma arzusudur.

"İlkel" ya da "gelişmiş" her toplum, üyelerine toplanma ya da buluşma merkezleri sağlama gereğini duyar. Dinsel törenlerin yerine getirilmesi, pazarların

kurulması, siyasal, hukuksal toplantılara katılmak isteyen ya da katılmak zorunda olan kişilerin toplanması için belli yerler ayrılmasını gerekli kılar. Toplumsal yaşam merkezlerinde örülen bu ilişkiler ve mekanlar toplumsal sınıfların yapısına ve yaşam biçimindeki çeşitliliğe bağlıdır (Bingül, 2013). Bu topluluklar Osmanlı Devleti zamanında vakıflar niteliğindeyken bugün Türkiye’de varlığını sürdürdüğü gibi Amerika Birleşik Devletleri’nde de Türklerin bir araya geldiği cemaatler şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşayan Türklerin, cemaat ve tarikatlarda dini bir olgu etrafında yoğunlaşmalarının nedeni, o toplum içerisinde kendilerini yalnız hissetmeleri ve içinde buldukları sıkıntıyı aşma arzularıdır. Çünkü tarikatlar üyelerine doyum sağlayan onların kendi sorunlarına çözüm bulmasını amaçlayan dini görüşlerdir. Bireylerin bu tür tarikatlar ve dini cemaatlere girmesinde sosyoekonomik ve sosyokültürel olayların da etkisi vardır (Tatlıhoğlu, 1995). Paterson’da yaşayan Türkler sosyoekonomik seviyeleri bakımında Amerika Birleşik Devletleri’nin diğer eyaletlerinde yaşayan Türklere oranla düşüktür¹⁴. Eğitim seviyesinin çok üst düzeylerde olmaması ve dünya görüşü gibi etmenler, tarikat ve cemaatlerin çevre şehirlere göre bu bölgede yoğunlaşmasını açıklamaktadır. Ayrıca “göç edenler için dinamizm ve muhafazakarlık diyalektik bir biçimde iç içedir” (Saldivar, 1999; Akt. Güler, 2002) savı göz önünde tutulursa; yeni hayatlarında “yerleşik hayata” geçen göçmenlerin önceden sahip oldukları hayatı daha fazla özlemekte olduğu ve eskisine uygun birtakım yeni oluşumlar içerisinde girecekleri beklenebilir. Tarikatlar geleneksel dini inanç sistemini yerine getiren yaklaşımlar olduğuna göre, göç etmeden önceki dini tutumlarının göçten sonra tarikatlar aracılığı ile biraz daha yoğun olması birçok göçmende gözlemlenen bir olgudur.

Paterson’da bulunan dini gruplardan bahsetmeden önce cemaat ve tarikat

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. II. Bölüm Paterson’ın Genel Özellikleri

isimlerine rastlanılması sebebiyle öncelikle bu kavramların açıklığa kavuşmasının önemli olduğu kanaatindeyiz. Bu bağlamda tarikat, tasavvufta Hakk'a ulaşmak için benimsenen usul, tutulan yol (Reşat, 2011) iken cemaat din, dil, ırk ve benzeri doğuştan gelen özelliklerle kendilerini tanımlayan ve bu tanımlamalarını ortak payda olarak gösteren bireylerin bir araya gelmesiyle oluşan kalabalık gruplardır (Yelken, 1999). Tarikatların amacı tasavvuf yolunda Allah'a ulaşmakken, cemaatlerde ön plana çıkan bir araya gelme duygusu ve birlikteliklerini koruma arzusudur.

IV.1. Müslümanlar

Bilindiği üzere Müslümanlık 9. yüzyılda yayılmaya başlayan ve Hz. Muhammed'in inancı doğrultusunda devam eden bir dindir. Bugün dünyanın yüzde 22'si (http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_religious_populations) Müslümanlık inancıyla yaşamaktadır. Tarikat ve cemaatler Hz. Muhammed'in ölümünün ardından başlayan mezhep ayrılıklarından sonra yüzyıllar içerisinde oluşmuş kurumlardır. Abdülbaki Gölpınarlı, Hz. Muhammed zamanında ayrımın olmadığını, çünkü sorulması ve öğrenilmesi gereken şeylerin cevabının ondan alındığını belirtmiştir (1969). Zaman içerisinde Hz. Muhammed'in vefatıyla birlikte ümmete kimin hükmetmesi gerektiği gibi sorunlar çıkmıştır. Bu tartışmalar neticede mezheplerin doğuşuna zemin hazırlamıştır. Ardından Kur'an'ı Kerim'in yorumlanmasında fikir ayrılıkları başlamış ve bu da cemaat ve tarikatları meydana getirmiştir (Kara, 2003).

Ekol, mezhep ve tarikat tarih boyunca bütün din ve sistemlerde beraber olagelmıştır. Bugün yaşayan sistem ve doktrinler de aynı bölünme ve değişik yorumlara sahne olmaktadır. Bu bölünmelere siyasî, fikrî, iktisadî, içtimaî şartlar yanında coğrafi şartlar bile etkili olmuştur, olmaktadır diyen Kara (2003: 149), çalışmamız açısından bakıldığında bizlere de ışık tutmaktadır. Bu bağlamda tarikatların Paterson'da

yoğunlaşmasının en önemli sebepleri içerisinde Müslüman Türk nüfusunun bu bölgede yoğunluk kazanması söylenebilmektedir.

Türkiye’de etkili tarikatlardan bahsetmeden önce Amerika Birleşik Devletleri’nde yapılan görüşmelerde de tarikat üyelerinin bahsettiği üzere tarikatların ortak unsurlarını ele almakta fayda olduğunu düşünmekteyiz. En öne çıkan nokta, tarikat ve cemaatlerin Paterson ve çevresinde tarikata üye Türklerin, tarikatları, kendilerini güvende hissettikleri ve aynı fikri paylaşabildikleri kimselerin olduğu sosyal ortamlar olmasıdır.

Paterson ve çevresinde yaşayan Türklerden İlter Şener Nakşibendi üyesi olarak Allah’ın insanlardan üç şeyi özellikle istediğini söylemektedir (K.19). Bunlar; fikir, zikir ve şükürdür. Mustafa Kara da İslam medeniyetinde yaygın olan tarikatların ortak unsurlarını Zikir, Seyru sülük, insanî unsurlar, fikrî ve manevî unsurları ve maddi unsurlar olarak belirtmektedir.

Zikir, kelime olarak anmak, hatırlamak anlamına gelir. Allah’ın isimlerinin, belirli duaların, çeşitli zamanlarda belli miktarda sesli veya sessiz söylemek tekrar etmek demektir (K.19).

Paterson ve çevresinde beş farklı dini grup tespit edilmiştir. Güçlü bir nüfuz olduklarını hissettiren bu dini gruplar zaman zaman birbirlerinin içlerine girmekten çekinmediği tespit edilmiştir. Fakat tarikata mensup kişiler hangi tarikatta yemin etmişlerse, kendilerini ona bağlı hissetmektedirler. Bu cemaatler; Fethullah Gülen’in büyük bir lobi oluşturduğu ve ABD’de hemen her eyalette varlığının bilindiği Nur Cemaati ile Süleymancılar olarak anılan Süleymaniye Cemaati, Adıyaman Menzil merkezli ve Nakşibendiliğe bağlı Menzil Cemaati, Cerrahi Tarikati ve Kıbrısilerdir (K.2, K.18, K.19, K.30, K.31, K.32, K.36, K.44, K.45, K.46, K.47, K.49, K.52, K.53, K.54).

Paterson ve çevresinde bulunan tarikatlardan bahsetmeden önce orada yaşayan

halkın cemaat ve tarikatlara girme nedenlerinden bahsetmek gerektiğini düşünmekteyiz.

Halk, en az bir ortak faktörü paylaşan herhangi bir insan topluluğudur. Bağlayıcı faktörün ne olduğu önemli değildir. Ortak sahiplenilmiş herhangi bir şey, dil ya da din olabilir, en önemli şey, herhangi bir nedenle bir araya gelmiş bir insan topluluğunun kendilerinin ortak adlandırdıkları bazı geleneklerinin olmasıdır (Dundes, 1965/2005). Bu ortak unsurlar milletlerde dil, din, gelenek, görenek, örf ve âdetlerdir. Yapılan gözlem ve görüşme sonunda Paterson'da yaşayan Türklerin belirttiklerine göre; ortak his ve duyguyu en iyi yaşadıkları yerler cemaat ve dergâhlardır. Onlar için ayrıca yapılmış ve yaşatılan, günlük hayatlarını geçirebilecekleri ve bir araya gelebilecekleri bir mekânın olmayışı onları din unsuru altında birleştirmiş denilebilir. Bununla birlikte Amerika Birleşik Devletleri'nin çalışma koşullarının oldukça ağır olması da bir başka sebep olabilir. İsteyerek ya da istemeyerek kendi kültürlerinden uzaklaşan aileler, çocuklarının ve kendilerinin geçimlerini sağlamak için sürekli çalışmak zorundadırlar. Türkiye'deki gibi büyükanne ya da büyükbabaya bırakılamayan çocukların kültürden kopma ihtimalleri oldukça fazladır. Bundan korkan aileler -özellikle sosyo-kültürel seviyesi orta ve düşük düzeyde olanlar- çocuklarının cemaatlere yaklaşmasını uygun bulmaktadırlar. Onlara göre bu; çocuklarının *farklı yollara sapmasını* engellemektir (K.52).

IV.1.1. Nur Cemaati

1952'den sonra gelişen Nurculuk akımını kuran, eski adıyla Bedüzzaman Saîd-i Kürdî, sonraki adıyla Said Nursî'dir. O, Nakşibendî tarikatından güçlendiğine şüphe olmamakla beraber, kendisinin bir tarikat adamı, yolunun bir tarikat olduğunu, risâlelerinin, bu tarikatı yayma amacını güttüğünü söylese de, tarikatlar kaldırıldığı için uğrayacağı takibatı düşünerek Nurculuğun bir tarikat ve mezhep olmadığına ısrar etmiştir (Gölpınarlı, 1969).

Bugün, Said Nursî'den el alan ve Nur Cemaati'nin lideri konumunda olan isim Fethullah Gülen'dir. 1960 sonrasında dini bir hareket olarak Türkiye'de belirginleşen bir akımın öncüsü olan Fethullah Gülen, 28 Şubat döneminde ABD'ye gitmiş, o tarihten bu güne henüz Türkiye'ye geri dönmemiştir (Taşgetiren 2003; Akt. Öztürk, 2012).

Nakşibendi tarikatından kısmen ayrılmış, ABD'de yaşayan Türkler arasında bir lobi oluşturmuş olan Nur Cemaati'ne, Paterson'da yaşayan Türklerden de büyük ilgi vardır. İlk bölümde bahsedildiği üzere birlik olma düşüncesiyle cemaat etrafından uzaklaşmaya çekinen Türklerin varlığının yanı sıra Nur Cemaati'nin ekonomik anlamda da gücünü hissettirmesi, Türkleri bir araya getirici bir etmendir. Paterson'a gelen Türklerin eğitim ve ekonomik seviyeleri göz önünde tutulduğunda, maddi destek alabilecekleri ya da korunma hissinin vermiş olduğu duyguyla cemaate yakın durmaları söz konusudur. Bununla birlikte Gülen Cemaati'ne bağlı bir kesimin de henüz Türkiye'deyken cemaatle olan bağları sonucu cemaat çevresince yol gösterilip Paterson ve çevresine yerleştirildikleri bilinmektedir (K.2, K.19).

Fethullah Gülen'in tüm cemaatlerin birbirine anlayışlı olması gerektiği düşüncesinden kaynaklanıyor olsa gerek, cemaat ve tarikata bağlı kimselerle yapılan görüşmelerden edinilen tespite göre; bir cemaate bağlı kimse diğer cemaatin zikirlerine de katılabilmektedir. Bunun yanında tarikatlarda önemli olgular arasında bulunan tarikata girmeden önce "tövbe vermek" Nur Cemaati için zorunlu değildir. Cemaate katılanlar isterlerse tövbe vermeden yalnızca dinleyici konumunda kalabilmektedirler (K.18, K.19).

Gülen Cemaati'nin yapılanması ayrı bir inceleme konusu olmakla birlikte, Gülen Cemaati, dernek yapısında kendilerini ABD'ye ve burada yaşayan Türklere tanıtmaktadır. "Turkish Cultural Center" adıyla bilenen bu oluşum Paterson ve çevresinde yaşayan Türklere hitap etme çabası içerisindedir. Bir diğer oluşum da eğitim kurumları

başlığı altında incelenen cemaate bağlı okullardır. Bu okullarda da ABD'ye henüz taşınmış Türkler sohbet olarak bilenen dini konuların konuşulduğu toplantılara davet edilmekte ve cemaate katılması sağlanmaktadır.

Kurulan cemaatlerin bir eğitim kurumu adı altında gösterilmesinin en önemli nedeni, Amerikan hükümeti açısından denetlenebilirliğinin olması, cemaatler açısından da her öğrenci adına ABD'den belirli bir miktarda gelir gelmesidir. Bu durumda kendilerine kaynak sağlanacağı gibi, Türkiye'deki cemaatlere de yardımlar yapılabilecektir (K.52, K.82). Yalnızca Gülen Cemaati'nin değil, diğer tüm dini grupların "eğitim kurumu" adı altında birleşmelerinin nedeni birçok kişi tarafından bu olarak gösterilmektedir.

Gülen Cemaati'ni diğer dini gruplardan ayıran en önemli özellik bu grubun aynı zamanda siyasi ve ekonomik bir birlik de oluşturmuş olmalarıdır. Bu bağlamda önce Gülen Cemaati'ne mensup olan ardından onu bırakıp Adıyaman Menzil Cemaati'ne tövbe vermiş İlder Şener (K.19), Gülen Cemaati'nin bir *sosyal hizmet* olduğunu yani bir tarikat olmadığını ifade etmektedir.

Gülen Cemaati yapılanmasında Türkleri bu denli çeken en önemli etmen, Fethullah Gülen'in İslam, ahlak, cemaat kavramı ve millet gibi birçok konuda vaazlar vermesi ve Türklerin kendilerine yakın hissettikleri bu toplantılar içerisinde bulunmasıdır.

IV.1.2. Süleyman Efendi Cemaati

Halk arasında "Süleymancılık" ve "Süleymancılar" olarak bilinen bu cemaat Nakşibendî şeyhlerinden Süleyman Hilmi Tunahan'ın kendisi ve talebelerinin çevresinde oluşmuş (Gölpınarlı, 1969); tarikatlara özgü fikir ve uygulamalara sahip olması bakımından "tarikat" olarak nitelendirilebilen, ancak klasik tarikatlardan farklı bir görünüme sahip olan *dini bir gruptur* (Çakmak, 2013).

"Süleymancıyız" ifadesinden çok Süleyman Efendi cemaatine "üye"

olduklarını dile getiren ve kendilerini “talebe” olarak niteleyen bu grup cemaati; ehl-i sünnete sadık, dinine sadık, vatanına milletine sadık, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı din dersi veren bir kurum olduklarını vurgulamaktadır. (K.44, K.45, K.46, K.47).

Amaçlarının Allah’ı zikretmek ve din dersleri vermek olduğunu belirten bu grubun Paterson’daki toplanma yeri Yeni Dünya Camisidir. Caminin diyanete bağlı olmayan bir imamı bulunmaktadır ve imam, Paterson ve çevresinde yaşayıp “Süleyman Efendi Cemaatine” bağlı bulunan kimselerin ihtiyaçları doğrultusunda Türkiye’den özel getirtilmiştir. 1980’de Paterson’da kurulan bu cemaat, ilerleyen yıllarda Türkiye’de yaşanan dini-siyasî gerginlikle birlikte buraya gelmişlerdir ve ABD’de daha sağlam bir yer edinmişlerdir (K.59, K.60).

Pratiklerinin neler olduğuna dair fikir vermekten bile kaçınan Süleyman Cemaati mensupları, çocuklarını bu cemaate yönlendirmeselerdi onları kaybedeceklerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda kültürün devamlılığı konusunda Paterson ve çevresinde yaşayan Türklerin cemaatlere güveni ve gönül bağları oldukça yüksektir, nitekim bunu psikolojik bir dayanak olarak nitelendirmeleri de buradan gelmektedir (K.2).

Süleyman Efendi Cemaati, Gülen Cemaati kadar büyük bir lobi oluşturmaya da, kendi içlerinde yeni taşınan Türklere yol göstermek ve onları yalnız hissettirmemeye çalışmak gibi işlevlere sahiptir.

Bugün birçok cemaat ve tarikat gibi Süleyman Efendi Cemaati’ne girmek de ancak yıllarca onların arasında yaşadıkdan sonra karşılıklı güvenle olabilmekte ya da cemaate girecek kişi ancak bir tanıdık vasıtasıyla cemaatte yer bulabilmektedir. Cemaate giren birçok kişi yıllardır camiye ve bu dini gruba gitse, sohbetlerine katılsa da zikirlerine alınmamakta; zikirle katılmak isteyen kişinin Süleyman Hilmi Tunahan’ı rüyada görmesi ya da belli bir nişanesinin olması beklenmektedir (K.32, K.78, K.79). Yapılan

görüşmelerde, haftanın üç günü toplanıp hatim indirilen ve hafta sonları Osmanlıca dersleri verilen bu kurumun diğer cemaatlere oranla en ağır kural ve uygulamalara sahip olduğu belirtilmiştir (K.18, K.32, K.46).

IV.1.3. Adıyaman Menzil Cemaati

Adıyaman Menzil Cemaati, Adıyaman ilinin Kâhta ilçesine bağlı, Adıyaman-Diyarbakır yolu üzerinde Menzil (bugünkü adıyla Durak) Köyü'nde bulunan, Anadolu'nun uzak bir noktasında kalmasına rağmen “merkez” özelliği taşıyan ve Muhammed Reşid Erol tarafından kurulmuş Nakşibendi tarikatı kolu içerisinde şekillenen bir cemaattir (Yıldırım, 2009).

Cemaat üyeleri Paterson'da “Semerkand Kültür Merkezi” adlı kurumda bir araya gelmektedirler. Bu merkezde aynı zamanda Türkiye'den yeni gelen Türklere oda kiralanmakta, onların yaşayışları kolaylaştırılmaktadır. Yeni Dünya Camisi ile yan yana olan merkezin üyeleri sıklıkla Süleyman Efendi Cemaatiyle bir araya gelmekte, düzenlenen kermes ya da etkinliklerde birbirleri için duyurular yapmaktadırlar. Görüşme yapılan her cemaat ve tarikat üyesinin dediği gibi, cemaat ve tarikatların gittikleri yol farklı olsa da ulaşmaya çalıştıkları Allah'tır (K.2).

Paterson'daki varlıkları, 1980 sonrası Türkiye'deki siyaset nedeniyle dini bir rahatlığa kavuşamayan ve artık ABD'de yaşamaya karar veren Türklerin gerek Türkiye'den aldıkları yardımlarla gerekse o çevrede birbirlerini bulmaları sonucu oluşmuştur (K.46).

IV. 1.4. Cerrahî Tarikatı

Kendilerini “Cerrahîler” olarak isimlendiren bu grup, Halvetiyye'nin üçüncü kolu olan Ramazaniye'nin ikinci ve en yaygın şubesi olan bir tarikattır. Halvetîlik Sırâcüddin Ömer'e mensup bir tarikattır. Bu tarikat zinciri, amcası vasıtasıyla İbrahim

Zâhid-i Gıylâni'ye ulaşmıştır (Gölpınarlı, 1969).

Türkiye'deki ana dergâhları Karagümrük'te bulunan bu tarikat, ABD'de Upstate New York'ta, Paterson'a yaklaşık 30 kilometre uzaklıkta bulunmaktadır. New York şeyhleri Tosun Bayraktar olan bu tarikat, Paterson ve çevresindeki diğer tarikat ve cemaatlere göre dil ve sosyoekonomik farklılıklar göstermektedir. Yapılan gözlemler sonucu elde edilen bulgular; dergâhta tüm dini pratik ve sohbetlerin İngilizce yapıldığı yönündedir. Paterson ve çevresindeki Türklerin -sosyo-ekonomik durumları da göz önünde tutulduğunda- pek ilgisini çekmediği gözlemlenmektedir. Paterson ve çevresinde yaşayıp dinî gruplara üye kimselerle yapılan görüşmeler sonunda o çevrede yaşayan Türklerin bu dergâhı tercih etmemelerinin sebebi bu kimselerin "Türkçe" konuşulan ortamlarda kendilerini daha güvende hissetmeleridir (K.46, K.47, K.48).

Diğer tüm cemaat ve tarikatların işlevlerinde olduğu gibi bu tarikatın da bir araya getirme ve yalnızlıktan uzaklaşmaya yardımcı olma işlevleri vardır. Her ne kadar dergâhta yoğun oranda İngilizce konuşulsa da, Türklerin yoğun olduğu, böylelikle arkadaş ve dost çevresi edinebildikleri gözlemlenmiştir.

Cerrahî tarikatının Paterson ve çevresinde bulunan diğer cemaat ve tarikatlardan farkı, kapılarının herkese açık olmasıdır. Herhangi bir geçmiş birliktelik ya da nişane beklenmeden zikirlerine ve dualarına kabul eden bu tarikatta, ağır dini kurallar da işlememekte; kadınların hemen hepsinin zikir sonrası başlarının açık olduğu gözlemlenmektedir. Zikirlerine rahatlıkla hemen her dinden kişinin katılabildiği bu dergâha derviş olmak tıpkı diğer dini gruplarda olduğu gibi kolay değildir. Süleyman Efendi Cemaati'nde ve diğer dini olgularda var olduğu bilinen "rüya motifi" burada da kendini göstermektedir. Cerrahîlerde de bir rüya görülmesi beklenmekte ve bu rüyanın içeriğinin tamamen dergâh ve NewYork şeyhi Tosun Baba olması gerekmektedir (K.18).

Rüyayı gören kişi Tosun Baba ile iletişime geçmekte, rüyasını anlatmakta ve şeyhinden onu dergâha derviş olarak davet etmesini beklemektedir.

IV.1.5. Kıbrısîler

Nakşibendi tarikatı şeyhlerinden Nazım Kıbrısînin öncülüğünde oluşmuş bu tarikatın asıl yerinin Kıbrıs olması nedeniyle Paterson'da Kıbrısîler olarak bilinmektedirler. Birebir görüşme sonunda elde edilen bilgilere göre Paterson'da ve çevresinden bu tarikata diğer tarikatlarla oranla daha az sayıda kimse gitmekte; tarikatın bu çevrede gerçekleştirdiği en önemli işlevin ise tarikat yoluna girmeden önce ciddi anlamda alkol ve diğer uyuşturucu madde bağımlılarını doğru yolda eğitmesidir.

Kendilerine has dini ritüelleri olan bu tarikat diğer cemaat ve tarikatlar gibi içerisine aldıkları üyelerine bir buluşma ortamı sunarak onların kendilerini güven içerisinde hissetmeleri sağlamaktadır.

IV.2. Hristiyanlar

Paterson'da yaşayan Türkler birçok etnik köken ve dini çeşitlilik içerisinde yaşamaktadır. Bu bağlamda yapılan görüşmeler sonucu edinilen en büyük tespit, bu bölgede yaşayan Türklerin bir başka dini benimsemedikleri, üstüne üstlük başka bir dine yakın davranmaktan bile çekindikleridir. Bununla birlikte yalnızca Paterson'da 10'dan fazla katedral ve üç farklı mezhebe bağlı yüze yakın kilise bulunması sebebiyle, bu dinle iç içe yaşayan Türkleri etkileyebilmesi bağlamında Hristiyanlıktan bahsetmek yerinde olacaktır.

Paterson'da yapılan sayımlar incelendiğinde dini ayrımlara gidilmeden sayım yapılması sebebiyle tam olarak Hristiyan nüfusu bilinmemekle birlikte; bölgede oldukça yoğun oldukları gözlemlenmiştir.

Tespit edilen bir başka durum ise, Christmas ve diğer dini bayramların

çocuklara atfedilmesi sebebiyle bu uygulamalardan Müslümanların da etkilenmesi ve camilerde ve bayramlarda çocuklara özel uygulamalara yer verilmesidir. Bu uygulamalar, dini bayramlarda cami bahçesine yerleştirilen oyun alanları ve Ramazan'da camilerin ışıklandırılmalarıdır (K.6, K.48).

Dini bağlamda etkilenmelerden uzak durulmaya çalışılsa da Hıristiyan dinine ait olmayan birçok uygulamanın Türkler tarafından da benimsendiği görülmektedir. Bunun en başında kutlamalardaki değişimler gelmektedir¹⁵.

IV.3. Museviler

Paterson'da Türklerin birlikte yaşadıkları bir diğer din Yahudiliktir. Yahudilik, sözlük anlamıyla Hz. Musa'nın peygamberi olduğu ilahi din olarak geçer. Yahudi dininin kurucusu İbrahim'dir. Kutsal kitaba göre, Tanrı, İbrahim peygamberi çocuklarına ve çevresine Tanrı'ya itaati öğretmesi için göndermiştir (Kaplan, 1973). İbrahim, geleneğe bağlı monoteist din ailesi içinde yer alır ve bu ailenin en eski halkasını teşkil eder. Yahudilik, yayılımı ve etkisi açısından bir dünya dini özelliğine sahip olsa da iç dinamizmi açısından hem millî hem evrensel unsurlar taşımakta, inanç sistemi manasında bir din olmanın ötesinde bir hayat tarzını ve dinî-etnik kimliği ifade etmektedir (Gürkan, 2013).

Paterson'da beş sinagog bulunmakla birlikte çevresinde ondan fazla sinagog ve Yahudi cemaatleri bulunmaktadır. Dünyanın nüfusunun yüzde birinden az bir orana sahip olan Yahudilik ABD içerisinde büyük bir lobi oluşturmasına rağmen, Paterson ve çevresinde Türkleri etkilememektedir. Kendi kültürlerini içlerinde yaşamayı tercih eden bu grubun kutlamaları Amerika Birleşik Devletleri'nin geleneksel kutlamaları içerisinde yer almayarak, kutlamaları kendi Yahudi çevrelerince devam ettirilmektedir.

¹⁵ Bridal Shower, Baby Shower, Bridemaids, Thanksgiving, Christmas ve Halloween, Hıristiyan kökenli olmasına rağmen Türkler tarafından benimsenen Amerikan âdetleridir. Ayrıntılı bilgi VI. Bölüm'de verilmiştir.

V. BÖLÜM

PATERSON'DA YAŞAYAN TÜRKLERİN TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİ

V.1. Paterson Şehri'nde Yaşayan Türklerin Türkiye ile Bağları

İnsan, diğer canlı türlerinden farklı olarak toplumsallaşma, değer üretme, sosyal normlar oluşturma, kültür-sanat üretimlerinde bulunma ve bunları estetik süzgeçlerden geçirerek biriktirme kabiliyetine sahip bir varlıktır. Altyapısını bu kültür üretebilme yeteneğiyle besleyebilen toplumlar, maddi hayatı kolaylaştıracak ve zenginleştirecek faaliyetlerde de bulunarak medeniyet de oluşturabilmişlerdir. Bu süreçte insan söz konusu gelişmeyi, sadece bireysel varlığıyla değil, kişisel yeteneğinin yanı sıra mensubu bulunduğu topluluğun aksiyonu ve yaşadığı coğrafyanın sağladığı imkanlarla birlikte göstermiştir (Kafesoğlu, 2003). Göçe maruz kalmış bireyler yeni hayatlarında içinde buldukları topluma uyum sağlayana kadar, terk ettikleri bölgeye ihtiyaç duymaya devam ederler. Bu, arkalarında bıraktıkları, onların hayatlarında edindikleri deneyimleri, gelişmeyi ve maddi manevi olguları kısacası kültürleridir. Dolayısıyla bireyler her fırsatta eski alışkanlıklarına dönme eğilimi ya da geçmişle olan bağlarını koparmama gayreti içerisinde olduklarıdır.

Paterson'da yaşayan Türklerde de diğer yurtdışında yaşayan Türklerde olduğu gibi Türkiye ile bağları tam anlamıyla henüz kopmamış ilk ve ikinci kuşak, kendini Türkiye içerisinde daha huzurlu hissettiğini belirtmiştir.

Canlı tutulmaya çalışılan bu bağ, fırsat bulunduğu Türkiye'yi ziyaret etmekle, Paterson'da oldukları dönemde de sözlü, yazılı ve elektronik kitle iletişim araçlarıyla pekiştirilmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda Paterson'da yaşayan Türklerin Türkiye'ye gidebilecekleri an, yoğun çalışma hayatından fırsat bulup tatilleri değerlendirmektir. Bununla birlikte günümüz kitle iletişim araçlarının tamamını kullanan

Türkler, böylece Türkiye ile bağlarının kopmamasını sağlamaktadırlar.

V.1.1. Tatil

1960'lı yıllardan bu yana Amerika Birleşik Devletleri'ne göç eden Karaçay ve Bulgaristan Türkleri yurtlarını genel anlamda “zorunlu göç” sebebiyle terk etmişlerdir. Kendi arzularıyla göç eden Türkiye Türkleri ise tıpkı zorunlu göç eden Karaçay ve Bulgaristan Türkleri gibi ailelerinin büyük bir kısmını Türkiye'de bırakmak zorunda kalmışlardır. Paterson'da yaşayan Türkler, ailevi bağlarını koparmamak için ciddi mücadeleler vermiştir. Bu mücadele sırasında fırsat buldukları ilk andan itibaren Türkiye'yi ziyaret etmişler, çocuklarına ve torunlarına Türkiye'yi tanıtmaya çabalamışlardır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomik politikası nedeniyle, orada çalışmak yoğun bir tempo gerektirmektedir. Özellikle göç etmiş toplulukların yeni yerleştikleri bölgeye uyum sağlayıp onların seviyesine yükselmesi birkaç kuşak almaktadır. Bir an önce iyi bir yaşam kalitesine ulaşmak isteyen Türkler, daha fazla çalışarak arayı kapatmaya gayret göstermişlerdir. Bu zaman zarfı içerisinde, yılda ortalama 2 hafta izinleri olan Türkler, aile özlemi sebebiyle tatillerini Türkiye'de geçirmektedirler (K.8, K.18, K.19, K.30, K.31, K.32, K.33, K.34, K.43, K.48, K.56, K.57, K.74, K.86, K.92).

Sosyo-ekonomik seviyesi düşük veya kaçak gelen Türkler, ekonomik sebepler ya da vize sorunları nedeniyle uzun süre Türkiye'ye gidememişler, ancak vize sorunlarını çözdükten sonra onlar da ilk fırsatta ailelerini ziyaret etmişlerdir.

İngiltere'de yaşayan Kıbrıslı Türklerin Sosyo-Kültürel Yapı Analizi (Gökdemir, 2001) isimli çalışmada tatile gideceklerin büyük bir çoğunun başka ülkelere gitmeyi tercih etmeyip memleketlerine gitmekten yana olduklarından bahsedilmektedir. Aynı tutum Paterson'da yaşayan Türkler için de geçerlidir. Kazandıklarını rahatlıkla

harcayabilmeleri, otel yerine ailelerde konaklamalar, tanıdık iklim yapısı ve kendi dillerini özgürce konuşabilmeleri onlara Türkiye'yi cazip kılmıştır.

“Ben Amerika’da tek bir yere gitmedim gezmeye. Burası sadece benim için ekmek kapısı. Amerika’da bir yer gezeceğime Türkiye’ye giderim, orayı gezerim, ailemi görürüm, komşumu akrabamı görürüm (K.34).”

Tatilde Türkiye’yi tercih etmelerinin bir başka sebebi de, ailelerin bekâr gençlerine Türkiye’den bulabilecekleri hayırlı bir kısmettir. Özellikle erkek anneleri, tavsiye usulüne göre tanıştıracakları kızları oğullarından önce görebilme fırsatını tatillerde yakalamaktadır. Ayrıca Türkiye’de yaşayanlar, Paterson’da yaşayan akrabaları için düğün, nişan ya da sünnet gibi önemli törenleri, onların da katılabileceği bir tarihe; yani tatil zamanlarına denk düşürmeye çalışmaktadırlar. Dolayısıyla tatiller, hem ailevi bağları güçlendirmede hem de geleneklerin unutulmamasında önemli bir yer tutar.

V.1.2. Haberleşme/İletişim

Bir arada bulunan insanları “sosyal” kılan şey kurdukları iletişimdir. İnsanlar dokunma, tat, koku, görme ve duyma duygularını seferber ederek ve yine el kol hareketleri, jest ve mimikler gibi diğer sözsüz iletişim yöntemleriyle sayısız yoldan iletişim kurarlar (Çobanoğlu, 2000). En genel tanıma göre iletişim, bilgi, düşünce ve davranışların aktarılması sürecidir (William, 1999; Akt. Gökdemir, 2001).

Kendi dillerinin konuşulduğu coğrafyadan farklı bir coğrafyada yaşayan her topluluk için iletişim öncelikli araç haline gelmektedir. Göç eden toplulukların buldukları bölgede “gettolaşma” eğilimi içerisinde olmasının en güçlü nedeni budur. Dilin, kültürün ve yaşam tarzının devamlılığını sağlayan en önemli etmen olduğu bilinen bir gerçektir. Kültür unsurları iletişim kolaylıklarına veya zorluklarına göre ayrıldığında, iletişimleri zor olan şeylerin kültür alışverişine daha az girecekleri anlaşılır (Güngör,

2010). Anadil unutulduğunda, anayurdun da tadı kaçmaktadır (Başgöz, 1986). Günümüzde her insan teknolojiadaki gelişmelerle birlikte ve iletişim teknoloji araçlarıyla birden fazla kişiye aynı anda ulaşabilmekte, dolayısıyla haberleşme birebir iletişimden farklı bir boyuta taşınabilmektedir. Bu bağlamda sözlü, yazılı ve son yılların en gözde kültür ortamı olan elektronik kültür ortamı iletişimin ve dolayısıyla kültür geçişlerinin vazgeçilmez bir parçasıdır. Gerek uzaktaki akrabalarıyla iletişim kurmak, gerekse yaşadıkları bölgede bir bütünlük kurmak maksadıyla Amerika Birleşik Devletleri içerisinde Paterson'da yaşayan Türkler için de bu üç ayrı kültür ortamı önemli bir yer tutar.

V.1.2.1. Sözlü Kültür Ortamında İletişim

Sözlü kültür ortamı; yazı, matbaa ve elektronik gibi ses ve sözü mekana bağlayan teknolojiler kullanılmaksızın yüz yüze ve sese dayanarak iletişim kurulan ortamdır (Çobanoğlu, 2000).

Dunbar'a göre, dilin ortaya çıkmasının nedeni, bilginin paylaşılmasının, bir arkadaşla oturup onun tüyleri arasındaki pireleri ayıklamak ya da saçıyla oynamaktan daha etkili olmasıydı. Ayrıca dil, bize daha uzak mesafede bulunan daha fazla sayıda bireyle aynı anda iletişim kurmamızı sağlar. Sakinleştirici hormonlar salgılamaya yol açan tımarlanmanın zevk verici bir yanı vardır. Dedikodu da keyif verici olabilir. Bireyin büyük gruplarla sosyal bağlar oluşturmasını sağlamak için ortaya çıkmış bir tür "sesli tımarlama" olan dedikodu, grup üyeleriyle güven tazelemeye ve bireysel bilgi edinmeye hizmet eder (Bekoff, 2002; Akt. Bingül, 2013). Bekoff'un dedikodudan kastı, sesli iletişimdir. Ong da bu konuda "İletişime hâkim olan dil ve dili tane tane duyuran seslerdir." demektedir (Ong, 2002/2010). Dolayısıyla kültür ortamları içerisinde öncelikli ve diğer kültür ortamlarının alt yapısını hazırlayan ilk basamak Ong'un birincil sözlü kültür ortamı olarak da nitelendirdiği sözlü kültür ortamıdır. Paterson'a ilk göçlerin başladığı 1960'lı yıllarda

gerek telefon kullanımı yaygınlığının azlığı, gerekse internetin henüz olmaması insanların iletişim şeklinin yüz yüze konuşmalarla sınırlı kalması sonucunu doğurmuştur. 1960lı yıllarda Amerika'ya ilk göç eden Türkler için Amerika Birleşik Devletleri'nin uzak bir kıta olması sebebiyle postanelerden akrabalara ulaşmak bir ya da iki gün almaktadır. Dolayısıyla Paterson'da yaşayan Türklerde bu iletişim zorluğunu aşmanın en iyi yolu akrabaları buralara getirmek olduğu düşüncesi yaygınlaşmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomisinin iyi olmasının yanı sıra o dönemlerde vize sorunlarının da bulunmaması, ailece yapılan göçleri kolaylaştıran etmenlerdir.

Akrabaların çoğalması demek, bölgede Türk nüfusunun çoğalması anlamına gelmektedir. Kısa zamanda kendilerine buluşup konuşabilecekleri ortamlar yaratan Türkler, Türkçe herhangi bir basın yayın organının olmaması ve televizyon kullanımının azlığı nedeniyle Türkiye'de olan biteni yüz yüze görüşerek öğrenmektedir. Bu iletişim şekli Türkler arasında kaynaşmaya, Türkiye'nin farklı kesimlerinden gelen Türklerin "ortak" denebilecek kültürel olgular yaratmaya ve göçmen kitle içerisinde dayanışma sonuçlarını getirmiştir.

V.I.2.2. Yazılı Kültür Ortamında İletişim

Yazılı kültür ortamı sözlü kültür ortamının devam ettiği dönemlerde yazının bulunmasıyla ortaya çıkan ve insanların karşılıklı ses veya söze dayalı iletişimlerinin dışında iletişim malzemesinin birtakım ses değerleri yüklenen sembollerle ifade edilmesi ile doğmuştur (Artun, 2012).

Paterson'da yaşayan Türkler için mektup, göçlerinden itibaren ilk 20 yıl, yani elektronik kültür ortamına geçene kadar yazılı kültür ortamı içerisinde uzaktaki akrabalarıyla iletişimlerini sağlayan yazılı kültür ortamının ilk aracıdır. Özellikle telefonların birkaç gün içerisinde bağlanması ve görüşmelerin ardından yüksek miktarda

telefon faturaları ödenmesi sebebiyle tercih edilen mektuplaşma, cep telefonlarının yaygınlaşmasının ardından neredeyse kullanılmamaktadır.

Mektuplaşmak yazılı kültür ortamında karşılıklı iletişim içerisinde ilk yeri tutmaktadır. Paterson'da yaşayan Türklerin dillerini unutmamaları ve her iki taraf için karşılıklı somut bir bağ yaratması açısından önemlidir. Mektuplaşma, günümüzde neredeyse tercih edilmeyen bir iletişim aracıysa da 1960'lı yıllarda bugünkü elektronik cihazların sağladığı işlevleri sağlamakta, uzun vadede kişilerin eline ulaşsa da fotoğraf gibi nesnelere desteklenerek Türkiye ile olan bağların kopmasına engel olmaktadır.

Yazılı kültür ortamında iletişim araçlarından biri de gazete ve dergilerdir. Tek taraflı iletişime açık olan gazetelerin Türklerin dillerini korumada özel bir yeri varken, ücretsiz dağıtılan "Posta212", "Zaman", "Sultan", "Forum", "Hürriyet", "Milliyet", "Sabah", "Turkofamerica" gibi gazete ve dergiler Amerika'da yaşayan Türkler hakkında ve Türkiye'deki gelişmelerden o bölgede yaşayan Türkleri haberdar etmektedir (K.3, K.18, K.19, K.26, K.27, K.28, K.34, K.40, K.41, K.42, K.43, K.44, K.48, K.58, K.59, K.60, K.74, K.80, K.81, K.86, K.91).

VI.2.3. Elektronik Kültür Ortamında İletişim

Teknoloji, somut anlamında, esas itibariyle, organizasyonel hiyerarşi yoluyla çalışan ve teknik maharet sahibi bulunan küçük grupların büyük insan grupları, olaylar ve makineler üzerinde kurdukları rasyonel sistemleri demektir (Güngör, 2010). Elektronik kültür ortamı, teknolojinin insan hayatına işlevsellik katmasıyla oluşmuş, hemen her kesimden insanı aynı ortama çekerek ülkeler arası mesafeleri kısaltmıştır. Elektronik kültür ortamı, iletişim içerisinde olan iki kişinin karşılıklı an itibariyle görüşmesine olanak verirken, yazılı kültür ortamında yer alan gazete ve dergilerin elektronik araçlarla kullanımı sebebiyle tek bir kaynağın birden çok kişiye aynı anda ulaşma işlevini de yerine

getirmiştir. Bu bağlamda telefon görüşmeleri, internet, internet üzerinden kullanılan skype, tango, viber, whatsapp, messenger, facetime gibi ücretsiz görüntülü konuşma ve mesajlaşma imkânlarıyla birlikte, son on yıl içerisinde iletişimde hızlı bir ivme yakalayan sosyal ağlar yani Facebook, Twitter ve Instagram iletişimi kolaylaştırmış ve uzaklık olgusunu kısmen de olsa kırmayı başarmıştır (K.2, K.21, K.30, K.31, K.33, K.35, K.42, K.43, K.44, K.46, K.50, K.51, K.66, K.67, K.69, K.70, K.71, K.79, K.81, K.93, K.94).

Sesi ve yazıyı kullanmasına rağmen bunları yaymak ve bir anda birçok kişiye ulaşmak bağlamında elektronik kültür ortamında iletişimin en önemli noktası araçtır. Televizyon, internet üzerinden yayın hayatına devam eden gazeteler ve hatta CD'ler bile elektronik kültür ortamının ikinci ayağını oluşturmaktadır. Paterson'da yaşayan Türkler, neredeyse son kuşak dahil, evlerinde uydu üzerinden yayınlanan Türkçe kanalları izlemekte; dizi ve filmleri takip etmekte; gazeteleri okumaktadırlar. Onların bu alışkanlıkları işlevsel değerlendirildiğinde, medya üzerinden aktarılan kültürel öğelerin ve dilin devamlılığının sağlandığı da açıkça söylenebilmektedir.

Elektronik iletişim metodu, her toplumda geçerli olan davranış ve tutumları oluşturarak, olaylara, o topluma özgü olma vasfı kazandırır (Eker, 2010). Buradan hareketle tek yönlü bir iletişim ortamı olan medyanın sosyal normları ve kültürel ifadelerini şekillendirici bir etkiye sahip olduğu söylenebilmektedir. Folklorun, eğitime, kültürü gelecek nesillere aktarma; değerlere, kurumlara ve törelere destek verme ve eğlendirme fonksiyonları, reklamların asıl eksenini oluşturmaktadır (Günay, 1996; Akt. Eker, 2010). Yalnız reklamlar değil, televizyonda yayınlanan, dizi ve filmlerin de “Türk kültürü” öğelerini kapalı bir biçimde yansıtması; Ramazan aylarında sofraların kurulması, bayramlarda büyüklerin ziyaret edilmesi ya da saygı gibi kavramların medya içerisinde olması, Paterson'da yaşayan Türkler içerisinde sosyal norm kaybını canlı tutmakta ve

toplumsal bir genel geçer kurallar dizini sunmaktadır.

Sonuç olarak Ong'un (2002/2010) ikincil sözlü kültür ortamı olarak nitelediği yazılı ve sözlü kültürün elektronik ortamda devamından başka, tek yönlü iletinin sunulduğu televizyonlar, reklamlar, filmler ve toplum hayatını ayrıntılı şekilde yansıtması bağlamında önemli olan diziler sayesinde Paterson'da yaşayan Türklerin hayatlarında bir kültür ve davranış kalıbı oluşturmakta etkilidir denilebilmektedir.

V.2. Paterson Şehri'nden Türkiye'ye Yapılan Kesin Dönüşler

Göç olgusu, gerek zorunlu hallerde yapılsın gerekse bilinçli bir karar sonucu yapılsın her iki durumda da alışkanlıkları ve bağlı bulunulan kültürü terk etme durumunu getirdiği için alışılması zor bir süreçtir. Göçlerin temelinde daha iyi hayat koşullarına sahip olmak arzusu yattığından, alınan kararlar birlikte “yeni hayat” başlasa da geçmişe özlem her daim yaşayan bir duygu olarak kalmaktadır.

Paterson'a göç eden Türkler, buraya Almanya'ya ya da İngiltere'ye göç eden Türkler gibi geri dönüş düşüncesi içinde yerleşmişlerdir. Bu bağlamda temel sebep üzerine edinilen tespit İlhan Kaya'nın Amerikalı Türkler adlı makalesinde belirttiği gibi Paterson'da aynı yöndedir:

Türklerin Amerika Birleşik Devletleri'ne gelişlerindeki temel sebep ekonomikti ve hiçbir göçmen buraya yerleşmek için gelmemiştir. Asıl gaye birkaç sene çalışıp, para biriktirip, geldikleri köylerine zengin olarak dönmektir. Bu paralarla daha sonra ev, arsa alacak ve rahat bir hayat sürecektir (Kaya, 2006).

Özellikle Paterson, önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere bir geçiş noktası özelliği taşımakta; “Türkiye'den kopmak istemeyen Türklerin yurdu” olarak tanımlanabilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde geçici yaşam düşüncesinin burada yaşayan Türk toplumu üzerinde olumsuz etkiler bıraktığını da unutmamak gerekir (Kaya,

2006). Bu durum, tek başına göç eden erkeklerde aile kurma olgusunu geciktirdiği gibi, ailece gelen Türklerde de geçici süreli yaşayacaklarına inanmaları sebebiyle küçük evlerde yaşama ya da dernek kurma gibi faaliyetlerde gecikmelerine neden olmuştur.

Paterson'da yaşayan Türkler, "Türkiye'yi terk etmek" söylemine karşı çıkmakta, uzun yıllardır Paterson ve ardından çevresinde yaşasalar bile geri dönüş planları yapmaktadırlar:

Türkiye'yi terk etmedim. Türkiye'den göç ettim ama Türkiye'yi terk etmedim. Biz bir an önce dönmeyi düşünüyorduk ama artık dönemeyiz herhalde. Buraya çok adapte oldu çocuklar. Eşim ve ben kesin döneceğiz ama çocuklar için bir şey diyemeyeceğim (K.20).

Paterson'da geri dönüş planları yapmanın en önemli sebebi elbette ki Türkiye'ye duyulan özlem olarak karşımıza çıkmaktadır. Emekli olunduktan sonra oluşacak maddi durum ve bu şartlar altında ABD'de yaşamanın zorluğu da Türkiye'ye kesin dönüşler konusunda bir neden oluşturmaktadır.

Kesin dönüş yapanlar, özlem ve yaşlılık yüzünden yapmak istiyorlar. Ölürsük Müslüman topraklarda gömülelim diyenler de var. Emeklisi olanlar Türkiye'de rahat yaşamak için gidiyorlar Türkiye'ye. Burada yaşlanınca hayat çok zor. Çalışmazsan hep zor zaten. Emekli olsak evin taksitini ödeyemeyiz, vergisini ödeyemeyiz (K.61, K.62, K.63).

Paterson'da yaşayan Türkler, Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmelerinin ardından Türkiye ziyaretlerinde kurallara ne kadar bağlı olduklarından, bu düzene alıştıklarından ve düzeni sevdiklerinden bahsetmektedirler (K.61, K.62, K.63, K.92). İlk yıllarda dönüş fikrine yakın olan Türkler zaman geçtikçe, Paterson'dan kopmayarak fakat biraz daha iyi semtlere yerleşerek hayatlarını devam ettirmektedirler. Çocuklarının eğitimlerinin yanı sıra evlilikleri de Amerika Birleşik Devletleri'nde şekillenmişse,

Türkiye'ye dönme fikri ikinci kuşağın yaşam şartlarına göre şekillenmekte ve her geçen gün ertelenmektedir.

Son olarak dönmeye karar veren Türkler içerisinde, bir de Türkiye'ye alışamayıp gerek ekonomik, gerekse hukuki düzene alışmışlık sebebiyle Paterson'a geri dönenler mevcuttur (K.2, K.15, K.31, K.33, K.36, K.46, K.48, K.52, K.55, K.58, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.86). Bu bağlamda kişilerin verdikleri bilgiler aşağıdaki gibidir.

Benim tanıdık çevremden Türkiye'ye dönen yok. Kesin derler ama birkaç yıl sonra geri geliyorlar (K.2).

Türkiye'ye dönmeyi 6 yıl önce denedim ama yapamadım Türkiye'de, geri döndüm (K.15).

Yalnız bir kişi biliyorum Türkiye'ye dönen, ama yapamayıp geri dönenler var (K.30, K.31)

Birkaç arkadaşım Türkiye'ye döndüler ama geri geldiler. Yapamadılar, geri döndüler (K.33).

Tanıdığım biri vardı, döndü ama, yapamadı Türkiye'de; geri geldi (K.36).

Temelli dönen var ama yapamadılar geri döndüler. Türkiye'nin ekonomik sistemi istikrarlı olmadığı için yapamıyorlar; kurtuluş Amerika'da deyip geliyorlar (K.46).

Başka bir tanıdığım var, burayı benimsedi, şu an Türkiye'de ama geri dönmek istiyor (K.48).

Kesin dönüş yapanlara gitmeyin diyorum. Türkiye'ye geri döndüklerinde uyum sağlamak çok zor oluyor. Buraya uyum sağlamaktan daha zor. Çünkü insanlar burada güzele uyum sağlıyor (K.52)

Ben geldim geri döndüm. Ekonomik krizler falan nedeniyle (K.55).

Türkiye’de yapamayıp geri dönenler de var. Belli bir yaştan sonra çocukları da kendileri de uyum sağlayamayanlar var (K.58, K.59, K.60).

Yapamayıp geri dönenler de var. Americanise olmuşlar. Yapamıyorlar Türkiye’de. (K.61, K.62, K.63).

Türkiye’ye kesin dönenlerin yüzde 70’i buraya geri dönüyor. Burada uzun süre kalanlar yapamıyor. Türkiye’den buraya gelen çoğu aile Türkiye’de her şeyi bir kenara bırakıyor. Buraya gelip yerleşiyorlar. Sonra oraya dönünce yeni bir düzen çok zor oluyor. Gidip düzen kursalar bile alışmak çok zor. Öyle olunca da birkaç sene kalıp geri dönüyor çoğu (K.86).

Bu kesim, Paterson’da yaşayanlar tarafından “Americanise” yani “Amerikalılaştırmış” olarak nitelendirilmektedir. Ne tam Türk ne de tam Amerikalı olan bu kesim tam anlamıyla Türk-Amerikan yaşayışına uyum sağlamış bir kesim ile birlikte, Türkiye’nin düzensizliğinden, ekonomik sıkıntılarından ve hukuksal arayışlarındaki haksızlıklardan şikayet eden bir kesimi ifade etmektedir.

VI. BÖLÜM

PATERSON'DA YAŞAYAN TÜRKLERDE TÖRENLER, BAYRAMLAR VE KUTLAMALAR

VI.1. Geçiş Dönemleri

Bir ülkede, bir yörede yaşayan halk yaşamını daha iyi sürdürebilmek ve çevresindeki bireylerle ilişkilerini uyumlu kılabilmek için birçok ortak ve yaygın davranışta bulunur. Bu davranış kalıpları o toplumun yaşama biçimini, olaylar ve durumlar karşısındaki tavrını, çevresini ve dünyayı algılayışını açıklar. Geçmişten günümüze gelinceye kadar kısaca âdet ve inanmalar diye adlandırdığımız gelenekler, görenekler, örfler, âdetler, töreler, inançlar ve moda, toplumun halk kültürünü oluşturur. Halk kültürünü oluşturan bu öğeler bireyin gruplarla ve topluluklarla ilişkileri sırasında uyumu ve düzeni sağlar. Birey toplum içindeki bu davranışlarında bu normlara uymayı kendine göre zorunlu bulur. Uyduğunda ödüllendirileceğini, takdir edileceğini; uymazsa cezalandırılacağını, kınanacağını bilir (Başçetinçelik, 2009).

Bilindiği gibi insan yaşamının başlıca üç önemli “geçiş dönemi” vardır: Doğum, evlenme, ölüm. Her birinin kendi bünyesi içerisinde birtakım alt bölümlere ve basamaklara ayrıldığı bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, âdet, töre, tören, ayin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu geçişleri bağlı buldukları kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedirler. Bunların hepsinin amacı da kişinin bu “geçiş” dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, kutlamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır (Örnek, 1995). Bununla birlikte eğlence ortamı (düğün evleri, odalar, kahvehaneler vb.) sosyokültürel amaçlar için gerekli olan yüz yüze iletişimi ve dolayısıyla etkileşimi sağlar. Dünyada sebep ve icraları bakımından benzerlik gösteren pek

çok kutlama töreni bulunmaktadır. Bu tören ve kutlamaları birbirinden ayıran kültürel unsurlardır (Özdemir, 1999). İletişimin son derece yaygınlaştığı günümüzde gerek Türkiye’de gerekse halihazırda farklı bir kültürde yaşayan Türkler arasında kutlamalar içerisinde birtakım değişiklikler ve bununla birlikte diğer kültürden alınacak yeni kutlamaların olması kaçınılmazdır.

İnsanlar toplumun birbirine bağlılığını ortaya koyan bu âdet, gelenek ve görenekleri en çok “geçiş dönemleri” içerisinde yerine getirmektedir. Çünkü yaygın olan inanca göre, insan bu tür dönemler sırasında güçsüz ve zararlı etkilere karşı açıktır (Örnek, 1995).

Amerika’nın New Jersey eyaletine bağlı Paterson şehrinde yaşayan Türkler üzerine yapılan bu çalışmada Türklerin geçiş dönemlerinde yapılan ritüellerin birçoğunu kaybetmediği tespit edilmiştir. Kendi ülkeleri dışında yaşayan insanların geçiş dönemlerine bu denli önem vermesinin dönemlerin hassasiyetinin yanı sıra birtakım başka nedenleri de vardır. Bunlar:

- Eskiye, alışkanlıklara ve benimsenmiş âdetlere özlem
- Çocuklarıyla aynı gelenekleri paylaşma isteği
- Gelecek nesilleri kaybetme korkusu
- Yoğun hayat içerisinde dostları görme fırsatı
- Çevrenin kişi üzerindeki “değişti” yargısından çekinme

Dünyanın neresinde olursa olsun geçiş dönemleri ilkel kabilelerden bu yana önemsenmiştir. İnsanlığın bu dönemle ilgili düşünce, tasarım, tutum, davranış, işlem ve uygulamaları belirli bir ülkenin, bir halkın ya da etnik bir grubun coğrafyasından ve kültüründen gelen kimi yerel ayrımların, özelliklerin dışında ana çizgileriyle evrensel bir nitelik taşımaktadır (Örnek, 1995). Bu evrensel nitelik sayesinde Türklerin “geçiş

dönemlerine” bağlılığı azalmamış, sadece Amerika Birleşik Devletleri’nde bulunmalarından kaynaklı birtakım değişim ya da dönüşümlere uğramıştır.

Bugün uyulan birçok âdet ve inanma kalıplarının eski Türk inançlarının günümüze gelmiş şekilleri olduğu birçok araştırmacının hemfikir olduğu bir konudur. Halk, bu âdet, inanma ve bunlara bağlı pratiklerin eski geleneklerden geldiğini bilmekle birlikte bazılarının halk arasında İslamiyet’in gereğindenmiş gibi kabul edilip yaşatıldığı bilinmektedir (Artun, 1998).

İnsan, toplumsal bir varlıktır ve bunun bilincinde olan tek canlıdır. Bu yüzden de insanoğlu, toplum bilincine ulaştığı dönemden bu yana, sürekli toplumsal bir etkinliğe katılma dürtüsünü tatmin etmeye çalışmış ve çalışmaktadır. Bu etkinliklerden en önemlilerinden biri de kutlama törenleridir (Özdemir, 1999). Kutlama, eğlence ile birlikte var olan ve değerlendirilen bir kavramdır. Zaman zaman dinî anlamlara bürünerek yapılması gerekli olan kutlamaları, Paterson’da yaşayan Türkler, zamanla bir “eğlence” bağlamında gerçekleştirmeye başlamışlardır. Bu, hem günümüzde kutlamaları gerçekleştirilen âdetlerin devamlılığı açısından, hem de “birliktelik duygusunu” yaşamaları açısından önemli bir noktadır. Zaman içerisinde Amerikan kutlamalarını da yer yer benimseyen Türkler, aynı şekilde dinî içeriği olmayan Amerikan kutlamalarını da yapmaya hazır görünmektedirler. Sonuç olarak Türkiye’deki kutlamaların yanı sıra Amerikan âdeti olan birçok kutlamanın Paterson’da uygulandığı gözlemlenmiştir.

VI.1.1. Doğum

Bu üç önemli geçişten ilki olan doğum, hemen her zaman mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. Özellikle küçük topluluklarda ve etnik gruplarda aileler, nüfuslarının çokluğu oranında kendilerini güçlü ve dayanıklı hissetmektedirler (Örnek, 1995).

Anneye benlik ve bütünlük, babaya güven, akrabaya, soya, sopa güç kazandıran ve yaşamın başlangıcı olan doğum olayı, gerek söz konusu çiftin, gerek yakınlarının gözünde büyük önem kazanır. Doğuma ve onun kendi bünyesi içindeki evrelerine de birtakım geçiş töreleri ve törenleri eşlik eder (Örnek, 1995).

Malinowski kapalı toplum yapısına sahip topluluk içerisinde yaşayan insanların kendi töre ve geleneklerine büyük bir saygı duyduğunu, bu saygı duyusunun da kendiliğinden oluştuğunu ve her şeyin doğaüstü görüşlerin ve cezaların korkusuna bağlı olduğundan bahseder. Bu ritüelistik uygulamalar “grup güdüsü” değilse bile “grup duygusuna” derinden bağlılıktan yanadır (Malinowski, 1926/1998). Bu bağlamda bir şehir folkloru niteliği taşıyan çalışmamız adına, Paterson’da uygulanan doğum ritüellerinin henüz başka topluluklarla karışmamış Türk topluluklarındaki kadar yoğun olması beklenemez denebilir. Elbette ki bu bakış açısı; Paterson’ın henüz hiçbir toplumla karışmamış, okur-yazarlıktan etkilenmemiş toplumlardan farklı bir konumda da olduğunu işaret eder. Bu da, iç içe geçmiş toplumlarda ya da sözlü iletişim kültüründen sonra oldukça yol kat etmiş halk içerisinde âdet, örf, gelenek, görenek ve birtakım inanç ve pratiklerin zaman içerisinde azalacağı ve kayıplara uğrayacağını gösterir. Ayrıca çalışmada bu uygulamaların hangi düzeyde olduğu ve Amerikan âdetlerinin hangilerinin benimsendiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

VI.1.1.1. Doğum Öncesi

Geçiş dönemlerinden ilki olan “doğum”da yapılan çeşitli kutlama, tören ve inançları Anadolu halklarında doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası şeklinde üç ana başlıkta incelemek mümkünken; Paterson’da doğum sırasında herhangi bir ritüel ya da uygulamanın yapılmadığı; doğum öncesi uygulamalarda da, kısırlığın giderilmesi ve gebe kalma işlemleri için halk hekimliği kapsamında genel anlamda uygulanan bir pratiğin

olmadığı ortaya konmuştur. Dinsel-büyüsel nitelikte olanlardan yalnızca -yatır, türbe ve ziyaret bulunmadığından- dua etme yoluna gidildiği, kimi zaman da Türkiye'deki akrabalara, kendileri için türbe ziyareti yapmalarının istendiği tespit edilmiştir. En çok rağbet gören elbette ki tıbbî sağaltma alanına girenlerdir. Teknolojisi oldukça gelişmiş bir ülke olan ABD'de başvurulan ilk yöntem hastanelere gitmek ve doktor kontrolünden geçmektir.

Gebelik sırasında, doğacak çocuğun cinsiyeti önemli bir konudur. Kadının hamileliği ile birlikte ana-baba ve çevre, çocuğun cinsiyetini öğrenmek ister. Geleneksel kültürde erkek çocuk beklentisi fazladır. Bu nedenle, özellikle çocuğun erkek olması için birtakım uygulamalar yapılır (Başçetinçelik, 2009). Günümüzde şehir folklorunda da bebeğin cinsiyetinin eskisi kadar önemsenmemesi ve toplumun anne üzerinde bu baskıyı yapmaması sonucu cinsiyet belirlemeye dair pratiklerin artık uygulanmadığı ve bebeğin cinsiyetinin ultrasonla öğrenildiğini ortaya konmuştur (K.8, K.9, K.16, K.17, K.18, K.19, K.20, K.21, K.30, K.31, K.33, K.34, K.35, K.36, K.40, K.42, K.43, K.44, K.46, K.48, K.49, K.50, K.52, K.58, K.59, K.61, K.62, K.63, K.66, K.67, K.69, K.70, K.71, K.74, K.75, K.76, K.77, K.78, K.79, K.82, K.86, K.92, K.93, K.94).

VI.1.1.1.1. Baby Shower

Paterson'da doğum öncesi kutlama niteliği taşıyan sadece bir pratik vardır ve bu özellikle eğlence amaçlı uygulanmaktadır. Baby Shower adı verilen kutlama, cinsiyeti belli olan bebeğin ihtiyaçlarının karşılanması bağlamında anne adayının, arkadaşların ve akrabalarının bir araya gelmesi ve anne adayının önceden belirlediği ihtiyaç listesindeki eşyaların alınmasına dayanan bir kutlamadır. Babyshower, kimi göçmenlerin kendi yörelerinden aşına oldukları bir uygulamayı da barındırırken, genel anlamda Türk kültüründeki hediye verme geleneğine aykırıdır. Türk kültüründe hediye verme geleneği

kişilerin gönüllerinden geçeni karşı tarafa sunmak şeklindedir. Üstelik hediye getirecek kimseden hediye talep etmek Anadolu’da bugün bile görgü kurallarına ters düşmektedir. Fakat Paterson’da sosyoekonomik seviyesi ne olursa olsun hemen her kesimden aile bu eğlenceyi yapmakta ve bunu uygulamakta bir sakınca görülmemektedir.

“Hediye kültürüne aykırı olduğu için önce babyshower garip karşılandı ama yine de alıştık artık yavaş yavaş. Olmaz falan diyoruz ama yapıyoruz yine de.” (K.24).

Geleneksel kültürde “hediyeleşme, sosyal bağ yaratan, kültürü yaşatan ve aktaran, farklılaştıran” bir ara sistem olarak işlev görmüştür (Godmann, 2000; Akt. Özdemir, 2008). Sözü geçen sosyal bağ yaratılırken hediyeleşme işlevinde “gönülden geçeni verme” duygusu ağır basmaktadır. Babyshower kutlamalarında ise bebeğin cinsiyeti önceden belli olduğu için anne adayını, bir alışveriş merkezinden bebeğine alınması istenen hediyeleri seçer. Anne adayının kız kardeşleri, annesi ve kız arkadaşları tarafından hediyeler büyük ölçüde alınarak, bebeğin doğumundan bir ay öncesinde küçük bir eğlence yapılır (K.8, K.9, K.16, K.17, K.18, K.19, K.20, K.21, K.30, K.31, K.33, K.34, K.35, K.36, K.40, K.42, K.43, K.44, K.46, K.48, K.49, K.50, K.52, K.58, K.59, K.61, K.62, K.63, K.66, K.67, K.69, K.70, K.71, K.74, K.75, K.76, K.77, K.78, K.79, K.82, K.86, K.92, K.93, K.94). Alınan hediyeler burada takdim edilir. Geleneksel Türk hediyeleşme geleneğinden farklı olarak yapılan bu kutlama ve “anne adayına hediye götürme” işlemi, Anadolu’da bebek doğduktan sonra bebek mevlidinde ya da bebek hayırlamasında verilirken (K.9); anne adayının hediye ne olacağına dair bir fikri yoktur. Bununla birlikte Paterson’da yaşayan Türklerin kendi yörelerinde bulunan âdetlerden bir kısmına benzetilmesi ve bu yöntemin işlevselliği düşünüldüğünde, bölge halkının kutlamayı ve hediye verme şeklini beğendiği tespit edilmiştir. Hatice Aksel (K.23), doğum yeri olan Niğde’de de buna benzer bir uygulamanın olduğundan söz etmektedir. Âdete göre,

evlenecek olan gelin davetiyeleri dağıtırken hangi yakınından hangi ev hediyesini istediğini belirlemektedir. Ayrıca uzun zamandır ABD’de yaşayan Türklerde de bunun bir “Amerikan âdeti” olduğu bilinmekle birlikte, yapılmasında da herhangi bir sakınca görülmemektedir.

Babyshower kutlamasının yapıldığı mekânlar genellikle restoranlar ve kafeler olmakla birlikte, Türklerin sık sık zamanlarını geçirdikleri dergâhlarda ve cemaat toplantılarının yapıldığı “cami” ve “kültür merkezleri”nde de bu geleneğin uygulandığı görülmektedir (K.18, K.19). Bir doğum öncesi uygulaması olan *babyshower*, doğum sonrası uygulamalar içerisinde Türk geleneğinde var olan hayırlama geleneğini yok etmemiştir. Hâlâ bebek doğduktan “bebek mevlidi”, “bebek hayırlama”, “bebeği görmeye gitme” şeklinde adlandırılan gelenekler devam etmektedir. Bebeğin doğumunun öncesinde yapılan Baby Shower kutlamasının ve sonrasında yapılan mevlit ve hayırlamanın her ikisine de gitmemek topluluk tarafından ayıp sayılmaktadır.

VI.1.1.2. Doğum Sonrası

VI.1.1.2.1. Albasması

Paterson’da doğum sonrası uygulanan bir başka pratik annenin başına kırmızı bir kurdele bağlanmasıdır (K.21, K.32, K.33, K.35, K.50, K.51, K.58, K.59, K.60, K.78, K.79). Eski Türklerden günümüze kadar *alkarası*, *albastı*, *albis*, *almış* adlarıyla lohusaya musallat olduğuna inanılan bu kötü ruh hakkında bütün Türk topluluklarında aynı inanmalar mevcuttur. Bunlara göre, “yalnız kalan lohusanın yanına peri kızları gelerek, ciğerini alır giderlermiş ve bu suretle lohusayı al basarmış, bu ruh lohusanın ciğerini alıp suya bırakırsa lohusa ölmüş” inancı yaygındır. İnanışlarda; albasması tüfek sesinden, ocaklı adamlardan, demirden ve kırmızı renkten korkmakta, bunun içindir ki, lohusa yatakta iken başına kırmızı kurdeleli altın takmak, lohusaya kırmızı şerbet götürmek âdet

olmuştur (İnan, 1986). Günümüzde Anadolu’da bu inanişa uygun olarak yapılan kırmızı kurdele bağlama pratiği, Paterson’da neden yapıldığı bilinmeden yalnızca *âdetten* denilerek ve eğlence amaçlı yapılmaktadır.

VI.1.2.2.2. Lohusa Şerbeti

Lohusa şerbetini bulamayan Türkler kızılıcak şurubu kaynatıp içine tarçın katmaktadırlar (K.32, K.86). Amaç yeni doğum yapan anneyi “kırmızıdan korktuğuna inanan” kötü ruhlardan korumaktır. Ayrıca Paterson’da “hamza” adı verilen bir içecekten de bahsedilmiş; şeker ve suyun kaynatılarak, anneye doğumdan sonra süt yapması maksadıyla içirildiği belirtilmiştir (K.23, K.24, K.25, K.86).

VI.1.1.2.3. Akika

Akika; İslamiyet öncesi dönemde Araplar tarafından çocuğun doğumunun yedinci günü kesilen şükür kurbanıdır. Aynı gün çocuğa isim konulması, ardından saçının kesilmesi ve tıraş edilen saç ağırlığınca gümüş veya altının sadaka verilmesi de pratiğin bir parçasıdır. Akika Arapçada saç anlamına gelmektedir ve zamanla uygulamanın adı haline gelmiştir (TDV İslam Ansiklopedisi, 1989).

Bebek doğduktan sonra, önceleri yalnızca erkek bebekler için kesilen kurban bugün Anadolu’da da aynı şekilde kızlar için de kesilmektedir. Paterson’da yalnızca cemaat ve tarikat kesimlerine yakın kimseler tarafından “akika” olarak isimlendirilen bu pratik, Paterson’da yaşayan üç farklı Türk kesiminde de uygulanmakta; doğan her bebek için kurbanlar kesilmektedir. (K.34, K.48, K.50, K.51, K.56, K.59, K.61, K.62, K.63, K.74, K.75, K.76, K.77).

VI.1.2.2.4. Göbek Bağı

Çocuk doğduktan sonra ilk yapılan işlem anne ile çocuk arasındaki bağı, göbek bağını kesmektir. Böylece çocuk artık anne ile fizyolojik bağından kurtulacaktır

(Başçetinçelik, 2009). Anadolu’da, bebeğin göbek bağı kuruyup düştükten sonra büyük bir titizlikle uygun bir yere gömülmektedir. Paterson’da yaşayan Türklerde de göbek bağına ayrı bir önem verilmekte; göbek bağı tıpkı Anadolu’daki gibi bebeğin ileride ulaşmasını istedikleri mevkiyle bağlantılı yerlere ya da bebeğin okumasını istedikleri üniversitelerin bahçelerine gömülmektedir (K.18, K.19, K.98).

VI.1.1.2.5. Ad Koyma

Kişi adları bütün diller; her kültür ve kişiler için çok önemlidir. Kişilerin tanınması veya kendilerini tanıtmaları bakımından bir tür şifreleme ve kodlamadır. İnsanlar bunu -fitrat gereği- sayı ile değil, adlandırmayla yapmışlardır. Adlandırma insanlar arası anlaşma ve iletişim için vazgeçilmez bir ön şarttır (Kibar, 2005). Türk halk kültüründe yeni doğan bir çocuğa gelişigüzel bir ad konulmaz; adın taşıdığı, karşıladığı ya da içerdiği anlamın, çocuğun karakterini, kişiliğini, geleceğini, toplum içindeki yerini ve başarısını damgalayacak, biçimlendirecek simgesel bir öz taşımasına özen gösterilir. Ad, bir bakıma insanın tinsel varlığını da simgelemektir (Örnek, 1995).

Paterson’da yaşayan Türklerde ad koyma geleneği elbette bir anlamda çocuğun karakterini, kişiliğini belirleyecek şekilde seçilme yoluna gidilse de, bir başka önemli nokta çocuğun toplum içindeki yerini belirlemesidir. Bir süredir Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşayıp çocuklarını buldukları bölgedeki bir okula gönderen aileler, kendilerinin de isimleriyle ilgili sorunlar yaşamaları nedeniyle çocuklarının adlarının en az birinin İngilizce olmasını tercih etmiştir (K.34, K.36, K.58). ABD’de çok yaygın bir kullanım olan “nickname” de çözüm olarak kullanılmaktadır (K.34, K.61, K.62, K.63, K.66, K.67). Takma isim anlamına gelen “nickname” Amerikalılar tarafından da yaygın olarak kullanılan bir alışkanlıktır. Buna göre kişinin resmi adı kimliğinde ne olursa olsun, çevresindekiler ona kişinin ya da ailesinin belirlediği başka bir isimle hitap ederler.

Paterson'da yaşayan Türklerde isim vermenin asıl çözüm yolu “uluslararası” bir isim seçmektir. Bu isimlerden bazıları Yasmin, Ela, Adem, Eren, Lara, Lina, Sara'dır (K.35, K.36, K.44, K.48, K.50, K.69, K.72, K.73, K.76, K.78, K.80, K.81, K.82, K.87, K.91).

Çocuklarıma İngilizce isim vermeyi çok düşündüm. Kendimden biliyorum, ben çok zorlandım. Adımı hep tekrarlamak zorunda kaldım, anlamayanlar, yanlış telaffuz edenler oldu. O zaman dedim ki, çocuğumun İngilizce ismi mutlaka olmalı. Ama sonra dedim ki insanlar kendi isimleriyle yaşarlar. Eğer yabancı isim verirsem, çocuk kendini yabancı hisseder. Sonra Türkçede de çok kolay telaffuz edilebilen isimler var, onu koyarım diye düşünüyorum. Yasemin koyarım mesela; Yasmin var burada. Ela olabilir çünkü Ella var burada (K.35).

Çocuklarına İngilizce isimleri verenler var. Dışarıda anlaşılması kolay olsun diye. Mesela Musa adı. Her iki dilde de anlaşılır (K.44).

Çocuklarımin İngilizce ismi yok ama uluslararası olmasına dikkat ettim. Mesela Ela Nur. Sonunda dini isim olmasına da dikkat ettim. Oğlum Adem Okan. Okulda Adem diyorlar (K.48).

Kızımın adını koyarken biz Ceylan dedik, Jeylan diyorlar. Benim büyük oğlan Eren; oğluma da Erin diyorlar. İrlanda ismi o da (K.69).

Çocuklarıma Türkçe isim vereceğim ama dikkat ederim söylenişi kolay olsun diye. Uğur ismini kullanmam mesela. Türkçe karakter kullanmam (K.81).

Çocuğuma Türkçe isim verdim ama söylenmesi kolay olsun diye dikkat ettim adı Lina Eslem (K.80).

Bununla birlikte şayet Paterson'a yeni taşınılmışsa ve bebekleri bu taşınmadan sonra dünyaya gelmişse yani kendi hayatında isim telaffuzu konusunda zorluk çekmemişse anne babalar, kendi diledikleri isimleri koymaya devam etmektedirler (K.94).

VI.1.1.2.6. Kırklama / Beşik Böleme

Anadolu'da olduğu gibi Paterson'da de hâlâ uygulamaya devam edilen bir başka uygulama kırklamadır. Burada yaşayan Kafkasya göçmenleri kırklamaya beşik böleme adını vermektedirler (K.58, K.59, K.60). İki çeşidi olan kırklamanın yalnızca suyla yapılanı gözlemlenmiştir (K.16, K.17, K.35, K.44, K.46 K.50, K.51, K.69, K.70, K.71, K.75, K.75, K.76, K.77, K.78, K.79, K.82, K.93, K.94). Kırklama işleminde lohusa ile çocuğun üstüne, içerisinde altın, gümüş, ustura, yumurta, kırk tane arpa, buğday, çakıl, fasulye, fındık, demir, anahtar vb. konularak su dökülür (Örnek, 1995). Aynı şekilde Paterson'da da bebek kırk çıkmasına geldiğinde mendil içine yumurta, şeker ve para konur. 40. günü suyuna da altın konarak yıkanır (K.21). Bir başka aile de kırk çıkmasına tuz, ekmek gibi şeyler koyup yıkamıştır. Kırkı çıkarılan bebeğin evin dışında bir yere götürülmesi o evden de şeker, tuz ya da yumurta alması beklenmektedir. Tuz, şeker ya da yumurtanın beyaz olmasına dikkat çekilirken, bu beyazlığın çocuğun eve bereket getireceği inancı vardır (K.35). Ayrıca yumurta vermek çocuk büyüdüğü zaman çok çocuklu olmasını veya yumurta gibi toplu olmasını temsil eder (Aça, 2007).

Paterson'da diğer uygulamalara oranla hemen hemen her ailenin yaptığı âdet, bebeğin ve annenin 40 gün evden çıkmamasıdır. Bu âdete göre anne lohusa olduğu dönemde hasta olarak nitelendirilmekte ayrıca çocuğun ve annenin en hassas dönemlerinde olduklarından her türlü büyüye ya da nazara açık olduklarına inanılmaktadır (Başçetinçelik, 2009). Bebeklerin kırkının karıştırılmaması için de Anadolu'da özellikle uygulanan bu pratik, geçerliliğini korumaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde de kırk gün boyunca bebeği evden çıkarmamak ve kırkıncı günün sonunda vaftiz etmek gibi ritüellerin bulunması bu çevrede yaşayan Türklerin ilgisini çekmiştir (K.35, K.36). "Onlar da yapıyor." diyerek örnek gösteren Türkler bir noktada pratiklerinin devam etmesini

istediklerini belli ederken diğer yandan yanlış bir şey yayıp yapmadıkları düşünülmektedirler. Bu kırk gün içerisinde aile ve arkadaşlar anneyi ve bebeği ziyaret ederek onlara hayırlama hediyesi ya da altın verirler.

VI.1.1.2.7. Diş Buğdayı

Dünyaya gelen çocuğun hayatta kalma yolunda verdiği mücadele içerisinde en önemli süreçlerden birisi diş çıkarmadır. Dişler âdeta birer silah görevi görmekte, çocuğun sağlıklı ve hızlı bir şekilde gelişmesini sağlamaktadır. Çocuğun hayatını idame ettirmesi bakımından bu denli önemli olan bu süreçte aile bireylerinin katılımı ile çeşitli uygulamalar yapılır (Aça, 2007). Bu durum çocuğun biyolojik gelişmelerinden birisidir ve genellikle bir törenle kutlanır. Bu törenin temelinde değişik görüşler yatmakla birlikte bu tören-eğlencede yiyeceği kutsama, çocuğun rızkını arttırma, bereketi çoğaltma gibi dileklerle çocuğun dişinin sağlam olma temennisi de yatmaktadır (Örnek, 1995). Paterson’da yaşayan Türkler tarafından da -Anadolu’da olduğu gibi- “diş buğdayı” olarak adlandırılan bu törende herkes bir araya gelir, kutlamalar yapılır (K.22, K.23, K.24, K.25, K.50, K.51, K.52, K.72, K.73, K.74, K.75, K.76, K.77, K.78, K.79, K.95, K.96, K.97). Çocuğun ilk dişi çıkınca buğday kaynatılıp çocuğun başından biraz serpilir (K.22). Çocuğun ilk dişinin kutlanması Amerika Birleşik Devletleri’nde de yapılmaktadır fakat bu kutlamada ritüelistik herhangi bir işlem yoktur. Zaman içerisinde Paterson’da yaşayan Türkler çocukların “diş çıkarmasını” kutlamak için Amerikalılar gibi yalnızca pasta yaptırıp yakınlarını davet etmeye başlamışlardır. Bununla birlikte geleneğe uyanlar da vardır. Eğer Türk, bir Amerikalıyla evliyse gelenekler içerisinde esnemeler ve değişiklikler çok kısa zaman içerisinde kendisini göstermekte, her iki taraf Türk ise sıkı sıkıya bağlı bir şekilde âdetleri yerine getirme alışkanlığı devam etmektedir (K.21). Anne ve babanın Türk

olduğu evliliklerde bereket, uğur bolluk temelli inanç pratiklerin daha sıklıkla uygulanmakta olduğu tespit edilmiştir.

VI.1.1.2.8. Sünnet

Geleneksel kültürde önemli bir yeri olan sünnet, erkek çocuğunun doğumdan sonra yaşadığı bir geçiş dönemidir. Ülkemizde dinsel ve töresel işlemler içerisinde en katı ve yaygın olanı sünnet geleneğidir. Her anne baba bu geleneğe uymak zorundadır. Sünnet geleneğinin yaptırımını, bu konuda bir karşı koyuşa ve tartışmaya meydan vermeyecek kadar güçlüdür (Örnek, 1995).

Sünnet kelimesinin sözlük anlamı “1. Hz. Muhammed’in Müslümanlarca uyulması gerekli sayılan davranışları herhangi bir konuda söylemiş olduğu söz. 2. Erkek çocukta erkeklik organının ucundaki derinin çepeçevre kesilmesi. 3. Sünnet düğünüdür (Türkçe Sözlük, 2011). Kelimenin ikinci anlamı birinci anlamıyla da ilişkilidir. Sünnet görünüşte bir erkeğin cinsel organından bir miktar derinin cerrahi müdahale sonucu alınması gibi görülmektedir; fakat işin bir de dini ve bilimsel yönü bulunmaktadır. Dini yönden sünnet, Hz. Muhammed’in buyruklarıyla Müslümanların uyguladığı bir dini vecibe olarak görülmektedir (Şişman, 2002; Akt. Artun, 2010).

Dünyada “sünnet edilme” özellikle Yahudilikte ve İslamiyet’te görülmekle birlikte Hristiyanlıkta da görülebilmektedir. Paterson’da ABD’nin tüm şehirlerinde olduğu gibi; bebek doğduğunda sünnet ettirilip ettirilmeyeceği sorulur. Bu aslında Yahudilikte bebeğin doğumunun 8. gününde gerçekleşen bir ritüeldir. Bu ritüelin ardından çocuğa ad koyma işlemi yine dualar eşliğinde gerçekleştirilir. Zaman içerisinde bu ritüel yerini hastanelerdeki cerrahi işleme bırakmıştır. Hastanedeki doktorlar doğuma başlamadan evvel ailenin sünnet isteyip istemediklerini öğrenmekte; sünnet işlemi buna göre yapılmaktadır (K2, K.3). Paterson’da yaşayan Türklerin hemen hemen hastanede yapılan sünnetin

sağlıklı, kolay ve parasız olduğunu göz ardı etmemekte; bu yüzden sünnetleri ilk birkaç gün içerisinde hastanede yaptırmaktadırlar (K.2, K.3, K.8, K.9, K.10, K.18, K.19, K.21, K.22, K.29, K.30, K.31, K.32, K.33, K.34, K.35, K.42, K.43, K.44, K.48, K.50, K.51, K.52, K.56, K.60, K.61, K.66, K.67, K.72, K.73, K.78, K.79, K.80, K.81, K.87, K.96, K.100). Evlenme töreni içerisinde yapılan düğün eğlencesi evrenselken, sünnet törenleri Türk geleneksel yapı içerisinde “erkek” olgusunu taşıması neticesinde özel bir yere sahiptir. Hastanede yapılan sünnet operasyonunun ardından Türkler, sünnet düğünlerini bir Türkiye ziyareti esnasında Türkiye’de yapmayı tercih etmektedirler.

Sünnet törenini yapmak için Türkler, Türkiye’de daha şenlikli olduğu için orayı tercih ediyorlar (K.9).

Oğlan doğduktan sonra ikinci gün hastanede sünnet oldu. Düğününü iki sene sonra Türkiye’de yapacağız. Kızımın düğün nasıl olsa burada oldu, ikinci müürvvetimiz sünnet de Türkiye’de olsun (K.32).

Burada sünnetler Türkiye’de yapılın istiyorlar. Sünnetin ne olduğunu pek bilmiyorlar Amerikalılar. O yüzden çok az sünnet düğünü oluyor (K.35).

Ben oğlumun sünnet düğününü burada yaptım. Sünnet töreni yapılması pek tercih edilmiyor burada, ama biz yaptık (K.44).

Yapılan çalışmada, Amerika’da yapılan sünnet törenlerinin birtakım değişikliklere uğradığı tespit edilmiştir. Buna göre, Amerikalıların doğum günlerinde çocuklar için tavana asılan ve pinyata adı verilen bir şeker kutusu vardır. Şeker kutusunun sarkan iplerden çocuklar sırayla çekerler ve birinde mutlaka pinyatanın içinden şekerler düşer. Pinyata tam anlamıyla bir Amerikan âdeti olmasına karşın, Amerika’da yapılan sünnet törenleri içerisinde yer almıştır. Birtakım eklentilerin ve değişikliklerin olması, Türklerin Amerikan ailelerini de davet etmeleridir. Böylece sünnet törenleri, Türkiye’de

yapılan sünnet törenlerinden çok, çocuklar adına yapılan bir eğlence havasına bürünmektedir (K.72, K.73, K.81).

Kirvelik, birbirine ekonomik ve sosyal olarak eş konumda bulunan ailelerden birinin sünnet töreni masraflarını karşılamasıyla oluşan bir manevi akrabalık kurumu olarak tanımlanabilir. Kirve, manen akrabalık kurulacak olan ailenin erkek çocuğunu sünnet esnasında kucağına alarak çocuğun acı çekmemesi için destekte bulunacak ve aynı zamanda sünnet töreninin ekonomik giderlerine kısmen de olsa katkıda bulunacak olan kişidir (Artun, 2010). Paterson'da yaşayan Türklere "kirvelik" olgusu giderek azalmakta; erkek çocukların sünneti hastanede yapıldığından kirve seçmeye gerek duyulmamaktadır. Bununla birlikte Türkiye'deki sünnet törenleri için temsili bir kirve belirlenmektedir.

Doğumdan sonra ayrıca erkek bebek sünnet edilmişse doğum mevlidiyle birlikte sünnet mevlidi de yapılmaktadır.

VI.1.2. Evlenme

Yaşamın ikinci geçiş dönemi olan evlenme, gerek kızın ve erkeğin sosyalleşme sürecinin önemli bir aşamasını oluşturması, gerekse aileler arasında kurulan dayanışmayı, toplumsal ve ekonomik ilişkiyi belirlemesi ve düzenlemesi bakımından her zaman ve her yerde önemli bir olay gözüyle görülmüştür. Ailenin, toplumsal yapının temeli olması, bu birliği sağlayan evlenme olayına evrensel bir karakter kazandırmıştır. Dünyanın her yerinde her aşaması, bağlı bulunduğu kültür tipinin öngördüğü belirli kurallara ve kalıplara uydurularak gerçekleştirilen evlenme olayı, özellikle tören, âdet, gelenek ve görenek bakımından zengin bir tablo çizmektedir (Örnek, 1995).

Amerika Birleşik Devletleri'ne ilk göç eden Türklerde hemen hemen her göçmenin bakış açısı mevcuttur: “Birkaç yıl kalıp gitmek.”. Dolayısıyla ilk göç eden Türkler, ev ve aile hayatı kurmaktan uzak durmuşlardır.

Amerika'ya ilk göç eden Türkler içerisinde aile hayatı kurma planlarıyla gelenlerin az olduğu birçok kaynakta belirtilmektedir. Birçok göçmen gibi onlar da buldukları yerlerde asla hayal edemeyecekleri imkanların Amerika Birleşik Devletlerinde olduğuna inandılar. Böylece gitme kararı alındı. Bu kararın yanı sıra aslında Türk göçmenlerinin büyük kısmının planları çok kısa bir süre içerisinde zengin olacaklarına ve bir yıl içerisinde köylerine geri dönmeleri idi (Ahmed, 1993).

Rıfat Bali, ilk göçmenler için aile hayatı kuranların çok az olduğundan; birçoğunun bekar yaşadığından söz eder. Bunun temel sebeplerini de elbette ki iki ırk ve din arasındaki büyük farklılığa bağlar.

Hatta bir kısım Türkler Türkiye'den fotoğrafla kız getirterek evlenirler. Bu sebeple her vapur limana yaklaşır yaklaşmaz, bir nikâh memuru ile noter vapura gelir, yeni gelen gelinle Amerika'da fotoğrafına aşık olan sevgilisini bekleyen güveyin nikâhlarını kıyar. Bu sebeple Türkler Amerika'da aile hayatı tesisi edememişlerdir (Sertel, 1930; Akt. Bali, 2011).

Kendi kültürlerine çok yabancı eşlerle evlenmek istemeyen Türk erkekleri ya tavsiye usulü Türkiye'den getirtilen kızlarla evlenmeyi tercih etmekte ya da şayet akrabası Paterson'da yoksa evliliği bir süre ertelemektedir.

Zaman içerisinde Amerika Birleşik Devletleri'nde yerleşik bir düzen kurmaya karar veren Türkler, aile hayatının öneminden ve korumacılığundan vazgeçmemiş olduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda Paterson'a ilk yerleşimlerden bu güne yaklaşık 60 yıl geçtiği göz önünde tutulduğunda; Türklerin ilk yıllardan itibaren kültürlerini korumak ve

soylarının devamını sağlamak için çocuklarını yine bir Türk'le evlendirme çabası içerisine girdikleri gözlemlenmektedir (Gökdemir, 2001).

Amerika Birleşik Devletleri içerisinde Türklerin nüfus yoğunluğunun en fazla bölge olduğu Paterson'da evlenme biçimleri ve usulleri gelenekteki şekliyle hemen hemen korunmaya devam etmektedir.

VI.1.2.1. Evlenme Biçimleri

Günümüzde Türkiye'de kültürel değişime açık büyük kentlerde doğrudan tanışıp, anlaşarak evlenmeler giderek yaygınlığını arttırmakla birlikte, gelenekselliğin ağır bastığı yerlerde görülen evlenme biçimlerinin başında “görücülük” gelmektedir (Örnek, 1995). Görücülük, erkek tarafının önceden “gelin olmaya layık” buldukları kızı evlerinde gidip görmek ve aile büyüklerinin kararıyla evliliğin gerçekleşmesidir.

Paterson'daki Türklerin evlenme biçimleri gençlerin kendiliğinden tanışarak, anlaşmaları ve çoğunlukla birbirleriyle evliliğe karar vermeleri şeklinde gerçekleşirken, Türk toplumunun azınlık duygusu içerisinde kültürlerinin ve soylarının devamlılığını istemeleri neticesinde farklı yollara başvurulabilir. “Toplantı” ve “Tavsiye Usulü” evliliklerin en öncelikli amacı, toplumun kendi dillerinden, dinlerinden ve kültürlerinden farklı bir aileyle akraba olmama isteğidir. Yapılan gözlem ve görüşme sonucunda Bulgaristan Türkleri, Karaçay Türkleri ve Türkiye Türkleri ortak isteklerde birleşmiş; çocuklarının yapacakları evliliklerde öncelikli olarak gelinin ya da damadın hem Türk hem Müslüman olmasını istemektedirler. Şayet hem Türk hem Müslüman olmazsa en azından gelinin ya da damadın Müslüman olmasını arzulamaktadırlar. Şayet erkek çocukları yabancı kimselerle evlilik yapmak isterse, dini bakımdan sakıncası olmadığını, dolayısıyla kızlara oranla normal karşılayabildiklerini belirtmektedirler (K.16, K.18, K.19).

Milliyeti ve dini önemli ama burada yaşayınca büyük konuşmamak lazım. Yabancıyla da olabilir. Yazısı da nasılsa öyle olacak. Benim en büyük sorunum din. Amerikalı Müslüman olduktan sonra olur. Mutlu olsun da en önemlisi o (K.91).

Yapılan çalışmada genele bakıldığında, yabancılarla karışmamak için büyük çaba sarf eden Türkler arasında, çocuğunu yabancı biriyle evlendirmiş aileler biraz mahcup kalmakta ve gelinlerinin “aslında” ne kadar iyi olduğunu vurgulama çabası içerisine girmektedirler. Bu, çocukları Müslüman olmayan biriyle evlenen ailelerin “canları saolsun”, “istemedik ama” gibi söylemlere girmelerine neden olmakta ve gönüllerinin razı olmadığını göstermektedir.

VI.1.2.1.1. Toplantı

Toplantı şekli, Paterson’da henüz herkes tarafından benimsenmemiş olsa da tüm Türklere açık bir evlenme biçimidir. Toplantıda, düğünden sonra bir salonda düğüne gelen tüm bekar erkek ve kızlar toplanır, hayata dair beklentileri adına sohbet ederler. Toplantı salonuna girmeden önce -eskiden yedi kuşak sayılırken- dört kuşağa kadar akraba olunup olunmadığı sayılır. Karaçay Türklerinde özellikle önem verilen bir konu olan akraba evliliğini engellemek için yapılan bu giriş izni; gençler birbirinden hoşlanmadan evliliğin önünün kesilmesi için yıllardır süregelen bir âdettir (K.55, K.58, K.60, K.62, K.63, K.86, K.87, K.88). Yalnızca Karaçay Türklerinde olan bu âdet, Karaçay düğünlerinden sonra düğüne davetli herkese açık bir toplantıdır.

Toplantıda şakalaşmalar, eğlenceler düzenlenir. Kız tarafı erkek tarafına “ceza” adı altında şakalar yapar, para toplarlar. Toplanan para düğün hediyesi olarak geline verilir.

Toplantıda hep şakalaşmalar olur. Kapıda jandarma olur, kimseyi dışarı çıkarmaz. İçerde de hakim olur. Hakim içeride akrabaların olmamasına dikkat eder. Bunlar hep eğlencedir. Kapıdan birisini çağırırlar, tek tek alırlar içerir. Hakim, kız

tarafından erkek tarafı için herhangi bir ceza ister. Bu böyle sürüp gider. Yani kısacası erkek tarafına cezalar verilir. Mesela biri erkek tarafından bir kıza “Benim canım tavuk istiyor, şu kız pişirsin gelsin der”. “Pişirdikten sonra da gelsin sabaha kadar benimle sohbet etsin der”. Erkek tarafının misafiri olan kız tavuğu pişirip salona getirip o kişiyle sabaha kadar sohbet etmek zorundadır (K.60).

Bu tür şakalarla toplantı adı verilen bu âdette gençlerin birbirlerini tanımaları ve birbirleriyle kaynaşmaları sağlanır. Toplantıya gidecek kızlardan aileleri haberdar olmakla birlikte bu âdet toplum içerisinde asla ayıp sayılmaz.

VI.1.2.1.2. Tavsiye Usulü

Geleneksel kesimde evlenme işine girişme “kız bakma”, “kız arama”, “kız soruşturma” ile başlar. Oğullarını evlendirmek isteyen aileler, ilkin akrabalarından, komşularından, yakın çevrelerinden başlayarak kız aramaya çıkarlar. Bu konuda kendilerine komşuları ve tanışları da yardımcı olur (Örnek, 1995).

“Tavsiye Usulü” ile “Görücü Usulü” arasında küçük de olsa birtakım farklar bulunmaktadır. Tavsiye Usulü evlilik daha çok gelişime açık yerlerde yapılmakta ve gençlerin tanıştırılması noktasına kadar aileler duruma dahil olmamaktadır. Yani evlilik kararı gençler tarafından olumlu ya da olumsuz yönde verilebilir. Görücü Usulünde ise evlilik kararı evlendirilecek olan gençlerden bağımsız olarak onların aileleri tarafından verilmektedir. Çoğu görücü usulünde alınmış olan evlilik kararına gençlerin itirazı olamaz.

Paterson’da tavsiye usulünün yaygınlığı, çocukların evlenecekleri kişinin Türk olması ve özellikle gelinlerin Türkiye’den getirilmesine dayanmaktadır. Erkek anneleri, oğullarının evlenme yaşının geldiğinden ve gelininin Türkiye’den olmasını istediğinden akrabalarına bahseder ve böylece kız arayışı etrafa duyurulmuş olur. Eğer erkeğin annesi gelin adayına olumlu bakıyorsa durumu oğluna iletir ve kız ile erkek görüşmeye başlar.

Günümüzde iletişim kurmak özellikle sosyal medya sayesinde çok daha kolay olduğundan, gençler birbirlerinin fotoğraflarını görebilmekte ve görüntülü konuşmalar yaparak birbirlerini tanıyabilmektedirler. Belli bir süre sonra erkek evlenme isteğini aileye bildirmekte ve evliliğin diğer aşamalarına geçilmektedir (K.42, K.44, K.46, K.57, K.62, K.100).

VI.1.2.1.3. Kız Kaçırma / Kaçtı-Yollu

Geleneksel Türk kültüründe görülen evlenme biçimleri içerisinde “kız kaçırma” yoluyla gerçekleştirilen evlenmeler önemli bir yer tutmaktadır. Kız kaçırma, ister tek tarafın, isterse iki tarafın da rızası bulunsun veya bulunmasın, evlenme ve dolayısıyla bir yuva kurmak amacı ile meydana gelen bir toplumsal olay olarak kabul edilmelidir (Yasa, 1962; Akt. Örnek, 1995).

Paterson’da kız kaçırma âdeti Karaçay Türkleri sayesinde devam etmektedir. Kız kaçırma âdeti, Anadolu Türklerinde var olan şeklinden biraz farklı olarak görülmekle birlikte temelde yatan sebep aynıdır.

Karaçay Türkleri, âdet, gelenek ve göreneklerinin özellikle kız alma safhasında çok yoğun olduğundan söz etmektedirler. Buna göre beğenme, isteme, dürme (bohça) gibi âdetler yapılmakta ve bu âdetler gençlerin evlilik sürelerini uzattığından kız kaçırma her iki ailenin bilgisi dahilinde gerçekleştirilmektedir. Kaçan kıza, kaçtı-yollu adı verilmekle birlikte, düğün ve eğlencesinin de yapılması, bu kız kaçırma olgusunu bir âdet olarak benimsediklerinin göstergesidir.

Osman Ay, Karaçay düğün âdetlerinin çok ağır olduğundan ve bu âdetleri yapmanın zorluğundan bahsetmekte ve kaçmanın ne kadar normal bir evlenme biçimi olduğunu anlatmaktadır :

Bizim âdetlerimiz çok ağır o yüzden isteme olmadan kaçıyorlar. O âdetleri yapmak çok zor. Kaçmak var, ama her iki tarafın da haberi olur. Senin 5 sülalene hediye mesela. Ne gereği var. Gelinin annesine babasına fistan, yatak örtüsü... O yüzden kaçma daha doğru (K.55).

Kız bir gün erkek tarafından bir tanıdıkla evinden ayrılır. Kızla erkek, dini nikâhları yapılan kadar aynı evde kalmazlar. Erkek bir tanıdık evinde -anne ve babasından ayrı bir evde- kalır; kızı da başka bir tanıdıklarının evine yerleştirirler. Kız isteme olana kadar erkek, ailesine görünmez. Bu arada erkeğin evinde kaldığı üç gece boyunca o evde düğün varmışçasına erkeğin arkadaşları eğlence yapar. Erkek tarafından iki büyük, kız evine gider ve “kaybınız bizde” diyerek bilgi verir. İçeri buyur edilen erkek tarafı, kızlarının kendilerinde olduğunu kız tarafına ileterek kızı isterler. Her iki tarafın büyükleri de bugün geleneksel halk kültüründen kaçan kıza düğün yapmamak gibi bir âdetten yana değildirler. Kaçan kız gittiği evde mutlaka benimsenmektedir (K.55, K.58, K.59, K.60, K.63, K.87, K.93, K.94).

VI.1.2.2. Evlilik Öncesi

Türk geleneksel kültüründe evlilik, erkeğin ve kadının topluma kazandırılması açısından etkin bir rol oynayan ve insan hayatının üç önemli geçiş dönemlerinden biridir. İnsan ancak kısa aralıklarla yinelenen törenlerin yardımıyla dünyadaki zaman engelini aşip eşiğin ötesine adım atabilir. Bu törensiler mevsim dönümleri, bayramlar ya da halk şenlikleri olabilir (Bingül, 2013). Birey olgusunun kişi üzerine tam anlamıyla yüklendiği bu geçiş döneminin törenlerinin de az olması beklenemez. Nedeni, toplum içerisinde yaşayan bireylerin günlük hayatlarından biraz dahi olsa ayrılıp farklı bir dünyada yer almalarıdır. Dolayısıyla evlilik gibi önemli bir adım öncesi gerek geleneksel kültürde,

gerekse kültürel değişime açık kentlerde “evlilik öncesi” âdetler varlığını korumaya devam etmektedir.

Evliliğe bir adım atılabilmesi için öncelikle evlenmeye karar vermiş iki genç olmalıdır. Bunda, evlenme biçimlerinde belirtildiği gibi, geleneksel kültürde ailelerin rolü büyük olmakta, gelişime ve değişime açık toplumlarda ise erkeğin ve kızın birbirlerini görmeleri ve tanınmalarına fırsat verilmektedir. İki genç aralarında evlenme kararı almışsa, aileleri tarafından kaçmalarına mahal verecek herhangi bir durum yoksa, evlilik kararı açıklanır. Geleneksel kültürde evlilik öncesi törenler elbette ki yabancı kültürle karışmaya çok müsait olan yurtdışında yaşayan Türkler arasındaki yaşananlardan daha yoğun ve ayrıntılıdır. Bu bağlamda Paterson incelendiğinde bu uygulamaların genel hatlarıyla devamlılığı dikkati çekmiş, yapılan âdetlerden uzaklaşmak istenmediği, aksi taktirde toplum içerisinde ailenin kendini mahcup hissedeceği yargısına varılmıştır. Üstelik evlilik gibi mutlu bir olayın sadelikle geçiştirilmesini kimse istememektedir. Buna göre, Paterson’da kız isteme, söz kesimi, tatlı yeme, nişan, kına, evden dualarla çıkarılma, kırmızı kuşak bağlama ve son olarak bir Amerikan âdeti olan “bridalshower”ın yapıldığı gözlemlenmiştir (K.2, K.3, K.8, K.9, K.10, K.15, K.17, K.18, K.19, K.20, K.21, K.22, K.23, K.24, K.25, K.32, K.33, K.34, K.35, K.36, K.41, K.48, K.49, K.50, K.52, K.56, K.58, K.66, K.69, K.72, K.73, K.74, K.75, K.79, K.81, K.82, K.88, K.95, K.96, K.99, K.100).

Bridalshower, düğünü olacak olan geline, annesi ve kız arkadaşları tarafından düğün ihtiyaçlarının karşılandığı bir buluşma günüdür. Genellikle sürpriz şeklinde gerçekleştirilen bu gün, düğün öncesi gelin ve arkadaşları tarafından ön kutlama mahiyetindedir.

Gelin alma âdetlerinin de aynen uygulandığı Paterson’da gelin evden belinde kırmızı bir kuşakla, dualar söylenerek çıkarılır. Kırmızı kuşak, gelin kızın bakire olduğu

anlamını taşımaktadır. Kırmızı kuşak bağlama töreni kızın ve erkeğin Karaçay Türkü olduğu durumlarda yapılmamakta; hatta onların geleneğinde ayıp sayılmaktadır (K.30, K.31, K.87, K.88, K.91, K.93, K.94). Alınacak kız için erkek tarafı konvoy halinde kız evine gelir, davul ve zurna bulunmadığından CD'lerden davul zurnalar çalınır (K.32).

Evlenecek olan çiftlerden biri yabancıysa, yapılacak olan törensiler büyük oranda azalmakta; her iki taraf için de ortak olarak eğlenilebilecek kına ve bridalshower yapılmaktadır (K.56, K.61).

VI.1.2.3. Düğün

VI.1.2.3.1. Kına Gecesi

Arapça hinna kelimesinden dilimize geçen kına, kına ağacının kurutulmuş yapraklarından elde edilen, saç ve elleri boyamakta kullanılan bir çeşit tozdur (Albayrak, 2004). İngilizce karşılığı "henna" olan kınayı birçok Amerikalı bilmekte, bir doğu kültürü olarak tanımaktadırlar. Kına gecesi kavramına da uzak olmayan Amerikalılar bu gün için "henna night" terimini kullanmakta, özellikle Paterson ve çevresinde bulunan Amerikalılar davet edildikleri takdirde bu gecelere katılmaktadırlar.

Türk toplumunda, özellikle kadınların kına kullanması oldukça eskiye dayanır. Dede Korkut Kitabı'nda kadınların süs aracı olarak yalnız kınadan söz edilmektedir. Dede Korkut özellikle bayram, düğün gibi günlerde diğer sevinçli günlerde kadınların ellerine kına yaktıklarını belirtmektedirler. Bu gelenek günümüze kadar devam etmiş, günümüz düğünlerinde düğünden önceki geceye "kına gecesi" adı verilerek, kına neredeyse Anadolu düğünlerinin sembolü haline gelmiştir (Albayrak, 2004). Anadolu'da gelin alma gününden bir gün önce, anne evindeki son gecesinde yapılan törenle gelinin eline, ayağına veya başına ya da ensesine kına yakılarak manilerle gelin ağlatmak usuldendir (Başçetinçelik, 2009).

Paterson’da da özellikle Türkiye Türkleri ve Bulgaristan Türklerinin gelenekleri içerisinde varlığını sürdüren bu gecede kızlar bir araya gelir, gelin “bindallı” giyer ve ellerine kınalar yakılır.

Kına, Karaçay Türklerinin geleneklerinde olmayan bir kutlamayken; gerek Türkiye’ye göçleri esnasında Karaçaylıların bu gelenekle tanışmaları sonucu gerekse Paterson’da çoğunluğun gerçekleştirdiği bir tören olması sebebiyle tercih edilmektedir (K.8, K.58, K.62, K.86). Eğlenceli olması açısından herkes tarafından benimsenen kına, yabancı gelinlere dahi yapılmaktadır¹⁶. Kınada giyilen bindallı ve ellere yakılan kınalar Türkiye’den getirilmektedir (K.3, K.48, K.79). Yapılan bu gece, Anadolu’daki gelin ağlatma gecesinden kısmen farklı olarak eğlence mahiyetinde düzenlenmektedir.

VI.1.2.3.2. Gelin İndirme

Geleneksel Türk halk kültüründe gelin, yeni evine geldiğinde gerek oğlan tarafı gerekse kız tarafı, gelinin eve girişiyle bereket getirmesini bağdaştıracak birtakım uygulamalar yapar (Örnek, 1995). Uygulamaların temelinde bereket temennisi, iyi geçim ve huzur gibi arzular yatmaktadır. Paterson’da da bu uygulamaların birkaçına rastlanılmıştır. Buna göre, eşler arasında tatlılık hep sürsün geçimleri iyi olsun diye gelin eve girmeden önce kapıya bal sürmek, evlilikte tartışmalar yaşanmasın diye gelinin ağzına bal ya da şerbet sürmek, evliliği nazara karşı korumak ve evliliğin hayırlı olması maksadıyla gelin baba evinden çıkmadan önce kurban kesmek gibi uygulamalar hâlâ geçerliliğini korumaktadır (K.3, K.15, K.18, K.72, K.73).

VI.1.2.4. Düğün Sonrası

Düğün insan hayatını içerisinde önemli bir yere sahip geçiş dönemidir. Öncesinde ve sırasında yapılan ritüelistik uygulamalarla birlikte sonrasında yapılan çeşitli

¹⁶ Konu ile ilgili görseller için 16 nolu fotoğrafa bk.

âdetler de düğün olgusunun toplum tarafından önemsendiğini göstermektedir. Paterson'da da Anadolu'da olduğu gibi düğün sonrası geleneksel uygulamaların devam ettiği görülmektedir (Artun, 2005).

Bu uygulamaların ilki gelin mevlidi okutulmasıyken, diğer Türk gruplarından ziyade Karaçay Türklerinin *dil tutma* adı verilen geleneği bu bölümde dikkat çekmektedir.

VI.1.2.3.1. Dil Tutma

Gelinin, evlendikten sonra kayınbaba ve kayınvalidesinin yanında konuşması, müsaade almadan gerçekleşirse büyük saygısızlık olarak nitelendirilir. Bu durumda kayınbabanın gelini konuşturması gerekir. Gelin, evliliğinin ilk günü eve gelen kayınbabanın elini öper. Kayınbaba gelinden kahve ister ve “konuş gelin” der. Gelin konuşmazsa kayınbaba gelini konuşturmak için ona hediyeler verir. Bu hediye arsa olabilir, altın bilezik, ev ya da araba olabilir. Gelin hediyesini beğenmişse konuşur, beğenmemişse daha fazla hediye almak için biraz daha bekler. Kimi zaman kayınbaba ya da kayınvalide “Bak dil tutma! Bu senin hediye, başka da yok!” der. Bunun yanı sıra, hediyeler dahi vermiş olsalar, “dil tutma” ya da “konuş” demezlerse gelin, saygısızlık yapmamak için konuşmaz. Bu durumda yıllar da geçse gelin, kayınbabanın ya da kayınvalidenin olduğu bir yerde fikrini beyan edip, sohbetlere katılamaz (K.61, K.62, K.63, K.64, K.65).

Günümüzden yaklaşık 50 yıl öncesine kadar bu âdet çok daha katı kurallar bütünüyle devam etmekteyken, bugün kayınvalideler ve kayınbabalar gelinlerine kıyamayacaklarını söylemekte, gelinin zaten yeni bir eve geldiğini ve çekingen olabileceğini düşünerek kızı üzmemek istemediklerini belirtmektedirler (K.62, K.63).

VI.1.3. Ölüm

Ölüm, tarih boyunca insanları üzerinde düşünmeye iten, zaman zaman insanları korkutan ve saygı duyulması gereken bir olgu olmuştur. Orta Asya'daki eski Türk inançları içerisinde ölümler kültü kökenli bu korkuyla karışık saygının varlığı, ölü haberinin alınmasından başlayıp defin işlemleri sonrasına kadar devam eden birçok ritüelistik uygulamayı da beraberinde getirmiştir (Artun, 2010). Kaynağını, ölenlerin ebediyen dünyadan ayrılmadıkları, ruhlarının cenazenin çevresinde, ağaçlarda, bitkilerde ve giderek tüm doğada dolaştığı inancından alan ölünün ardından yapılan işlemler, zaman içerisinde “yaşayan ruhlar” korkusundan sıyrılıp, ölüye saygı ve onu anma biçiminde devam etmektedir. Bugün Anadolu'da oldukça sık görülen eski Türk inançlarının izleri, birçok kültürle iç içe yaşaması sonucu değişime elverişli olmasına rağmen Paterson'da da görülmektedir.

Ölümün herkes için kaçınılmaz bir son oluşu, dünyanın her yanında ölüm çevresinde toplanan âdetlere evrensel bir karakter kazandırmıştır. Bu bakımdan aralarından coğrafi, gerekse kültürel yönden büyük ayrımlar bulunan çeşitli toplumların konuyla ilgili âdetleri, inanmaları ve işlemleri arasında çoğu zaman şaşılacak derecede benzerlikler vardır. Anadolu halkı da ölümle ilgili âdet ve inanmalarıyla bu evrensel benzerliği destekleyen bir davranış içinde görünmektedir (Örnek, 1971). Bu bağlamda gerek gömme işlemlerindeki benzerlikler gerekse defin sonrası ölü evinde bulunma âdetleri ortak olsa da, Amerikan kültürü ile farklılıklar elbette mevcuttur. Amerikan ölüm törenleri, “funeral home” adı verilen, cenaze törenleriyle ilgilenen bir şirket tarafından hastaneden ölüm raporu ile alınarak yapılmaktadır. Cenaze Müslüman bir aileye aitse ailesi tarafından camiye götürülmektedir (K.21, K.22, K.23, K.24, K.32, K.87, K.92, K.95).

Paterson, yukarıda da belirtildiği gibi Türklerin yoğunlukla yaşadığı ve benimsedikleri bir yer olmasına rağmen, Türklerin Türkiye'ye dönme isteklerinin en çok telaffuz edildiği yer olma özelliğine de sahiptir. Bu nedenle, Türklerin bir kısmı, Türk Hava Yolları ile anlaşmalı olarak cenazelerini Türkiye'ye gönderme planları yapmakta, bu isteklerini aileleriyle paylaşmaktadırlar (K.2, K.15, K.18, K.20, K.22, K.23, K.24, K.32, K.44, K.52, K.78). Paterson'da vefat etmiş birçok kişinin cenazesi bugüne kadar Türk Hava Yolları ile yollanmıştır. Paterson ve çevresinde yaşamaya karar vermiş Türkler ise eğer bağlı buldukları bir dini grup varsa, onların camileri aracılığıyla, yoksa; Ulucami ve Karaçay Camisi ile iletişime geçerek, defin işlemlerine başlamaktadırlar.

Paterson'a yaklaşık 10 dakika uzaklıktaki Totowa semti içerisinde bulunan Türk mezarlığına İslami usullere göre cenazelerini defnedebilen Türkler, ölü haberini alınca camileri aramaktadırlar. Şayet ölü evdeyse ve sabahı beklemek zorundaysa, üzerine bir bıçak koyarak şişmesi engellenmektedir (K.27, K.28, K.29). Ertesi sabah camiye getirilen naaş, caminin belirlediği cenaze yıkama teşkilatı tarafından yıkanmaktadır. Eğer cenaze camide bekletilmişse yalnız bırakılmamakta, mutlaka başında bekleyen birileri bulunmaktadır. Duası ve kefenlenmesi bittikten sonra mezarlığa götürülen cenaze törenine, Türkiye'den farklı olarak, kadın-erkek herkes katılabilmek hakkına sahipken genellikle kadınlar cami mutfağında yemekler yapmaktadırlar (K.21, K.22, K.23, K.24, K.35, K., K.61, K.62, K.74, K.75, K.76, K.87).

Defnedilecek naaşın Türkiye'deki defin işleminden farkı; kadın ve erkek arasında defin ile ilgili bir fark bulunmamasıdır. Türkiye'de kadın defnedilirken göğüs hizası uzunluğunda çukur açılıp, erkek defnedilirken bel hizası uzunluğunda çukur açılırken; Totowa mezarlığında eşit ölçüde, bel hizasına kadar çukur açılmaktadır. Bir başka fark; Amerika Birleşik Devletleri kanunları nedeniyle oluşmuştur. Bu kanun

naaşların yalnızca kefen içerisinde gömülmesine dolayısıyla cesedin toprağa karışmasına izin vermemektedir. Mutlaka bir tabut içerisinde gömülmesi gereken naaş, kimi Türkler tarafından betondan bir kutu içerisinde gömülmektedir (K.22, K.23, K.24). Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri'nde naaşlar, içerisine ilaç enjekte edildikten sonra gömülmektedir (K.52). Türklerin naaşlarını Türkiye'ye göndermelerinin bir başka sebebi de budur. Naaşların toprağa değmemesinden rahatsız olan ya da içine ilaç enjekte edilmesini istemeyen Türkler, zaman zaman belediye başkanlarıyla görüşmeler yapmış olsalar da bir sonuca varamamışlardır. ABD içme sularının -bölgeden bölgeye değişiklik gösterse de- bu bölgede yeraltı kaynaklı olması sebebiyle Türklerin bu talepleri karşılık bulamamıştır (K.72, K.73). Bununla birlikte akrabalarını *memleket toprağına* gömmek isteyenler de mevcuttur. Bu işlem için de tabutun çevresi betonla çevrilip bir beton kutu şeklinde naaş defnedilmekte, naaşın sahibi akrabalar Türkiye'ye kesin dönüş kararı verdiklerinde naaşlarına rahatlıkla ulaşabilmekte, uçakların kargo bölümlerinde cenazelerini tabut içerisinde Türkiye'ye getirebilmekte ve istedikleri yere yeniden defnedebilmektedirler (K.22, K.23, K.24, K.32, K.48, K.49, K.57, K.72, K.73).

Cenaze sahipleri arasında isteyenlerin mezarı çevreleyecek şekilde beton döktürebiliyor. Amaç, ölen kişinin bedeninin toprağa karışmaması. "İleride ben Türkiye'ye döndükten sonra cenazemi Türkiye'ye götürüp orada gömmek istiyorum, burada toprağa karışmasını istemiyorum" diye düşünen Türkler var. Onlar kibrit kutusu gibi naaşlarını beton içerisinde tutuyorlar. Sandığın içinde çimentoya koyuyorlar. Yani betondan yapılmış bir sandık içine koyuyorlar. Böylelikle tabut çürüdüğü zaman kemikler toprağa karışmıyor. Ama ben dedim ki, Allah'ın toprağı dünyanın her yerinde Allah'a aittir. Biz topraktan geldik, toprağa gideceğiz. Ben başındaydım kızım gömülürken. Bana sordular beton döktürmek ister misin diye ama ben istemedim, doğrudan tabutla gömülsün istedim (K.32).

Paterson halkı tarafından Müslüman mezarlığı olarak da bilinen Totowa mezarlığında Türklerin âdetlerini gerçekleştirmelerine kısmen izin verilmektedir. Bu bağlamda, bir kural olan toprağın düzlenme işleminden sonra aileler Türk âdetlerinde de olduğu gibi mezarlıklara çamlar dikmektedirler (bk.:Fotoğraf.6.). Bu uygulama Orta Asya kaynaklı olup, “ağaç kültü” inancının devam ettiğini göstermekle birlikte, mezarların etrafını çevrelemeleri de aynı şekilde ölümler kültürünün yaşatıldığının göstergesidir. Mezarlıkların etrafının çevrenmesi ölümlere bir nezaket ve saygı ifadesinin yanı sıra, çam ağaçlarının ekilmesi ölü ruhlarının sonsuzlukla bağdaştırıldığının göstergesidir. Hemen hemen tüm Türk mezarlıklarında Türk bayrakları bulunmaktadır. Türkler, memleket hasretlerini de böylece gidermeye çalışmakta, bir nevi kendilerini memleketlerinde hissetmektedirler. Ayrıca son zamanlarda Türk mezarlıklarına Hristiyan kültüründen etkilenmenin sonucu olarak ölen kişinin resmi yerleştirilmeye başlanmıştır.

Defin işleminin ardından kişinin ölümünün 7., 40. ve 52. günü mevlitler yapıp, dualar okunmakta (K.61, K.62); senelik devriyesi yapılmakta ve ziyaretlerde Türkiye’den getirtilen buhurlar yakılmaktadır (K.26, K.27, K.28).

VI.2. Bereket Törenleri

Pek çok ortak yönlerin bulunmasına karşın kurban ve benzeri pratiklerin uygulandığı hemen her toplumda genelde amaçlar ve biçimler benzerlikler göstermekle birlikte ayrıntıda kimi farklar da taşımaktadırlar. Bu farklar aynı toplum içinde bile, toplumsal ve kültürel evrim sürecinin birbirini izleyen basamaklarında açık bir biçimde izlenebilmektedir. Gerçi evrim süreci gündeme geldiğinde toplumun aynı toplum olduğu elbette söylenemez. Ancak belirli bir toplumda aşırı tutucu oldukları bilinen gelenek ve göreneklerin, özellikle de son derece dayanıklı, sürekli olan kült ve ritüellerin çok zor değiştiği göz önünde bulundurulmalıdır (Erginer, 1997).

Adak, kurban ve saçı da Paterson'da yaşayan Türkler içerisinde değişmeyen bereket uygulamalarından biridir.

VI.2.1. Adak, Kurban, Saçı

Adak, herhangi bir konuda Allah'tan yardım istemek amacıyla başvurulmuş dini bir davranış olup, pek çok dinde görülen bir uygulamadır. Türkçe "adak" kelimesinin Arapça karşılığı olan "nezr" sözlükte "insanın yerine getirmeyi kendisine borç kıldığı, vaat ettiği şey" manasına gelmektedir (Özel, 1988; Akt. Artun, 2010; Şenesen, 2011).

Adak, bugün Paterson'da yaşayan Türkler tarafından da çokça yapılan bir âdettir. Adak, bir dileğin gerçekleşmesi halinde verilen vaattir ve bu vaat Anadolu'daki gibi herhangi bir yata ya da ziyaret bulunmaması nedeniyle bir yere adanmamakta, dua şeklinde doğrudan Allah için adaklar yapılmaktadır. Anadolu'daki yata ve ziyaretler, Türkiye ile bağlarını koparmamış Paterson'da yaşayan Türkler için hâlâ ziyaret edilen, adaklar adanan kutsal mekânlardır. Genellikle Türkiye'yi ziyaretlerinde adaklarını yapmayı tercih eden Türkler, camide yemek vererek, çocuk sevindirerek, camide dualar okutarak, ihtiyacı olan birine yardım ederek adaklarını yerine getirmeye gayret etmektedirler (K.58, K.91). Kurban adayan Türkler ise tıpkı kurban bayramlarında olduğu gibi Türk kasaplarına vekalet vererek kurbanlarını çiftlikte kestirebilmektedirler (K.48).

Kurban, bugün ya da gelecekte Tanrı'nın lütfunu kazanmak için ona sunulan hediyedir. İşlenmiş bir suç veya günah karşılığı, bu suçun veya günahın karşılığını ödemek için doğüstü güce, onun gönlünü almak amacıyla, kurbanın ölümünü sembolize edecek hayvanları kurban etmesine dayanır (Erginer, 1997).

Saçı, eskiden muhtelif olağanüstü güçlere sahip olduğuna inanılan iye ve ruhlara sunulan ve onlar adına, onların rızasını ve yardımını kazanmak için dağıtılan cansız nesnelere; yiyecek, içecek, bez gibi şeylere verilen addır. Saçlar öz itibarıyla bir cins

kurban niteliği taşır (Kalafat, 1999). Kansız kurbanların en önemlisi cansız nesnelere başka başıboş salıverilen hayvanlardır. Bu türlü kurbanı Eski Türkler “ıdık” ya da “ıduk” demişlerdir (İnan, 1986).

İbadetin önemli bir bölümünü teşkil eden kurban, doğaüstü alana giren kudretlerle barışıklığı sağlamak, onların verdiklerine teşekkür etmek ve onlardan bir şey istemek için sunulur (Erginer, 1997).

Kurban bayramlarında Amerika Birleşik Devletleri yasaları gereği evlerde ya da evlerin bahçelerinde kurban kesilememesi sebebiyle vekâlet kasaplara verilmekte; kurbanlar çiftliklerde kasaplar tarafından kesilmektedir. Aynı işlem, kurban adamalarında da gerçekleştirilmektedir.

Paterson’da, kanlı kurbandan çok daha fazla gerçekleştirilen saç, yukarıda da belirtildiği gibi, ABD kanunları gereği kurban kesimi fazla yapılmamakta; bu nedenle saç, kurban adama geleneğinden daha fazla gerçekleştirilmektedir. Saç ya da kurban gibi âdetlerin Paterson’da Türkiye’ye oranla daha az yapılmasının bir başka sebebi, burada yaşayan Türklerin maddi anlamda Türkiye’deki Türklerden daha iyi olmasıdır. Giyimlerine, yeme ve içmelerine gereken önemi verebilen Paterson’daki Türkler, yardımlarını Türkiye’ye yönelik yapmayı, oradaki Türklerin ihtiyaçlarını karşılamayı tercih etmektedirler (K.34).

VI.2.2. Nevruz

Nevruz, eski bir İran takvimine göre yılın ve baharın ilk günü sayılan Mart’ın yirmi ikisine rastlayan gündür (Albayrak, 2004). Farsçada yeni gün anlamına gelen Nevruz, 21 Mart’ta Orta Asya’dan Orta Doğu’ya ve Balkanlara kadar geniş bir coğrafyada yaşayan halklar tarafından kutlanmaktadır (Gündüz, 2007; Akt. Şenesen, 2010). Nevruz, kışın bitişini, baharın gelişini simgelemektedir.

Hayvancılıkla ve tarımla uğraşan topluluklar için kışın bitip baharın gelmesi yapısal, işlevsel ve yeniden dirilişin sembolleşen başlangıcı olan, gece ve gündüzün eşitlendiği, doğanın uyandığı ve dolayısıyla üremenin başlangıcıyla kabul edilen 21 Mart tarihi pek çok takvimde ve kültürde yılbaşı olarak kabul edilip kutlanmıştır (Çobanoğlu, 2000).

Nevruz, Paterson'daki Türkler tarafından genel anlamda kutlanmamaktadır (K.9, K.44, K.45, K.46, K.47, K.88). Görüşme esnasında Nevruz ile Hıdırellez'in birbirine sıkça karıştırıldığı; Türklerin artık yılbaşı olarak tüm dünyanın kabul ettiği 31 Aralık gecesini benimsedikleri gözlemlenmiştir. Bununla birlikte Türkler arasında bu gün için hâlâ akıllarda "bereket" simgesi kalmakta, günün bilindiği ve çok az da olsa küçük pratiklerin uygulandığı tespit edilmiştir.

Paterson'daki Karşılar tarafından "baca baca" adı verilen bir âdetin düzenlenmesi, Orta Asya Türk Dünyası'na yakın Türkler tarafından âdetlerin devamlılığı için çaba harcandığının bir göstergesidir. Buna göre "baca baca"; Nevruz'a iki gün kala, saladan önce bir niyetle başlar. Baca baca yapacak kişi, eline evinin anahtarını alıp, kapı dinlemeye koyulur. Dilek üzerine eğer komşunun ağzından güzel bir kelime çıkmışsa, dileğin gerçekleşeceğine inanılır. O gece herkes, kapıların dinleneceğini bilir ve hep olumlu konuşmalar yapmaya gayret eder (K.95, K.96, K.97). Bu, Nevruz'un toplum içerisinde birlik, iyilik ve güzellik sağlamaya çalıştığının sosyokültürel bir kanıtıdır denebilir.

VI.2.3. Hıdırellez

Hızır ve İlyas'ın buluştuğu güne verilen isimle bilinen bu gün, her yıl 5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan gece Hızır ve İlyas peygamberin buluşması inancına dayanır (Kaya, 2007).

Türkler, tarihin ilk dönemlerinden beri baharın gelişini toplu olarak, iklimin ve coğrafyanın da etkisiyle farklı zamanlarda resmi veya resmi olmayan törenlerle kutlamışlar ve kutlamaktadırlar. Bugün ise Türkiye’de baharın gelişi ya da yazın başlangıcı genellikle Mayıs ayının ilk haftasında düzenlenen törenlerle kutlanmaktadır. Geçmiş ile günümüzdeki bahar kutlamalarının tarihlerindeki bu farklılık, iklim ve tabiat farklarının bir sonucu olmakla beraber hangi tarihte kutlanılırsa kutlansın, ilk dönemlerde hayvancılık ve daha sonra da tarımla geçimlerini sağlayan Türkler için tabiattaki değişikliklerin, ticaretle uğraşan yerleşik toplumlara göre daha önemli olduğu kesindir. Hıdırellez, toplumsal yaşamın kökleşmesini, grup kimliğinin ifade edilmesini, bireysel yeteneklerin sergilenmesini, kültürel mirasın ifade edilmesini ve yeni nesillere aktarılmasını sağlayan karmaşık sosyo-kültürel bir formdur (Özdemir, 1999).

Hıdırellez adı, sosyo-kültürel bir sembol halini almıştır. Böylece, pratiklerde ifade edilen dileklerin kabulü için sihri-dini bir zemin yaratılmaya çalışılmıştır. Bir diğer deyişle Müslümanlığın kabul etmediği, Eski Türk yaşamının ve dolayısıyla inanç sisteminin dini-büyüsel pratiklerine İslami renkler serpiştirilmiştir (Özdemir, 1999).

Törenler, belli jestleri ve sözleri defalarca kez yineleme yoluyla toplumsal belleği koruyan değişmez kalıplar gibi görülebilir. Ne var ki, eski formlar yeni ihtiyaçları karşılamaya çalıştıkça törenler değişime uğrayabilir. Toplumun ekonomik refahını sağlamaya yönelik geleneksel kuralları uygulama işlevi gören, çok eskilere dayanan kırsal kökenli ilkbahar şenlikleri gibi kutlamalar vardır. Kent yaşamı bu geleneklerin ve bunların kökenindeki dayanışmanın kopmasına yol açar, ama yine de kalıntıları süregelir (Bingöl, 2013).

Paterson’da Hıdırellez, Türkiye’deki gibi dinî bir boyutun dışında, “eğlence” maksatlı ve çoğunlukla kadınlar tarafından kutlanmaktadır (K.3, K.9, K.15, K.16, K.17,

K.18, K.19, K.28, K.32, K.33, K.34, K.35, K.41, K.44, K.48, K.50, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.72, K.78, K.79, K.80, K.81, K.86, K.88, K.91, K.100).

5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan gece gerçekleştirilen Hıdırellez, bir Amerikan kutlaması olan Easter¹⁷ ile aynı güne denk gelmekte; Hıdırellez'i bilmeyen Amerikalılarla Easter'ı kutlamayan Türkler, tabiatın yeniden oluşmasını aynı gün ama farklı ritüellerle kutlamaktadırlar. Paskalya da, bereket getirmesi maksadıyla yumurtalarla karşılaşılır; dini-sihirsel bağlamda aslında doğanın dirilişini Hz. İsa'nın çarmıha gerildikten sonra yeniden dirilişini simgeler (Clements, 1996). Türkler de, eski Hıdırellez eğlencelerini yapamamakta; sadece günümüz şartlarında belirli pratikleri yerine getirebilmektedir. Bunlar, dileklerin bir kâğıda yazılması, yazılan kâğıdın gül ağacının altına gömülmesi şeklindedir. Yer yer değişiklik gösteren uygulamalar kimi zaman toprağa ya da taşa çizimlerle kendini göstermekte; toprak ana ile bütünleşmesi beklenen bereketin, dilekleri de birlikte getireceği inancını içinde barındırmaktadır. Kâğıda çizilen dilekler, akan bir suya atılarak hızla gerçekleşmesi beklenir. Bu, çizimlerin "benzetim yöntemiyle büyü" olgusunu işaret ederken, suyun hızlı akması; Hıdırellez yapan kişilerin dileklerinin hızla gerçekleşeceği inancını aşılacaktır. Ayrıca kâğıda, taşa ya da toprağa çizilen dileklerin üzerine okunan dualar da bu inancın, İslami bir boyut kazandığının bir göstergesidir. Bu bağlamda Paterson'da yaşayan Türklerden bazılarının Hıdırellez ile ilgili verdikleri bilgiler aşağıdadır:

Hıdırellez yapıyoruz. Biz kâğıda ev çizdik. Dua okuyoruz, herkes istediği duayı okuyor. Katladığımız kağıdı gülün altına koyduk burada. Sabahın ilk ışığında da denize attık. Kırmızı kurdeleyle bağlamadık. Para da koymadık. Mesela bir tanıdığım var. o

¹⁷ Türkçede Paskalya Bayramı olarak bilinen bu gün, Hz. İsa'nın çarmıha gerildikten sonra dirilişini sembolize etmektedir. Batı Amerika'da Nisan ayı içerisinde kutlanan bu gün, Doğu Amerikalılar tarafından 6 Mayıs'ta kutlanmaktadır (Clements, 1996).

kağıda sadece Amerika yazmış, 1 dolar koymuş içine. 2 hafta sonra green kartları çıkmış (K.35).

Hıdırellez yaptım. Ben taşa bir de toprağa çizdim istediğim şeyleri. Bizim orda gülün altına koyarlar istekleri. Bahçede gül olmadığı için biz yastıkların altına koyduk (K.41).

Hıdırellez yapıyoruz ama çok eğlenceli. O gün yoğurt yaparlar, temizlik yapılır. Herhalde bereket getirsin diye. Annem mutlaka yumurta haşlardı ve biz pikniğe giderdik. Aslında batıl inanç ama kültür sonuçta (K.44).

Hıdırellez geleneği var bizde. At koştururlardı eskiden. Burada imkanı yok, yaşayamıyoruz. Bizim köyde festival yapılırdı. Yarışmalar yapılırdı, at yarışları, futbol oyunları. Hepsi 5 mayısta yapılırdı. Gece de kağıda bir şey çizilip gülün altına koyulurdu (K.60).

Sonuç olarak Hıdırellez kutlamalarının Paterson'da yaşayan Türkler arasında yaygınlığını koruduğu söylenebilmekte; Türk toplumunun hassas olduğu "bereket" uygulamalarından en yaygın yapılanının bu olduğu sonucuna varılabilmektedir.

VI.3. Bayramlar

Bayramlar, kökenlerini grup hayatından alan kolektif bir olgu olarak takvime bağlı günlerde topluluk tarafından paylaşılan, çok amaçlı ve çok işlevsel yapılara sahip kültürel aktivitelerdir. Bu özellikleri ile bayramlar, bir toplumun ulusal kimliğini oluşturmada ve pekiştirerek sürdürmede kullandığı güç kaynaklarının en önemlisidir. Bayramlar, millî ve dinî duyguların, inanışların pekiştirilmesi, taze ve canlı tutulması gibi işlevsel yanlarının yanı sıra, topluluğun birlik ve beraberliğini sağlamada ve bunun bireylerin bilincinde yer etmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Artun, 2010).

Paterson'da yaşayan Türkler içerisinde, heterojen bir toplumda kutlanılan, pratiklerinden hiçbir ödün kaybetmemiş kutlamalar görmek pek mümkün değildir. Yaşadıkları çevrede çocuklarını büyüten Türkler, çocuklarının ve pek tabii kendilerinin buldukları toplumdan soyutlanmamak ve dışlanmamak için toplum içerisinde yer alan Amerikan milli bayramlarından bazılarını da kutlamaya özen göstermektedirler. Dinî bağlamda donanımlı olan Türkler, dinî bayramlarına oldukça özen göstermekte; Hristiyan ya da Yahudi bayramlarından uzak durmaktadırlar. Bunun yanı sıra dini herhangi bir nitelik taşımayan bayramlarda kendilerinden bir bayrammış gibi kutlamalar yapılmakta; bu da Amerikan toplumuna belirli oranlarda kaynaştıklarını ve kendilerini yaşadıkları toplumun bir parçası olarak gördüklerini göstermektedir. Çünkü Türkler, çocuklarını Amerikan okullarına göndermekte, ikinci kuşaktan itibaren Amerikalılarla derin iletişim içine girmektedirler. Dolayısıyla, bayramlara katılmak hem bir eğlence unsuru olmakta, hem de Türkleri dışlanmış hissedilmekten uzak tutmaktadır.

VI.3.1. Dini Bayramlar, Kutsal Aylar, Kandiller

Dini bayramlar, Paterson'daki Türkler tarafından da kutlanan Ramazan ve Kurban bayramlarıdır. Bu bayramların Türkiye'deki kutlanma şekilleriyle değişikliğe uğramasının en önemli sebebi zaman kısıtlılığıdır. Ramazan Bayramında Türkler, eğer Müslüman bir işletmede çalışıyorlarsa, işletme sahibi sayesinde ilk gün izinli olabilmektedirler. Böylece ailelerine ziyaretlerde bulunabilirler. Eğer Müslüman olmayan bir işletmeciyse çalışıyorlarsa, yıllık izinlerini kullanmak zorundadırlar.

Ramazan Bayramı öncesi oruç tutmak, İslamiyet'in gereğindedir ve yapılan gözlem sonucu, hemen hemen her Türk'ün oruç tuttuğu söylenebilir. Bu bağlamda toplumsal bir baskının varlığı kendini hissettirmekle birlikte oruç tutmayanlar "Türklük

özelliklerini kaybetmek” nazarında değerlendirilir. Oruç tutmayanlar, oruç tutmadıklarını söylememekte ve birçok Türk restoranı iftara kadar kapalı kalmaktadır (K.8, K.44).

Ramazan ayı boyunca, Paterson ve çevresinde bulunan her camide iftar yemekleri verilmektedir. Türkler iftarlara katılmakta, birbirleriyle sohbetler edebilmektedir. Ardından teravih namazları kılınmakta, akşamın geç saatlerine kadar camiler “sosyalleşilen dini bir mekân” şeklini almaktadır.

Kurban bayramında, ABD kanunları gereği hiç kimse evlerinde ya da evlerinin bahçelerinde kurban kesemez. Çevrede tanınmış Türk kasaplarına vekâlet verilerek, kurbanları kasaplara ait çiftliklerde kestirilir. Kesimden sonra eve getirilen kurban etleri en az yedi kapı olacak şekilde evlere dağıtılmaktadır (K.48, K.86).

New Jersey eyaletinde diğer şehirlerden farklı olarak; Paterson’daki gerek Türk gerekse Amerikan okulları dinî bayramlarda tatil olmaktadır (K.29, K.32, K.33, K.34, K.35, K.36, K.48). Bu, bölgedeki Müslüman yoğunluğu sebebiyledir. Böylece çocuklar, bayramları kısmen de olsa yaşayabilmektedirler.

Çalışmada edinilen bir başka gözlem, Ramazan Bayramında cami ve derneklere çocuklar için eğlence parklarının kurulmasıdır. Bunlar, zıplama araçları, top havuzu gibi çocukların ilgisini çekecek, ailelerle birlikte onları bu mekânlara gelmeye ikna edecek şeylerdir (K.35, K.48).

Amerika Birleşik Devletleri’nde Amerikalılar tarafından en çok kutlanan dinî bayramlar, Christmas ve Easter’dır. Türkçede Noel ve Paskalya Bayramı olarak bilinen bu günlerden, Paterson’da yaşayan Türkler mümkün olduğunca uzak durmaya çalışsalar da; yaklaşık 60 yıldır Paterson’da yaşayan Türkler, ikinci ve üçüncü kuşakların yetişmesi sonucu, bu tür bayramlara bile giderek yakınlaşmaktadır. İlk kuşakların bu tür bayramlarda uzak durmaları için çocuklarına karşı oldukça sert tavırlar takınması, çocuklarını uzak

tutmaya yetmiş fakat torunlarına kadar ulaşamamıştır. Okulda ya da ev ödevlerinde verilen bu tür çalışmaları anlayışla karşılayan Türkler olmakla birlikte, hiçbir şekilde bu kutlamalara yanaşmak istemeyen Türkler, çocuklarının eğitimlerini Türk okullarında sürdürmektedirler.

Kutsal aylar, kandiller, Müslümanlarca mübarek sayılıp kutlanan özel gecelerdir. Paterson'da kandillerde yemekli mevlitler verilmekte ve camilerde mutlaka dualar okunmaktadır. Ayrıca Muharrem ayında gerek camilerde gerekse evlerde aşureler yapılmakta; eşe dosta dağıtılmaktadır. Paterson'daki Türkler için aşure yapmanın en büyük anlamı, eve bereket getirmesidir (K.5, K.22).

VI.3.2. Milli Bayramlar

İçinde yaşanılan ülkenin kanun düzenlemeleri, takvimi ve buna paralel olarak kutlanılan bayramlarla ilgili tatiller o ülke içerisinde yaşayan, o kültürden olmayan halkı doğal olarak etkileyecektir. Ülke tarafından belirlenen bu günler resmi tatil ilan edildiğinden, o günün anlam ve önemi bilinecek ve kutlanacaktır (Gökdemir, 2001).

Milli bayramlar, ülke sınırları içerisinde yaşayan vatandaşların ülkelerine aidiyet duygularını beslemek için belirli günlerde coşkuyla kutlanır. Paterson'da Türkiye ile ilgili kutlamalardan yalnızca 29 Ekim Cumhuriyet Balosu ve 19 Mayıs haftası Türk Günü yürüyüşü yapılmaktadır.

Bir toplum içerisinde kutlamalar olduğunda, geleneğin yaptırım gücü, kişi o inançta olmasa da, içinde yaşanılan topluma uyulması gerekliliğini kişiye dayatır (Gökdemir, 2001). Amerika Birleşik Devletleri'nde de tıpkı İngiltere'de gözlemlenen durum gibi, zamanla milli kutlamalar azalmakta, Türklerin milli olma bilinci zayıflamaktadır.

Türklerin bir araya getirildiği bu organizasyonlar Türk Amerikan Dernekleri tarafından düzenlenmekte, Türklük olgusu ve beraberlik duygusu bu günlerde katılımcılara aşılanmaktadır. Dernek faaliyetlerine katılmayan Türkler ise bu günleri ancak Facebook üzerinden kutlayabildiklerini ifade etmektedirler (K.35).

Türklerin kutladığı bu günlerin dışında Amerikan Bayramları, Amerika'da yaşayan herkese açık, birlik ve beraberliği sağlayıcı nitelikteki günlerdir. Ulusal tatil ilan edilen günler, New Year's Day, Martin Luther King Day, Memorial Day, Independence Day, Labor Day, Thanksgiving Day, Christmas'tır. Ulusal tatil ilan edilmeyen fakat herkes tarafından ilgiyle karşılanan bir başka kutlama Cadılar Bayramı'dır.

Paterson'da yaşayan Türkler, yurt içinde ya da yurtdışında yaşayan geleneksel Türk aileleri gibi yılbaşı gecesi, buluşup yemekler yerler. Gençler dışarı çıksa da ilk kuşak genellikle aile arasında kutlamayı tercih etmektedir. Resmi tatil olan bu günlerde fırsat değerlendirerek aile ziyaretleri yapılır, eğlence merkezlerine gidilir, gece için geleneksel yemekler yapılarak tüm aile bir araya toplanır (Gökdemir, 2001).

Martin Luther King Günü, Anma Günü (Memorial Day) ve İşçi Günü (Labor Day) Paterson'da yaşayan Türkler için çok fazla anlam ifade etmezken; Bağımsızlık Günü (Independence Day), Cadılar Bayramı (Halloween), Şükran Günü (Thanksgiving Day) ve Yeni Yıl (New Year's Day), onlar tarafından da kutlanmaktadır. 4 Temmuz ABD'nin bağımsızlığı için Türkler, Amerikan aileleri gibi açık havada piknik yapmakta; akşam üzeri havai fişek gösterileri izlemektedirler. Kendilerinin de bu ülkenin vatandaşı olduğunu söyleyen Türkler, ülkede güzel yaşadıkları için bu ülkeye bir teşekkür mahiyetinde kutlamalara katıldıklarını belirtmektedirler (K.16, K.20, K.32, K.35, K.48).

Amerikan bayramlarını pek kutlamıyoruz ama bir yere kadar mecburen kutlamak zorunda kalıyoruz. Christmaslarını kutluyoruz, arkadaşlarımıza hediye alıyoruz.

Thansksgiving'te her birlikte ailece bir araya geliriz. Hindi pişiririz. Halloween'de çocuklarımıza kostümler alırız. Biz bir şekilde hem Amerikalıyız, hem Türk'üz. Ben önce Türküm ama sonra Amerikalıyım. 28 senedir bu ülkenin ekmeğini yiyorum. Bu ülke bana bir sürü yaşam hakkı ve kolaylıklar sundu. Elbette bu ülkenin de haklarını korumam gerek. Bu günümüzü bu ülkeye borçluyuz. Ama dersen ki Türkiye mi, Amerika mı? Tabiki önce Türkiye (K.32).

Şükran Günü ve Cadılar Bayramı'na katılımlar, Paterson'daki Türkler arasında diğer kutlamalara katılımlara oranla en fazladır. Bu kutlamalara zararı olmadığına inandıkları, birlikte olmak ve eğlenmek amacıyla katıldıklarını ifade etmektedirler. Okulda ve iş yerlerinde kutlamalarını gerçekleştiren Türkler, Şükran Günü'nü kutlamalarının en büyük nedenini o günün tatil olmasına bağlamaktadırlar (K.3, K.20, K.32, K.33, K.47).

VI.4. Özel Kutlamalar

İnsanların kendi aralarında kutladıkları, herhangi bir yaptırım ya da resmiyeti olmayan günlerin kutlanması özel kutlamalar adı altında ele alınabilir. Bu başlıkta, ailelerin çocukları için yaptıkları doğum günü kutlamaları, Amerika Birleşik Devletleri içerisinde Türkiye'ye oranla daha yoğun kutlanan anneler ve babalar günü dahil edilebilmekle birlikte; popüler kültürün son zamanlarda hızla beslediği sevgililer günü kutlamaları incelenebilir.

VI.4.1. Doğum Günü Kutlamaları

Doğum günü partileri, özellikle çocuklar için düzenlenen, özel organizasyon şirketleriyle anlaşarak gerçekleştirilen kutlama günlerinden biridir. Bugünlerde çocukların sınıf arkadaşları aileleriyle birlikte eve davet edilmekte, büyük organizasyonlarla misafirler ağırlanmaktadır.

Paterson'da yaşayan Türkler, çocuklarının doğum günü partilerine

Amerikalıları davet etmekten ziyade, kendi eş dost ve akrabalarını davet etmekte, bugünlerde Türk müzikleri çalıp, halaylar çekmektedirler. Yoğun iş hayatından fırsat bulup eğlenemeyen Türkler için en az kına geceleri kadar önemli olan doğum günleri, çocukların eğlenmelerinden başka aileleri bir araya getiren sosyal bir işleve de sahiptir.

VI.4.2. Anneler ve Babalar Günü

Anneler Günü; Amerika Birleşik Devletleri'nde Anna Jarvis'in kaybettiği kendi annesi için 1908 yılında başlattığı ve hükümetin 1914'te kabul ettiği anma günü tüm dünyada ilgi görmektedir (ML, 1985).

Anneler günü geleneğinin dünyada bu kadar ilgi görmesinin en önemli gerekçesi kimi kaynaklarda ve popüler medyada Antik Yunanlıların Yunan mitolojisindeki pek çok tanrı ve tanrıçanın annesi olan Rhea¹⁸ (Anadolu'daki adı Kybele) ile başladığını iddia eder (<http://www.milliyet.com.tr/bizi-dunyada-en-cok-seven-insan-ask-iliskiler-1234911/>). İddianın ayrıntılarından hareketle Anadolu'da, Roma ve Yunan mitlerinde adı geçen bir "ana tanrıça" Rhea onuruna yapılan kutlamaların ziraî medeniyetlerde mevsim döngüsü ve bahar başlangıcı gerçeğine ulaşılmakta¹⁹; fakat günümüz Anneler Günü kutlamalarının mitolojik bir alt yapısına erişilememektedir.

Anneler günü ile benzer özellikleri taşıyan ve özel kutlamalar içerisinde değerlendirebileceğimiz diğer bir gün ise "Babalar Günü"dür. Bu gün, Sonora Smart Dodd tarafından Anneler Günü gibi Babalar Günü'nün de olması gerektiği düşüncesiyle ilk

¹⁸ Neolitik Çağ'dan başlayarak, bütün Ege bölgesinde olduğu gibi, Girit adasında da en çok üreme uzuvları belirtilmiş insan biçimindeki kadın heykelcikleri her şeye hayat veren ve her şeyi tekrar kucağına alan büyük bir tabiat tanrıçasına tapılmış olduğuna işaret eder. M.Ö. 2000'de bu tabiat tanrıçasına dağların ve hayvanların hakimesi olarak rastlanıyor ve bu tanrıçanın tarihi devirde Girit'te Rhea, Anadolu'da ise Kybele adını taşıyan "Tanrılar Anası"nın karşılığı olduğunu anlıyoruz (Mansel, 1947; Akt. Albayrak, 2007).

¹⁹ Ana Tanrıça heykelciklerinin kadın şeklinde yorumlanmasının altında yatan neden; toprağın, kadının doğum ve insanın oluşmasındaki rolünden etkilenerek kadın gibi düşünülmesi, toprağın içinden ekinlerin fişkırmasının ise, yeni doğum yapan bir kadının çocuğuna kavuşmasına benzetilmesi olduğu düşünülebilir (Albayrak, 2007: 21).

olarak 1910'da çalışmalar başlatılmış; 1972'de ise resmi kutlama günü olarak ilan edilmiştir.

Her iki günün de Pazar günlerine denk gelmesi sebebiyle, aileler, tüm bireylerin bir araya gelmesiyle piknikler yapmaktadırlar. Elbette bu, Paterson'da yaşamaya alışmış, düzenlerini kurmuş aileleri kapsamaktadır. Hem Türkiye'deki kutlamaların Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kutlamalara oranla sönük geçmesi, hem de Paterson'da kutlamaya katılacak çevre bulunmaması sebebiyle henüz Paterson'a yeni yerleşmiş kişiler, gerek Anneler/Babalar günü gerekse diğer tüm Amerikan kutlamalardan biraz daha uzak durmaktadırlar.

VI.4.3. Sevgililer Günü

Sevgililer Günü, bu güne adını veren Aziz Valentine'nin öyküsüyle birlikte III. yüzyıla dayanmaktadır. Dönemin kralı ordusunda savaşacak asker bulamadığı gerekçesiyle Roma'daki tüm evlilikleri yasaklamıştır. Aziz Valentine ise bu zamanda Roma'da yaşayan bir papazdır ve yasağa rağmen çiftleri evlendirmeye devam etmektedir. Kısa bir süre sonra durumu öğrenen kral, papazın ölüm emrini verir. Papaz, 14 Şubat günü Hristiyan şehitliğine gömülmüştür (Arık, 2004). O tarihten günümüze Sevgililer Günü olarak kutlanan bu gün, Türkiye'de de özellikle sevgililer için kutlanmaktayken, Amerika Birleşik Devletleri'nde *Sevgi Günü*²⁰ şeklinde kutlanmaktadır.

Paterson'da yaşayan Türkler, bu günü aileleri bir araya getirecek bir kutlama olarak görmemekte, kendi aralarında zaman zaman küçük hediyeler alarak kutlamaktadırlar.

²⁰ Sevgi günü, Amerika Birleşik Devletleri içerisinde yapılan Sevgililer Günü kutlamasının Türkiye'deki kutlama şekillerinden farklı olarak yalnızca sevgiliye ithaf edilmediğini belirtmek için tarafımızca kullanılan bir kavramdır. Amerika'da bu gün, herkesin birbirine küçük hediyeler aldığı, özellikle çikolata ve kartlarla sevgilerini belli ettikleri bir gündür.

VII. BÖLÜM

PATERSON'DA YAŞAYAN TÜRKLERDE KÜLTÜREL DEVAMLILIK VE DEĞİŞİKLİKLER

VII.1. Kültürel Aktarım

Toplum, ortak yaşam alanlarını sürdürebilmek için birbirine bağlı-bağımlı kişilerden oluşan bir grup insan; kültür ise öyle bir toplumun davranış, biliş ve duyuş kalıplarından oluşan bir birikim ve bütünlük anlamında kullanılmaktadır (Güvenç, 1984). Toplumu oluşturan unsur bir araya gelen insan topluluğunu belirtmekteyken, kültür bu topluluğun ortak paylaşımları ve dünyayı algılayış biçimleridir.

Kültür, en genel tanımıyla bilginin bilinçli olarak öğrenilip beynin ve ruhun terbiye edilmesi süreci ve doğanın yarattıklarına karşılık, insanoğlunun yarattığı her şeydir (Güvenç, 1984). Ayrıca kültür, insanların biyolojik kalıtımlarının ötesindeki ihtiyaçlar, doyumlar ve doyumsuzlukların şekillendirdiği ve insanların öğrenme yoluyla kazandığı, edindiği, inşa ettiği maddi ve manevi birikimi, değerleri, yönelimleri, duygu ve düşünce dünyaları, sosyal davranışları, teknolojileri ve sanatlarının tamamını ifade eden ve doğaya eklenmiş yaratmalar, donatmalar bütünüdür (Çobanoğlu, 2004). Kültür, toplumu birbirine bağlayan etmen olarak göz önünde tutulduğunda; babalık yoluyla kan bağı topluluğu, iş birliğinde mekânsal süreklilik, etkinliklerde uzlaşma ve siyasal örgütlenmede gücün kullanılması gibi ilkelere dayalı bütünleşmedir (Nacar, 2002).

Kültür kavramı, insanlar arasında gözlemlenen farkların ve benzerliklerin sosyal kurumlar arasındaki ilişki ve yapılara ait benzerlik ve farklılıklardan ileri geldiğini önerir. Başka bir deyişle, iki insan benziyorsa, onların üyesi buldukları toplumların yapıları, kültürleri arasında benzerlikler vardır; benzemiyorsa kültürleri farklıdır (Güvenç, 1984). Bu, insanların içinde yaşadıkları toplumla ne kadar şekillendiklerini ve

yaşam kalıplarını oluşturan etmenlerin içinde yaşadıkları toplumla şekillendiğinin ifadesidir. Toplum içindeki yapı, bireylerin çevresindeki bireylerle ilişkilerini uyumlu kılmak, oluşturdukları kültür içerisinde yaşayabilmek ve bu kültürün devamlılığını sağlayarak bunu yaşatabilmek için birçok ortak ve yaygın davranışı oluşturur. Davranış kalıpları olarak nitelendirilebilen bu tutum, o toplumun yaşama biçimini, olaylar ve durumlar karşısındaki tavrını açıklar. Davranış kalıpları genel anlamda bir topluluğun yaşayışını oluştururken, bu yaşayış sosyal normlar olarak adlandırılan bu öğelerin sınırlayıcılarıdır. Bu sınırlayıcılıklar bireyin gruplarla ve topluluklarla ilişkileri sırasında uyumu ve düzeni sağlar (Başçetinçelik, 2009). Davranış kalıpları sosyal değerler ve normlar olarak da adlandırılabilir. Bu sosyal değer ve normların belirlediği kültürel kimlik, kaynağında mensubiyet şuuru bulunan milli benlikle beslenerek, sahip olunan tarihi birlikteliğin de katkısıyla, insanlarda yüksek bir sorumluluk bilinci oluşturur (Eker, 2010). Kültürel aktarımda, bu sorumluluk bilinci, sosyal değer ve normlar kültürün ana hatlarını belirlediği gibi, nelerin aktarılıp nelerin kültür içine dahil edilemeyeceğine de yön vermektedir.

Araştırılan sahanın sosyokültürel yapısını ele almak, halk kültürünü değerlendirmek ve kültür aktarımında nelerin etmen olduğunun çözümlenmesinin yapılması için öncelikle sosyal normların tanımının yapılması gerekmektedir. Bu normlar kültürü oluşturan en önemli etmenler olmakla birlikte kültür değişimleri içerisinde ilk esnemeye ve değişime uğrayacak olan olgulardır. Buna göre norm, sözlükte, “kural olarak benimsenmiş, yerleşmiş ilke veya kanuna uygun durum” (Türkçe Sözlük, 2011), “bir toplumsal grubun kendisi için ilke edindiği ve grup üyelerinin eylemlerini yönlendiren davranış kurallarının tümü” (Büyük Larousse, 1992) şeklinde açıklanmaktadır. Güngör ise

(2010), örflerin ve âdetlerin insan topluluklarını düzenleyici kurallar sisteminin bir kısmını oluşturduğunu ve bunun genel adının “norm” olduğunu ifade etmektedir.

Kültür aktarımında toplumun devamlılığını sağlaması açısından oldukça etkin olan ve sosyal normları oluşturan töre, örf, âdet, gelenek, görenek, teamül ve moda kavramları hakkında aşağıdaki bilgileri vermek mümkündür.

Töre

Bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, görenek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların bütünü, âdet, bir toplumdaki ahlaki davranış biçimleri, adap (Türkçe Sözlük, 2011) şekillerinde açıklanmıştır.

Töre, hukuk düzeni demektir. Türk töresi bugünkü gibi yazılı kanunlar halinde değildi. Örf ve âdet şeklinde çok sağlam olarak yerleşmişti. Türk töresi, oldukça sert ve kesin hükümler ihtiva etmiştir. Cezaları ağır olmakla birlikte, töre, Türk cemiyetinin belkemiğini teşkil ettiği için hiç kimse bu cezaları haksız ve adaletsiz görmemiştir. Törenin daima doğru ve adaletli olanı emrettiğini herkes baştan kabul etmiştir. Çünkü töre, milletin yüzlerce yıllık hayat tecrübesinden süzölmüş kaidelerden ibarettir (Güngör, 1990).

Sosyal normlar içerisinde diğer davranış kalıplarına oranla daha katı kurallara sahip olan *töre*, homojen, dışa kapalı toplumlarda, dışa açık toplumlara göre daha sık görünmektedir. Hukuk kuralları yerine töreler öncelikli yaptırım gücüne sahiptirler. Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşayan Türklerde Anadolu’da yaşatıldığı şekliyle töre uygulamalarına rastlanılmamıştır.

Örf

Dilimize Arapça’dan geçen örf sözcüğü “âdet, hüküm, gelenek” (Devellioğlu, 1999), “yasalarla belirlenmeyen, halkın kendiliğinden uyduğu gelenek” (Türkçe Sözlük,

2011) anlamlarındadır. Örfler, törelerden sonra gelen çoğu zaman toplumun katı beklentileri olarak nitelenen birtakım örnek tutum ve davranışlardır. Örflerin bireyle birey, bireyle aile, bireyle komşular ve akrabalar, bireyle halk ve ulus arasındaki ilişkileri, davranışları, tutum ve tavırları düzenleyen ve belirleyen işlevleri vardır. Toplumun her üyesini sürekli olarak baskı altında tutan örfler, zorlayıcı, yaptırıcı veya yasaklayıcı yaptırımlarıyla bireyin grupta, cemaatle veya toplumla uyumunu sağlar (Örnek, 2000).

Toplumda kendi kendine oluşan ve sürekli yinelenerek yerleşen âdetlerin yaptırıma bağlanmasıyla meydana gelen kural ya da kurallar bütünü, yazılı olmayan hukuk (Büyük Larousse, 1992) olarak tanımlanan örflere karşı çıkma, kimi toplumlarda yasaya karşı çıkmayla bir tutulur. Böyle durumlarda birey, kimi zaman yasaların da üstünde tutularak katı ve bağışlamaz bir tutumla cezalandırılır. Burada örfün dışına çıkan bireylerin iç dünyasında yaratılan çöküntü ve eziklik duygusu yasal cezadan daha ağır bir yoğunluktadır (Eroğlu, 2008).

Örf, ahlaki kuralları içerir ve yaptırım gücü töreden az, gelenekten daha fazladır. Örfte cezalar bellidir ve yapılan suçun cezasının yüksek sesle söylendiği normdur (Eroğlu, 2008).

Âdet

Kaynaklarda, “görenek, topluluk içinde eskiden beri uyulan kural, töre” (Devellioğlu, 1999) “görenek, usul, tabiat, alışkanlık” (Türkçe Sözlük, 2011), şeklinde açıklanmış olan *âdet*, toplum nazarında genel kabul görmüş ve öteden beri tekrarlanarak yerleşmiş bulunan uygulama anlamında kullanılmaktadır.

Âdetler tıpkı örfler gibi birçok sosyal içerikli ilişkiyi düzenlemekte, yönetmekte ve denetlemektedir. Toplumsal hayatın düzenli gitmesinde, kuralların uygulanmasında âdetler etkili olmaktadır. Örneğin karşılama ve uğurlamalar, yemek ve

sofra düzenleri, kız isteme, nişanlılık ve evlenme usulleri, selamlaşma, hatır sorma, bayramlar, mevsimler, önemli günlerle ilgili davranış biçimleri gibi durumlarda söylenecek sözler, takınılacak tavırlar ve tutumlar âdetlerin alanına girer (Örnek, 2000).

Örf ve âdetin oluşması için iki koşulun birlikte gerçekleşmesi zorunludur. Bunlardan biri süreklilik, öteki inanıştır. Çok uzun zamandan beri süregelen ve halkın inancı ile canlılığını koruyabilen örf ve adetin, uygulamada zorunlu bir nitelik kazanabilmesi, daha doğrusu hukuksal bir değer taşıyabilmesi için, ayrıca yaptırım ögesini de içermesi gerekmektedir (Güngör, 2010).

Gelenek

Sosyal normların önemli ve güçlü bir bölümünü oluşturan gelenek, bir toplumun uzunca bir zaman dilimi içinde kendi kültürlerinde her zaman var olduğuna inanılan, bir nesilden diğerine sözlü anlatım yoluyla aktarılan kültür birikiminin toplamına denmektedir (Candan, 2011).

Sosyal normların önemli ve güçlü bir bölümünü oluşturan gelenekler yaptırım gücü olarak adetten güçlü, örf, töre ve gelenekten zayıftır (Eroğlu, 2008).

Gelenekler, yapı bakımından donuk, statik kalıplar değildir. Aksine, ait oldukları milletin ihtiyaçlarına uygun biçimde değişen, gelişen, yeni geleneklerin doğmasını sağlayan dinamik bir yapıya sahiptirler (Yıldırım, 1989). Gelenekler adetler gibi, ama onlardan daha güçlü olarak toplumsal hayatın düzenlenmesinde ve denetlenmesinde önemli rol oynarlar. Nitelikleri bakımından genellikle tutucu olan gelenekler; aile, hukuk, din ve politika gibi toplumsal kurumlar üzerinde daha etkilidirler. Bunlara bakarak bilim ve sanat, geleneklerin daha az etkisi altındadır. Bireyin bağlı bulunduğu grubun veya toplumun geleneklerine karşı çıkması bu karşı çıkışın derecesine

göre bireyin toplulukça aforozundan saldırıya uğramasına, hor görülmesinden alaya alınmasına kadar genişleyen tepki türlerinde biçimlenir.

Gelenekler geniş anlamıyla “bir kuşaktan ötekine geçebilen bilgi, tasarım, boş inanç, yaşantı biçimi; daha geniş anlamıyla maddî olmayan kültürdür. Dar anlamda ise kuşaklar boyunca bir toplumun kutsal ya da politik işleri gibi önemli konulardaki görüşleridir. Aynı zamanda kuşaktan kuşağa geçen kültür kalıtları, alışkanlıklar, bilgiler, beceriler ve davranışlar gelenekler içinde yer alır (Örnek, 2000). Töre ve örf kadar katı kurallara sahip olmaması nedeniyle gelenekler toplumlar içerisinde devamlılığını daha uzun süre sağlayabilmektedirler. Gelenek bilinci, kültürel sürekliliği sağlar (Ayvazoğlu, 1995; Akt. Eker, 2010).

Görenek

Teamül ile modanın birleşmesi göreneği oluşturmaktadır. Fakat moda veya teamül olmadan da görenek oluşabilmektedir. Görenek; “bir şeyi eskiden beri görüldüğü gibi yapma alışkanlığı, âdet, alışkı” (Türkçe Sözlük, 2011) şeklinde tanımlanmaktadır.

Teamül

Arapça “amel” den gelen “teamül”ün değişik şekilde tanımları yapılmıştır. Sözlüklerde “bir işin oluşu, öteden beri olagelen muamele” (Devellioğlu, 1999), “bir yerde öteden beri olagelen davranış, iş” (Türkçe Sözlük, 2011), şeklinde açıklanmaktadır.

Moda

Moda, sosyal normlar içerisinde en kısa süreli olan ve çabuk değişebilen, taklit yoluyla yayılan, temelinde değişiklik ve özgünlük dürtüsü yatan geçici davranış biçimidir (Örnek, 2000).

Modayı doğuran dinamik etken, insanın yeni biçimler ortaya koyma tutkusudur. İnsan, hayatın tek düzenli ve zor akışından kurtulmak için biçim değişiklikleri

arar. İlerlemelere bağlı değişiklikler, süslenmekten çok yararlı olmak isteğinden doğar. Oysa moda böyle bir ilkeye bağlı değildir. Modadaki yenilikler sadece değişiklik için yapılan yeniliklerdir, faydalı olma amacı taşımazlar. Uzun süreli modaları yararlılık ilkesine mâl etmek gelenek haline gelmiştir (Eroğlu, 2008).

Çabuk yayılması, var olana aykırı düşmesi, insanın değişik gereksinimlerinden kaynaklanması, ticari amaçlarla desteklenmesi, cins ve yaşı grupları arasında daha belirgin olması, toplum katlarına ve sınıflarına göre ayırım göstermesi modanın belli başlı özelliklerindedir (Eroğlu, 2008).

Moda kendini en çok, giyim kuşam ve süslenmede göstermekle beraber, dilde, düşüncede, hareket tarzında, müzikte ve sanatta zaman zaman etkili olmaktadır. Bir toplumun sadece sınırlı ve belirli kesimlerinde uyulan kimi modalar da vardır ki, bunları daha çok “ heves” olarak nitelendirmek mümkündür (Örnek, 2000).

Davranış kalıplarını oluşturan ve sosyal normlar olarak adlandırılan töre, gelenek, görenek, örf, âdet, teamül ve moda toplumun halk kültürünü oluşturur. Halk kültürü, bireyin toplum içerisindeki yaşantısında, düzeni ve uyumu sağlar. Ayrıca toplumların geçmişı ve geleceği arasında bir köprü vazifesi görmekte, milletlerin varlıklarını ve birliklerini korumalarına büyük ölçüde yardımcı olmaktadır (Eroğlu, 2008).

Kültür bir milletin dil, din, duygu, düşünce ve yaşayış tarzındaki bütünlüktür (Güzel, 2006). Kültürel kimliğin diğer kuşaklara aktarılmasıyla kültürel aktarım gerçekleşmektedir. Aktarımın oluşabilmesi için, kültürün devamlılığını benimseyecek bireylerin yanında devam ettirilecek kültürel öğelerin varlığı ve yaptırım gücü sağlanmalıdır.

Amerika Birleşik Devletleri içerisinde yaşayan Türklerin kültürel aktarımları bölgeye ve kuşaklara göre değişiklik göstermekte, yurtdışında dağınık yaşayan Türklere

oranla en sağlam kültür aktarımının “getto” olarak tabir edilen belirli bir ırkın bir arada yaşadığı alanlarda daha sık yaşandığı görülmektedir. Alışkanlıklarından kopmak istemeyen halk, birlikte yaşamının getirdiği gelenek, görenek, örf ve âdetlerin yaptırım gücüyle bu alışkanlıklara ve davranış kalıplarına daha da sıkıca bağlanmaktadır.

Kültürün devamlılığını sağlamak için yukarıda belirtilen örf, âdet, gelenek, görenek gibi kültürü belirleyen sosyal normların devamlılığını sağlamak gerekmektedir. Sosyal normların içlerinde barındırdıkları yaptırım gücünün sağlanabilmesi için ortak paylaşım ve iletişim gerekmektedir. Bu bağlamda dil ve din kültürel aktarımın en güçlü sağlayıcılarıdır.

II.5.1.1. Dil-Kültür İlişkisi

Toplum içerisinde kültürel sistemin var olması için öncelikli araç, bireylerin birbirleriyle iletişim kurmasını sağlayan “dil”dir. Dil, bir milletin kendine has geleneklerinin kuşaklar arasında aktarılmasını temsil etmekte ve söz konusu temsil edişle de kültür olarak tanımlanan değerlerin oluşmasını ve gelişimini sağlayan en önemli araçtır (Çobanoğlu, 2004).

Sözel kültürdeki ifadeler, o topluluğun değer yargılarını anlatır. Hayatı algılamayı dile getiren bu ifadelerin seslendirilmesi, topluluk üyelerini ortak paydalarda birleştirme ve onları paylaşma hazzına ulaştırır (Sanders, 1999; Akt. Eker, 2010). Paterson’da yaşayan Türkler için Türkçe’nin kullanılıyor olması bile kültürün devamlılığının hâlâ sağlandığının öncelikli göstergesidir. Bu sayede burada yaşayan halk birbirleriyle iletişimlerine devam etmekte, birbirlerini yargılamaları ve onaylamalarıyla geleneklerinin devamlılığını sağlamaktadırlar. Özellikle birinci kuşağın -gerek dil bilmemenin getirdiği zorunluluktan gerekse bilerek ve isteyerek çocuklarının Türkçe öğrenmesini istedikleri için edindikleri kuraldan- evde Türkçe konuşulmasını arzulaması,

diğer kuşaklarla arasındaki bağların kopmaması ve dolayısıyla beklenti ve isteklerini rahatlıkla dile getirebilmesi anlamına gelmektedir. Bu, yapılması gereken davranışların söylem üzerine oturtularak en az aile içerisinde görülmesi kadar etkin bir yoldur. Bu bağlamda dil, çocuk yetiştirilirken de sık sık dile getirilen “Sen Türk kızsın.”, “Misafirlere hoş geldin dedin mi?”, “Büyüklerinin elini öp.” , “Gece eve geç gelemezsin.” gibi uyarılarda da görüldüğü üzere, ikinci ve üçüncü kuşağın milli kültür içerisinde yapmaları gerekenleri sözlü uyarılarla onlara hatırlatma ve öğretme yolunun başlıca aracıdır.

Dilin devamlılığının tespitinin yanı sıra ortaya çıkarılan bir başka gerçek, ikinci kuşaktan itibaren yoğun şekilde iki dilin bir arada kullanılmasıdır. “Turkish” adı verilen bu terim, Türk dili literatüründe henüz yerini almaya başlamışken, birçok ülkeden gelen insanların yaşadığı Amerika Birleşik Devletleri’nde daha eski zamanlardan beri kullanılmaktadır. Buna göre “Turkish” ya da “Türkilize” olarak isimlendirilen bu terim, Türkçe ve İngilizce kelimelerinin ve anlamlarının karışımında türetilen yeni bir sözcüktür. Anadili Türkçe olan kimselerin sıklıkla İngilizceyle iletişim kurmasından meydana gelen dil ilişkisini ve İngiltere, ABD ve Kanada’da yaşayan Türk göçmenleri arasında, İngilizce konuşulan birçok üniversitede, lisede, İstanbul ve diğer büyük şehirlerde kullanılan dil kastedilmektedir. Türkçe konuşmacılar Türkçe konuşurken dillerine büyük bir oranda İngilizce kelime alırlar. İki dili aynı oranda ve sıklıkla konuşanlar için kullandıkları diller arasında geçiş yapmak kolay değildir. Bu nedenle zaman zaman bazı İngilizce deyimler ve atasözleri bile doğrudan Türkçeye çevrilerek kullanılmaktadır. Hatta bazen de tam tersi yapılarak, Türkçe bir atasözü ya da deyim İngilizce söylenmektedir. (<http://en.wikipedia.org/wiki/Turkish>).

Bu terim bağlamında tespit edilen Turkish örnekleri aşağıdaki gibidir:

Onlar için zaten **no problem** (K.2).

Çocuklarımla **major**'ları çok farklı (K.3).

Bir gün buradan Türkiye'ye döneceksem çok **perfect** bir İngilizceyle dönmeliyim (K.7).

Ben ülkeme gitmek istiyorum **homesick** oldum, dedim (K.7).

Evlendiğim kişi **state**'ine döndü (K.7).

Hiçbir zaman **statu**'mü illegal hale getirmek istemedim (K.7).

Kendi **bank account**'larımı bile kullanmıyorum ben (K.7).

En ufak bir araştırmada bana **fake** evlilik yapmışsın diyebilirler (K.7).

Hep **cash** parayla çalıştım (K.7).

Interview zamanı **interview**'e gelmemiş evlendiği kişi (K.7).

Bu yıl da gideceğiz, **September**'da (K.33).

Başka **choise**'un yok, gideceksin (K.32).

Her ne kadar iyi bir **education**'a sahip olsan da, burası kabul etmiyor (K.32).

Şu anda **tax**'ler çok yüksek (K.30).

Burada **freedom** diye bir şey var (K.33).

Yolda ben **presedent**'e bile küfür edebilirim (K.33).

Experience olmadığında alttan başlıyorsun (K.33).

Biz müslümanız, **no pork, no ham** hep diyorum (K.33).

Eşimin bir tanıdığının **basement**'inin kiraladık (K.34).

Ben hiç bir zaman Amerika'da yaşıyorum, "hadi onları **follow** yapayım" demedim (K.34).

Patronum bana "ben senin **religion**'ına saygı duyuyorum dedi" (K.34).

Benim eşim beni çok **push** yaptı İngilizce öğrenmem için (K.34).

Benim burada biraz daha **experience** yapmam gerek (K.35).

Tabiki arkadaşları oluyor ama gidip arkadaşlarıyla **hang out** yapamaz dışarıda (K.35).

Cemaatler niye var diye çok **question** yaptık biz (K.35).

Thanksgiving'te de halam **turkey** yapar (K.35).

O zaten **religion** değil (K.36).

Kendimi **take care** etmem lazım (K.41).

Çünkü burda **fresh** değil hiçbirisi, **factory**'den geliyor hepsi (K.43).

Pasaportlar zaten **expired** oldu (K.51).

Kendi yaşadığım **individual** problem için istemiyorum (K.51).

Bunu yalnız **educated** insanlar yapabilir (K.53).

Kimsenin **schedule**'ı birbirine uymuyor (K.58).

Büyüklerle **visit**'ler başlar daha sonra (K.62).

Ben çocuklarıma Türkçe **name** bir de **American nickname** istiyorum (K.66).

Bize **fun** olsun istedik (K.79).

Communication rahat olsun diye babam burada yaşamayı tercih etti (K.81).

Arkadaşlarıma bakıyorum **adopt** olmuşlar (K.81).

Burada **handycap**'e daha saygılılar (K.81).

Örneklerden yola çıkılarak, dilin kültür aktarıcılığındaki yeri ve kuşaklar arasındaki değişkenlikleri ele alındığında, ilk kuşak arasında Türkçenin daha yoğun ve güçlü bir şekilde kullanıldığı, ikinci kuşakta çözümlerin başladığı ve üçüncü kuşak içerisinde Türkçenin gerekli ve zorunlu hallerde kullanıldığı tespit edilmiştir. Yapılan görüşmeler sırasında da üçüncü kuşağın kendini rahat ifade edebilmesi için İngilizce konuşmayı tercih ettiği, bu nedenle görüşmelerin İngilizce kayda alındığı belirtilmelidir.

II.5.1.2. Din-Kültür İlişkisi

Dinselliğin ağır bastığı toplumlarda birey, bir dizi kuralı yerine getirmekle kendini yükümlü sayar. Kutsal kitapların, dinsel kurumların öngördüğü, yerine

getirilmesini istediği kurallara, görevlere veya kaçınımlara uyulmadığı zaman birey, günah işlemiş olduğu duygusuna kapılarak tedirgin olur. Tanrı veya Tanrıların buyruğuna aykırı hareket eden kimse bu hareketin karşılığı olan cezadan kurtulmak, ruhsal bakımdan arınmak zorundadır. Çünkü dinselliği ağır basan toplum, kişiyi baskı altında tutar. Herhangi bir dinin yasakladığı yiyecekleri yemek, girilmesi yasak olan yerlere girmek, dokunulması belirli kurallara bağlanmış nesnelere gelişigüzel dokunmak günah işlemek sayılır. Öte yandan dinin, dinsel dünya görüşünün gerekli kıldığı, yapılmasını ve yerine getirilmesini istediği şeyler ise, sevap işlemek olarak nitelendirilir. Her iki durumda da yani kişinin olumlu doğrultuda hareket etmesini sağlamak veya olumsuz ve aykırı davranışını önlemek dinsel ve mistik yaptırımını gerektirir (Örnek, 2000).

İnsanlar birlikte yaşamaya başladığı devirlerden beri kural ve davranışlara uyma ihtiyacı hissetmişlerdir. Başlangıcında insan ilişkilerine veya insanların birtakım davranışları sonrasında birbirlerine verdikleri tepkilerin sonucu ortaya çıkan davranış biçimlerinden genel kabul görenler, zaman içerisinde toplumsal kural haline gelmiştir. Bu kural ve davranışlar yazılı olmasa dahi toplumdaki her fert tarafından bilinir. Uyanlar takdir edilirken uymayanlar da yaptıkları suçun derecesine göre cezalandırılırlar. Fakat sosyal normların amacı, çeşitli yöntemleriyle bireyi kötü, olumsuz veya uyumsuz davranışlardan uzaklaştırarak, toplum içerisinde yasalara uygun davranış biçimine uymaya zorlamaktır. Bu yönü ile sosyal normlar din ile de paralellik göstermektedir. Hatta halk arasında günlük kullanımda sosyal normlara uymayan bazı davranışlara “günah” denilmesi de bu iki yaptırımın birbiri ile ne kadar ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Eroğlu, 2008).

Araştırma sahasında birçok cemaat ve tarikatın bulunmasının nedenleri Amerika Birleşik Devletleri’nde hissedilen yalnızlık, göç etmiş olmanın getirdiği zorluklar

ve insanların “kendilerinden” birini görme ve yaşayışlarını paylaşma arzusudur. Bu istekler Türk toplumunun içinde buldukları gruptan kopmama arzusuyla doğru orantılı olarak kendi içlerinde yarattıkları kurallara uyumu beraberinde getirir. Çünkü yalnız olduklarını hissettikleri Amerika Birleşik Devletleri içerisinde daha fazla yalnız kalmama isteği içerisindeyler. Bununla birlikte, Türkiye’deki yaşayışlarından dini anlamda birtakım getirileri olan Paterson’daki Türkler, bu alışkanlıklarından ve Allah’a olan bağlılıklarından vazgeçmek istememektedirler.

T.S. Eliot, din ile kültürü birbirinden ayrı iki durum olarak kabul etmekle beraber onlar arasında hayati bir bağ da bulunduğunu savunmaktadır ve ona göre din, kültürü aşan ve onu besleyen bir kaynaktır diyen Mehmet Kaplan (2012), dinin basit olarak bir inançlar ve ibadetler mecmuasıdır diye tarif edilebileceğini fakat bu inanç ve ibadetlerin, toplum hayatında gerçekleşirken, birbirini doğuran ve birbirine bağlı bin bir şekil yarattığını belirtmektedir.

Bu bağlamda din, namaz kılmak için toplanıldığında, cenazelerde, bebek doğumları için kesilen kurbanlarda ya da dinî bayramlarda birtakım yaptırımlara sahip olmakla birlikte insanları sosyalleştiren işlevlere sahiptir. Bu işlevler, kendilerini Amerika Birleşik Devletleri içerisinde yalnız hisseden kimselere birliktelik sağlamakta, bu birliktelik Türk kültür ve yaşayışının devamlılığını getirmektedir.

Yapılan görüşmeler esnasında Paterson’da yaşayan Türklerin dinî yaşayışlarını ve Türk-Müslüman olgusuna bakış açıları aşağıda verilmiştir:

Domuz eti yemiyoruz. Dindar değiliz ama belirli kuralları tam olarak yerine getiriyoruz. Zaten Türkler domuz eti yemezler, dindar olmasalar da yemezler (K.9).

Örf ve âdetimizi ya da dinimizi değiştirmek mecburiyetinde değiliz. Kimse bizi buna zorlamıyor. Ama bazı davranışlarımızı değiştirmek zorundayız. Buraya göre yaşamak

tamam ama din senin kalbinde, beyninde. Örf ve adetin de senin beyninde. O zaman tamam (K.16, K.17).

Her cenazede burada yemekler yapılır, 3-5 çeşit. Büyük camide ya da diğerinde Ramazan'ın her günü yemek yapılır. Diğer dini bayramda da yemekli mevlit yaparız (K.21).

Biz hep çocuklarımıza siz Türk kızsınız, ona göre davranın diyorduk. Türkiye'de dinsel açıdan bir korkun yok. Ama burada çocukları elinden kaçırma korkusu vardı (K.32).

Çocuklar başka dini seçmek isteseydi izin vermezdim, Allah korusun. Ama isteselerdi -büyük konuşmak istemiyorum- bilmiyorum. İnsanın başına her şey gelebilir. Domuz yemeyeceksiniz diye hep tembihledim. Evlenen çocuklarımın dini nikahları da vardı (K.34).

Dini toplantılar yapmaya çalışıyoruz, sohbet gibi, ya da mevlit. Dinî pratikleri yerine getirebiliyoruz. Başımı kapatabiliyorum mesela (K.48).

Dini nikah isterim ailem için. Ailem önem veriyor çünkü (K.49).

Sonuç olarak bakıldığında Paterson'da yaşayan Türklerin dinlerini Türklüğün ya da ortak yaşam alanının getirisi olarak gördükleri ifade edilebilir. Bu bağlamda dini nikâhın ailelerin isteği üzerine yapılması da ayrı bir örnek olarak gösterilebilir. Paterson'da yaşayan Türkler için din aynı zamanda toplum olarak yaşamanın ve içinde bulunulan toplumdaki kopmamanın bir gereği olarak yerine getirilmektedir.

VII.2. Kültürel Değişim

Kültür, her canlı varlık alanı gibi değişir. Ancak değişimin hızı, zamana, mekâna ya da toplumun özelliklerine bağlıdır. Kültür değişimi, her toplumda her zaman var olmuş, sadece hızı değişmiştir (Güvenç, 1984).

Göç edenler için dinamizm ve muhafazakarlık diyalektik bir biçimde iç içedir (Saldivar, 1999; Akt. Güler, 2002). Gidilen yerin cazibesi dinamizm yaratırken geride kalan vatanın, değerlerin ve her şeyin hasreti ve korunması her zamankinden daha çok ön plana çıkmaktadır. Doğaldır ki çatışmanın azalması bireysel düzeyde kabullenme, sentez yapma veya değişim ve uyumla olmaktadır (Kates, 1984; Akt.Güler, 2002). Çalışma alanımız olan Paterson, içte Türk kültürü açısından homojen bir yapıya sahipken, kendi kültüründen farklı bir kültür içerisinde yaşıyor olması sebebiyle heterojen toplum özelliği göstermektedir. Irkın tek bir etken olarak, kültürel farklara sebep olamayacağı savunulabilecek bir tezdır diyen Güvenç (1984) kültürün yaşanılan mekâna ve toplumun millî kültüre bağlılığı ile orantılı olmakla birlikte kaçınılmaz bir gerçek olduğunu belirtmektedir.

Kültürel sistemler, kendilerini oluşturan öge ve kurumların bütünüyle değil de bir kısmıyla daha hızlı değişirken, diğer bazı kurumlar geri kalıyor ya da değişmiyor gibi görünürler. Bu tip farklılaşmalar, yeni sorunlar yaratır. Öyle ki sorunların çözümü yeni kültürel kurum ve öğeleri gerektirebilir. Böyle durumlarda öteki (yabancı) toplumlardan hazır çözümler alınır veya yayılma yoluyla onlar kendileri gelirler (Güvenç; 1984). En ilkelinden en ilerlemişine kadar, hiçbir sosyal ve kültürel sistem tek başına var olmaz. Onun bir kültür çevresi, uzak ve yakın komşuları vardır. Sistemin, çevresiyle sık ve sıkı kültürel ilişkileri vardır. Sistemden çevresine doğru yayılan dalgalar olduğu gibi, sisteme yakın ve uzak çevresinden gelen dalgalar da mevcuttur. Kültür sistemi, çevresindeki uzak-yakın öteki toplumlarla alışveriş içinde bulunan açık bir sistemdir (Emery, 1972; Güvenç, 1984). Hele ki bu açık sistem farklı bir kültür içerisinde yer alması bağlamında incelendiğinde, kültürel değişimde dikkat çeken unsurlar kültürleşme, kültürlenme ve son noktada kültürel kayıp olmuştur.

VII.2.1. Kültürlenme

Kültürlenme, birey, grup ve toplulukların, birbirleriyle etkileşim süreci içinde yeni kültür bileşimleri araması, kendi geleneksel kültürlerine özgün katkılarda bulunması, toplumda oluşan gizil güçlerin günlük yaşama girmesi, yeni öz ve biçimlerin denenip sınanması, toplumların kendi kendilerini yenileme sürecidir. Belli bir toplumun alt-kültüründen ya da farklı toplumlardan gelen birey ve grupların buluşması ve bir etkileşim süresi sonunda, asıl kültür ve alt kültürlerde bulunmayan bir birleşime varılması, ulaşılmıştır (Güvenç, 1984). Bu bağlamda Paterson'da yaşayan Türklerin kültürlerinde oluşan her bir değişiklik "kültürlenme" adı altında incelenebilir. Antropoloji literatüründe kültürün maddi ve manevi unsurları incelenirken, kültür değişmesi sırasında bunlardan hangilerinin daha kolay intikal edebileceği -bir kültürden öbürüne geçebileceği- tartışılır. Genellikle maddi kültür unsurlarının, yani inançlardan çok bunların somut görüntülerinin bir başka kültür tarafından daha kolay ve çabuk benimsendiği kabul edilmektedir. Aslında bu bir öğrenme olayıdır, somut şeylerin soyut olanlardan daha kolay öğrenilmesi ise eskiden beri bilinen bir gerçektir (Güngör, 2010). Paterson'da dinî unsurlardan yani manevî değerlerden yeni bir uygulama alınmamakla birlikte eğlencede ya da kutlamalarda görülen somut nesnelere benimsenmektedir. Örneğin, evlenecek kızların nedimelere sahip olması bir kültürlenme örneğidir. Türkiye'de nedimelerin olmaması ve Amerika Birleşik Devletleri'ne göç eden Türklerin kendi kültürlerinde olmayan bir olguyu benimsemeleri kültürlenme içerisinde gösterilebilir. Aynı kişiler, Türkiye'ye döndüklerinde yeniden düğün yapsalar, nedimleri olmayacaktır. Yani kültürlenme tek taraflı kültür etkilenmesi ve kültürel olguların tek taraflı alınması şeklinde yorumlanabilir. Bir başka kültürlenme örneği olarak "babyshower" örneği verilebilir. Babyshower²¹, bebek doğmadan önce

²¹ Babyshower: Anne adayının ve bebeğin ihtiyaçlarının karşılanması için yapılan doğum öncesi bir kutlama. Ayrıntılı bilgi için bk.: VI. Bölüm Paterson'da Yaşayan Türklerde Törenler, Bayramlar ve Kutlamalar

anneninin ve bebeğinin ihtiyacını karşılamak ve küçük bir kutlama yapmak maksadıyla kadınların bir araya geldiği bir törendir. Bu tören, gerek işlevselliği gerekse sosyalleşme ihtiyacını karşıladığı için Türkler arasında da oldukça yaygın bir şekilde kutlanmaktadır. Aynı şekilde “bridalshower”²² da Türkiye’de uygulanmayan fakat Paterson’da yaşayan Türkler arasında kabul görmüş bir kutlamadır. Buna ek olarak mezarlıklarda mezar taşına ölen kişinin resminin yerleştirilmesi Hristiyan kültürü etkisiyle benimsenmiş bir uygulamadır. Dolayısıyla bu da kültürlenme adı altında incelenebilir. Ayrıca Cadılar Bayramı’nda çocukların o güne özel kıyafetler giyerek evleri dolaşmaları ya da Şükran Günü’nde hindi pişirip ailece yemek yemek kültürlenmenin sonucudur. Tüm bu örnekler doğrultusunda kültürlenme kısaca, tek taraflı olacak şekilde bir kültürün etkisi altında kalınıp o kültürü benimseme şeklinde açıklanabilir.

VII.2.2. Kültürleşme

Kültürleşme, iki ya da daha çok sayıdaki kültür grubunun aşağı yukarı sürekli ilişki ve etkileşimi sonucunda, gruplardan birisinin ötekine ait kültürel öğeleri kabul etmesi, benimsemesi ve ortaya yeni bir kültür bileşiminin çıkması süreci olarak tanımlanabilir (Güvenç, 1984).

Kültürleşmede, kültürlerin veya o kültürde yaşayan bireylerin ve grupların doğrudan etkileşime girmeleri şart değildir. Yazılı basın, radyo, TV yayınları, sinema, sanat ve moda akımlarının da uzun vadede, birbirleriyle yüz yüze gelmeden kültürleşmeleri mümkündür. Çağımızda sözü edilen “globalleşme” (globalization/küreselleşme) budur. İletişim teknolojisindeki, devrimin yol açtığı bilişim devrimi ve bilgi toplumu, temelde, teknolojiyle hızlandırılmış, bir kültürleşme devrimidir (Güvenç, 2013).

²² Bridalshower: Evlenecek kızın ihtiyaçlarının karşılanması için yapılan düğün öncesi bir kutlama. Ayrıntılı bilgi için bk.: VI. Bölüm Paterson’da Yaşayan Türklerde Törenler, Bayramlar ve Kutlamalar

Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan ve birebir etkileşime maruz kalan Türkler içerisinde kültürleşme, kendi topraklarında ve kültüründe yaşayan insanlara oranla elbette ki daha fazladır. Paterson'da evlenen kızların kırmızı kuşak bağladığı halde, nedimelerin olması kültürleşmeye örnek verilebilir. Aynı şekilde kına gecesinin yapılmasıyla birlikte, kına da tıpkı “bridalshower” yapıyormuşçasına geline hediyeler alınması ya da kına gecesi *bridalshower*miş gibi sürpriz bir organizasyon şeklinde yapmak da yine kültürleşmenin açık bir örneğidir. Bir başka örnek olarak camilerin dinî bayramlarda ışıklarla süslenmesi verilebilir. Şayet, yalnızca Noel'de ışıklarla süslenen bir alışkanlık olsaydı bu, kültürleşme başlığı altında ele alınabilirdi. Fakat, Noel'i yaşıyormuş gibi İslami bayramlarda bu uygulamanın yapılması iki kültürün iç içe geçirildiğinin bir göstergesidir ve kültürleşme adı altında ele alınmalıdır.

Diğer dikkat çeken uygulama, *diş buğdayı* uygulamasıdır. Türk geleneklerinde yalnızca buğday kaynatılıp çocuğun başından biraz serpilmesiyle yetinilirken, Amerika Birleşik Devletleri'nde *first teet*²³ kutlamalarının yapılması da kültürleşmeye bir örnektir.

Son olarak dikkat çeken bir başka uygulama ise sünnet törenlerinde “pinyata²⁴” adı verilen ve aslında Amerikan doğum günlerinde kullanılan bir çeşit şeker kutusunun eğlence maksatlı kullanılmasıdır. Pinyatanın Türk ailelerinin çocuklarının doğum günlerinde getirtilip bir Amerikan eğlence kültüründen etkilenmesi kültürleşmedir. Sünnet törenlerinde ise böyle bir uygulanmanın olması yine iki kültürün iç içe geçirildiğinin göstergesidir ve kültürleşmeye bir kanıt olarak gösterilebilir.

²³ First teeth: İlk diş. Ayrıntılı bilgi için bk. VI. Bölüm Paterson'da Yaşayan Türklerde Törenler, Bayramlar ve Kutlamalar.

²⁴ Pinyata: Amerikan geleneği içerisinde doğum günlerinde çocukların kutudan şeker düşürmeye çalıştıkları bir kutu. Ayrıntılı bilgi için bk. VI. Bölüm Paterson'da Yaşayan Türklerde Törenler, Bayramlar ve Kutlamalar.

Sonuç olarak kültürleşmeye, iki kültürün maddi değerlerinin iç içe geçtiği ve yaşatıldığı tüm olguların sınıflandırılmasında kullanılan bir terimdir demek yerinde olacaktır.

VII.2.3. Kültürel Kayıp (Asimilasyon)

Yeni uyum süreci ile birlikte yeni nüfus ve yer değiştirmelerin sıklıkla yaşandığı, küreselleşen ve bilgi toplumuna geçişi yaşayan dünyada insan-yer ilişkisi değişmekte ve bu yeni uyum sorunları da beraberinde getirmektedir (Tekeli, 1998). Gerek iletişim araçlarının her kültür içerisinde yer alması ve baskın tek bir kültürü empoze etmesi nedeniyle gerekse de göç etmiş topluluklarda ister istemez göç edilen ülkenin kültürüne maruz kalma sonucu birtakım değişiklikler görülmeye başlanmaktadır. Bir kültürün tek ve güçlü bir ülkenin kültürel etkisi altında kalması, söz konusu ülke ekonomik ve teknolojik anlamda ne denli güçlüyse o derece sakıncalı olabilir. Buna kültürel yozlaşma, kültürel özümlenme, ulusal kültür varlığını yitirme demek belki daha yerinde olabilir (Güvenç, 1984).

Paterson'da yaşayan Türkler içerisinde de öncelikli olarak göçmen bir toplum olmanın ve homojen toplumdaki uzakta yaşamanın getirdiği süreç nedeniyle ardından içinde yaşanılan toplumun tüm dünyada baskın tek kültürleşme çabası göz önünde tutulduğunda ikinci ve üçüncü kuşak içerisinde kültürel olgunun zayıfladığı görülmektedir.

Bugünün nesilleri sosyal hayatın kaidelerini hissi bağlarla bağlı buldukları şahıslardan (anne, baba, hoca vs.) çok, kitap gibi kaynaklardan veya şahsen münasebette olmadıkları kimselerden öğreniyorlar. Kendilerine bir bilgi veya emir konusu olarak sunulan şeyleri akıl kriterine göre değerlendiriyorlar. Bu durumda eskilerin büyük bir saygı ile bağlandıkları pek çok örf ve âdetler onlar için manasız birer kaide, hatta sınırlayıcı bir bağ yığınının ibaret oluyor (Güngör, 2010) diyen Güngör'ün bu açıklamasına uygun

olarak Paterson'da kültürel kayıplara rastlanılmıştır. Bunlardan ilki, “isimle hitap etme isteği”dir. Bu istek, birinci kuşakta henüz engelleri aşamamış olsa da ikinci ve özellikle üçüncü kuşak arasında birinci kuşak ile çatışmalar yaratmaktadır. Bu bağlamda üçüncü kuşak gençler zaman zaman başkalarına neden “abla, abi” dediklerini yargılamakla birlikte, “isimle hitap etme olgusu” henüz tam anlamıyla bir *kültürel kayıp* boyutuna ulaşmamıştır. Bir diğer kültürel kayıp “el öpme” geleneğinde görülmüştür. Amerika Birleşik Devletleri'nde büyümüş ikinci ve üçüncü kuşağın “el öpme” geleneğinden uzaklaştığı ve bu geleneği anlamsız buldukları tespit edilmiştir. Bu bağlamda örnekler aşağıdaki gibidir.

Bayramda ellerini öpüyorum, para alıyorum ama sadece para için (K.29).

Ben sevmiyorum gerçi el öpmesini. Neden yapılıyor anlamıyorum, insanların elleri kirli olabilir (K.35).

Bayramları bilmiyorum hiç katılmam. Küçükken el öpmeye giderdim ama artık gitmiyorum (K.49).

Bunlardan başka bayramlaşmalara gitmek istememek, misafir ağırlamaktan ve uğurlamaktan kaçınmak gibi küçük ölçekli kültürel kayıplara da rastlanılmıştır.

Kuşaklararası değişikliklere ılımlı yaklaşmak zorundayız. Büyüklere saygı var tabi, devam ediyor. Bizlere göre kıyaslarsanız hiç yok gibi. Ama genel olarak var. Misafir geldiğinde hoş geldiniz demiyorlar mesela. Ya da babaanneleriyle bile zorla konuşur gibi konuşuyorlar. (K.58, K.59, K.60).

Günümüzde Paterson'da birçok gelenek ve göreneğin devam ettiği tespit edilmekle birlikte, ikinci ve üçüncü kuşakta çözümlerin varlığı dikkat çekmektedir. Paterson şehrinin devamlılığı bir tartışma konusu olduğunda, kültürel kayba maruz kalan kesimin zaman içerisinde kendiliğinden Paterson'dan ayrılacağı fakat bunun yanı sıra yeni

göçmenlerle ilk kuşağın ve dolayısıyla gelenek ve göreneklerin devamlılığının sağlanacağı öngörülen bir gerçektir.

VII.3.Amerikan Türklerinin Kimliği

Amerikan Türklerinin kimliğinden bahsetmeden önce, çalışmanın adında yer alan “Türklük” kavramı üzerine tartışmak, “Türk ya da Türkiyeli olmak” kavramını ortaya çıkarmak yerinde olacaktır. Türk tarihi, belirli bir coğrafya parçası ile sınırlandırılmasına olanak bulunmayan bir nitelik taşımakta ve Türklerin göçüp yerleştikleri ve devlet kurup egemen oldukları ülkelerin tümünü kapsamaktadır. Öte yandan bugün “Türkiye” toprakları da Türklerin tarihlerinin başlangıcından bu yana oturdukları yer yani Türklerin öz yurdu anlamına gelmemektedir. Bu yüzden de Türk tarihinde “göç, yurt kurma” kavramları ile “anayurt, yeni yurt, yavru vatan” deyimleri öteki ulusların tarihlerinde pek görülmeyen bir önem taşımaktadır. Geçmişten bugüne Türk tarihi alan olarak yalnızca Türkiye ile sınırlı bulunmamaktadır. Bunun sonucu olarak da Türk kültürü ile Türkiye kültürü deyimleri arasında boyut ve süreç yönlerinden birtakım ayrılıklar bulunmaktadır (Turan, 1994). Amerika’ya göç edenlerin istatistiklerini incelemek isteyen araştırmacıların da karşısına çıkacak en büyük güçlük “Türk” tanımıdır diyen Halman (1980), Amerikan kaynakları 1923 yılından önce Osmanlı Devleti’nde, 1923 yılından sonra da Türkiye Cumhuriyeti’nde doğan, kendisi veya ailesi Müslüman olan ve kendilerini “Türk” olarak tanımlayan kişileri “Türk” adına dahil etmiştir. Bugün hâlâ Paterson’da yaşayan Türklerin belirttiği gibi, çalışmada ortaya çıkan sonuca göre Türk tanımında ana kriter etnisite, dil ve İslam dinidir (Bali, 2011). Bu bağlamda Türkiye Türkleri, Karacay Türkleri ve Bulgaristan Türkleri olarak ele aldığımız Türk çeşitliliğinde de ana kriterler kendilerini “Türk” olarak ifade etmeleri yani etnik birliktelik, konuştukları “Türkçe” ve sahip oldukları İslam dinidir.

Elbette ki “Türk” tanımlamasının başlıca nedeni, millî kültürün getirdiği birtakım sosyal normlar, davranış kalıpları, gelenek ve göreneklerdir.

Geleneksel toplum ve topluluklarda kimlik bir soru veya sorun değildi; töreler, gelenekler, görenekler, kişilerin kimliğini belirliyordu diyen Güvenç (1994), Türk kimliği taşımanın Türk millî kültürünün devamlılığında yattığını açıkça ortaya koymaktadır. Bununla birlikte dinî yapılanmanın da güçlü olması, Türklerin bağlı buldukları dinden kopmamayı, aksine ona bağlanmanın “Türklük” olgusu içerisinde olduğunu düşündürmüştür. Bu bağlamda özellikle Paterson’da yaşayan ilk kuşak, dinî gerekliliklerden kopmanın Türklükten uzaklaşmak olduğunu vurguladığında, millî kültür ve dinî anlayışın “Türk kimliği” tanımlanmasında ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Geleneksel, küçük toplumlarda yaşayan insanların elbet kimlikleri vardı ama kimlik sorunları yoktu. Sosyal-kültürel değişmelerin yayılıp hızlanmasıyla, kişilerin kimlik kavramı, seçimi ya da özdeşimi bir sorun oldu çıktı. Çünkü kimlik -ilk ve son çözümlemeye- bir kültür sorunudur (Güvenç, 1994). Amerikan Türklerinin kimliğinin ne olduğu cevabı, öncelikle sorunun kaynağında aranmalıdır. Çünkü şayet, göç eden bir toplumdan bahsetmiyor olsaydık, bu, onlara yeni bir kimlik arayışı içerisine girmeyeceğimiz anlamına gelirdi. Bu bağlamda, kendilerine yöneltilen soruların cevabında da yer alan gerçek şudur ki; Paterson’da yaşayan Türkler, kendileri “önce Türk, sonra Amerikalı Türk (Turkish-American)” olarak değerlendirmektedirler. Bunun sebepleri arasında, ekonomik anlamda onlara sunulan hak, özgürlük, eşitlik ve kimlik ile bu kimliğin getirdiği aidiyet duygusudur. Gerek bilerek ve isteyerek yapılan göçler, gerekse zorunlu göç kapsamında Amerika Birleşik Devletleri’ne yapılan göçler içerisinde bulunan Türkler,

Amerika Birleşik Devletleri'nin kendilerine ve gelecek nesillerine iyi imkânlar sağladığı düşüncesiyle ülkeye minnetlerini belirtmektedirler.

Biz bir şekilde hem Amerikalıyız, hem Türk'üz. Ben önce Türküm ama sonra Amerikalıyım. 28 senedir bu ülkenin ekmeğini yiyorum. Bu ülke bana bir sürü yaşam hakkı ve kolaylıklar sundu. Elbette bu ülkenin de haklarını korumam gerek. Ama dersin ki Türkiye mi, Amerika mı? Tabii önce Türkiye. Bu günümüzü bu ülkeye borçluyuz (K.32).

Turkish-American hissediyoruz. Türk kültürünü yaşıyoruz ama Amerikan kültürüyle de çevriliyiz. İki kültürü paylaşmak zorundayız (K.66).

Amerika kültürü içine doğup Türk kültürünü yaşamak ve yaşamak zorunda olmak, Turkish-American olmaktır (K.67).

Tüm bu Amerikalı Türk olma olgusunun içerisinde “Türklük” bilincinin baskı ya da zorlamayla üzerinin örtülmeye çalışılmaması da ayrı bir minnet duygusunu getirmekle birlikte, “Türk” olmanın gerektirdiği “millî kültür, dinî devamlılık ve ırksal bütünlük” öğelerinin devamlılığına izin verilmesi, Türklerin “öncelikle Türküz ama Amerikalıyız da” söylemlerini oluşturmaktadır.

VII.4. Paterson Şehri'nde Yaşayan Türklerin Genel Sorunları

Sosyal ve psikolojik sonuçları açısından kalkınma ya da yozlaşma, bilimsel adıyla “değişme”, düzenin ya da dengenin bozulması sürecidir (Wilson, 1945; Akt. Güvenç, 1994). Tarih boyunca gerek mecburî gerekse serbest kültür değişimleri sonucunda birtakım olumsuz sonuçların doğması kaçınılmaz bir gerçektir. Özellikle, içinde yaşanılan toplumun her bireyinin aynı süreçte değişime maruz kalmadığı, değişik şartlar altında değişime maruz kalınan topluluklarda değişime uyum sağlamak daha sancılı bir alışma dönemi gerektirmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin Paterson şehrine yapılan zorunlu ya da serbest göçleri de Türkler için belli sorunlar yaratmıştır. Bu sorunlar dil

bilmeme, memleket özlemi, anne babanın sahip olduğu kültürden farklı bir kültürde çocuk yetiştirme ve kültürel kayıp başlıkları altında ele alınabilir. Amerika Birleşik Devletleri'ne göç eden Türklerin Paterson'ı seçme sebeplerinin başında gelen “dil bilmeme sorunu” aslında Paterson'ı Paterson yapan en önemli özelliklerin başında gelmektedir. Dil, tarih boyunca iletişimin en hızlı ve kolay gerçekleştirilebildiği önemli bir araçtır. Bu bağlamda Paterson'da yaşayan Türkler, diğer şehirlere gitmeye çekinmelerinin ve daha geç sosyalleşmelerinin yanı sıra, devletle ilgili gerekli birtakım işlerini yapamamakta, bu sebeple de kendilerini birilerine sürekli bağlı ve bağımlı hissetmektedirler (K.3, K.30, K.31, K.32, K.34, K.56, K.57, K.69, K.72, K.79, K.87, K.92, K.93, K.94, K.100). Ayrıca dil bilmemenin dolaylı etkisi olarak, Paterson'da yaşayan Türkler ara insan gücü aralığında kalmış, ilk kuşak yüksekokul okumuş olsa dahi fabrikalarda çalışmak, market, kuaför veya restoran açmak zorunda kalmıştır. Dil öğrenmek belirli bir süreci gerektirmekle birlikte, Türk okullarında alınan eğitimler ve okulda Türk öğretmenlerin oluşu, buraya tercih eden Türklere yol gösterici nitelikte olmuştur. Özellikle ikinci kuşak ve sonrası “dil bilmeme” gibi bir sorunla karşı karşıya olmadıkları için yüksekokullara gidebilme şansı yakalamışlardır.

Paterson'da yaşayan Türklerin diğer bir sorunu “yalnızlık” duygusu yaşamalarıdır. Her ne kadar bu histen uzak kalmak için Paterson'da yaşasalar da kendilerini hiçbir zaman Türkiye'deki gibi hissetmediklerini dile getiren Türkler, bu duygudan sıyrılmak için birbirlerine daha bağlı yaşama eğilimindedirler.

Paterson'da yaşayan Türkler arasında bir diğer sorun ailenin sahip olduğu kültürden farklı bir kültürde çocuk yetiştirmektir. Heterojen bir toplum içerisinde farklı din, kültür ve dille yetişen çocuklar ailelerine sık sık sorular sormakta, aileler bu sorular karşısında zorlanarak cevap vermektedirler. Çocuklarının kültürel kayba uğramalarından

endişe eden aileler çözüm olarak onları dinî gruplar içerisinde yetiştirme kararı almış, böylece Paterson'da cemaat ve tarikatların güçlenmesinde önemli bir rol oynamışlardır. Bununla birlikte aile içi eğitim ve arkadaş seçimi, ailelerin özellikle Türk ailelerle görüşmeyi tercih etmesi de çocuk yetiştirirken onları kültürden uzaklaştırmamak için alınan önlemlerden biridir.

Bir diğer sorun, çifte vatandaş olmaları hâlinde yapmak zorunda oldukları “askerlik” olmuştur. Uzun yıllar Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşamış Türkler arasında, Türkiye'ye ve askerlik olgusuna olan aidiyetlerini kaybetmeyenlerle birlikte bu duygudan uzaklaşanlar az da olsa vardır. Bu nedenle Türkiye'de kendilerinin ya da çocuklarının askerlik yapmasını istememektedirler. Askerlik olgusu, Paterson'da yaşayan Türkleri iki farklı görüşte ayırılmaktadır. Büyük bir kesimi, Türklüğünü ve Türk olmanın gerektirdiği askerliği çocuklarının da yapmasını isteyen anne-babalar oluşturmaktadır, diğer kesimi ise buna ileride çocuklarının karar vermeleri gerektiğine inanan anne-babalar oluşturmaktadır. Bunun en kolay çözümü olarak aileler erkek çocuklarını “çifte vatandaş” yapmak yerine yalnız “Amerikan vatandaşı” yapmayı tercih etmektedirler. Dolayısıyla şayet ileride çocukları askerlik yapmak isterse Türk hükümetine başvurma hakkına sahiptir (K.50, K.51).

Paterson'da yaşamak Türkler için birçok anlamda olumlu ve hayatı düzene koymak için önemli bir yere sahipken, herkesin birbirini tanıdığı küçük bir Türkiye'de yaşamak sosyal normların yerine getirilmediği durumlarda “dışlanma” korkusuyla insanları yüz yüze bırakmıştır. Bu, özellikle çocuk yetiştiren aileler arasında Türkiye'de çocuk yetiştirmeye oranla toplumun beklentileri ve davranış kalıpları açısından ikinci ve üçüncü kuşak üzerinde baskı yaratan bir süreç meydana getirmiştir. Son olarak, millî kültürden epeyce uzak bir mesafede yaşamak -her ne kadar gelenek ve göreneklerin

uygulanmaya çalışıldığı bir bölgede yaşanılıyor olsa da- Paterson'da yaşayan Türklerde kültürel bir değişim ve kültürel kayıp meydana getirmiş, bu da onlar için asıl önemli sorunu teşkil etmiştir.

SONUÇ

“Amerika Birleşik Devletleri’nde Yaşayan Türkler Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme: New Jersey Eyaletine Bağlı Paterson Örneği” başlıklı bu çalışmada, Paterson’a gerek zorunlu gerekse serbest göçler sonucu yerleşmiş Türklerin gelenek ve görenekleri, yaşam tarzları, inanışları, Türkiye ile ilgili bağları ve içinde buldukları kültüre uyum sağlama süreçleri ele alınıp incelenmiştir. Paterson’da göç eden birinci kuşak Türkler ve onların çocukları çalışmaya dahil edilerek bu şehirdeki Türklerin halk kültürü değerleri ve bu kültürlerini bir sonraki kuşağa nasıl ve ne derece aktarabildikleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca inceleme alanında işlevsel olup kültürel aktarımın sağlanmasında rol oynayan dinî ve sosyal mekânlar tanıtılmış, isteyerek ya da zorunluluklardan kaynaklı kültür değişimlerinin neler olduğu üzerinde durulmuş, buna ilaveten kültürel kayıp ile neyin kastedildiği açıklanmış, Türklerin çeşitliliği ve yabancı bir kültürde “Türk kimliği” sorularına yanıtlar aranmıştır.

İlk bölümde yurtdışında yaşayan Türkler üzerine yapılan halkbilimi çalışmaları incelendiğinde yurtdışında yaşayan Türklerin yaşayışını inceleyen iki kitap, dört yüksek lisans ve üç doktora tezi olmak üzere dokuz çalışma tespit edilmiştir. Amerika’da yaşayan Türkler üzerine yapılan çalışma istatistiksel bir nüfus kaydı çalışması olup içerisinde Türklerin kimlik değişimlerini ele almıştır. Yurtdışında yaşayan Türkler üzerine yapılan diğer çalışmalar İngiltere, Belçika ve Kosova’da yapılmış olup çalışmaların genelinin sosyoloji ve bir kısmının halkbilimi çalışmaları olduğu tespit edilmiştir. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşayan Türkler üzerine yeterli halk bilimsel bir çalışma yapılmadığı görülmüştür.

İkinci bölümde Paterson’un coğrafi ve tarihi yapısı ele alınarak, Türklerin bu bölgeyi seçme nedenlerinin Paterson’un Amerika’nın en iyi endüstri şehirlerinden biri

olması ve İngilizce bilmeyen göçmenlerin iş bulabilme imkânlarının fazla olması sebebiyle buraya taşındıkları tespit edilmiştir. Ayrıca üç ana çeşitlilikte incelenen Karaçay, Bulgaristan ve Türkiye Türklerinin göç tarihleri ele alınıp Türklerin göç etmesine neden olan itici sebeplerinin yanı sıra iş, eğitim, evlilik ve tedavi gibi çekici etmenlerinin göçü gerçekleştirmelerinde etkili olduğu ortaya konulmuştur. Gerek serbest gerekse zorunlu göç halleri sonucu Paterson'a yerleşen Türklerin 6.000 civarı olduğu, düşük bir sosyo-ekonomik seviyeye sahip oldukları ve marketçilik, restoran işletmeciliği, garsonluk ya da kasetçilik gibi ara insan gücü seviyesindeki mesleki dağılımları ortaya çıkarılarak bölgedeki iş alanları, iş yerleri, iletişim ortamları ve camiler, dergâhlar, dernekler, vakıf ve kuruluşlar, kahvehaneler, düğün salonları ve mezarlıklar gibi bir araya gelinen sosyal mekânlar ele alınmıştır ve ele alınan sosyal mekânların kültürün taşıyıcılığında ve değişiminde büyük etkisi olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda Paterson'da düzenli bir hayata sahip olan Türklerin dernekleşme faaliyetleri ele alınarak bölgede faaliyet halinde bulunan on adet dernek, kurum ve kuruluş olduğu belirlenmiş, birlik ve bütünlük sağlayıcılığının yanı sıra geleneksel Türk kültürüne dayalı etkinliklerle Türklerin kültür sağlayıcılığını devam ettirdikleri ortaya konmuştur.

Üçüncü bölümde Paterson'da yaşayan Türklerin aile yapısı incelendiğinde aile içi ilişkilerin güçlü bir şekilde devam ettiği, üçüncü kuşağa kültürün aktarımında birinci kuşak içerisinde yer alan büyükanne ve büyükbabanın kuşakları bağlayıcı bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda büyükanne ve büyükbabanın sonraki nesillerin Türk kültürü içerisinde yetişmesinde ve millî kültürü öğrenip bu sosyal normlar içerisinde yaşamasında etkin olduğu görülmüştür.

Dördüncü bölümde Paterson'da var olan dinî gruplar incelenerek Nur Cemaati, Süleyman Cemaati, Menzil Cemaati, Cerrahî Tarikatı ve Kıbrısî Tarikatı olmak üzere beş

adet Müslüman dinî grubun varlığını sürdürdüğü tespit edilmiştir. Paterson’da varlığını sürdüren dinî grupların tarihi geçmişleri ele alınarak, Türkler üzerinde maddî ve manevî yardımlar sonucu etkin bir yaptırım gücüne sahip olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu bağlamda Müslüman dinî grupların insanları bir araya getirmesi ve birliktelik içerisindeki dinî ve millî kurallara uyum gerekliliği kültür sağlayıcılığında önemli bir roldür. Dinî grupların ritüellerinin neler olduğuna değinilmemekle birlikte, var olan ritüellerin ayrıntılarından çok dinî grup içerisinde bulunma isteklerinin yabancı bir ülkede hissedilen yalnızlık, göç etmiş olmanın getirdiği zorluklar ve insanların “kendilerinden” birini görme ve yaşayışlarını paylaşma arzusu olduğu tespit edilmiştir.

Beşinci bölümde Paterson’da yaşayan Türkler ile Türkiye arasındaki ilişkinin kopmadığı; buradaki Türklerin zaman zaman Türkiye’yi ziyaretleri etmeleri ve bunun yanı sıra sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamı sayesinde akrabalık ve arkadaşlık bağlarının devam ettirildiği görülmektedir. İletişim sayesinde hem dilin kullanımı etkin olmakta hem de giyim, kuşam dahil olmak üzere âdet, gelenek ve görenek gibi sosyal yaptırımlar etkinliğini korumaktadır.

Paterson’da yaşayan Türklerde törenler, bayramlar ve kutlamaların açıklandığı altıncı bölümde geçiş dönemleri içerisinde doğum, evlenme ve ölüm uygulamalarına, bereket törenlerine, bayramlara ve özel kutlamalara güçlü bir şekilde devam edildiği gerçeğine ulaşılırken, Türklerin Cadılar Bayramı, bridalshower ve babyshower gibi Amerikan kutlamalarını da kısmen benimsedikleri hatta sünnet ve düğünlerde millî kültür değerlerinin yanı sıra Amerikan âdetlerini kullandıkları tespit edilmiştir.

Yedinci bölümde Paterson’da yaşayan Türklerde kültürel devamlılığın örf, âdet, gelenek, görenek gibi sosyal normlar ve davranış kalıpları sayesinde var olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca dilin ve dinin devam ettirilerek var olan millî kültürün devamlılığının

bugüne kadar sağlanabildiği ortaya konulmuştur. Paterson’da yaşayan Türklerin kültürel değişimleri, kültürlenme, kültürleşme ve kültürel kayıp şeklinde sınıflandırılmış, dışarıdan doğrudan alınan kültürel olgular kültürlenme, her iki kültürün bir arada yaşatılması kültürleşme başlıklarında ele alınmıştır. Bunun yanı sıra Amerikan Türklerinin kimliği, Amerika’da yaşayan Türkler denildiğinde “Türk kimdir?” sorusunun cevabı ile millî kültür kavramı açıklanmıştır. Buna göre Paterson’da yaşayan Türkler, kendilerini öncelikle Türk olarak tanımlamaktadır. Bunun sebebinin konuştıkları dil ve evde aldıkları kültür olduğunu belirten Türklerin büyük bir kısmı aynı zamanda Amerikalı olduğunu dile getirmemekle beraber, üçüncü kuşak kendilerini Türk-Amerikalı olarak gördüklerini ifade etmektedirler. Birinci ve ikinci kuşak içerisinde Amerika’ya saygı duyan Türkler, kültürel anlamda Türk olduklarını savunmaktadırlar. Son olarak Paterson’da yaşayan Türklerin genel sorunları adlı başlıkta burada yaşayan Türklerin en temel sorunlarının ilk yerleşimdeki “dil bilmeme”, “yalnızlık” ardından kendi kültürlerini bilen, koruyan ve yaşatan bir nesil yetiştirmenin zorluğu bağlamında “çocuk yetiştirme” ve “kültür kaybı” gibi sorunlar olduğu tespit edilerek, kişilerin çocukları ya da kendileri için Türklerle iletişim içinde bulunmayı, gelenek ve göreneklere sıkı sıkıya bağlı kalmayı, cemaatlere ve dinî gruplara yakın olmayı çözüm olarak seçtikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak Amerika Birleşik Devletleri’nde yapılan bu çalışmada, Paterson’da yaşayan Türklerin kültürel kayba kısmen uğradığı, devam ettirdikleri kültürlerini dil, din, gelenek ve görenek gibi millî kültür öğeleri sayesinde devam ettirebildikleri gözlenmiştir. Bu bağlamda doğum, evlenme ve ölüm gibi geçiş dönemlerinde yapılan âdet, gelenek ve göreneklerle toplum içerisinde uyulması beklenen yaptırımlar büyük oranda devam etmektedir. Özellikle birinci ve ikinci kuşak düğün, kız isteme, doğum öncesi ve sonrası uygulanan âdetler ile bereket törenleri ve dinî bayramlara

önem vermekte, tüm gereklilikleri yerine getirmektedirler. Üçüncü kuşakta çözümler olmakla birlikte onlar da Türk kültürü içerisinde yaşadıklarını ve millî kültürün gereklerini yerine getirmek zorunda olduklarını bilmektedirler. Ancak söz konusu üçüncü kuşağın en önemli özelliği Türk kültür yapısına ve yaptırımlarına sorgulayarak yaklaşmaları ve Türkçe kullanmaktan uzaklaşmalarıdır. Bununla birlikte Paterson şehrinin homojen özelliği ve Paterson'da yaşayan Türklerin millî kültür yapısını koruyup koruyamayacakları sorusuna cevap arandığında, Paterson'a yapılan göçlerin sürekliliğinin dikkate alınması gerekmektedir. Bu bağlamda, Paterson'da yaşamış ikinci ve üçüncü kuşaklar diğer semtlere taşınıp Paterson'dan uzaklaşsalar bile, sürekli yenilenen birinci kuşağın bu bölgede millî kültürü ve kültürün devamlılığını sağlayacakları söylenebilir.

KAYNAKÇA**Yazılı Kaynaklar**

Aça, M. (2007). Doğum sonrasında hediyeleşme-Balıkesir örneği. *Hediye kitabı* (391-395). Emine Gürsoy Naskali, Aylin Koç, İstanbul: Kitabevi Yayınları

Ağcalar, A. (2009). *Silifke halk kültürü araştırması*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.

Akalın, Ş. H. (Ed.). (2011). Töre. *Türkçe sözlük içinde* (11, 2377) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Akalın, Ş. H. (Ed.). (2011). Âdet. *Türkçe sözlük içinde* (11, 28) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Akalın, Ş. H. (Ed.). (2011). Görenek. *Türkçe sözlük içinde* (11, 967) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Akalın, Ş. H. (Ed.). (2011). Norm. *Türkçe sözlük içinde* (11, 1779) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Akalın, Ş. H. (Ed.). (2011). Örf. *Türkçe sözlük içinde* (11, 1857) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Akalın, Ş. H. (Ed.). (2011). Sünnet. *Türkçe sözlük içinde* (11, 2181) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Akalın, Ş. H. (Ed.). (2011). Teamül. *Türkçe sözlük içinde* (11, 2293) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Amerikadaki Türklerin hikayesini ilk kez kaleme alan Frank Ahmed ile ilgili bilgi (t.y.) 5 Mayıs 2014 tarihinde

<http://www.turkavenue.com/yasam/lokal/1406-amerikadaki-turklerin-hikayesini-ilk-kaleme-alan-frank-ahmedten-sessiz-veda.html> adresinden alınmıştır.

Albayrak, C. (2007). *Anadolu'da Kibele-Attis kùltù*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Albayrak, N. (2004). "Nevruz", *Halk edebiyatı terimleri sözlüğü*, Leyla ile Mecnun Yayıncılık, İstanbul.

Albayrak, N. (2004). "Kına", *Halk edebiyatı terimleri sözlüğü*, Leyla ile Mecnun Yayıncılık, İstanbul.

Anne (1985). *Meydan Larousse* içinde (1, 549-550). İstanbul: Meydan Yayınları.

Appa, A. (2002). Karaçay-Balkar Türklerinin kökeni. *Türkler ansiklopedisi* içinde (2, 572-590) Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Arık, M. B. (2004). Bir kültür endüstrisi ürünü olarak 14 şubat sevgililer günü. *İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, 20, 79-89.

Artun, E. (2010). *Türk Halkbilimi*, Adana: Karahan Kitabevi.

Artun, E. (2012). *Âşıklık geleneği ve âşık edebiyatı edebiyat tarihi/metinler*, Adana: Karahan Kitabevi.

Atar, F. (1989). Akika. *Türkiye diyanet vakfı islam ansiklopedisi* içinde (2, 263-264). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Bali, R. N. (2006). *From Anatolia to the new world: The first anatolian immigrants to America*. Int. J. Turkish Studies. 12 (1&2, 53-69).

- Bali, R. N. (2011). *Anadolu'dan Yeni Dünya'ya Amerika'ya ilk göç eden Türklerin yaşam öyküleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Başçetinçelik, A. (2009). *Adana halk kültüründe doğum-evlenme-ölüm*. Adana: Altınkoza Yayınları.
- Başgöz, İ. (1976). İnsan adları ve toplum, *Folklor yazıları*. (215-221) İstanbul: Adam Yayınları.
- Başgöz, İ. (1986). Toronto'ya göçümüz, *Folklor yazıları*. (208-215) İstanbul: Adam Yayınları.
- Benedict, R. (2003). *Kültür kalıpları* (Çev. N. Şarman). İstanbul: Payel Yayınları. (Özgün çalışma 1934)
- Bingül, İ. (2013). *Osmanlı'da kahvehane ve toplumsal hayat mekânları*. Ankara: Gram Yayınları.
- Candan, E. (2011). *Türklerin kültür kökenleri*. İstanbul: Sınır Ötesi Yayınları.
- Clements, W. M. (1996). Easter. *American Folklore an Encyclopedia* (455-458), New York&London: Grand Publishing.
- Çakmak, E. (2013). *Süleymanlık cemaatinde dini eğitim metotları*, Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Çıblak Coşkun, N.; Zöhre, H. (2014). Küreselleşme ve tüketim kültürünün yaygınlaşması bağlamında Türkiye'de Cadılar Bayramı. *Turkish Studies* 9 (3), 497-506. 10 Ekim 2014 tarihinde www.turkishstudies.com adresinden alınmıştır.

Çobanoğlu, Ö. (2000). *Aşık tarzı kültür geleneği ve destan türü*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Çobanoğlu, Ö. (2000). Türk Dünyası sosyo kültürel bağlamında Nevruz bayramının yapısal ve işlevsel bakımdan halkbilimsel çözümlemesi, *Uluslararası Nevruz Sempozyumu Bildirileri* içinde (33-38). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Çobanoğlu, Ö. (2004). Kültürlerin diyalogu veya diyalogsuzluğu bağlamında halkbilimi çalışmalarının yeri ve önemi, *Türkiyat Araştırmaları*, 1, 149-164.

Çobanoğlu, Y. (2008). *Fethullah Gülen'de sosyal ahlak tasavvuru*, Yayınlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Devellioğlu, F. (1999). Âdet. *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lûgat içinde* (16. b., 10). Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

Devellioğlu, F. (1999). Örf. *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lûgat* (16.b., 850) Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

Devellioğlu, F. (1999). Teamül. *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lûgat* (16.b., 1045) Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

Dinlerin bölgelere göre dağılımlarının listesi 7 Ekim 2014 tarihinde http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_religious_populations adresinden alınmıştır.

- Dundes, A. (2005). Folklor nedir?, Oğuz, M. Ö., Gürpınar, S. (Ed.) *Halkbiliminde kuramlar ve yaklaşımlar 2* (16-20) (Çev. G. Aydın) Ankara: Geleneksel Yayıncılık. (Özgün çalışma 1965).
- Erginer, G. (1997). *Kurbanın kökenleri ve Anadolu'da kanlı kurban ritüelleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Eroğlu, E. (2008). *Prizren Türk halk kültüründe geçiş dönemleri (doğum-evlenme-ölüm)*, Yayımlanmamış doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Ersoy, R. (2009). *Sözlü tarih folklor ilişkisi Baraklar örneği disiplinler arası bir yaklaşım denemesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gökdemir, G. (2001). *İngiltere'de yaşayan Kıbrıslı Türkler üzerine sosyokültürel yapı analizi*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Gölpınarlı, A. (1969). *Türkiye'de mezhepler ve tarikatlar*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Gözaydın, N. (1975). Almanya'da çalışan Türk işçileri arasında dil ve folklor olayları üzerine. *Türk Folklor Araştırmaları*, 307, 7217-7218.
- Güler, M. (2002). Yağlıdere, Zeytinburnu Brooklyn Köprüsü: Tarihsel ve güncel olarak Karadeniz'den ABD'ye göç, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 1, 56-80.
- Güngör, E. (2010). *Kültür değişmesi ve milliyetçilik*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Gürkan, S. L. (2013). Yahudilik. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* (43, 187-197). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- Güvenç, B. (1984). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Güvenç, B. (2013). *Kültürün ABC'si*. İstanbul: YKY Yayınları.
- Güvenç, B. (2014). *Türk kimliği kültür tarihinin kaynakları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Güzel, A. (2006). *Dinî – Tasavvufî Türk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Hristiyanlık (1971). *Meydan Larousse* içinde (5, 820-822). İstanbul: Meydan Yayınevi.
- İnan, A. (1986). *Tarihte ve bugün Şamanizm materyaller ve araştırmalar*. İstanbul: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Murphy, P.; Murphy, M. (1987). *Paterson&Passaic county an illustrated history, United States of America: Windsor Publications*.
- Kafesoğlu, İ. (1997). *Türk milli kültürü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kalafat, Y. (1999). *Doğu Anadolu'da eski Türk inançlarının izleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Kaplan, M. (2012). *Dil ve kültür*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kara, M. (2003). *Tasavvuf ve tarikatlar tarihi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karaca, Y. (2006). *Karaçay Türklerinde dini hayat Başhüyük Kasabası örneği*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Kaya, D. (1997). Hıdrellez, *Türk halk edebiyatı terimleri sözlüğü* içinde. (1-376) Ankara: Akçağ Yayınları.

- Kaya, İ. (2003). *Shifting Turkish American identity formations in the United States*, Yayınlanmamış doktora tezi, University of Florida State, US.
- Kaya, İ. (2006). Amerikalı Türkler. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 4 (2), 1-13.
- Kaya, İ. (2009). Identity across generations: A Turkish American case study, *The Middle East Journal*, 63 (4), 617-632.
- Kayıklık, H. (2009). *Tasavvuf psikolojisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kibar, O. (2005). *Türk kültüründe ad verme: Kişi adları üzerine bir tasnif denemesi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Köktan, Y. (2008). *Gilan Türk halk kültüründe geçiş dönemleri (doğum-evlenme-ölüm)*, Yayınlanmamış doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Kuyucuklu, N. (1992). Bulgaristan, MEB İslam ansiklopedisi içinde (6, 391-396). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
- Malinowski, B. (1998). *İlkel toplum*. (Çev: Hüseyin Portakal). İstanbul: Öteki Yayınevi. (Özgün çalışma 1926).
- Nacar, K. (2002) *Belçika'nın Gent şehrinde yaşayan Türklerin halk kültürü*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- New Jersey Eyaletine bağlı Paterson şehri resmi nüfus kaydı bilgisi 2 Eylül 2014 tarihinde <http://quickfacts.census.gov/qfd/states/34/3457000.html> adresinden alınmıştır.
- Okuşluk Şenesen, R. (2011). *Çukurova bölgesi Girit göçmenleri halk kültürü araştırması*. Adana: Karahan Kitabevi.

- Ong, W. J. (2010). Sözlü ve yazılı kültür: Sözüün teknolojileşmesi. (Çev. S. Postacıoğlu Banon). İstanbul: Metis Yayınları (Özgün çalışma 2002).
- Öğüt Eker, G. (2010). Gelenekten geleceğe halk edebiyatı. Oğuz, M. Ö.; Ekici, M. (Ed.) *Türk halk edebiyatı el kitabı* (393-410). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Öngören, R. (2011). Tarikat. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* içinde, (40, 95). Eskişehir: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Örnek, V. S. (1971). *Anadolu folklorunda ölüm*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Örnek, V. S. (1995). *Türk halkbilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özel, A. (1988). Adak, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* içinde (1, 337-340). Eskişehir: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özdemir, N. (1999). Eğlence kavramı ve Hıdırellez kutlamaları. *Millî Folklor*, 6 (42), 31-38.
- Özdemir, N. (2008). Türk hediyeleşme geleneği ve medya. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 (4), 469-480.
- Özgürün, A. (2005). *Kuzey Kıbrıs Gazimağusa Harika Mahallesi örneğinde göç ve sosyal yapı*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Öztürk, A. E. (2012). *Türkiye’de İslam-kapitalizm ilişkisinde Türkiye’nin konumu*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Saydam, A. (1997). *Kırım ve Kafkasya göçleri (1856-1876)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Şeker, M. (1991). *İslam'da sosyal dayanışma müesseseleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Tatlılıoğlu, D. (1995). *Dini cemaatlerin yapısal-fonksiyonel analizi; Kayseri ve Ankara illeri Rifai Cemaati örneği*, Yayımlanmamış doktora tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Tavkul, U. (2003). *Karaçay Malkarların etnik ve sosyal yapısı, Karaçay Balkarlar*. Ankara: Karam Yayınları.
- Tavkul, U. (1993). *Kafkasya dağlarında hayat ve kültür*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Tekeli, İ. (1998). Türkiye'de içgöç sorunsalı yeniden tanımlanma aşamasına geldi. *Türkiye'de içgöç*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayını, s.7-21.
- Turan, Ş. (1994). *Türk kültür tarihi Türk Kültüründen Türkiye kültürüne ve evrenselliğe*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Turkish Teriminin Literatür Tanımı 17 Aralık 2014 tarihinde <http://en.wikipedia.org/wiki/Turkish> adresinden alınmıştır.
- Türkoğlu, İ. (2001). Karaçay-Balkarlar. *İslam ansiklopedisi* içinde (24, 380-381). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Vatansever, E. (2008). *Osmanlı idaresinden sonra Bulgaristan Türklerinin sosyokültürel hayatı*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.

Yahudilik (1973). *Meydan Larousse* içinde (12, 695-696). İstanbul: Meydan Yayınevi.

Yelken, R. (1999). *Cemaatin dönüşümü geç modern dönemde cemaat sosyolojisi*. Ankara: Vadi Yayınları.

Sözlü Kaynaklar

Sözlü kaynaklar kişiler; ad, soyad, doğum yılı, doğum yeri, öğrenim durumu, mesleği, medeni hali ve ikamet yeri belirtilerek verilmiştir.

K.1.: Erol Turgut, 1944, İstanbul, Lise, Restoran Sahibi, Evli, Paterson

K.2.: Ali Yüce, 1974, Adana, Lise, Kasiyer, Bekar, Paterson

K.3.: Hülya Kanmaz, 1965, Ankara, Orta Okul, Restoran İşletmecisi, Evli, Paterson

K.4.: Hakan Yalman, 1964, İstanbul, Lise, Restoran İşletmecisi, Evli, Paterson

K.5.: Cüneyt Özdemir, 1970, İstanbul, Lise, Tır Şoförü, Bekar, Paterson

K.6.: Abdullah Şen, 1975, Osmaniye, Yüksek lisans, İmam, Evli, Paterson

K.7.: Serap Sevil, 1983, Yalova, Üniversite, Garson, Evli, Paterson

K.8.: Hatice Feyzaoğlu, 1967, Ankara, Lise, Restoran İşletmeciliği, Evli, Fort Lee (Eski Paterson Sakini)

K.9.: Leyla Yalman, 1969, Niğde, Üniversite, Restoran Sahibi, Evli, Paterson

K.10.: Nuray Kurt, 1983, Adıyaman, Lisansüstü, Öğrenci, Bekar, Fort Lee (Eski Paterson Sakini)

K.11.: Cumali Kurt, 1966, Adıyaman, Gaz Pompacısı, İlkokul, Evli, Fort Lee, (Eski Paterson Sakini)

K.12.: Metin Karaman, 1990, Adıyaman, Öğrenci, Üniversite, Bekar, Fort Lee (Eski Paterson Sakini)

K.13.: Mahmut Bakır, 1973, Adıyaman, Kamyon Şoförü , Üniversite, Bekar, Fort Lee
(Eski Paterson Sakini)

K.14.: Muhammed Kurt, 1992, Adıyaman, Üniversite Öğrencisi, Bekar, Fort Lee
(Eski Paterson Sakini)

K.15.: Fatoş Bakır, 1974, Adıyaman, Ev Hanımı, Lise Mezunu, Fort Lee (Eski
Paterson Sakini)

K.16.: Hasan Karça, 1943, Yalova, Kahvehane İşletmecisi, İlkokul Mezunu, Türkiye
(Eski Paterson Sakini)

K.17.: Gülay Karça, 1954, Yalova, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu, Türkiye (Eski
Paterson Sakini)

K.18.: Gülhan Akşit Şener, 1968, Burdur, Psikolog Doktor, Doktora, Evli, Edgewater
(Eski Lynhurst Sakini)

K.19.: İlder Şener, 1968, Burdur, Bilgi İşlem Uzmanı, Yüksek lisans, Evli, Edgewater
(Eski Lynhurst Sakini)

K.20.: Ufuk Güçkaya, 1960, İstanbul, Ekmek Dağıtıcısı, Lise Mezunu, Evli, Caldwell
(Eski Paterson Sakini)

K.21.: Mehmet Karaca, 1954, Adana, İlkokul Mezunu, Tır Şoförü, Evli, Paterson

K.22.: Müge Güçkaya, 1965, İstanbul, Üniversite Mezunu, Laboratuvar Teknisyeni,
Evli, Wayne (Eski Paterson Sakini)

K.23.: Hatice Aksel, 1954, Niğde, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Evli, Paterson

K.24.: Güler Yılmaz, 1959, Ankara, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Evli, Paterson

K.25.: Kübra Şen, 1986, Osmaniye, Lise Mezunu, Ev Hanımı, Evli, Paterson

K.26.: VEDIHA DENİZ, 1944, Bulgaristan, İlkokul Mezunu, Terzi, Evli, Paterson

K.27.: Hüseyin Deniz, 1939, Bulgaristan, İlkokul Mezunu, Tır Şoförü (Emekli), Evli,
Paterson

- K.28.:** Aynur Arı, 1960, Kars, İlkokul Mezunu, Terzi, Evli, Paterson
- K.29.:** Ömer Deniz, 1997, Paterson, Lise Öğrencisi, Öğrenci, Bekar, Paterson
- K.30:** Mehmet Hacıali (Lian Hacıiski), 1958, Bulgaristan, Emlakçı, Lise Mezunu, Evli, Wayne (Eski Paterson Sakini)
- K.31.:** Gülten Hacıali (Yuliya Hacıiski), 1958, Bulgaristan, Kargocu, Lise Mezunu, Evli, Wayne (Eski Paterson Sakini)
- K.32.:** Mine Öztürk, 1958, İstanbul, Hastabakıcı, Üniversite Mezunu, Evli, Totowa (Eski Paterson Sakini)
- K.33.:** Oylum Şeker, 1982, İzmit, Banka Yöneticisi, Üniversite Mezunu, Evli, Totowa (Eski Paterson Sakini)
- K.34.:** Aynur Şahin, 1965, Uşak, Terzi, İlkokul Mezunu, Evli, West Paterson
- K.35.:** Sevim Şahin, 1989, İzmir, Öğrenci, Üniversite Öğrencisi, Bekar, West Paterson
- K.36.:** Merve Şahin, 1994, İzmir, Öğrenci, Üniversite Öğrencisi, Bekar, West Paterson
- K.37.:** Süleyman Yılmaz, 1960, Kırşehir, Oto Tamircisi, İlkokul Mezunu, Evli, Paterson
- K.38.:** Yaşar Can, 1956, Ankara, Emekli, Lise Mezunu, Evli, Creskill
- K.39.:** Can Kanık, 1956, Ankara, Emekli, Üniversite Mezunu, Evli, Clifside Park
- K.40.:** İbrahim Cesur Aydoğan, 1955, Eskişehir, Tır Şoförü, İlkokul Mezunu, Evli, Clifton (Eski Paterson Sakini)
- K.41.:** Nurdan Koç, 1980, İzmir, Kasiyer, İlkokul Mezunu, Bekar, Paterson
- K.42.:** Melahat Şahan, 1975, Eskişehir, Kasiyer, İlkokul Mezunu, Dul, Clifton (Eski Paterson Sakini)
- K.43.:** Fatma Şahan, 1997, Paterson, Öğrenci. Lise Öğrencisi, Bekar, Clifton (Eski

Paterson Sakini)

K.44.: Tevhide Aygün, 1965, İstanbul, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu, Evli, Clifton
(Eski Paterson Sakini)

K.45.: Nevin Kalkan, 1971, Niğde, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu, Evli, Little Ferry
(Eski Paterson Sakini)

K.46.: Türkan Çağar, 1942, Konya, Terzi, İlkokul Mezunu, Evli, Clifton (Eski
Paterson Sakini)

K.47.: Mevlüde Yıldız, 1945, Konya, Ev Hanımı, Lise Mezunu, Evli, Clifton (Eski
Paterson Sakini)

K.48.: Beyhan Doğan, 1981, Afyon, Ev Hanımı, Üniversite Mezunu, Evli, Paterson

K.49.: Esra Aygün, 1983, Konya, Kasiyer, Lise Mezunu, Bekar, Paterson

K.50.: Tülay Dinler, 1980, İzmir, Yönetici, Üniversite Mezunu, Evli, West Paterson

K.51.: İltter Dinler, 1979, İzmir, Taksici, Üniversite Mezunu, Evli, West Paterson

K.52.: Nurhayat Kınay, 1951, İstanbul, Avukat, Üniversite Mezunu, Evli, Paterson

K.53.: Ali Dere, 1948, Manisa, Güvenlik Görevlisi, İlkokul Mezunu, Evli, Paterson

K.54.: Erol Sanusoğlu, 1954, İstanbul, Tercüman, Üniversite Mezunu, Bekar,
Paterson

K.55.: Osman Ay, 1964, Eskişehir, İnşaat İşçisi, Lise Mezunu, Evli, Paterson

K.56.: Nursel Çile, 1965, Bursa, Restoran İşletmecisi, İlkokul Mezunu, Evli, Clifton
(Eski Paterson Sakini)

K.57.: Orhan Demirer, 1978, Giresun, Restoran İşletmecisi, Ortaokul Mezunu, Evli,
Paterson

K.58.: Fevziye Bidav, 1969, Eskişehir, Restoran İşletmecisi, Lise Mezunu, Evli,
Paterson

K.59.: Hamza Arat, 1952, Eskişehir, Restoran İşletmecisi, Lise Mezunu, Evli,

Paterson

K.60.: Özcan Arslan, 1973, Eskişehir, Garson, İlkokul Mezunu, Evli, Clifton (Eski Paterson Sakini)

K.61.: Vildan Esen, 1938, Bulgaristan, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu, Evli, Paterson

K.62.: Süheyla Aydoğan, 1960, Eskişehir, Ev Hanımı, Lise Mezunu, Evli, Clifton (Eski Paterson Sakini)

K.63.: Leyla Özgen, 1955, Eskişehir, Terzi, Lise Mezunu, Evli, Clifton (Eski Paterson Sakini)

K.64.: Fadime Bozkurt, 1981, Eskişehir, Kuru Temizlemeci, Lise Mezunu, Evli, Paterson

K.65.: Gülay Yılmaz, 1965, Eskişehir, Muhasebeci, Lise Mezunu, Evli, Paterson

K.66.: Elmas Aydoğan, 1993, Paterson, Öğrenci, Üniversite Mezunu, Bekar, Clifton (Eski Paterson Sakini)

K.67.: Gülgen Yılmaz, 1998, Wayne, Öğrenci, Lise Mezunu, Bekar, Clifton (Eski Paterson Sakini)

K.68.: Türkan Biçer, 1967, Eskişehir, Temizlikçi, Lise Mezunu, Evli, Clifton (Eski Paterson Sakini)

K.69.: Seçil Yoloğlu, 1981, İzmit, Garson, Lise Mezunu, Bekar, Union Street (Eski Paterson Sakini)

K.70.: Akın Uçarer, 1986, Konya, Garson, Lise Mezunu, Bekar, Weehawken (Eski Paterson Sakini)

K.71.: Turan Dayaklı, 1966, Bingöl, Aşçı, İlkokul Mezunu, Evli, Clifton (Eski Paterson Sakini)

K.72.: Suzan Demircan, 1946, Bulgaristan, Emlakçı, Lise Mezunu, Evli, Wayne (Eski Paterson Sakini)

K.73.: Nurettin Demircan, 1943, Eskişehir, Emlakçı, Ortaokul Mezunu, Evli, Wayne (Eski Paterson Sakini)

K.74.: Yakup Keskin, 1977, Giresun, Aşçı, Lise Mezunu, Evli, Paterson

K.75.: İhsan Yıldırım, 1979, Bursa, Garson, Lise Mezunu, Evli, Wallington (Eski Paterson Sakini)

K.76.: Selvi Uzun, 1986, Giresun, Garson, Lise Mezunu, Bekar, Clifton (Eski Paterson Sakini)

K.77.: Bülent Boncukçu, 1975, Çorum, Aşçı, İlkokul Mezunu, Evli, Clifton (Eski Paterson Sakini)

K.78.: Serpil Yıldız, 1986, Erzincan, Ev Hanımı, Ortaokul Mezunu, Evli, Paterson

K.79.: Zeynep Karataş, 1965, İstanbul, Kasiyer, Lise Mezunu, Evli, Paterson

K.80.: Naciye Taşkın, 1956, Eskişehir, Fırıncı, İlkokul Mezunu, Evli, Paterson

K.81.: Buse Ceylan, 1996, Bursa, Lise Mezunu, Öğrenci, Bekar, Paterson

K.82.: Pınar Tuncer, 1973, İstanbul, Kuaför, Lise Mezunu, Evli, Paterson

K.83.: Recep Erkmen, 1985, Tokat, Öğretim Görevlisi, Üniversite Mezunu, Evli, Paterson

K.84.: Hatice Erkmen, 1984, Nevşehir, Öğretim Görevlisi, Üniversite Mezunu, Evli, Paterson

K.85.: Can Kamiloğlu, 1975, Adana, Gazeteci, Üniversite Mezunu, Bekar, New York

K.86.: Semra Görücü, 1960, Eskişehir, Evli, Market İşletmecisi, Üniversite Mezunu, Paterson

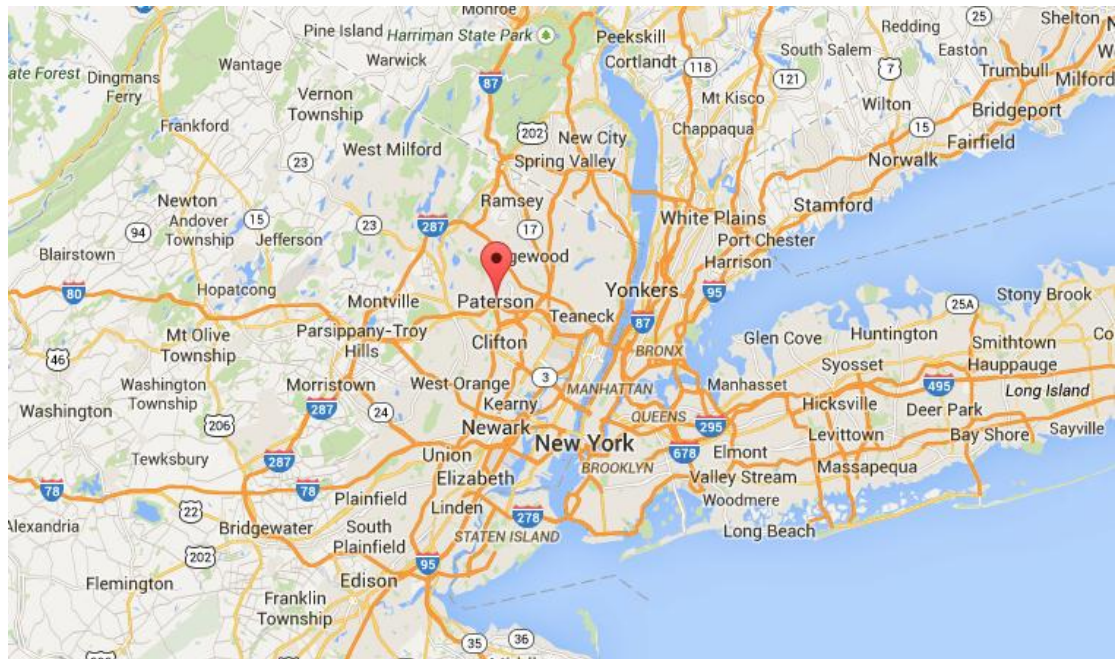
K.87.: Hacı Teke, 1955, Eskişehir, Yönetici, Üniversite Mezunu, Evli, Bergen County (Eski Paterson Sakini)

K.88.: Fatma Tuncer, 1938, Yalova, Emekli, İlkokul Mezunu, Evli, Lynhurst (Eski Paterson Sakini)

- K.89.:** Cumaziye Koçkar, 1950, Yalova, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu, Evli, Clifton (Eski Paterson Sakini)
- K.90.:** Fadime Arslan, 1962, Eskişehir, Ev Hanımı, Lise Mezunu, Evli, Clifton (Eski Paterson Sakini)
- K.91.:** Hafize Habibe Kulaksız, 1960, Ankara, Ev Hanımı, Üniversite Mezunu, Evli, Rutherford (Eski Paterson Sakini)
- K.92.:** Nurten Akbay, 1972, Ankara, Ev Hanımı, Lise Mezunu, Evli, Paterson
- K.93.:** Alaattin Başçı, 1959, Eskişehir, Taksi Şoförü, Lise Mezunu, Evli, Paterson
- K.94.:** Cihat Kulaksız, 1963, Eskişehir, Yönetici, Üniversite Mezunu, Evli, Lynhurst (Eski Paterson Sakini)
- K.95.:** Menderes İnci, 1965, İstanbul, Tüccar, Üniversite Mezunu, Evli, Lynhurst (Eski Paterson Sakini)
- K.96.:** Özgü Süleymanoğlu, 1979, Kars, Müteahhit, Üniversite Mezunu, Bekar, Lynhurst (Eski Paterson Sakini)
- K.97.:** Derya İnci, 1968, Kars, Ev Hanımı, Lise Mezunu, Evli, Lynhurst
- K.98.:** Osman Dursun, 1971, Antalya, Mühendis, Üniversite Mezunu, Evli, Clifton (Eski Paterson Sakini)
- K.99.:** Ercan Sönmez, 1950, Eskişehir, Emekli, Lise Mezunu, Evli, Paterson
- K.100.:** Necla Küçük, 1976, Eskişehir, Ev Hanımı, Üniversite Mezunu, Evli, Paterson

EKLER

Harita



Harita.1. Paterson Şehri



Fotoğraf.1.Paterson Şehri Ana Caddesi



Fotoğraf.2. Paterson Şehri'nde Türk Marketi



Fotoğraf.3. Türk Kahvehanesinde Vakit Geçiren Türkler



Fotoğraf.4. Paterson'ın İlk Camisi: Chesnut Cami



Fotoğraf.5. Paterson'un En Büyük Camisi: Ulu Cami



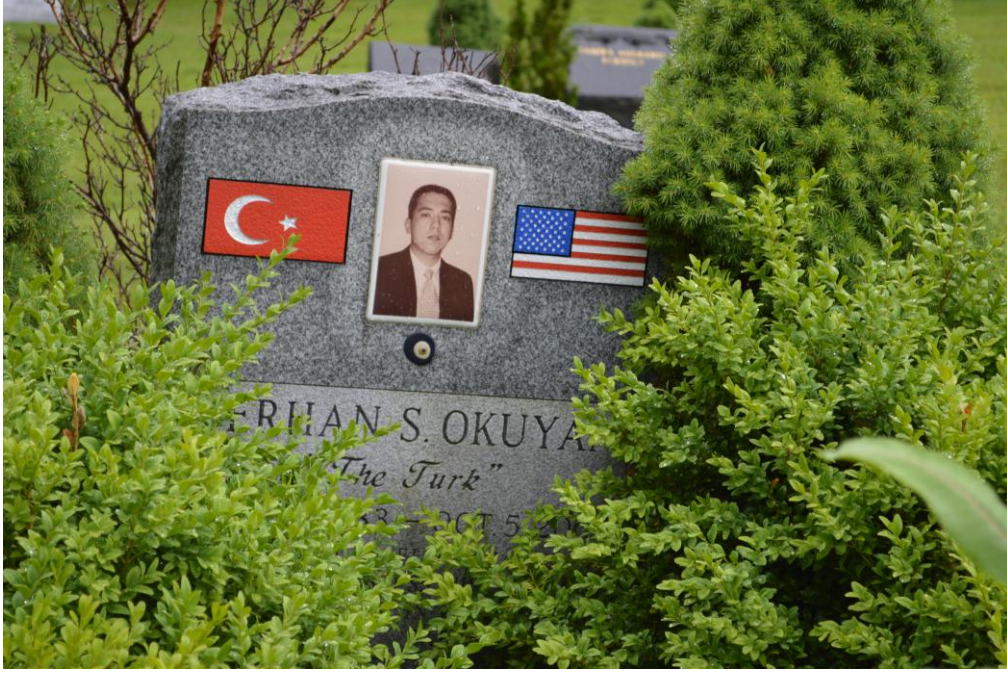
Fotoğraf.6. Türk Mezarlığı



Fotoğraf.7. Türk Mezarlığında Dua Eden Bir Türk



Fotoğraf.8. Türk-Amerikan Mezar Taşı



Fotoğraf.9. Türk-Amerikan Mezar Taşı



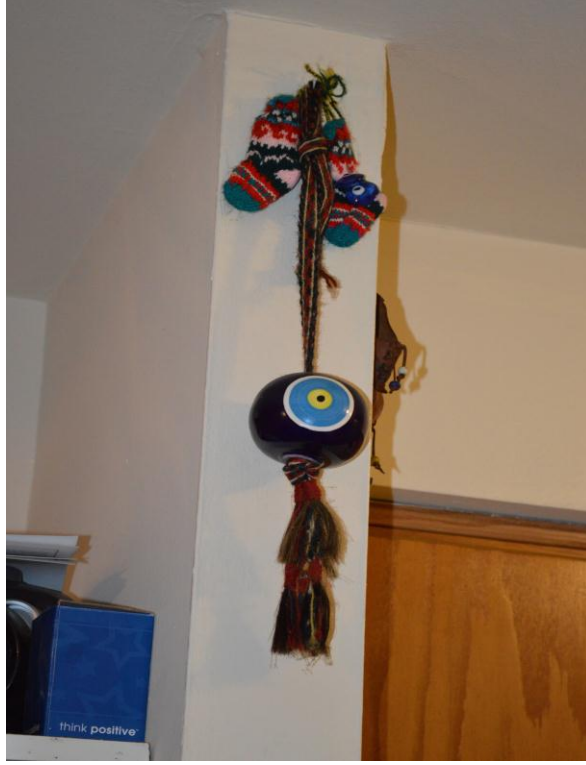
Fotoğraf.10. Paterson'da Yaşayan Türklerin Evlerinde Kullandıkları Dini Simgeler



Fotoğraf.11. Paterson’da Yaşayan Türklerin Evlerinde Kullandıkları Dini Simgeler



Fotoğraf.12. Paterson’da Yaşayan Türklerin Nazar İnanışıyla İlgili Kullandığı Simgeler



Fotoğraf.13. Paterson’da Yaşayan Türklerin Nazar İnanışıyla İlgili Kullandığı Singeler



Fotoğraf.14. Türk Günü Etkinliğinde Türk El İşi



Fotoğraf.15. Türk Günü Etkinliğinde Türk El İşi Malzemeleri



Fotoğraf.16. ABD'de Türk Kınası



Fotoğraf.17. ABD’de Türk Kınası



Fotoğraf.18. Paterson’da Kullanılan Mutfak Malzemeleri



Fotoğraf.19. Paterson'da Sabah Kahvaltısı